

MAKKAI SÁNDOR
TÁLTOSKIRÁLY

Szépirodalmi Kiadó, 1980

*„És látám, és ímé, egy sárga színű
ló; és aki rajta üle, annak a neve
Halál, és a pokol követi vala azt.”*

Jelenések könyve 6. r. 8. v.

1

Figurás ember lehetett még az is, aki ezt a micsodát útnak keresztelte. Küküllővártól fogva majd hogy hasig dagasztották az apró székely lovacskák. Szinte folydogált benne a tavaszi hólé, mint lent, a völgy fenekén az egyesült Küküllő. Ki az ördög is törődött volna vele, hogy mióta nem hordanak reá követ a faluk? A vajda úr bizonyára nem, mert András király idejében egy vajda se tartotta dolgának, hogy idepillantson. Cím volt az egész, adta-vette a király úr, akinek akarta. A vajdáknak is igazuk volt, mert mikorra nekiereszkedett volna egyikük az útnak, hogy tán mégis megnézné, merre van Erdély, könnyen beérhette az utóda, akit a király jobbnak látott helyébe tenni, s fordulhatott vissza, vagy mehetett morogni a vackára, ahogy jobban esett. Így hát nem is indultak el, maradtak az udvarban, s csak a szerecsenyeket küldözgették az ispánokra a címükre járó jövedelmekért. Az ispánok is tiszta bolondok lettek volna, ha utakkal és várakkal bajoskodnak, mikor jobbágyaikat a saját hasznukra dolgoztathatták.

Így hát Zágon hadnagy káromkodva lubickolt az előtt a hosszú emberkígyó előtt, amelynek vége beláthatatlanul vészett el az őserdővel borított völgy kanyarodóiban.

Nyakig sáros, hihetetlenül rongyos, pizsokkal, féreggel borított embercsorda vonszolta magát a hadnagy után, közrevéve dühös székely íjászkától, akik hosszú ostorokkal csapdostak közbük, hogy elfelejtessék velük a test ördögi vágóját a sárban való elnyúlás és édes halál után.

Albán, szerb, kun, bolgár, a Balkán minden fajtája taposta egymás sarkát, férfiak és asszonyok, öregek és szinte gyermekek. A legtöbbje bután meredt maga elé, már szenvedésre is képtelenül, s csak olyankor vigyorodott el gépiesen az arca, ha ostor érte, figyelmeztetve „az igazságra”. De itt is, ott is lehetett látni közöttük hihetetlenül sovány, nyurga, nagy szakállú pópákat, csontjaikon fekete talárok hosszú foszlányaival, amint rajongó szemmel táugáltak az égre, s olykor valami üvöltésszerű zsoltárba hördültek, amit a körülöttük vánszorgók fölkaptak, aztán ismét elejtettek. Valahányszor egy-egy ilyen próbálkozás kiszakadt belőlük, az íjászok, mintha darázs döfött volna a fülcimpájukba, elordították magukat s odacsördítettek a hangok sűrűjébe.

Mászott, mászott tűrhetetlen lassúsággal, vérre ingerlő látszatával az egy helyben taposásnak ez az emberi húsból való undok százlábú, dombra föl, lejtőn le, mintha kínjában görbíténé hátát púposra s nyúlna ki megint a világ végéig.

Az íjászok alig tudták visszatartani magukat a dühödt kívánczástól, hogy halomra lődözzék őket. Ide-oda nyargaltak, fel s alá a menet két oldalán, csapkodva s cifrákat bömbölve. Szívderítő változatosság volt, ha egy-egy öreg vagy kölykét hátán cipelő asszony végre is boldogan elvágódott, s az ostor szapora vagdosására sem kászálódott föl többé. Ilyenkor egy kis torlódás támadt, a katonák üvöltöttek, a rabok állati módon nyöszörögtek, vinnyoztak, aztán hátulról sűrűbben kondultak a karikások, s a tömeg áttaposott az elesetteken, irigykedő sóhajtozásokkal.

A hadnagy messzi előrelábalt ezalatt. Akármilyen emberevő kedvében volt is a gyalázatos kötelesség miatt, amit reányomtak, a mellében mégis valami bizsergő öröm futkározott, úgyhogy föltépte bekecsét, s bozontos szügyét kitárta az üde tavaszi szélnek, amely messzi hegyek hószagát az ébredő föld izgató párájával keverve csapta szembe vele. Odafönn fehér gomolyfelhők lebegtek kelet felé, s az ég kéklett, mint egy álomból fölnyíló leányszem. A sűrűség alá futó dombok ragyogtak a nap gyermeki kacagásában, hóvirággal borítva a fakózöld gyept felett, mintha duzzadó asszonymellek villognának. A hegyoldalak rengeteghajzata még szürkén, barnán, feketén zúg a szélben, de a folyó partjain hosszú, sárga barkák lenge-

deznek, s ezüstös rügyek pattognak. A meder erében feszülve lüktet, rohan a föld vére, s bizakodó madarak rikkantanak a levegőbe mámorosan cikázva. Mély színek vibrálnak a dús párákban, a szív izmai csiklandva húzódnak össze, s lökik az ujjongó vért a táguló tüdőkbé.

Zágon hadnagy nagyot szippantott a jóféle levegőből, s hátralökte kucsmáját izzadó homlokáról. Nagy éhséget érzett. Minden porcikája enni-inni akart, s a szájában csodaízék gyűltek össze. Nagyot nyelt, s kívánczva nézett körül, alkalmas táborthely iránt.

- No, még odáig! - biztatta magát a tetőre pillantva, melyre az út fölkapattott.

Megérdemelte a fáradságot. Lova mintha földbe gyökerezett volna, állott meg a csúcson. Egész testében megrázkódott. Ércesen nyerített bele a tavaszba. De a hadnagy is elkurjantotta magát. A Maros távoli síkja tárult ki előtte, a hatalmas folyó aranyló szőkesége a zsendülő tér zöldjében, beszegve az érchegek ibolyakék, hősüvegű csúcsaival. A hágó alatt ott a régóta várt útelágazás, délnek Fehérvárba, északnak Tordára. Mind a két ág a régi római útba torkollott, s az már olyan kő, amely minden vajdák és ispánok dacára romolhatatlanul, simán fekszik a ló lába alá.

A hadnagy hátrafordult nyergében, s kürtjével jelt adott a messze elmaradt menetnek, déli pihenőre. Maga letért az útból a jobb oldali erdőszélre, s a napfénytől felcsókolt tisztáson lezökkent nyergéből. Megszabadítva lova türelmetlen fejét a zablától, hagyta, hogy mohón harapdálja a tisztás pelyhedző gyapját, s nyihogva hempergesse meg magát a föld meleg hasán. Ő is hanyatt vágta magát, s karjait-lábait szétvetve fürdette tagjait a fénypataokban. Hamar nagy melege lett, lehányt magáról mindent, s derékig csak egy ingben feküdt el a bekecs szárnyai között. Nagyszerű érzés volt, ahogy a szél járta a mellét az ing alatt, a hátát pedig melegítette a bekecs gyapja. Zágon hadnagy mindent elfelejtett, a sárt, a rabokat, a gyűlöletes cammogást, a háta mögött levő irtózatot, a Balkán sziklafészkeiktől idáig, s egy tavalyi száraz fűszállal a foga között dudorászni kezdett valami ősi székely nótát, amire réges-rég tanította az a leány a guzsalyosban.

Ezalatt a legények az út két szélén elterítették a foglyok tömegét, le a folyóig s fel az erdő széléig. Maguk tág gyűrűben körülöttük maradtak, négyen-öten egy-egy kis tűz körül. De nem főztek ebédet, csak a tarisznyájukból szalonnáztak. A foglyok is itt-ott előkaparták rongyaik közül az egész napra kiadott, éppen csak az éhhalál ellen elég, fekete korpakenyeret. De akárhányan csak kerges, szennyes ujjak között morzsolgatták, üresen bámulva reá. Mások olyan lomhán forgatták szájukban, mintha homokot tartanának benne, amely ízetlenül, lenyelhetetlenül fordul ki belőle. Néhányan lehasaltak a part köveire, s kutya módjára lefetyelték a zavaros hólevet. Egy-egy asszony ernyedten lógó, sovány mellét dugta porontya szájához, de nemigen kellett, a kék, beteg szájacskák kedvetlenül nyöszörögve fordultak le a kiapadt életkutakról.

A hadnagy két szolgája gyorsan kis tüzeckét szított az úr közelében. Egyikük fiatal mogyoróvesszőből vékony nyársat hántott, s az iszákból kipakolva a megpotyolt hússzeleteket, hagymát, szalonnát, szárított gombát tűzdelt bele, s a parázs fölött forgatva, zsványpecsenyét készített. A másik lenyergelte a paripát, asztalt terített a nyergen, szép háziszóttas terítőre rakva fel fatányért, kést, sót, kenyeret, kulacsot. A pecsenye illatára felült az úr is. Ráordított a legényre:

- Addsa már, az apád teremtésit!

Bicskájára szúrva nagy falat kenyeret ütött a sóba, s dühödten majszolta, forgó szemekkel szimatolva a nyársra.

- Félig se kész, nagyuram! - morogta a legény, oldalról sandítva urára, de már húzta is a fejét a nyaka közé, mert csak egy hajszálnyira süvített el a füle mellett a bicska, s az úr már emelkedett is.

A hadnagy elkapva a feléje nyújtott nyársat, enyhülten elkacagta magát, s koppantott vele egyet a legény fejére, aztán mintha csak csöves kukorica lenne, úgy tépdeste le a fogával róla a félig sült darabokat. Bajusza ragyogott, szája szélén lecsordult a jóféle lé, ujjongott az egész teste, gyönyörködve fújt s szuszogott, mint egy oroszlán. Persze hamar megtelt a nagy igyekezetben. Odavetette a nyársat, félig még tele, a legényeknek, akik tiszteletteljes áhítózással s korgó gyomorral nézték a lakomát. Még a levegőben elkapták s huzigálták egy darabig ideoda, míg jobb észre kapva végre is a szájukhoz rántották s harapták, ahol érték. Ez nem ment minden rugdosás és oldalba vágás nélkül, s az úr kegyeskedett kacagni rajta. Aztán nagyot húzott a kulacsból, visszadőlt subájára, két kezét összekulcsolta a feje alatt, térdeit magasra fölhúzta, felnézett az égre, olyat ásított, hogy az állkapcsa megroppant belé, s már horkolt is.

Eközben Fehérvár felől a hágó tetejére ért egy lovas. Nem idevalósi, mert magas, karcú magyarországi paripán jött, nyalka bőrköntöse s darutollas süvege is idegenre, éspedig úrfélére vallott. Messzibb a hágón négy-öt legény kaptatott utána háttal és málhás vezetékekkel. Megtorpant, amikor a nagy sokadalmat megpillantotta. Látszott, hogy mérlegeli a veszedelmet, mert visszafelé tekergette a nyakát, s integetett lefelé a kísérőknek.

Zágon hadnagy legényei vették észre leghamarabb, s eléje rúgtattak, hogy ki és mi járatban van?

- Hát ti ki emberei vagytok? - kérdezte felelet helyett a lovas.

- Mi a Zágon hadnagy úré, s eme csordát visszük sőt nyalni - válaszolta az a legény, amelyik a nyársat forgatta volt.

A másik vigyorgott hozzá.

- Miféle csordát, s hogyhogy sőt nyalni? Miféle nép vagytok, hogy ilyen találósan beszéltek?

Erre a másik szólt bele:

- Mi székelyek vónánk, s ez a tenger barom minden egyéb, csak nem székely. A kicsi király hajtatta bé a déli gyepűn. A bányára tereljük őket, sőt vágni. S hát az úr?

- Azt csak a hadnagyotoknak mondom meg.

- Hallád-é, Imbre? - vágott a szemével társára a pecsenyesütő. - Be büszke!

- Ejszen királyfiú - mondta Imbre, s lekapta a süvegét. - Mit szólsz hozzá, Están?

- Én egy szót se, s azt es csendesen.

A lovas kijött a béketűrésből. Rájuk ripakodott, mert közben beérték a legényei, s egyszeriben bátor lett:

- Elég a szóbeszédből. Vigyetek a hadnagy úrhoz.

De annak olyan füle volt, hogy az álom tavának legmélyéről meghallotta az idegen hangot. Már felült, s ökleivel dörzsölve a szemét, odakiáltott:

- Ki az, hé? Ide csak, ide.

Az idegen odafordította lovát, s beléptetett a tisztásra:

- Kegyelmed a hadnagy?

- Az a Zágon a nevem. Hadnagy volnék, de most csak a kicsi király kutyája vagyok.

Evvel felállott, s keményen nézett a jövevény szemébe.

Az leszállt nyergéből. Kezét nyújtotta:

- Üdvözöllek. Én Mika vagyok, a Mátyus prépost úr udvari kapitánya. A királyt keresem. Béla királyt. MÉR mondtad, hogy a kutyája vagy?

Zágon viszonzta a kéznyújtást.

- Akkor csak ülj le a tüzem mellé. Ráérsz. A király nem fut el előled. Küküllővárba jó a székelyektől. Tegnap még nem volt ott. Holnap ott lehetsz. Ott megtalálsz.

Leültek. Zágon nyújtotta a kulacsot. Ittak. Mika visszatért a dologra.

- De már mégis. MÉR volnál a kutyája?

Zágon legyintett. Morgott:

- Kutyával terelnek birkákat. Nem látod ezt a csordát?

- Mifélénk?

- Bogumilok, ha hallottad híruket. Hogy az Isten akárhová tegye!

- Áhá... már hogyne hallottam volna! Ezek afféle koszos szentek. Béla király kedveskedik a pápának, hogy kifüstölje őket a hegyeik közül. A gazdám is nagyban segít neki. Na, nem csodálom, hogy brümmögsz. Nem vitéz embernek való ezeket hurcolni. S honnan, barátom?

- Nisszától kezdve hozom őket, a kunokon át, a brassói gyepon keresztül, a Küküllők mentén idáig, innen a Maros bányájába s Tordára. Már nincs messze, hál Istennek. De mi az ördögért hajtja őket? Belefűllaszthatta volna a Dunába. Fene tudja, mire való, sze' fele már elhullott, s ami megmaradt, az se való munkára. Nem bírja ez a bányát egy hétig se.

Mika kacagott.

- Hát éppen ez az... valahogy el kell tenni láb alól... Keresztény király nem öli le a foglyokat, csak megsétáltatja s a bányákba küldi...

- Hagyjuk ezt - mordult fel Zágon. - Csak vége lesz már... S te mér keresed a királyt?

Mika kihúzta magát. Roppant fontoskodással tetszelgett titkos és nevezetes szerepében:

- Nagy hírt hozok neki. Alighanem ispánná tesz érette... De ez titok.

- Ha titok, dugd be a szád - mondta Zágon a kulacsot nyújtva, s közönyös arccal bámult a hamuba.

Jól számított. Mikába nem fért a szó.

- Neked megsúghatom... ha nem adod tovább.

Zágon egy szót se szólt, csak felrántotta a bekecsét, s füttyentett a legényeinek.

- Indulunk! - kiáltott feléjük. - Na, nekem menni kell, Isten áldjon! - lökte oda Mikának. - Csak evickélj mindig ezen az úton, reggelre Küküllővárt lehetsz.

Mika egy kicsit megsértődött. Furcsa bolond emberek ezek a székelyek. Ő kiharadt volna a kíváncsiságtól. Ennek nem is viskiet.

- Tudom, hogy nem adod tovább, csak úgy mondtam szokásból... Hát ide hallgass!

Zágon a kengyelt igazgatva:

- Hallom, ha mondd.

Mika nem tarthatta tovább. Odahajolt a füléhez, belesúgta:

- Megérkezett a kis királyné. Fehérvárt van.

- Hát osztán? - rándított a vállán Zágon. - Tülem lehet akárhol.

- De szöktették, érted? Négy év óta nem látta a király. Az apja, az öreg király el akarta választani őket. Elzárta tőle. Nagy história ez!

- Ugyan, úgy-e?

- De úgy ám. Csúful összeveszett volt a kicsi király az asszonyért az apjával! El is futott az osztrákok hercegéhez. Az megbékéltette őket, de az öreg király csak úgy bocsátott meg neki, ha lemond az asszonyról. Ezért küldte előbb a horvátokhoz, meg még lejjebb, meg a bogumiljaidra, aztán Erdélybe, hogy felejtse el. De a fiú túljárt az eszin. Emberei utána szöktették az asszonyt, s most várja Fehérvárba... Hát ezt a hírt hozom nekie! Ispán leszek én, barátom.

A székely abba hagyta a lóval való babrálást. Mert erősen érdekelte a dolog, csak nem akarta mutatni.

- S hát osztán szép-e az asszony? Fiatal-é? S miféle nemzet?

Mikának a szemöldöke majd a homloka tetejéig szökött fel, aztán majd a szemire futott le, s nagyot cuppantott hozzá:

- Hű, barátom! Hogy szép-e? Hát én olyat még nem láttam! S hogy fiatal-e? Az uraktól tudom, hogy tizenkét éves ha volt, mikor az öreg király magával hozta a szentföldi hadjáratból. Nincs annak most se több öt-hat esztendejénél. S hogy miféle nemzet? - Tölcsért csinált a tenyeréből s rettenetes szemforgatással súgta a székely fülébe: - Császárlány, barátom. A napkeleti görög császár leánya, barátom! Úgy éljek, ahogy igaz.

Zágon ártatlanul somolygott. Felét se hitte a mesének. Messziről jött, gondolta. De azt mégis szerette volna tudni, kihez igyekeznek a király emberei közül. Mert hogy nem a királyhoz, azt biztosra vette. Egy efféle léhűtő, mendemondázó úri cseléd honnan jutna ehhez?

Miközben nyeregbe szállt, jámborul vetette oda:

- Hát örvendek, hogy megüsmarkedtünk. Magamfajta katona ritkán lát ilyen urat, aki a királlyal komázik. Én legfeljebb ha instanciát nyújthatnék hozzá. Nem úgy, mint te, hogy csak úgy a tulajdon számmal vigyek hírt neki.

A másik megérezte a nyilat. Úgy látszik, ez a bikkfejű székely nem hisz neki. Méltatlankodó dicsekvéssel vágott vissza:

- Hát hiszen elmondhatnám neki szájából is. Bízta rám nagyobb titkokat is már. De hogy ne csak ő, de úton-útfélen akárkifia se kétellhesse, mi járatban vagyok, s ha kell, szolgálatomra legyen, ide nézz!

Körülményesen bontogatta ki vízhatlan bőriszákját. Nagy cifra pecsétetes levelet tartott a hadnagy orra alá, mely címeztetett és ajánlatott jobbágyi hódolattal Mátyus prépost által Béla Úrnak, a magyarok ifjabb királyának.

A hadnagy le volt főzve. Akármilyen álljon abban a levélben, de szent igaz, hogy a királynak szól, s akkora hütele van abban a nagy fene pecsétben, hogy azt senkifia meg nem kétellheti.

Hát mégiscsak nagy emberrel barátkozott. Megbillentette a süvegét, kezet nyújtott Mikának:

- Sok szerencsét, barátom-uram. Alázatosan tiszteltetem a király urat. Szóközt megmondhatnád neki, hogy böcsületesen elvégeztem, amit reám bízott, ámbátor bendőmből utálok az effélét. De egy jó szó nem ártana szegény katonának.

Mika ragyogott a diadaltól. Kegyesen viszonzta a kézfogást és a jókívánságot, s leereszkedően ígérte meg, hogy egy-két szót alkalmasint elejt majd az érdekében, mikor a király a hogyléte s barátai iránt fog érdeklődni.

Ezzel el is váltak volna, de éktelen kiabálás zúgott föl az útról, ahol már menetbe állították a foglyokat az íjászok.

Néhányan közülük gyalogosan csörtettek a hadnagy felé, éktelen szitkozódás között rugdosva, taszigálva egy bogumil pópát.

A pópa földre szegzett szemekkel, valami imádságot duruzsolva botorkált közöttük a hadnagy elé, de egy vad marok nyakon fogta s fölütötte az állát, hogy a hadnagyra nézzen.

- No, mi az? - mordult Zágon a katonára.

- A tolmács beszéljen! - mondta egy altiszt.

Tolmácsnak egy görbe lábú, kicsi, fekete székyt hívtak, aki, mint nagy lókupec, bebarangolta volt az egész Kunországot és a Balkánt, s mindenféle furcsa nyelvet elsajátított, legalább félig-meddig. Ha éppen elkerülhetetlen volt, hogy a foglyokkal valami szót váltsanak, ő hámozgatta s adta vissza a maga módján azokat a furcsa hörgéseket és krákogásokat, aminek a széky füle hallja az idegen beszédet.

A tolmács hát a következőleg jelentett:

- Arról van szó, nagyuram, hogy ez az ördögfi megint lázított. A víz partján ült egy kövön. Szokása szerint ott mormogott és gajdolt, amíg köréje nem gyűltek a fajtái, s elkezdtek vele ugatni. Ennek mindig az a vége, hogy lefeküsznek ott, ahol vannak, s nem akarnak felkelni és továbbmenni, ha agyonütjük is őket. Én osztán odafurakodtam, s egy bokorbul kihallgattam, hogy mit galagoly. Hát aszongya, hogy aszongya...

- Térj a dologra! - dörrent reá a hadnagy.

- Már rá is tértem, nagyuram. Afféléket kuruttyolt, hogy aszongya, a világot a sátán teremtetete.

- Disznó! - mordult közbe az egyik katona, hátba vágva a pópát.

A tolmács folytatta:

- ...hogy az ember teste az ördögé, a világgal együtt, s nem kell sajnálni, ha elvész. Minél hamarabb, annál jobb.

- Szamárság - legyintett a hadnagy. - Hát osztán?

- No, de aztán ránk fordult - folytatta a tolmács. - Hogy mi nagyurammal együtt azér vagyunk, hogy siettessük őket a mennyországba.

- Akkor ne haragudjatok - nyerített közbe Mika -, hiszen angyaloknak tart titeket.

- Fenét - intett feléje a tolmács illedelmesen. - Nem úgy érti ez. Hanem, hogy az ördög a szolgálival, mármint velünk, gyötri azoknak a testét, akik szentek, jól megkínozza őket, mielőtt megszabadulnak tőle. De fő, hogy megszabaduljanak, s ezért azt tanította nekik, hogy ne engedelmesséjének a királynak, aki a főördög, sem nekünk, s veressék agyon magukat, vagy ugorjanak a folyóba, vagy fojtsák meg egymást, vagy dobják kölykeiket a lovak alá, vagy csináljanak akármit, csak haljanak meg hamar, mert mind a mennybe jutnak. Ezér osztán nem akartak a disznók sorba állni, csak elfeküdtek a sárba, s letépve rongyaikat, ordítottak, hogy ostorozzuk át őket a túlvilágra.

- Ühüm - bólintott a hadnagy. - Szóval gyalázta a királyt, engedetlenségre tanította a foglyokat, káromolta a Teremtőt, meg akarja fosztani a király bányáit a munkásoktól. Ez az, ugye?

- Mintha a szájamból vette volna ki, nagyuram - biccentett a tolmács.

- Mondjad neki, hogy ismétlje meg, ki teremtette a világot?

A tolmács hasba lökte a pópát, s gurgulázott neki valamit.

- Satanáél - morogta a pópa.

- Satanáél, ez az ördög az ő nyelvükön - jelentette a tolmács.

- Helyes - mondta a hadnagy. - Most kérdezd meg tőle, hogy mit tart a királyról?

- Satanáél - felelte a pópa a tolmácsnak.

- Rendben van. Most még tiszteljen meg minket is valamivel.

Erre hosszabb szóváltás következett.

A tolmács köpött egyet, csóválta a fejét, kacagott, s azt mondta:

- No, de ilyet, nagyuram. Nem egészen értettem, de az a veleje, hogy siessünk velük, mert hamarosan rajtunk a sor. Aszongya, hogy jó a világ vége. Isten büntetése, mer' hogy meghamisítottuk a Jézus úr tudományát. Vértenger, aszongya, meg tüztenger. A keresztények lelkei pokolba kerülnek. Csak a magafélék lelke jut a boldogságba. Valahogy így.

A pópa szemei, míg a tolmács beszélt, ide-oda cikáztak a hallgatókon. Halotti, merev nyugalom ült ezen az elkínzott arcon, s csak a tekintetében lobogott valami vad öröm. Olykor közbekiáltott valamit, mint egy rikoltozó vadmadár.

- A világ végét rikoltja - jelentette a tolmács.

Eközben az történt, hogy a katonák nem tudták többé visszatartani az úton a foglyokat. Mint egy medréből kicsapó szennyes áradat, törték át a gyűrűt, s elöntötték a tisztást a hadnagy csoportja körül, kimeredt lázas szemekkel, tátott szájjal bámulva pópájukat. S valahányszor az elkiáltotta magát, mint a visszhang, sikoltoztak körös-körül:

- Világ vége! Világ vége!

Mit se törődtek a hátukon csattogó ostorokkal, a katonák ordítózásával. Nem mozdultak, mintha kővé váltak volna.

A hadnagy utálta a dolgot, gyorsan véget vetett az egésznek.

- Húzzátok föl amoda, az út melletti fára! - parancsolta a legényeknek. Még egyszer kezet fogva Mikával, megfordította lovát, s előrevágtatott az úton.

A legények nagy rivalgással hurcolták foglyukat a fa alá. A tömeg egyszerre megváltozott. Mint egy parancsszóra némán kettévált, s mozdulatlanul engedte át maga között a katonákat.

Mikor alig néhány pillanat múlva a pópa teste már ott lógott az út felé kihajló lombtalan ágon, a tömegen hisztérikus ujjongás tört ki. Ugráltak, tapsoltak, énekeltek. Rajongva verték mellüket, s boldogan kacagtak.

Aztán már nem kellett őket hajtani, maguktól tódultak az útra, s vonszolták tovább tagjaikat, mint akik édes biztatást kaptak valami áldott csodáról, ami mindjárt kitarul előttük, talán már a legközelebbi dombtetőn.

Estefelé közeledtek Marosbányához.

- No, nekem itt a világ vége! - szusszant föl a hadnagy, visszaemlékezve a pópa jóslatára. - Mert itt átadom ezt a csürhét a király ispánjának, s olyat alszom, hogy tán az utolsó ítélet trombitája se ébreszt föl.

Messze a sereg mögött, a hideg tavaszi éjszakában döcögtek óriási tányérekerekeiken a sátoros szekerek, melyeken a katonák élelmét meg a rabok komiszkenyerét hozták utánuk.

Az első szekéren, a csengős, nagy sörényű lovacsák mögött, a sátor alatt ült az öreg Áron bá, sok nyarat-havat látott bölcs székely apó, aki most se tudott leszokni a világjárásról, s nem adta volna sokért, hogy a katonák nyomában átdöcöghette a fél világot.

Áron bának is a pópán járt az esze, meg a világ végén. Lehet benne valami, gondolta bólogatva, merthogy nem is nézheti el az Úristen őszentfelsége azt a sok bűnt, gazságot, amivel a világ tele van. Áttilát is, Isten ostarát azér küldte egykor napkeletről, hogy végigvágjon vele az elbizakodott, gyalázatos életű nemzeteken. S mindannyiszor eljött az Isten viharja, ha már nagyon bűdös volt a levegő. Márpedig itt elég bűdös, hümmögött Áron bá. Csak a minap hallotta a vásárosoktól, hogy az urak a bőrt is lehúzzák a szegény jobbágyokról, miközbe templomokat építenek a Jézusnak meg a Szent Szűznek, s aranyoltárral akarják elvakítani a mindent látó szemeket. S hát a zsidók s hát a szerecsenyek! Hány szegény embertől vették el a feleségét vagy a hajadon leányát, mert nem tudták fizetni a regálét meg a decimát! Hányan öldösik egymást hitvány örökségért, hányan dorbézolnak rablott kincseken, s Isten örözze a szegény utast, aki védtelenül vág neki az erdőknek. Még a gatyájáért, bocskoráért is képesek agyonverni a haramiák. Hol a vajda úr meg az ispán úr, hol a bíró úr meg a vitéz úr, amikor szegény jámbort védeni, igazát megadni, hatalmaskodókkal szemben örözni kéne! Én mondom neked, Áron, szólt magához, megette a fene ezt a világot! S még felakasztották... tette hozzá háborogva, s mérgében rávágott korbácsával a csendesen baktató lovacsákra. Mondj igazat! Sze' lelkelem-Istenem, tán ember volt az is... Ne-te-né!

Ez már a lovaknak szólt, mert hirtelen meghököltek, s visszafaroltak a szekérrel.

Valami fekete nyúlt el előttük, keresztben az úton, attól ijedtek meg. Áron bá lekászolódt a deckáról, s odabaktatott.

Abbizony ember volt, méghozzá fiatal, s közelebből leány. Ott feküdt piszkos rongyaiban, s nyöszörgött, mint a haldokló állat. Valahogy, Isten csodájára, elmaradt a foglyok közül, talán elesett, s hiába korbácsolták. Aztán megunták s otthagyták.

Ahogy az öreg hozzátapogatott, síkos lett a keze a vértől. Áron bá hátratekingetett s látta, hogy a következő szekér jó messze van még, sötét is van már, s nem látja senki. Egyet gondolt, s öreg karjaival felnyalábolta az emberi rongyot. No, még neki sem volt nehéz, csont meg bőr volt csupán, de ahogy az arcába hajolt, a nagy lázas szemek olyan rémülten könnyörögtek, s a cserepes ajkak olyan szívbe szúróan hebegték talán az összes tudományukat, amit a hosszú úton összeszedegethettek:

- Nem meghalni... én élni...

- Jó, jó - mormogta Áron bá. - Ne félj, úgyis itt hagytak... nem kellesz senkinek...

Ezzel odabotorkált vele a szekérhez, s nagy nehezen befektette a sátor alá. Betakarta a subájával, s aztán haragosan ráförmedt:

- Fogd meg a szád!

A leány, úgy látszik, megértette, mert hang nélkül húzódt meg a suba alatt.

Áron bá a lovak közé vágott. Csakhamar meglátta a sötétben is a sereg végét, amint éppen a komp alá hajtották, hogy átvigyük a bányákhoz.

- No, Uram Isten, csak megsejélj, hogy rajta ne kapjanak! - Bal markába kapva össze az ostort meg a gyeplőt, jobb kezével hátratapogatott a rongyok közé.

Hirtelen különös, meleg, nedves simogatást érzett a keze fején.

A leány nyalta, mint egy hálás kutya.

A Hargita lejtőin székely harcosok csapatja ereszkedett lefelé az udvarhelyi mezőre. Az új székely ispán, Bagomér úr zoltánjai hívták oda mustrára a székelyek földjének egész fegyveres népét. De nem akármilyen mustráról volt szó, mert az ispán úr izenetében az volt a legnevezetesebb, hogy az új erdélyi király akarja megszemlélni a hadakat. A magyar királyról tudták a székelyek, hogy valahol roppant messze, túl az erdőkön, hegyeken, nagy folyók síkjain, csoda-kővárosban trónol, s állítólag az ő uruk is, akitől vajdák és ispánok származnak ide ökörsütni, parancsolgatni, katonát szedni, mustrálni s megbüntetni, akinek rossz a lova vagy a fegyvere. Az öregek hagyományai szerint járt is közöttük egy felséges, a csudálatos László, aki a kunokat kergette. A szent királyról, Istvánról minden gyerek tud, merthogy ő küldte ide a papokat s barátokat, az ő parancsára kellett templomokat építeni, s házakba bújni a torony körül. Ezt a mostani Andrást némelyek szemükkel is látták, ha igazat beszélnek, amikor a Barcaságról kihányta a német lovagokat. De hogy külön erdélyi király is vóna, azt eddig sohase hallották. Volt pedig, a plébános urak szerint, ennekelőtte is, de hát ez mese is lehetett, hogy ezt a mostanit könnyebben vegye bé a nép. Akárhogy is, nagy riadalmat okozott a király híre az összes székeken. Voltak okvetetlenkedők, akik bajt szimatoltak, s azt mondták, hogy nem volt elég egy, aki onnan túlról parancsolgatott, most immár egy másik is keletkezett, hogy közelebről nézhessen a gyomrukba. De általánosságban inkább örömet szerzett az a hír, hogy erdélyi király van, hogy éppel ide jön, s látni lehet. Mert mégse kicsi dolog, hogy a székelyeknek külön királya van. Evvel dicsekedni lehet meg parádézni... Igaz, drága multság egy király, s kapdos, amin lehet, de osztán jutalmaz is. Ugyancsak törte magát minden fehérnép, hogy jól kinyalja az urát, hátha megakad rajta a király szeme, megszólítja, s mond is valamit neki, tán meg is dicséri vagy éppen jutalmazza, amiről évekig volna mit beszélni estenként. A fiatalját meg a leányok pántlikázták fel, s erősen a lelkükre kötötték, hogy jól megnézzék a királyt, s tudják majd elmondani, hogy milyen volt. Mint egy felbolygatott kas, dongott, röpdösött az egész székelység. S aztán, mint a hegyi patakok, ömlöttek lefelé mindenfelől Udvarhely alá, hogy a kitűzött időre ott lehessenek. Ez a csapat igen messzünnen jött, a Hargita zugaiból, a legkülső gyepűtől. Vezetőjük öreg sas volt, Káruj nevű, makacs góbé.

- No mán, örüljete csak! - mordult a vidáman nótázó fiatalokra. - Van ki megnyúzzon. Eddig csak ispányunk volt, néha vajdánk, de királyunk csak hírből. Most már királyt is hozott az ördög.

- Mit bánja úgy, Káruj bá? - szólt oda egy felpántlikázott fiatal legény -, sze' nem es tudja, milyen lesz a király. Jóféle is lehet.

- Hagyd csak, Sándi! - legyintett az öreg. - Gyerök vagy te ahhoz. Majd meglátod. Király, király. Katona kell annak, meg marha meg pénz. Mi eddig senki emberfiának nem adóztunk. Ha kellett, megvédtük a Gyepűt. Ez vót a dógunk. S élhettünk szabadon. Most mi lesz, ki tudhatná? Csak az az egy bizonyos, hogy jó nem.

Elhallgattak. Csendben poroszkáltak lefelé a hegyi ösvényeken. Bozontos apró lovacskáik otthonosan, sebesen jártak a legveszedelmesebb meredélyeken is. Szikár, naptól, szélből cserzett bőrű, inas emberek voltak, háziszöttes fehér harisnyákban, báránygyapjas fekete subákban, magas süvegekkel. A harisnyára durván cserzett, festetlen, otromba csizmát húztak. A kengyelt felkötötték, csak a síkra való az, nélküle ültek fanyergeiken, szétvetett lábakkal, ide-oda hajladozva a keskeny ösvényeken ereszkedő lovak járása szerint. Hátukon óriási íjak s méteres nyílvevesszők zörögtek puzdráikban. Kard helyett hosszú nyelű fejszék voltak a

derekukat övező kötélbe dugva. Némelyiknek fanyelű lándzsája volt, s mindnek karikás ostora.

- Az ispán is új - törte meg nagy idő múlva egyikük a csendet, mintha csak az imént félbeszakadt beszélgetést folytatná.

- Új, s dehogy székel - toldotta meg Káruj bá.

- Nem esne jól a vacsorája a királynak, ha eccer közülünk adna székel ispánt.

- Biztosan ez is valahonnan a síkról való, odaátról, hegyet se látott soha, se fenyőt, se medvét, nemhogy székel - mordult fel jó későre egy harmadik. - Nem üsmer minket, osztán parancsolgatni akar!

Abba a fiatal legénybe megint nem fért az erkölcs. Úgy látszik, szerette bosszantani az öregeket.

- Azt hiszi tán, Káruj bá, hogyha ked székel ispánja vóna, engedelmesek lennének hezzá a székel?

Az öreg dühösen fordult hátra:

- Befogd a kereplődöt, taknyos! Ne te né! Mahónap minden csecsszopó böcsebb lesz az apjánál. Fene világ!

- Met még suhul se láttam székel, amelyik székelnek engedett vóna! - mondta a legény rendületlenül.

Megint mentek egy jó félórát. Akkor megszólalt egy középkorú:

- Ebbe van valami.

Az urak egy dombról szemlélték a hadirendbe állított népet. Nagy csontú, magas lovakon ültek, melyek most nem voltak vasba öltöztetve, hanem parádéra kefélt ragyogó szőrükön díszszerszám tündöklött. Az urak is errefelé sohase látott színes ruhákban pompáztak, mintha ezzel akarnák megmutatni itt az Isten háta megett felejtett vad, elmaradt népnek kápráztató gazdagságukat és hatalmukat, a nagy Magyarországot. Köztük csak egy fiatalember ütközött ki, nemcsak egyszerűségével, hanem bársony köntösének komor feketeségével, melyen még a csatok drágakövei is tompán, sötéten fénylettek. Ezüstszerszámzatú fehér lován olyan mozdulatlan-egyenesen ült, akár egy fiatal fenyő a sziklán. A mén, mintegy teljes tudatában méltóságos kötelességének, meredeken előrefeszített lábain moccanás nélkül állott alatta, gyönyörű kicsi fejét hattyúszerű hajlással szügyére hajtva. A teljesen borotvált arc bronzszínében a kemény vonások, az erősen kiugró, hosszú, egyenes orr, az összeszorított s végükön lefelé görbülő ajkak, a rebbenéstelen, átható tekintetű szemek még növelték az egész alak szoborszerűségét, anélkül, hogy a szándékos póznak, az akarattal királyivá merevítettségnek legcsekélyebb visszatetszését keltenék. Béla, a magyarok ifjabb királya alig volt még húsz éves, de alaptermészete és gyermeksége óta rázúduló tapasztalatok komorrá s túlretté tették megjelenését. Az urak körülötte, éppen ellenkezőleg, fiatalosan vidámak, hangosak, izgók-mozgók voltak. Tetszett nekik a külön ország, az ifjú király körüli ellenudvar, melyben ugyanazokat a méltóságokat és címeket viselhették, mint odaki az öreg király gögös és hatalmas bárói. De emellett csiklandozta őket az összehasonlításban rejlő komikum is, mintha egy kicsit játszanának, gyermekeként, akik hátmegett apjukat s barátait utánozzák.

- Jól nézd meg a hadaidat, Bagomér! - vágott szemével az új székel ispán felé Pósa vajda. - Ezek osztán a lovakok! - A királyra való tekintettel visszagyűrte az egész testét rázó kacagást, s csak vörösödött és pukkadózott.

Bagomér, nagy testű, harcsabajuszú, vérmes úr, félig dühösen, félig nevetve rántott a vállán:

- A Nagyságod hadai is, ha lesz hozzá ereje, hogy elismertesse velük a vajdai tekintélyt.

Rátót Gyula, a legpompázóbb, legrátartibb fiatalúr, a király felé intve fejével, roppant komolyan mondta:

- Sohse láttam ilyen nagyszerű sereget. Micsoda paripák, micsoda páncélok, pallosok, kopják!

Erre aztán visszatarthatatlanul kirobbant belőlük a nyerítő kacagás.

A mezőn három hosszú sorban egymás mögött, nagy félkörben állották a mustrát a székelők. A sorokat keresztben itt-ott szabadon hagyott közök választották el. Azokban állottak a hadnagyok. Biz ott nem ragyogott semmiféle szerszám, páncél, sisak, kopja; kicsi boglyas lovacskákon harisnyás, zekés, báránysapkás emberek ültek, s csak a háziszótt ruhák fekete vagy szürke színe mutatta a hozzáértőknek, hogy hol melyik székből valók helyezkedtek el. A domb lábánál, szemben ezekkel a furcsa katonákkal, Béla király páncélos testőrsége komorlott szabályos, zárt négyszögben, vassal borított nehéz lovakon, zárt sisakokban, óriási pajzsokkal és kopjákkal, mindmegannyi érctorony. Az ellentét megdöbbenítő, megsemmisítő és egyben, legalább az urakat, megnevettető is volt.

A király jobbjára felől középkorú, magas termetű lovas állott, s nagy komolyan pillantott hol fiatal ura arcára, hol az urak mulatságát okozó székelységre. Egyetlen vonás sem mozdult meg arcán a kacagás hallatára. Szinte ünnepélyesen, szertartásosan komoly maradt, inkább nagy figyelem tükröződött arculatán, mintha a legpompásabb udvari ceremóniát nézné, talán csak keletiesen lefelé idomított bajusza alatt s meleg tekintetű, nagy dióbarna szemeiben bújócskázott valami huncut mosolygás manócskájára. Kissé előrehajolt lova nyaka felett, s ez és előredűlő boltozatos homloka az odaadásig fokozta rajta a figyelem látszatát. Egész lényén valami megnevezhetetlen finomság és elegancia ömlött el, hasonló a pihenő párduc puhaságához, mely csak jobban kihangsúlyozza a rejtőző izmok acélját. Tomaj Dénes, a „Nagyorrú”, az ifjabb király legbizalmasabb híve és barátja, akinél az udvariasság és alkalmazkodás a szívbeli szeretet őszinte köntöse, s nem hazug maskara volt, úgy tudott játszani a fiatalember lelkén, mint egy hangszeren.

Mikor a helytelenkedés már zavarhatta a királyt, csak a fejével fordulva hátra, Tomaj Dénes nyugodt és finom hangon, amelyben azonban a köszörült penge is meghallatszott, szólalt meg:

- Mennyire megtartotta ez az elzárt törzs az ősi keleti lovasnépek, a világhódító Attila katonáinak formáját! Ilyenek lehettek őseink is, amikor hazánkba érkeztek.

- Lehet, az ő ősei! - kacsintott a vajda társaira.

De Tomaj Dénes nem zavartatta magát:

- Szerintem nagy tévedés volt ezt a formát elhanyagolni, s a nyugati otromba vaslovag nem nekivaló lárvájába bújtatni a magyart.

A király feléje fordította arcát, s szemében fény villant meg.

Az urak hallgattak.

Odalenn a mezőn állhatatos, néma komolysággal, valami egykedvű nyugalommal, hang nélkül álltak a királyi mustrát a kicsi székelők.

Most a király Bagomér ispánt intette magához:

- Fussanak! - mondotta.

Az ispán kihúzta kardját és megvillantotta a levegőben.

A hadnagyok az egész karéj közeiből egy szempillantás alatt a domb lábánál termettek. Boszorkányos volt ez a gyorsaság. Hang nélkül ment, a lovacsák a térdek titkos szorítására egyszerre iramodtak meg mindenfelől, s egy másik szorításra úgy álltak meg a domb alatt, mintha az istennyila vágott volna beléjük. Gazdáik nem fogták markukba a kantárt, bal kezük csípőjükön volt, s jobbjukban magasra emelték sörényes lándzsájukat.

Az ispán lova két lábra állt a meglepetéstől, az urak önkéntelenül visszarántották paripáikat. Csak a király maradt mozdulatlan. Magasra tartotta jobbját, üdvözetül.

Abban a pillanatban, ahogy ezt a kart föllendülni látta, az egész lovaskaréj torkaszakadtából hujjogatni kezdett. Nagy sapkáikat a levegőbe dobták, s lándzsáik hegyével kifogva, rázták a király felé. Mintha valami ellenséges varázslat tört volna meg, fölszabadultan, mámorosan ujjongtak.

Az ispán lekiáltott a hadnagyoknak:

- A király úr parancsolt: fussatok!

Azok tisztelegtek, egyszerre megfordultak, s már ott is voltak a sorok előtt.

Most rövid, éles, rikkantó vezényszavak hangzottak el. Az egész karéj egyszeriben hátat fordított, messzire elnyargalt, s egykettőre eltűnt a dombokon át.

Az urak nem tudták mire vélni a dolgot.

- Rosszul értették - kacagott a vajda. - Nem jól vezényeltél - hergelte az ispánt.

Annak már elment a nevetethétkje. Most már a méregtől öntötte el a láng:

- Fene beléjük - csikorgatta a fogát -, csúffá tesznek a király úr előtt.

Tomaj Dénes nem szólt semmit, csak feszülten nézett a dombok felé. A király sem árult el bosszankodást vagy izgalmat.

- Várjunk - mondta kurtán.

Nem kellett sokáig. A dombtetők körös-körül megelevenedtek. Az ördögös fickók nemcsak szemből, hanem tisztára hihetetlenül, hátulról és mindkét oldalról bukkantak fel, s óriási körben, vad ordítózással, mint a fergeteg zúdultak lefelé a mezőre. A hadnagyok mindenütt előttük, magasra lökték lándzsáikat, mire az egész sereg egy ütemre megfordult nyergében, s süvöltő nyíllövést röpített a képzelt üldözők felé. A mezőn hirtelen jobbról-balról hosszú csatárláncokba szakadt a kör, s széles közöket hagyva szakaszokban vágatott előre. Két szakasz egy vonalban, mögöttük közbül egy s a mögött kétoldalt megint kettő. Úgy látszott, hogy egymásnak rohannak. Sebességük; vadságuk, mindamelletttökéletes rendjük és ütemük egysége kápráztató látványt nyújtott.

Most már senki sem kacagott. A lélegzetüket is visszafojtották.

- Ezek összetapossák egymást a tiszteletünkre! - kiáltott Rátót Gyula, s belesápadt.

Úgy látszott, semmi sem akadályozhatja meg ezt. Már a lendület ereje is lehetetlennek mutatott minden megállást. A szemberohanó csapatok lándzsával érhatték egymást.

Ekkor a hadnagyok rikkantására a két marokra fogott lándzsák egyszerre a nyelükkel fordultak előre, gyorsan döftek egyet s ugyanakkor, mintha láthatatlan óriászeker perdítették volna meg, egy szökkenéssel megfordultak az ördögi lovasok s szélvészfént vágattak vissza egymástól. De a visszazúduló csapatok között, a mögöttük, közbül elhelyezettek törtek előre, s vitték végbe ugyanazt. Kétszer-háromszor ismétlődött a szédítő játék.

- A teremtésit! - tört ki a vajdából a csodálkozás. - Ezt igazán nem hittem volna!

- Csak elfelejtettük, vajda - mosolygott Tomaj Dénes. - Minden magyar tudta ezt valaha. Persze amióta faluk meg művelt földek fogják el a síkot odakint, meglassúdott a lovunk lába, s megváltozott a vérünk nyargalása is.

- Odanézzetek, urak! - szólalt meg hirtelen a király, kinyújtott karjával előremutatva, s mozdulatlan arcán az izgalom hulláma futott végig.

Az egymástól visszanyargalt sorok a mező mélyén hirtelen összekanyarodtak, mint a legyező, aztán ismét karéjba húzódtak szét, s most egy jeladásra szörnyű üvöltözéssel rohantak neki a domb lábánál álló testőrségnek.

A páncélos csapat az első pillanatban nem értette, hogy mi is történik, de nem is volt ideje reá. Az ördögök már a nyakukban voltak, s a vállukon átvetett hosszú szíjostorokat előkapva, pokoli kongatás között csapdosták a pajzsokat, sisakokat.

A vértések káromkodva, dühösen kapkodták a fejüket, a vassal borított nehéz lovak rémülten faroltak egymásnak, esetlenül emelgetve mellső lábaikat, s egy pillanat alatt tökéletesen össze-gomolyodott a pompás négyszög. Suhogó, csattogó karikások, mint a jégeső paskolták a tehetlenné zsúfolódott tömeget, mely sehogy se tudott pallost rántani vagy kopját szegezni.

- Üsd, nem apád! Csak a fejit, hogy ne sántuljon! - biztatták egymást hahotázva a székelyek, s olyan lárma és por kavargott körös-körül, mint egy igazi csatában.

Végre megelégték a dolgot a kis gazemberek. Hirtelen egyetlen jelre hátat fordítottak, s tért adtak a páncélosoknak. Ezek a gyalázattól egészen kikelve magukból, állati ordítózással, eszeveszett dühvel azonnal utánuk rontottak. A székelyek szerteszét zilálódtak a mezőn, s óbégatva, jajgatva szaladtak előlük. A vértések elszakadoztak egymástól, s egyenként vagy csak ketten-hárman, robogtak utánuk előrefeszített kopjaikkal. Tréfa ide vagy oda, de ez a gyalázat vért kíván, s fel fogják nyársalni, akit megszoríthatnak.

A dombtetőről most már a teljes zavar képe tárult elő, Az egész mező tele volt összevissza nyargaló, egymást taposni látszó menekülő székelyekkel, s mint a szigetek a tóban, itt is, ott is csillogott egy-egy élő acéltorony, esetlenül döfködve maga elé. Aztán éles füttyentések hasították át a levegőt, s tüstént megváltozott minden. Az összevissza futkosó lovasok, mint ahogy a mágnes patkó rántja magához a vasreszeléket, rávetették magukat az egymástól messze elszigetelt vértésekre, istenesen elpüfölték, leugorva lovaikról a földre rántották s összekötözték őket. Alig tartott az egész egy félórát, s a lovaskaréj megint ott állott szemben a királydombbal, úgy, mint először, mozdulatlanul, komolyan, hang nélkül, szinte közönyös nyugalomban.

A király lenyargalt a dombról az urakkal, s végigléptetett a karéj előtt. Komolyan, áthatóan szemlélte ezeket a csontos, kérges arcokat s kemény tekintetű szemeket, melyek semmit sem árultak már el az iménti játék izgalmából. Tetszett neki, hogy semmi csodálkozás, hízelgés vagy megalázkodás nem mutatkozik sehol, olyan természetes a magatartásuk, mintha minden-nap királyokkal találkoznának. Mégis megérezte s jólesett neki, hogy megnyerte a szívüket, mert ilyen közel jött hozzájuk. A közöknél megállította lovát. Kezet fogott a hadnagyokkal.

- Köszönöm - mondta a szemükbe nézve.

Ezzel aztán egészen magával ragadta ezeket a durva hegyiembereket.

Káruj bá hitetlenkedve bámult a saját otromba tenyerére a királyi kézfogás után, s nem tudva mit csinálni vele, széjjelnyitott ujjakkal fellökte a magasba, s elordította magát:

- Éljen a király!

Mindenki megértette ezt a szimbolikus fölmutatást, mindenki a magáénak érezte azt a kezét, mellyel egy pillanatra összekapcsolódott azé, aki sorsukat a magáéban tartja, s az ezerkezű nép mint egyetlen ember, mámorosan dörögte tovább az éljent.

Most már az urak is jónak látták utánozni fejedelmüket. Nyújtogatták finom, gyűrűs kezeiket a góbék felé. Káruj bá sajnálkozva nézegette előbb a magáét, mielőtt odaadta volna. Félt, hogy letörlik róla a nagyszerű emlék zománcát.

Ebédre ökröket süttetett óriási nyársakon a király, s nagy tömlőkben bort osztatott, megvendégelve az egész hadinépet. Maga is megjelent közöttük. Látta, hogy a lakomának nekivetkezett páncélosai külön telepedtek, s gyilkos szemekkel méregetik a virágos kedvű székyeket.

Magához intette a testőrök hadnagyát, Csákot, s ráparancsolt:

- Béküljete meg. Együtt fogtok harcolni.

Parancs, parancs. Csák kedvetlenül értekezett a széky hadnagyokkal. De azok természetes, vidám szívességgel fogadták:

- A király kedviért is, de értetek is, komám - jelentette ki Káruj bá barátságosan. - Sze' csak tréfa volt.

- Csalás volt - pattant föl Csák. - Ki a fene gondolta volna, hogy ránk mertek jönni? Hiszen, ha sejtettük volna!

- Mi nem szoktuk megizenni az effélét - pisolygott Káruj bá. - Van eszünkbe!

- Csalás volt, mondom - ismételte Csák. - Nem vagytok lovagok.

- Nem a - kacagott az öreg széky -, ámbátor lovon járunk. De nem értünk a tanult módhoz. Nem baj. Ne haragudj. Most már megtanultuk tőletek. Hé, Sándi!

- Parancs, Káruj bá! - rúgtatott oda a legény.

- Üsmered az öreg vérmedvét a Hargitába?

- Azt gondolja, amelyik éppen olyan, mint egy ilyen tappogó páncélos?

- Éppeng azt - kacsintott Káruj bá. A székyek dőltek a kacagástól.

Csák nem tudta megfogni, mire megy a móka. Csak érezte, hogy megint csúfalkodnak, még a füle is vörös lett a méregtől. De várj!

- Üsmered az odúját is?

- A minap nézegettem messzűnben.

- Hát akkor hónap menj el hozzá, s mondd meg neki, hogy készüljön, mert hónapután rája megyek. Tudja előre, hogy osztán ne mondja: csalás volt.

A székyek gyermeki módon mulattak az együgyű példázaton.

- No komám, ne haragudj - biztatta Káruj bá Csákot. - Mi ilyenek vagyunk, de aztán nem haragszunk, ha visszaadják a tréfát. Ne minket szidj, de az urakat, mert ők az okai.

- Mér volnának? - kérdezte Csák.

- Azt hiszed, csak olyan füle meg szeme van a székynek, hogy nem veszi észre, ha kacagnak rajta? Az urak jól mulattak rajtunk. Biztosan ti is, csak hogy vas volt a pofátokon, azért nem láttuk. Gondoltuk hát, mulassatok még jobban!

Csák enyhülten nyújtotta kezét:

- Testvérek vagyunk, ne tartsunk haragot. Majd meglátjuk az igazi harcban, ki kicsodás? Jertek, igyunk együtt a király egészségére.

- Arra már igen - helyeseltek zajosan a székelyek.

Így aztán összetelepődtek, s kis idő múlva végleg eltemették a haragot.

Csák mindjobban belemelegedett a barátságba, főleg, mivel annyi mindent tudott s látott, annyifelé járt s harcolt már urával, hogy ezek a tudatlan székelyek szájtátva hallgatták kalandjait, amiket kihozott belőle az igazmondó bor. Érezte óriási fölényét, s mind büszkébben csillogtatta is azt. Nagy öröme szolgált, hogy a megtréfálásért ilyen elégtételt kapott.

- Ne gondoljátok - oktatta őket -, hogy a király csak azért hívott össze ide, hogy gyönyörködjön a képetekben.

- Mi pedig azt hittük - mondta az egyik nagy komolyan.

- Ördögöt! A királynak nincs mókázó kedve. Láttátok, ugye, hogy milyen szomorú?

- Az a - bólogtattak rá. - Feketébe is vót. Tán meghótt valakije?

- Sokat lehetne erről beszélni - pillogott rejtelmesen Csák. - Szomorú volt, amióta csak ismerem, örökké. De nemcsak szomorú, egyéb is. Félelmetes harag rágja a szívét. Valami nagy bosszúra készül, amit nem mondhat senkinek, tán még a pap fülébe se. Katona kell neki, sereg, amelyik a pokolba is vele megy.

- Hát mi igen, ugye, emberek? - ütött az öklével a térdére Káruj bá.

- Mi egy szálig! - zajlottak mindnyájan.

- Nahát - bólított Csák -, erről van szó. Annyi szent, hogy megkedvelt titeket, hát most el is visz, meglássátok.

- Osztán ki ellen? - kérdezték kíváncsian.

- Azt meg nem mondhatom. Különben úgyse hinnétek.

- Akkor az csak a hétfejű sárkány lehet, aki nincs - jelentette ki Káruj bá.

Erre ittak egy darabig. Később visszatértek a dologra.

- Hol is van csak az a sárkány? - kérdezte egyikük.

Csákban már erősen mozgott s kívánczított kifelé a titok.

- Olyanformán van, sárkányféléről van szó. Nincs is a világ végén. Nem is idegen országban lakik.

- Osztán mit vétett a királynak? - faggatták.

- Tudtok hallgatni? - kérdezte Csák csillogó szemekkel.

- Már hogyan tudnánk - erősködtek a hadnagyok.

- Na, csak azért kérdelem, mert én is tudok!

Csapkodta a térdeit, úgy kacagott, hogy lefőzhette ezeket a rókákat. De a székelyek is méltányolták a tréfát, s cseppet se nehezteltek érte. Igyekeztek túltenni rajta a kacagásban.

Később Káruj bá váratlanul azt kérdezte Csáktól:

- Osztán mér' haragszik az ifjú király az apjára?

Csáknak leesett az álla, úgy meredt az öregre, mintha kísértetet látna, s csak nagy későre tudta kinyögni:

- Honnan veszed ezt? Én semmit se mondtam.

A székek egymásra néztek. Összevillant a szemük. Csendesen bólogtak, mint akik tisztában vannak a dologgal.

- Szóval az apja ellen - végezte be a következtetést Káruj bá.

Este, vacsora után az urak folytatták a magukét a király asztala körül. Itt is a székekről volt szó, hogy csúffá tették a páncélos lovagokat.

Rátót Gyula, a daliás fiatal lovag tüzesen vitatkozott Tomaj Dénessel, aki finom művű, ezüstnyelű kis kést pergetett az ujjai között, nagy figyelemmel mélyedve el annak művészi cífrázataiban.

- Nem harc az efféle - folytatta Rátót. - Közönséges ostoba csalafintaság, amit nem lehet komolyan venni.

- Így csalták törbe a francia lovagokat is az arabok a Szentföldön - jegyezte meg úgy mellékesen Tomaj Dénes, tovább vizsgálva a kés nyelét.

- Utóvégre nem élünk már Ázsiában - pattant föl Rátót -, keresztény lovagvilág tagjai vagyunk, s kell, hogy a háborúnak is meglegyenek a lovagi szabályai. Álljon szembe nyíltan, szabályok szerint, egyenlő felkészülésre módot adva a másik félnek is, aki fegyverrel akarja eldönteni az igazságot. Vannak esetek, hogy kénytelenek vagyunk egyesek vagy országok között fegyverre bízni a másképp megoldhatatlan dolgok elintézését. De történiük lovagi módon az efféle. Itt van az egyház, ha már nem tudja kiküszöbölni a fegyvert, sőt maga is kénytelen azt az eretnekek ellen fölvetni, legalább oda kellene hatnia, hogy mindenütt tiszteletben tartassanak a ravaszság és cselvetés nélküli, az egyenlő feltételeket biztosító és a felesleges kegyetlenkedést megvető harc szabályai. Amit ma is láttunk, részben szégyenletes, részben nevetséges. Világos, hogy a páncélos csapat, ha a maga szabályai szerint kifejtheti erejét, semmivé teheti az efféle tanulatlan, vad haramiacsordát. De látható, hogy minden figyelmeztetés nélkül, a legeggyűbb csalással megzavarták, aztán gyáva meneküléssel szélesztették el őket, s teljesen botrányos szemtelenséggel egyenként mentek rájuk, amikor már voltaképpen minden józan gondolkodás szerint ők voltak szétverve, s elvesztették az ütközetet. Így győzni művelt ember szemében gyalázat és megengedhetetlen.

Tomaj Dénes ajkai körül alig észrevehető finom mosolygás játszódott.

- Rendkívül világosan és mélyrehatóan fejtetted ki álláspontodat, barátom. Igazságod annyira kész, hogy ostobaság lenne részemről még csak vitatkozni is felőle. A te szempontodból - s ez ma az egész művelt világ szempontja - feltétlenül el kell ítélnünk minden barbár harcmodort. Ez következik a keresztény lovag lelkiületéből is, s csakis ez a felfogás vezethet valamikor oda, hogy végre belássuk az ostobaságát annak, hogy kérdéseket, melyeket belátással és jóakarattal is el lehet igazítani, fegyverre bízunk. Úgy értem ezt, hogy az előre megállapított feltételekkel vívott háború bizonyos szempontból már maga is formalitás és tulajdonképpen ellenkezik a háború fogalmával. Szóval mellőzhető is.

- Ezt nem mondtam és nem is így értem - vonogatta vállait Rátót Gyula. - Én csak a becsületes és szabályos küzdelem érdekében emeltem szót.

Pósa vajda eközben mellére ejtette elnehezdedt fejét, s most egy hatalmasat horkantott, mire Tomaj Dénes szelíden oldalba ütögetve, így szólt a meglepetten fölrezenő, értelmetlenül körülnéző úrhoz:

- Neked mi a véleményed, vajda?

- Miről? - tátogott Pósa még mindig félig öntudatlanul.

- Rátót azt állítja, hogy mielőtt a harcban odavágsz, előbb köteles vagy világosan tudomására hozni ellenfelednek: hová akarsz vágni, hogy legyen módja kivédeni.

- Marhaság - morogta a vajda, s fölhajtott egy kupa bort, hogy fölélenkítse magát.

Most Bagomér ispán mordult bele a vitába:

- Rátót haramiák csordájának nevezte a székelyeimet. Ezt nem tűrhetem, mivel a székelyek ispánja vagyok. Ha igaz lenne, én volnék a főharamia. Ezt kikérem magamnak. És különben is, nincs igaza. Ahogy azok a fickók elbántak azokkal a vasbarmokkal, nagyszerű volt. Nem mondom, hogy ez a harci mód az egyetlen, amivel élni kell. De ma az jutott eszembe, hogy az ország hadieréjében igenis szükség volna egy ilyen sereget állandóan képezni és tartani, hogy előtte járjanak a rendes hadaknak, mert százféléképpen alkalmasak volnának a deréksereg támadásának előkészítésére.

Tomaj Dénes letette a kést s melegen csodálkozott rá az ispánra.

- Azt hiszem, igazán bölcs dolgot mondtál. Mert tegyük fel, hogy egyszer nem lovagi sereggel kerülünk szembe, hanem a székelyekhez hasonló könnyűlovassággal, amilyen az összes keleti népeké s amilyen volt annak idején a miénk is. Ugye, akkor nincs módunkban s nem volna okos dolog a lovagi harc szabályait egyoldalúan betartani olyan ellenféllel szemben, amelyiknek nem a harc mikéntje a fontos, hanem csak az, hogy győzzön.

- Pusztá föltevés - legyintett Rátót. - Honnan jöhetne ránk ilyen ellenség? Magyarországnak ma egyetlen égtáj felől sincs olyan ellenfele, amelyik meg merné támadni a gyepüket. Ha pedig mi megyünk valahová, véleményem szerint kötelesek vagyunk a lovagi harc szabályait betartani. A hiba ott van, hogy még mindig távol állunk a nyugati haditudomány és gyakorlat elsajátításától. Magunk példájából tudhatjuk azt, hogy az efféle száguldozó seregek kővárak és páncélos lovasnégyesek ellen sohase tudtak döntő győzelmet aratni. Csak gyenge palánkokat és számra sokkal csekélyebb csapatokat bírtak le tömegükkel. Ha tehát sok váraink volnának és egész hadseregünk páncélos lenne, győzhetetlenek lennénk.

- Nem lehet elvitatni - bólintott Tomaj Dénes -, hogy részszerint igazad van. De mi a helyzet? Az egész országban alig van erős vár. Páncélos sereg csak a király urak testőrsége s azok a bárók, személy szerint, akik részt vettek a halicsi, balkáni és szentföldi vállalkozásokban. A fegyveres nemzet zöme ma is könnyűlovás. Csakhogy, amint éppen ma láttuk, már régen elszokott és elmaradt ősi mintájától. Az első szent király óta kétszáz esztendő telt el, s ezalatt minden arra szolgált, hogy ezt a vándorló, világokat korlátlanul nyargaló népet helyhez kösse, megtelepítse, álló életre szoktassa, s bár a harcra bő alkalma nyílt, az ősi lendület méreteit régen elfelejtette s leszokta. Nem tűnt föl nektek, hogy mennyivel rövidebb odakint a nyíl, mint ezeké a székelyeké, mennyivel gyöngébb a röpte, mert közelebbi a célpontja? Hát azt vettétek-e észbe, hogy a mi istálló lovaink mennyivel fáradóbbak és lassúbbak, mint ezek a csúf, apró, bozontos székely hátrasok, melyek éjjel-nappal, fagyban-melegben szabadon élnek, s nem tesz nekik különbséget, hogy síkon vagy hegyeken nyargalnak?

Egyszóval a helyzet az, hogy ebben a pillanatban egy olyan sereg, mint ez a nyomorúságos külsejű székelység, föltétlenül győzedelmeskedne a magyar király odakinn való egész hadereje felett.

Béla király, aki egész idő alatt szokott szomorú hallgatagságával, mozdulatlan arccal nézte őket, megszólalt:

- A vajda adja ki a parancsot, hogy a székelység maradjon készenlétben. Mikor hívni fogom, az egész Fehérvárt legyen. Reggel válogassátok ki a harmadát, a javából. Velünk jönnek.

3

Félúton, Küküllővárnak, ahol éppen az irdatlan rengeteg szélén visz el az út, tíz-tizenkét éves kócos siheder ordította valamit a sereg éle felé, kétségbeesetten integetve botja végén forgatott sapkájával.

Az oszlop elején az útmutató székely hadnagyok kocogtak. Utánuk a testőrség között a király és az urak következtek. Majd a rengeteg társzeker s a végén a kiválogatott székely lovasság.

A hadnagyok oda se köptek a bömbölő kölyöknek, csak mentek volna tovább egykedvűen. De az, amint látta, hogy nem törődnek vele, mindenre elszántan eljűk vetette magát az útra, s valósággal őrjöngött. Csorgó könnyei piszkos barázdákat szántottak a képén, s régóta nyíratlan üstöke úgy borzolódtott a szélben, mintha valami rettentő rémülettől meredne égne.

Hacsak el nem akarták taposni, meg kellett állniok. De Káruj bá úgy káromkodott dühében, mint a záporosó, s kész volt agyonverni a gaz kölyket, aki fel meri tartóztatni útjában a székelyek királyát.

- Hogy a nyavalya álljon a csontodba, te hóhérisztrángja! Takarodsz onnan? - s megcserdítette feje fölött az ostort.

A gyermek elkéült szájjal, kezeit tördelve visított:

- A mándruc! A mándruc!

- Hogy ett volna meg reggelire minden pereputtyoddal együtt! Mi bajod véle?

Az ekkor már a kétségbeesés bátorságával a gyepelót ragadta meg s úgy jajgatta:

- A Bogárt... a tinócskát... az Isten szent nevére szabadítsák ki!... Agyonvér apám!

Az öreg előrehajolt, nyakon ragadta a fiút s istenesen megrázta, mint egy macskakölyket tartva a levegőben:

- Beszélj értelmesen, mert úgy váglak oda, hogy rántotta leszel! - rivallt rá, - Megfogta?... Ráugrott?... Megölte?...

A szerencsétlen kölyök, fulladozva a vasmarok szorításában, csak integetett és hápogott.

Akkorra már Csák is odaugratott, mondva, hogy a király érdeklődik: - Miért álltak meg?

- Azt hazudja - ordította Káruj bá -, hogy a mándruc ráugrott a tinójára. - S azzal az út szélére lökte a gyermeket, mint a rongyot. Az megújult erővel jajveszékelt s esküdözött, hogy igaz.

- Mi az a mándruc? - kérdezte Csák.

- Székely oroszlány - hörkentett rá Káruj bá.

- S hát az mi?

- Hiúz, no, ha jobban tetszik!

Csák ezt se tudta, de nem akart semmit se mulasztani, s azért így szólt:

- Álljatok meg itt, amíg jelentem a királynak. - A fiú felé intett: - Kapaszkodj a kengyelbe.

A gyermek esze nélkül engedelmeskedett, s visszavágtattak.

- Milyen az az állat? - kérdezte a király a fiútól, akinek fogalma se volt nyilván, hogy miféle úrral áll szemben.

- Mándruc, oroszlány. A Fehér Királyné szógája... kiszíjja a marha vérit, oszt elviszi a pofájába a Fehér Királynénak... - Hirtelen ismét elbődült: - Agyonvér apám!

- Messze van? - kérdezte a király.

- Dehogy. Csak itt a tisztáson. Gyűjjenek, az Isten szerelméért!

- Lóval lehet?

- Csak a széléig, de van ösvény, nincs messze. Gyűjjenek már, mer a többit is megöli!

A királyt érdekelte a titokzatos fenevad. Kiadta a parancsot, hogy pihenjenek le. Maga előrelovagolt a székely hadnagyokhoz. A fiú a kengyelbe, kapaszkodott. Hagyta.

Persze az urak is mind jelentkeztek, hogy a királlyal mennek.

De Káruj bá leintette őket:

- Ha igaz, amit ez a kölyök hazudoz, s valósággal a mándruc van ott, akkor nem lehet síppal-dobbal menni rá s akárhányan. Legfeljebb egy kísérheti a király urat. Roppant hegyes fülű bestia, megugrik, mihelyt neszt fog.

Akkor a királyhoz fordult, megbillentette a süvegét:

- Megkövetem alássan kegyelmes személyét... de tud-e jól lőni nyíllal? Mer hogy egyszerre el kell találni, különben ráugrik.

A király bólintott. Intett, hogy adjanak egy íjat s vesszőket. Megmarkolta, megnézegette, aztán könnyedén megpendítette a hűrt.

- Jó lesz.

Most körülnézett, aztán Káruj bának biccentett:

- Gyere velem.

Az öreg székely ábrázatán mennybéli mosolygás terült el. Rábődült a fiúra:

- Kapaszkodj, taknyos, s mutasd: merre?

S bevágtattak az erdőbe.

Az urak aggodalmasan követték őket távolabbról, s a nagy fák alatt megállottak, mert a király leintette őket.

- Itt szálljanak le - suttogta a gyermek, mikor már jó bent voltak a fák között, s kezdett bokrosodni, úgy, hogy nem is lehetett volna lóval tovább menni.

- Vissza tudsz ide hozni? - kérdezte a király.

A fiú bólintott.

Erre megkötötték a lovakat, s a suhanc után furakodtak a sűrűségben.

- Mi az, hogy Fehér Királyné? - kérdezte a király suttogva Káruj bától.

- E mondta? - intett előre a fejével az öreg.

- Ez.

- Alássan kérem: mit mondott róla?

- Hogy a mándruc vagy micsoda az ő szolgája, vért visz neki.

- Ejnye, a bornyú! De mindenféle ostobaságot locsognak ezek róla. Mi úgy tudjuk, hogy a Hargitába lakik. Igaz, hogy másutt is látták... Voltaképpen mindenütt lakik. A szóbeszéd a

vérről onnan ered, hogy minden vadállat engedelmes hozzá. Egy se bántja, ellenben szolgálátára van. De ő nem gonosz, hanem éppen a legjobb. Mi úgy tartjuk, hogy ő védi a székelyeket. Ha baj van, előre tudatja így-úgy, s segít mindenképpen.

- Te láttad már?

- Nem én, uram király, hanem az öregapám. Attól tudom. De tudja ezt minden székely. A tiszteletére tüzet gyújtunk a hegytetőkön Oroszlány hava ötödik napján.

- Mért akkor?

- Mert az a nevenapja.

- Hát neve is van? Hogy hívják?

- Saroltnak. Ő Kegyelmességed ösanyja. Ő szülte a magyarok csillagát, a szent királyt, Istványt.

A király megdöbbsent. Különös megrendülést érzett, hogy íme, ez az eldugott nép itt emlékében tartja szent őse anyját, hogy ma is élőnek hiszi, s benne látja védőasszonyát.

A világerő nem akarta volna megingatni az öreg székely hitét, s azért csak annyit mondott:

- Szép, hogy emlékeztek reá.

Káruj bá csodálkozva nézett az arcába, s szinte méltatlankodva válaszolt:

- Az a szép, uram, király, hogy ő nem felejtett el minket.

Itt megszakadt a beszélgetés, mert noha csak suttogtak, a gyermek mégis pisszegni kezdett, hirtelen hasra vágta magát, s intett, hogy feküdjenek le ők is.

A bozótton már átszűrődött a tisztás világossága. Még néhány óvatos mozdulat, s a cserjék közül kitérültek előttük egy nagy kerek tér. Most a gyermek hasalt legelől, valamivel mögötte a király s hátul az öreg.

Legelőszőr azt pillantották meg, hogy a tisztás legtávolabbi sarkában, túlfelől, szorosan összebújva néhány marha remegett a borjúival, félig belefúrva magát a bozótba. Isten csodájára nem szaladtak világgá, sőt úgy látszott, hogy moccanni sem tudnak, mintegy lenyűgözve a félelemtől, s magasra tartott fejükkel mind egy pontra meredve. Most már hallható volt, hogy különös tompa sírással hörögnek.

- Így van ez a mándruccal - suttogta az öreg székely. - Éppen abban van a veszedelem, hogy megbüvöli a marhákat. Nem tudnak messze futni tőle, kénytelenek nézni s bevárni, amíg egyenként megöli őket.

A gyermek fekete ujja odamutatott a tisztás felső szélére, a nagy fák alá. Ott feküdt térdeire rogyva a tinó. A feje egészen a földre nyomva, míg a fara magasra meredt. Sárgásszürke, hosszú, karcsú macska lovagolt rajta, hátsó lábaival a farán kuporogva, míg az első kimeredt, éles karmai az áldozat szügyét marcangolták, halálos öleléssel. A széttárt száj gyilkos fogaival a nyak ütőerébe tapadt, s idáig látszott, amint végigremegett a fenevad gerincén a nyelv izgatott ritmusa. Szemei zöld villódzással cikáztak ide-oda, s pamatos, hegyes fülei feszülten meredtek szét.

Igazi kicsi oroszlán volt. A király még sohase látott ilyet, s eszébe villant, hogy talán azért mondják a székelyek a Fehér Királyné szolgálójának, mert Sarolt nevenapja Oroszlán havában van.

Bár a messzeség nem volt túl nagy az óriási székely nyíl számára, mégis várni kellett, mert az állat nem adott halálos célpontot.

- Úgy látszik - dörmögte az öreg -, még nem hült ki. Mert addig szíjja. De akkor egyszeribe leszökik róla, s a többinek fog. Néha ötöt-hatot kiszí, s a dögre csak később jó vissza. Rá kell készülni, mert csak az a minutum ér valamit, amikor felkapja a fejét.

A király óvatosan fél térdre emelkedett, nesz nélkül vesszőzte fel íját, s célba feszítette.

Ugyanígy tett az öreg is, hogy tévesztés esetén azonnal lőhessen.

A gyermek karikára tágult szemekkel, tátott szájjal, megbabonázva meredt oda.

Az öreg olykor a királyra pillantott, s elégedett mosolyra húzódott a képe. Mintha kőből lettek volna, meg se rezzentek az ifjú karjai. Kínos, hosszú percek teltek el, míg végre fölmordult a hiúz, rekedt kurrogás görgött végig a torkán, s villámgyorsan felütötte fejét, megnyalintva véres pofáját. Amint fellökte magát, egy szemvillanásig kitérült fehér szügye.

Süvöltve röppent s fúródott bele a torka alatt a király nyílvesszője.

A macska fájdalmas nyávogással szökkent a levegőbe, messze előreugrott, szétvetett talpaira esett, hörgött, dühösen földhöz vagdosta magát, vadul akarva kirázni magából a nyilat, amely, úgy látszik, nem tudott elég mélyre hatolni. Az állat sebesen forgott maga körül, karmaival tépdese a gyepet s szinte emberi hangon jajongva. Most oldalába kapta Káruj bá nyilát. Elvágódott s kinyúlt, utolsó mozdulatával egyik első lábára fektetve fejét, mintha aludni akarna.

Gyönyörű bestia volt, s olyan nehéz, hogy a fiú alig bírta megemelni.

A király egy nagy aranyat vetett neki a tinóért, s ő olyan értelmetlenül tartotta a tenyerén, hogy Káruj bá ráordított:

- Dugd el jól, amíg hazaérhetsz apádhoz. Pénz az, te bornyú! Két tinót is vehettek abbul.

A fiú hitetlenkedve pillogott rájuk, de aztán mégiscsak bekötötte az aranyat inge csücskébe, s begyúrta a harisnyája alá.

- Menj most már a marhák után - mondta neki a király. - Mi majd visszatalálunk.

Az öregre nézett. Az bólintott.

A gyermek adj' Istent nyögött, s futott a marhák után, amelyek mintha tényleg varázslattól szabadultak volna, most bődülve csörtettek befelé az erdőbe.

Káruj bá összekötözte a hiúz hátsó lábait. A vállára vetve tappogott a király után, aki most sebesen indult visszafelé.

Fene nehéz dög volt, akárhogy is igyekezett, csak nem tudott lépést tartani urával. Az hátra se nézett, igyekezett vissza erősen, mert sok időt töltöttek el, s úgy látszik, eszébe nyilallt útjának sietőssége.

Káruj bá egyszerre csak elvesztette a szeme elől. Egyszer-kétszer látta még megvillanni a bokrok, fák között, aztán eltűnt végképp. Az öreg nem nyugtalankodott, mert úgy látta, helyes irányban haladt előtte, csak szégyellte erősen, hogy elmaradt tőle. Izzadva csörtetett előre s iszonyúkat mondott a mándrucnak. Csoda volt, hogy fel nem éledt tőle mérgében.

Idő múlva vissza is talált a lovakhoz szépen. Ott volt mind a kettő, éppen barátságosan dörgölték egymáshoz a fejüket. Semmi rátartóság nem mutatkozott a királyi ménen, mit se törődve rangjával, nyihogott a Káruj bá kicsi sárga kancájának.

Hanem a király, az nem volt sehol.

- Hú, Istenem uram - képedt el az öreg, földhöz vágva a gyalázatos dögöt. - Hová lehetett? - Igaz, kiálthatott volna utána, amikor úgy sietett előtte, de hát restellte, hogy miatta megálljon. S most tessék!

Egyszerre elöntötte a hideg s reszketett, pedig veríték csorgott a horgasinára. Megszédült a rémülettől s csak azon vette észre magát, hogy 'jettibe a földön ül.

- Tácsak! - biztatta magát vacogva. Megint felugrott, de úgy kiment az erő a lábaiból, hogy tántorgott. Végre észbe kapott, s szájához emelte a kürtjét. De időbe telt, amíg a fogait kocogtatta vele, sehogy se akart a szájába bújni a kürt csecse. S mikor megszólalt is, előbb csak nyávogott, mint egy szopós. Addig s addig, hogy aztán csak elbődült, s most már fújta, fújta keservesen, tüdőszakadtából minden irányban.

No, volt is eredménye, mert csörtettek oda csakhamar az urak, hadnagyok, testőrök, mindenki, csak éppen a király nem.

Lett erre kürtölés, hahózás, futkosás. Lovasok csörtettek a sűrűbe, majd a székelyek gyalogosan vágtak neki a rengetegnek, mintha vadat hajtanának, s zengett az egész erdő.

A király csak ment, ment, mert egyszerre erősen megbánta, hogy itt tölti drága idejét, holott ő tudja, hogy szíve mint repes előre, Fehérvár felé. Már szinte futott, egészen átizzadt a teste, úgyhogy meg kellett állania s megtörölnie homlokát, arcát kicsi kendőjével. Patyolatkendő volt, a szegélye finom arany görögcsipke, s még most is mintha érezné rajta valakinek drága virágkeze illatát. Megfutamodott, közben az arcát legyezve a kendőcskével.

Végre kifulladt s megállott. Csak ekkor nyilallt bele, hogy mióta mind jó, s már régen ott kellene lennie a seregnél. Körülnézett. Sohase látta ezeket a fákat. A bozót elmaradt. Óriási törzsű, a magasban összeborult koronák, templomi homály, mérhetetlen rengeteg. Visszahallgatózott, hogy jön-e utána az öreg székely. Semmi nesz. Nem jó senki. De most föllélegzett, mert rájött, hogy már régen érzi hátán a kürt verdesését. Megfújta. Hallgatózott. Semmi. Fújta, fújta minden irányban. De mintha a faóriások karjai fognák el, tompán, süketen halt el a bűgás a homályban.

Ekkor érezte, hogy milyen fáradt. Leült egy mohos gyökérre, a fejét ráfektette a megdőlő törzsre, s üresen bámult maga elé.

Furcsán csodálkozott, hogy nem haragszik. Az előbb még valósággal égett a hirtelen gyúlt türelmetlenségtől, s magamagát ostorozta előre, dühösen, hogy megfeledkezett céljáról. Jóleső könnyűség áradt el rajta, s szemeit lecsukva, mélyet lélegzett.

Nyíratlan, lompos juhok kocogtak át előtte a mély hangon bégető kos után, amelynek szinte hihetetlen nagyságú, ötször is csavarodó szarva volt, s hóka szemével különös emberi pillantást vetett reá. Kicsi, alig pár napos koromfekete s hősínű báránycsókák furakodtak anyjuk lába közé, a tőgy után kapkodva s mindegyre térdecskéikre bukva a nagy igyekezetben. Úgy sírdogáltak, mintha ezüstből volna a gégejük.

Az asszony, aki utánuk jött, sugáregyenesen lépkedett, könnyed hosszú lépésekkel. Pedig már nem volt fiatal, a kendője alól fehéresen csillogott a haja. Csak a nézése volt friss, vidám, élettől ragyogó. Hosszú szűrt viselt, mint a pásztorok, fehér szóttésből. Egyszerű, sziklán termett, székely asszonyfenyő.

Minden meglepődés nélkül köszönt „adjon Istent” a királynak, s tovább akart menni. Béla egyszerre visszanyerte frissességét, könnyedén talpra szökkent s utána kiáltott:

- Megállj csak! Ki tudsz-e vezetni az útra?

Az asszony visszafordult. Kedvesen mosolyogva kérdezte:

- Melyik útra, fiam?

Béla melegen ütődött a szívéhez a hang s a megszólítás.

- A küküllővárba, anyám.

Az asszony hitetlenkedve rázogatta a fejét:

- Nem errefelé van az. Talán rosszul mondom.

- Dehogyan felelt a király összevont szemöldökkel. - Miért tréfálsz? Csak az előbb tértem be róla az erdőbe. Nem lehet messze, bár nem találom.

- Biztosan nem vetted észre, hogy milyen rég tévelyegsz. Sok órára van az innen, az erdőn keresztül. De ha velem jössz, elviszlek odáig, ahonnan magadtól is eltalálhatsz.

- Megfizetem szívesen.

Az asszony megint mosolygott:

- Mit adhatnál te nekem? Aranyat? Nekem semmi se kell. Mit csinálnék én a pénzzel?

Elindultak a bárányok nyomán.

- Itt lakol az erdőben?

- Itt is - válaszolt az asszony. - Nem messze innen, van egy kalibám. De ott is van, ahonnan jövök, messze s még messzebb megint van. Egyiktől a másikig járok a juhokkal. Mindig járok.

- De hol van a családot? Férjed, gyermekeid?

- Nincsenek. Egyedül vagyok.

- Nem is voltak?

- De. Hanem az nagyon régen volt. Te akkor még nem voltál. Hát így járok egyedül a bárányokkal.

- S nem félsz így magadra, gonosz embertől, dúvadtól?

Az asszony mély hangon nevetett:

- Minden szegénylegénynek én szövöm a gubáját s varrom meg a rongyos ingit. Az állatok meg éppen barátaim. Mindnek tudom a nyelvét. Volt időm megtanulni. Hozzám sántikál a toportyán, ha túske kínozza a talpát. Hanem a mándrucokkal baj van. Hetek óta megszőkdöstek előlem, s félek, hogy a csordákra támadnak. Ezért is sietek, mert a szegény pásztorgyermekek bajba jutnak nélkülem.

A király nem titkolt csodálkozással nézett az arcába, s a hátán végigfutott valami könnyű borzongás.

- Már el is késtél - mondta. - Csak az imént lőttem egyet a tinó nyakáról. Hanem tévedsz, mert a kölyök azt tartja, hogy a mándruc a Fehér Királyné szolgája, s annak engedelmeskedik. Neki hordja a marha vérét, azt mondta.

- Nem csodálom, mert nem tudnak az állatok nyelvén, s félnek tőlük. Mikor meg sokan vannak, üldözik őket. Ezért ellenségeik az erdő lakói. Tudják, hogy mindenféle gyalázatot fognak reájuk és reám.

- Ha csak fele is igaz annak, amit mondasz, az is tiszta csoda. Sohasem hallottam efféléket. De biztosan bátor asszony vagy, hogy így egyedül mersz élni az erdőben.

- Talán - válaszolta az asszony. - De csak annak csoda, aki künn él a világban. Hiszen igaz, ezerszer is elpusztulhattam volna, de megőrzött Isten. Hidd el, fiam, ez azért van, mert ennek a sok-sok erdei népnek is anya kellett, aki megérti a szavukat, szereti őket és segít a bajukon. Neked van-e anyád?

A király arca elsötétült.

- Nincs - mondotta. - Kisfiú koromban vesztettem el. Megölték.

- Látszik rajtad - szólt az asszony, s anyásan megcirógatta a király arcát. - Még szinte gyerek vagy, s olyan szomorú az arcod, mint egy öregnek. Szegény fiam!... pedig nagy úr vagy, ugye?

- Sok embernek vagyok a szolgája.

Az asszony megértően integetett.

- Akkor nagyon egyedül élsz. Én csak magam vagyok, de sohase egyedül. Tele vagyok az egész világgal.

Hallgattak egy darabig. Az asszony néha szólt a juhoknak, akik visszabégettek, mintha csak-ugyan beszélgetnének vele. S mentek előtte egyforma, kitartó kopogással.

A király néha úgy érezte, mintha nagyon-nagyon régóta mennének így együtt a homályos erdőben, mintha ismeretlen, titokzatos múltban járnának, százados faóriások között, régi-régi ismeretségben, s mintha ez a furcsa pásztorasszony, aki - csak most ébred reá - úgy beszél hozzá, ahogy senki eddig, nem is volna valóság, hanem csak álom.

Nem tehetett róla, az ajkára szaladt a kérdés:

- Mondd meg igazán, nem te vagy az, akit Fehér Királynénak hívnak?

Az asszony messze maga elé nézett, nem fordult hozzá, s távoli, álomszerű hangokat hallott a király:

- A székelyeket meg kell becsülnöd. Magad köré kell gyűjtened. Hosszabb a nyiluk, mint a magyaroké, gyorsabb a lovuk, romlatlanabb a szívük, közelebb élnek Kelethez... Mások is jönnek hozzád onnan, fogadd be. Messze, messze vannak még élő gyökerek, keresd meg, el ne késs... A föld reng Kelet felől, a puszták megindultak... Itt van a vár, amelyet nem lehet elborítani.

- Igen... igen... - mormogta magában a király. - Ezek a gondolatok... nem tudom, honnan jönnek?... Mindegyre megrohannak... Mondta valaki? Mintha itt is, ott is hallottam volna egy-egy foszlányukat... s maguktól állanak össze az agyamban.

Felrezzent. Az asszony nyugodtan ment mellette, szóvalanul.

A király fáradtságot érzett. A gondolatai zavarosan keringtek a fejében. Fülében hangok csengtek. Bizonyosan összezavarta a valóságot az álmaival, amelyek gyermekkora óta újra-újra visszatérnek, talán valami régi meséből, melyeket elfelejtett emberek duruzsoltak a fülébe, mikor olyan nagybeteg volt, kicsi korában, a pilisi vérengzés után, ahol anyját szeme láttára vágta össze a gazemberek.

Az asszony egyszer csak megszólalt:

- Itt vagyunk. Ha most egyenesen mégysz Nyugatnak, mindenütt ezek mellett - mutatott a szinte sorban kiemelkedő százados fákra, egy már irtás alá vett fiatal erdőrészben -, akkor hamarosan kint vagy az útban.

- Köszönöm - mondta a király. - Az Isten áldjon meg, anyám. Sohasem fogom elfelejteni.

- Az Isten áldjon meg, fiam.

Csakhamar eltűnt juhaival a fák között.

A király leült megpihenni egy mohos fagyökrére. Fejét a megdőlő törzsre fektette, s csodálatos könnyűséget érzett. Szemei lecsukódtak, s mélyet lélegzett.

A kereső kürtök közeledő bűgása ébresztette fel álmából.

Nyolc királyi vár hirdette ekkor Erdélyben a magyar király hatalmát. Északról délre hét vár között húzhattál zezugos határt, ami mutatta, hogy meddig terjed kelet felé ez a hatalom. Kraszna, Doboka, Borsa, Dés, Kolozs, Torda, Gyulafehérvár, melyek közül Dobokát, Kolozsot, Tordát és Gyulafehérvárt még az öreg István úr alapította, Krasznát, Borsát, Déset pedig Szent László király.

A foglaló magyarság ősi szállásai fönt csak a Meszes lejtőin terjeszkedtek, ahol Tuhutum hadának nemzetségbirtokai feküdtek. Az ő oldalukba döfte könyökét Kraszna várával a király, hogy határt vessen nekik dél felől. Lejjebb a Kalotaszegen nyugatról betört fekete magyarok, Gyerő úr hadai ütöttek szállást: Doboka, Kolozs és Torda vára őket szorította gyűrűbe, hogy beljebb ne kívánczohassanak. Borsát, Déset már a kun rohamok hullámai elé vetette a szent lovag, nem is volt ezen a környéken foglalás. Tőlük keletre lakatlan gyepűelve terjeszkedett tengerként hullámzó dombok rengetegein, őstavain és mezősegein át.

Gyulafehérvár az első szent király emlékezésekkel áldott erdélyi fővára volt. Előtte itt székelt a hatalmas Gyula, kinek fejedelmi törzse Marosvártól a székelyekig uralkodott a titokzatos Transsylvania, s tekintélye, összeköttetései a nagy bolgár cárok és a bizánci császár udvaráig nyilaztak el. Ebből a várból vitte magával Géza fejedelem még deli ifjú korában a nagy Gyula úr csodaszép leányát, Saroltot, a szent király anyját. Természetes, hogy az apostoli király itt építtette az első istenházát Erdélyben, itt állította föl a szent püspökséget és ide küldte a maga képében vajdáját.

Mind a hét vár királyi ispánok kormányzata alatt vármegyét alkotott, melyeknek élén többnyire Magyarországról küldött ispánok állottak, gazdasági és katonai szervienseik is a magyar király kívülről beküldött vitézei voltak, a szolganépséget pedig a meg nem szállott terület gyéren pásztorkodó s földtúró szlávjai és a hadifogoly kunok, besenyők közül telepítették a várak köré az ispánok.

Nincs még száz esztendeje, hogy Flandriából a tenger áradása elől hazát kereső idegenek kértek menedéket a királytól, s így kerültek Fehérvárra, Tordára, Kolozsvárra és Dobokába nagy csontú, rőt hajú, hideg kék szemű, furcsán hadaró népek, akiket vendégeknek neveztek el. Egykettőre csodálatos új módokon kezdtek a földből elővarázsolni mindenféle ehető palántát, gumókat, gyökereket, gyümölcsöket, amiknek soha hírét sem hallotta előttük senki ezen a tájon. Búzához, rozshoz, zabhoz is jobban értettek akárkinél, s csak pillogattak, ha a magyarok a szárazságot szidták. Megigazították a Teremtő mesterségét, s messzi patakokból, folyókból sáncokban vitték be a vizet a termőföldekre. Az már tiszta csoda volt, ahogy ezek a veres németek az erdőt vágják. Ilyen rendes tarolást a magyar csak csatában tudott művelni, mikor a játék egyszálgra ment. A kidöntött erdőkből úgy épültek a kőlábakra emelt házak, mintha valaki a földből húzta volna ki őket vezényszóra. A várak piaca körül hihetetlen gyorsasággal egész utcatorok keletkeztek. Úgy karattyoltak bennük naphosszat a kenderhajú, hókaszemű fehérnépek és porontyok, mint békák a holdsütötte nádasokban. De tudtak ezek egyebet is. Vasat, ezüstöt, aranyat boszorkányosan műveltek meg, s hamarosan mindenki az ő posztóikat kívánta a kemény büdös bőrköntösök helyett. Aztán adtak és vettek, s bár nem kiabálták rekedtre a gégejükét, mint a böszörmények, s nem csaltak, mint a zsidók, de nem szózhattál rájuk hitvány portékát semmi furfanggal, még ha a szenteket esküdted is le az égből. Igaz, hogy nem is kaptál tőlük olyasmit, amiért később lesbe állhattál volna, hogy kiüsd a szemüket a csalásért. Szóval igen rendes népeknek bizonyultak, bár semmiképpen nem lehetett velük barátkozni.

Egészen más világ volt ezektől a váraktól keletre, melyet magáénak mondott ugyan a király, amikor dicsekedni akart, de igazság szerint kevés volt ott a keresnivalója. Arról nem sokat lehet tudni, hogy Fehérvártól északnak és északkeletnek mi van a Maros bozontos erdőkkel hegyekre, havasokra futó völgyében, de a két Küküllő között fel a Hargitáig igenis tudta mindenki, hogy szabad, szilaj és találós nemzet lakik, Áttila király valahogy idebújt népe: a székely.

Ősi egyezség fűzte őket Árpád utódaihoz, amiben ők vállalták a hegyi kapuk védelmét minden keleti betörés ellen. De néha, ha nagyon viszkedett a talpuk, ki is eregeltek ezeken a kapukon, hogy egy kis táncba kerekedjenek kunnal, besenyővel. Azok tudták is, hogy mire vállalkoznak, ha egyszer-másszor vissza akarták adni a vizitát. De mivel minden botnak két vége van, nemcsak a király fogta a bot egyik végét, hogy az orrára üssön vele minden betolakodónak, hanem a székely is fogta a bot másik végét, s ugyancsak hadonászott vele a király orra előtt, ha annak tán eszibe jutott, hogy beleüsse a székelyek dolgába. Mert az egyezség másik részében a székelyek szabadsága foglaltatott. A székely egy család, egy nemzet. A föld, amelyen lakik s amelyet meg tud szállni, az ő oszthatatlan, örökös nemzetségbirtoka. Magántulajdon nincs, csak nemzetségi osztály a meghatározott területen belül, a szaporaság szerint. Az osztályt a primorok bíraskodása dönti el, s minden lófő egyet számít a jussban. Királyi embernek nincs köze a székelyek földjén, adót, vámot, decimát nem szedhet ott, s nem ajánlatos, hogy megpróbálja. Baj volt István királlyal is, hogy a plébánosoknak decimát rendelt. Megadta ugyan a székely, de nem akkor, amikor parancsolták, hanem csak amikor kérték, a maga belátásából és jószántából. Azért nem panaszkodhatik sem az esperes, sem a pap, mert ímé, arra büszke a székely, hogy szép gömbölyűre hizlalja őket a maga zsírjából, hogy lássa a király: mire mehet szép szóval.

A nagy Küküllőtől délre megint irdatlan rengetegek következnek egészen az Olt völgyéig, melyet valamikor fel a havasok szikrázó koronájáig rettentő mocsarak és áttörhetetlenek hitt őserdő szövevények borítottak. De ez csak valaha volt, mert immár több ötven esztendejénél annak, hogy a Rajna mellől földesuraik taposása elől menekülő frankok vették ide magukat a király földjére, szép privilégiumok birtokában nekiesve az istentelen pokolnak, s minden háborúnál csodálatra méltóbb szenvedésekkel és hősiességgel termőföldet csikartak ki maguknak az ősvadonból. A német lovagok kikergetése után a király rászabadította őket azok elhagyott telepeire is, s így kezdte meg a szász nép városalapító, nemzetformáló nagyszerű munkáját Erdélyben. Bár a királyhoz külön kiváltságok és szolgáltatások fűzték őket, valójában ez a terület és ez a nép sem tartozott a magyar földhöz, s így az ifjú Béla királynak ugyancsak nehéz feladat jutott, mikor apja Erdélybe küldte országolni.

Mert utóvégre volt itt három ország is; az egyik a szabad magyarok szállásbirtokai nyugaton, a királyi vármegyéktől határolva és elzárva kelet felé a tulajdonképpeni magyar uralmat; a másik a székelyekéi a harmadik a szászoké. Ezekén kívül az országba és törvénybe nem szervezett néptöredékek is ott éltek még a gypűn túli bizonytalan és ismeretlen területeken. De mindez nem volt egy ország, egy akarat, egy cél. Az öreg Gyula álma óta, mely valamikor ezt a fellegrát szánta a magyar nemzet központjának s kirepítő fészkének, éppen a Gyulák és Árpádok családi összeforrása és István király személyében való új kivirágzása folytán Erdély elvesztette legnagyobb történelmi lehetőségét, s különletű darabokra esett szét, mielőtt még eggyé válhatott volna, s ezeket az egymástól idegen darabokat csupán a Kárpátok óriás karja tartotta együvé.

Persze, nyolc várról szólottunk az elején. De a nyolcadikról eddig azért nem esett szó, mert az egészen más volt, mint a többi. A neve: Küküllővár. Szent László király építtette annak a völgynek a torkába, mely a két Küküllő között a Maros völgyére nyílik Gyulafehérvár fölött. Ez volt a botnak az a vége, melyet a király tartott a markában, a székelyek felé. Mert noha

meg kell adni, hogy a székelyek példás módon őrizték azt az egyetlen járható utat, mely az ő földjükön keresztül vitt a királyi vármegyékhez, s ellenség csak a testükön keresztül juthatott a Maros és Szamos völgyeibe, de viszont az is igaz, hogy a góbék néha-néha megmakacsolták magukat, s az Istennek se akartak fegyverbe állni, ha a király valamivel felhergelte őket. Szűz Mária koronás lovagja tehát akkor építtette oda az orruk elé Küküllővárát, mikor éppen nem volt okuk panaszra, mert győzedelmes hadjáratban pusztították el a király vezérlete alatt a beözönlő kun sereget, s tele voltak zsákmánnyal és dicsőséggel. Most az ideje, gondolta a szent király, amikor egymásba vagyunk szerelmesedve, s a diadal mámorában eszünk ágába se jut egymásra haragudni. Még büszkék is voltak egy kicsit a lófők, hogy a győzelem emlékezetét egy valóságos királyi vár hirdeti az ő kapujukban, és hogy soha egy székely se felejthesse el, miszerint maga a győzhetetlen király vezette őket, örök időkre közöttük marad az ő képét viselő királyi ember: a székelyek ispánja. Az fog majd pompázni Küküllővárban, és bárkinek hívják is, a székely mindig csak azt fogja tisztelni benne, hogy ő a szent király közöttük lételemnek élő bizonyossága. Igazán csak az a csodálatos ebben az egész dologban, hogy Szent László nem székely volt.

Ez a magyarázata, hogy Küküllővár körül nem létesült igazi vármegye. A cél nem egy nagy kiterjedésű királyi birtok megszervezése volt, hanem egy előretolt őrség felállítása, mely szemmel tartsa a székelységet s mindig készenlétben álljon arra, hogy szükség esetén rájuk kényszerítse a király akaratát. Hogy a székelyek ispánja és vitézei se bízhassák el magukat, s az éber vigyázat helyett ne adhassák fejüket birtokszerzésre és meggazdagodásra, a vár körül csak éppen annyi királyi föld állott rendelkezésre, amennyi a katonaság élelmezésére kellett, az iparosság közül pedig csak a hadiszerszámok gyártására, javítására alkalmas mestereknek adtak vendégjogot. Míg a többi várispánok jövedelmét a vármegye egész termésének és hasznának egyharmada képezte, addig a székelyek ispánjának hivatalban léte alatt nem volt szabad haszonhajtó gazdaságot üznie, nem termelhetett többet, mint amennyi a katonaságnak és a szolgáló várnépnek szükséges volt, s fizetését a királyi tárnokmester adta ki pénzben. Nem is kapdostak nagyon ezen a főtisztségen az olyan urak, akiknek csak a vagyon, a pompa és a dőzsölés az istenük; csak igazi katonaember kereste és becsülte ezt a hivatalt, akinek vérében az örökös fegyelem, a hadak mustrálásának és gyakorlásának szenvedélye. András király idejében éppen ezért sokszor állt üresen az ispáni palota, a székelyek pedig nem nagyon respektálták a helyettesként berzenkedő hadnagyocskákat, s ha valamelyikük el is merészkedett közéjük szemlét tartani, nem sokra ment velük; százféleképpen megtréfálták s csúffá tették.

Vágtató lovas érkezett a kapu alá. Veszettül fújta kürtjét, amíg csak beeresztették.

- Salamon úrhoz! Salamon úrhoz! - rikoltotta a várnagy felé, meg sem állva, s nyargalt a piacra.

A király testőrségéből való volt, szó nélkül engedték tehát.

Nagy riadalommal menekült útjából asszony, gyermek s aprójóság, amint eszeveszetten vágtatott végig a várfalak mentén húzódozó zezugos utcácskán a fegyverkovácsok kormos házikói között.

A várpiac közepén állott a templom. Nagy terméskövekből összerótt alapra fából ácsolt építmény, kis fatoronnyal a harangok számára. Egyik felől a katonák hosszú, dísztelen kaszárnyái övezték, melyekhez alacsony istállók voltak függesztve. A másik oldalon, a templom kapujával átellenben a papok, tisztek és gazdasági hivatalnokok házai között az ispáni palota állt, emeletes épület, de annak is csak a földszintje kő, az emelete öreg fekete gerenda, befödve magas, mohosodó zsindeletetövel. A vár piaca öklömnyi macskafejekkel kövezve. A négy sarkon az összes épületek fölé magasodva hatalmas kövekből rakott fenyegető bástyák.

Az ispán kapujában néhány katona állt őrt, de látszott, hogy nemigen van kit őrizniök, dárdáik a kapufélfához támasztva, ők maguk vígan, gond nélkül beszélgettek. A vár szinte üres, a katonák távol voltak az ispánnal, a király kíséretében. A lovas nagy csattogással robbant közéjük, úgy, hogy ijedten ugráltak dárdáik után. Egy pillanatig föl se tudták fogni, honnan esett oda.

A testőr lezökölt nyergéből. Alig tudott megállni a lábán. Az arca szürke volt a halálos kimerültségtől. Lihegett, szinte hörgött. A hirtelen megtorpant mén inai félelmesen reszkettek, s szakadt róla a tajték. Egyszerre keservesen felnyerített, s mintha villám ütötte volna, térdeire rogyott. A testőr vállon ragadta az egyik katonát, s utolsó erejének vad kitörésével megrázta:

- Salamon úrhoz! - Hangja már csak rekedt hördülés volt, a tüdeje sípolt.

- Mi az? Miért? - hebegte az őr elképedve. - Baj van?

A testőr csak valami érthetetlen rikkantást hallatott, toporzékolt a lábával, s a kapunak lódította a kérdezősködőt. Ő maga támolyogva imbolygott utána.

Salamon úr, az ispán helyettese éppen ebéd után heverészett a medvebőrön, s beszélgetett az ispán feleségével meg a várplébánossal.

Mikor a katona csak úgy beesett az ajtón, méltatlankodva emelkedett könyökére, s már fogta is a fejénél lévő ónkupát, hogy a kobakjához vágja ennek a paraszt gazembernek.

- Mi a fenét ettél, hogy csak így bedugod a pofádat? - förmedt rá az emberre. De már meg is látta a testőrt, amint utána szédelgett s nekiesett az ajtófélnek. Tüstént látta, hogy baj van a királlyal. Fölugrott, s most ő rázta meg a lassan elcsúszó s földre hanyatló testőr vállait:

- Beszélj hát - ordított reá mi baj van? - De az csak tátogott hang nélkül, s szemei fehérjükre fordultak.

- Még itt hal meg, hogy az istennyila csapjon belé! - bömbölt Salamon úr.

Akkorra észre tért a plébános is, s a Salamon úr tulajdon kupáját két kézre fogva az ájuló elé térdelt, egyúttal az ispánnénak kiáltva:

- Tartsa csak Nagyasszonyom a fejét, amíg megítatom.

Az ispánné, kedves töltött galamb, olyan piros orcákkal, mint a bazsarózsa, szuszogva ereszkedett a földre a vitéz mellé, s nagy szakértelemmel fogta kebelére az elhanyatló fejet. A plébános pedig egy kis Miatyánk alatt sikeresen öntötte le a bort a testőr garatján.

- Hát persze hogy csak ez kell neki - dohogott Salamon úr, amikor látta, hogy a vitéz értelmesen kezd nézni, s magához tér. - No, bökd ki most már! - rikkantott reá.

A testőr nyelt még egyet, s aztán suttogva mondta:

- Beteg lett a király.

- Hol, hogy, mikor? - kiáltottak rá egyszerre hárman.

- Az erdőben kapták meg - nyögte a testőr.

- Miféle erdőben? Hogy került az erdőbe? - dobbantott türelmetlenül Salamon úr.

- Vadászott. Eltévedt. El volt ájulva.

- Osztán?

- Osztán most hozzák. Az ispány úr előrefuttatott, ágyat neki, meg az ispotályos frátert.

Az ispánné már fölkászolódott, összecepta a tenyereit, azt kiáltotta, hogy: jaj! s gurult kifelé, a szolgálók után kiabálva.

- Téglákat melegítsen! - bömbölt utána Salamon úr. Majd a kapuórhöz fordult:

- Te mit tátod a szádat? Lódulj a fráterért!

Ő maga, szelídeden félrerúgva az ajtónyílás előtt a testőrt, aki megint elájult, lecsörtetett az udvarra.

Hamarosan rendet teremtett a várban. Az otthonlévő kisszámú őrséget, ahogy a király fogadáshoz illik, teljes hadidíszben állította föl a kapu két oldalán. Az ispán háza előtt is rendbe tette a vigyázókat. Ő maga gyorsan felkapkodta fegyverzetét, s lóháton állott ki a kapu elé, oldalán a kürtössel. Kijöttek a papok is, az öreg plébános meg négy dominikánus fráttere.

Az ispotályos fráter ezalatt összeszedte csodaerejű füveit, vérszívó piócáit, gyógyító imádságokat tartalmazó cifrán pingált könyvét, mely a plébánia legnagyobb kincse volt, s szép, meredt szemű, pléhruhás szentekkel volt ékesítve. Így ment fel abba az ágyasházba, amelyet az ispánné asszony a király számára készített el.

Ott bizony nagy csatara folyt, mert a szolgálók nagyon lassúk és ügyetlenek voltak, az ispánné pedig ugyancsak gyors a nyelve is, a tenyere is. De végre elkészült a királyi nyoszolya, puha tollas vánkosaival, könnyű meleg dunyhájával és a kendőkbe burkolt forró téglákkal.

Az ispánné jó szívvel sopánkodott a fráternek:

- Jaj, édes Márton fráter, elhoztál-e mindent, ami segíthet?

- El - bólintott a sovány, beesett arcú, mélyszemű ispotályos. - Mindent, amim csak van. De hát nem tudhatom, hogy mi baja.

- Megigézték azt, lelkem - bólogatott az ispánné. - Biztosan valami székely boszorkány nézett rá. Attul ájul el a fiatal ember. Jaj, drága kicsi király! Úgy szeretem, mintha a fiam volna... Hozzak szenes vizet?

- Az jó lesz - bólintott a fráter. - Hozzá való imádsággal majd megpróbálom.

Az ispánné nagy sóhajtozások között ment a szenes vízért.

Végre megjött a had. Bagomér ispán elől, utána a király testőrsége, közrefogva a tányér kerekű nagy szekeret, melybe a királyt fektették. Mindenki nagyon bús és izgatott volt, de különösen a székely hadnagyok s közöttük is Káruj bá, aki a király lovát vezette. Az öreg majd leharapta a saját fejét bánatában, hogy nem tudott eléggé erősen vigyázni a királyra, s tán ő az oka a szerencsétlenségnek. Tiszta dolog volt, hogy nem tehet róla, s nem is kételtette senki, de az öreget nem lehetett megvigasztalni.

- Héj, Sándi - mondta a legényének -, ha meghal a király, éngem többet nem látok odahaza.

- Mit akar csinálni ked? - kérdezte a legény.

- Elbujdosok a világ végire, mer' ezt a szégyent el nem bírom.

Egy idő múlva még hozzátette:

- S oszt' ha úgy lesz, mondd meg az asszonynak, hogy a két tinó árát, amelyikről azt mondtam volt, hogy a medve megette őket a havasba, eltöttem volt az istálló szögletjibe, ott van a jászol alatt, csak emelintse föl a hídlást. Mer' mintha tudtam volna, hogy baj lesz, a vejem elől töttem oda nekije, mer' az az istentelen úgyis, elveszi mindenit, ha én nem löszök.

- Dehogyan lesz úgy, Káruj bá. Meggyógyul a király, nem olyan legény az! - vigasztalta a fiú jó szívvel a buba borult öreget.

Káruj bá nem szólt erre, csak kocogott tovább a királyi ménnel. Már majdnem a vár alatt voltak, mikor még egyszer odaintette a legényt, ránézett oldalról, s búsan legyintett:

- Most jut eszömbbe, fiam, hogy nem oda töttem.
- Hát hova tötte?
- Sz' éppeg az a baj, fiam, hogy elfelejtöttem.
- Hát akkor mit mondjak a Nagyasszonynak?
- Ne mondj semmit, Sándi fiam, mer' meggondoltam, hogy ha elbujdosom, előbb méges hazanézek.

A legénynek tetszett a bizalom. Vigyorogva mondta:

- Jobb is így, Káruj bá, mer' hátha mire én megmondhattam volna, a veje valahogy megtalálná, s még osztán az a híre kelne, hogy az én kezemen veszett el?
- No-no - mordult az öreg.

A király, mikor az erdön rátaláltak, sehogy se tudta, hol van és mi történt vele. Az urak kérdezösködésére csak néhány zavart szóval válaszolgatott. Lóra ült ugyan, s tovább indultak, de csakhamar furcsa szédülést érzett. Egyszerre megmarkolta valami a szívét. Ekkor sápadt lett, mint a halál. Rögtön tudta, hogy mi jön. Néha, ritkán, megtörtént vele azóta a szörnyű pilisi tragédia óta, hogy hirtelen megrohanták a borzasztó látomány képei, látta anyja könyörgő karjait, amint a meztelen kardok irgalmatlan süvöltéssel levagdossák, fülébe tépett halálos sikoltása, s aztán mindent elborított a vér. Ilyenkor vad félelem szorította össze a torkát, érezte, hogy belefutad anyja véérébe, s vége van.

Tomaj Dénes, aki mellette lovagolt, éppen csak hogy elkaphatta a karját, amint váratlanul lefordult a lóról. Olyan volt, mint a halott, ijesztően elfehéredett, s az egész teste hideg lett. Az urak egy pillanat alatt leszökdöstek lovaikról, s az út szélére dobott mentéikre fektették a királyt. Azt hitték, meghalt. De mikor az ispán a mellére hajolt, hallotta, hogy a szíve néha erőszakosan, szaggatva megdobban. Dörzsölték, szölongatták, melenggették. De nem tért magához.

A vajda akkor kibontatta az ágyneműs szekeret, beléfektették, s ahogy csak bírták, siettek vele Küküllővár felé, előrefuttatva a hírvivő testört, hogy készüljenek a király ápolására.

Ahogy a királyt ágyba tették, Salamon úr teljesen átvette az uralmat fölötte. A vajdát, az ispánt, az urakat: Tomaj Dénest, Rátót Gyulát, Csákot, Hahóti Buzádot, Szerafil Andrást, Mihály pohárnokot a palotára küldte, hogy ott illő szomorúsággal poharazzanak; az ispánnak is csak annyit engedett meg, hogy sűrűn potyogó könnyek között a herbatét odakészítse az ágy mellé, aztán szolgálóival együtt kitessekelte, szigorúan meghagyván, hogy csak ott sápiózzanak, ahonnan nem hallatszik be. - Márton fráter füveire, piócáira és szenes vizére lesujtó pillantást vetett, s a sarokba állította a tudós doktort, hogy ott imádkozzék.

Hatalmának és intézkedéseinek olyan nagy oka volt, amit mindenkinek respektálnia kellett. Ahogy meglátta a beteget, mindjárt tudta, miről van szó és mit kell tennie. Hogy pedig tudta, az onnan van, mert ő volt az ifjú király nevelője, szinte a testvérbátyja.

Apja, az öreg Miska ispán fogta fel karjaiba a gyermeket, mikor a gyilkosok anyját összevágták, s a fiúcskát szívgörccs érte. Köpenyébe takarva, futott vele az öreg ispán a sűrűbe, s ő, Salamon fedezte a menekülést, tévútra csalva az üldözőket.

Uram Isten, micsoda ordítás, vérengzés volt ott a tisztáson, a felborított sátrak közt, a szétrúgott tábori tüzek parazsán, futkosó fáklyavilágnál. Salamon ma is látja rossz éjszakákon a torkig lakott meráni urakat, amint bortól és álomtól ittasan, értelmetlenül s tehetetlenül bámulnak a torkukba, mellükbe futó pengékre. Az egyik még vigyorgott és gajdolt is, mintha kupával kínálnák. Mikor ledöfték, sivítva hanyatt vágódott a széttaposott örtűz parazsán, s

úgy perzselődött rajta, mint a hizlalt disznó. Szerencse, hogy az összeesküvők Lipót herceg után vetették magukat, aki éjjeli köntösben, boglyasan, fegyvertelenül kapott lóra, s kétségbeesett merészséggel egyenesen rajtuk gázolva át, vágatott az erdőbe. Ez térítette el a figyelmet a királyfiról. Egész éjjel futottak vele, de megmentették.

A kisfiú teste megmerevedett s kihült. Ajkai széthúzódtak csikorogva összeszorított fogairól, mintha borzalmas kacagás fagyott volna rájuk. Halottnak hitték volna, ha az elszorult szív olykor-olykor nem rándul erőszakos dobbanásba. Elpróbáltak rajta mindent már útközben - a boldogult ispánné, mihelyt hazaértek vele, órákig élesztgette s doktorolta, de hiába.

Aztán jött a csoda.

Az öregek lemondtak már a királyfiról. Könnyezve betakarták, s kimentek. De Salamon nem tudott belenyugodni. Nem mozdult el az ágy mellől. Nézte, nézte a szegényke eltorzult arcát, simogatta hideg kezeit, ellágyult a szíve rettentő árvaságán, s kemény férfivállait megrázta a sírás. Sohase érzett ő effélét, egyenes, őszinte, nyers fiú volt, ló meg fegyver a szerelme, szívesebben hált karddal, mint leánnyal - de most elöntötte valami apai, testvéri érzelem. Karjaiba szorította a beteget, és maga se tudja, hogy miért, egyszerre csak dúdolni kezdett neki. Régi regösének fakadt ajkain, talán az anyja énekelgette valaha a bölcsője felett:

Láttam én halottat
De ilyent sohasem,
Kinek az ő lába
Felszökőleg álljon,
Kinek az ő karja
Ölelőleg álljon,
Kinek az ő szája
Csókolólag álljon,
Ki föl is ébredjen,
Csak én megcsókoljam.

És íme, a kis királyfi vonásai megenyhültek, ajkai lágyan összecukódtak, merevgörcse feloldódott. Tagjai élő puhaságba ernyedtek Salamon karjai között, mély gyermeki álom lélegzése hajtott pirosító vért orcájának halotti viaszába, s később mosolyogva ébredt fel.

Úgy fordult a sorsa, hogy évekig ott maradt az ispáni házban. Ezek a hűséges, egyszerű, szíves emberek és hozzájuk hasonló barátaik körében nőtt ifjúvá. Az öreg Miska ispán és a felesége gyermekükként szerették, s ő szüleit tisztelte bennük, Salamon pedig a bátyi tekintély és ideál volt előtte, mestere minden testgyakorlásban, fegyverforgatásban. Az Árpád-fiú lelkében kitörülhetetlen nyomokat hagyott a tiszta, ceremónia nélküli családi élet, s úgy vágyott oda vissza mindig apja ragyogó udvarából, ahol néha mégis meg kellett jelennie, mint cifra ketrecből a madár a durva, szabad fészekbe.

Eleinte gyakrabban, aztán mind ritkábban tépett szívébe a borzasztó emlék víziója; ilyenkor kérlelhetetlenül zúdult reá a halálos szívgörcs, de Salamon mindannyiszor ösztönösen, majd tudatosan ismételte az első kúrát. Karjaiba vette s eldúdolta neki a regöséneket. A hatás csodálatosan ugyanaz maradt: a királyfi gyógyító álomba enyhült, s mosolyogva ébredt fel.

Márton fráternek torkán akadt a csodatévő imádság, mikor odapillantva, látta, hogy Salamon úr az ágy szélére ülve, karjaiba szorítja a királyt, s mintha valami bűnbánó medve lenne, szelíd dörmögéssel ringatja a keblén. Isten úgy segítjen, meghöbörödött a jó úr a bánattól, mert csecsemőt emtető dajkának hiszi magát, s bölcsődalt fűrészel:

*Láttam én halottat
De ilyent sohasem...*

A fráter keresztet vetett, s úgy meredt a látványra, hogy majd kiugrottak a szemei. Mert a király csakhamar mélyet sóhajtott, s dermedt karjai gyermekded bizalommal Salamon úr nyakára fonódtak. Suttogva szólalt meg:

- Bátyám!

- Én vagyok - dörmögte Salamon. - Ne félj, nincs már semmi baj! Csak maradj csendesen!...
Úgy!

Hátraszólt a fráternek:

- Bécsukhatja mán a szent könyvet, fráter. Jöjjön, adja ide a herbatét, hogy legyen valami láttatja a tudományának. Idd csak meg, fiacskám, no, semmi ellenkezés, hideg van a mejjed-be, ettül megengesztelődysz! - s a fráter segítségével egy jó bögrével nyeletett betegével a keserves léből.

- Mehet hálálkodni! - intett a fráternek. - Oszt' útközben szóljon bé az uraknak, hogy a torbul áttérhetnek az áldomásra... De hallja-e, mondja csak azt, hogy a maga imádsága meg mifenéje használt, s ne járjon a szája...

A fráter keresztet vetett, meghajolt, s indult, de reszkettek az inai a félelemtől. Hogyne! Pogány énekkel gyógyított Salamon úr, biztosan boszorkánymester.

Salamon jól látta a barát szemében a botránkozást. Utánaszólt hát:

- Osztán köszönöm a közbenjárását! A kicsi Jézusnak elkérheti holnap a kék selyemkendőmet. Jó lesz húsvétra üngöcskének néki, mert láttam, hogy a régi lemállott róla...

Márton fráter megkönnyebbülten sóhajtott fel:

- Ismeri az Úr az övét!

- Dicsértessék! - mondta Salamon úr.

- Mindörökké! - bókkolt a fráter, s kihátrált a szobából.

- No, lelkem, ugye jobban vagy már? - mosolygott Salamon a királyra, aki jólesően nyújtózott el a dunyha alatt.

- Maradj itt! - mondta a király, megfogva a kezét.

- Beszélni akarok veled.

- Jó, jó, csak ne ártson! Egyet se gondolj többé arra, amitől rosszul lettél.

Béla felemelkedett a párnák közt. Mintha könnyű láza kezdődne, csillogtak a szemei s az arca égett.

- Csuda történt énvélem, Salamon, az kavart meg. De nincs már semmi bajom. Csak megfoghatatlan gondolatok röpdösnek át a fejemen. Hol is vagyok?

- Küküllő várában. Hazahoztak az urak.

- A székelyektől, ugye?

- Hát persze. Azok is itt vannak.

- Pompás fickók, Salamon! Olyan hadseregem lesz belőlük, amelyet még nem láttál...

- Láttam én őket, fiam - legyintett Salamon kicsinylően. De mindjárt észbe is kapott. - Láttam hát. Igazad van. Pompás legények!... Mit akarsz velük?

A királynak elsötétült az arca. Egyszerre valami komor, fájdalmas, fenyegető árnyék borult reá:

- Megvédem velük az országot... s ha kell, viszem őket...

- Hova, no?

- Miért kérdezed, Salamon? Úgyis tudod...

Salamon megértően, komoran bólintott:

- Tudni tudom... hogyan... persze, hogy tudom. Remélem, nem kerül sor rá.

Béla egészen felült. Kezeit Salamon vállaira tette. A szemébe nézett. Úgy suttogta:

- De... azt hiszem, igen... Hiszen te is úgy ismered őt, mint én... Rettenetes lesz a dühe, mihelyt rájön... Hisz ezóta már rájött, Salamon!

- Rájött, rájött, ha sikerült! - mormogta Salamon. - Ezóta már sikerült, bizonyosan... De meggondolja... meg fogja gondolni, érted?...

- Elfelejtet Apodfi Dénest? - kérdezte a király izgatottan. - Azt hiszed, az a gaz farkas nyugton hagyja?

- Hát te elfelejtet az érsek urakat, Róbertet és Ugront, az összes püspököt, Kálmán királyt? Egyik se hagyná, hogy rád törjön... És a pápa úgyse engedné meg, hogy folytassa... A te házasságod szent és törvényes... Bele kell törődnie, légy nyugton!...

- De ha nem? Mi lesz, ha nem törődik bele, ha érte küld, vagy ő maga jön?...

- Isten őrizzen, fiam - dörmögte Salamon -, hogy kardot húzz az apádra!

- Ez az - lihegte a király visszahanyatlódva a párnái közé -, ez az, Salamon, amitől irtózom... ami megrohant ma... minden borzasztó és keserű emlékezéssel együtt... és még más is, más is... amiről mintha beszélt volna valaki... valaki, aki van és nincs... nem tudom elmondani... még neked se... a bátyámnak, a mesteremnek... a legjobb barátomnak!... Mi lesz velem?...

Salamon részvevő szeretettel hajolt a lázas arc fölé.

- Nem... nem szabad tovább... Fogadj szót! Feküdj szépen és aludj el!... Még beteg vagy... Még félig álomba vagy... Reggelre tiszta lesz a fejed, elmúlik minden baj... No, fiacskám... Megállj csak!... Hozatok forró bort, igyál, amennyit csak bírsz... úgy elalszol tőle, mint a tej...

- Nem, nem! - tiltakozott a király. - Hagyd! Nem kell semmi!... Ne félj, nem leszek már rosszul. Elmúlt. Most már csak az eszem meg a szívem dulakodnak... Gyűlölöm? Szeretem?...

- Szakasztott így vagyunk vele mind - bólintott rá Salamon. - De ő a mi urunk, és nem szabad ellene fegyvert vonnunk!... Emlékezz csak vissza - folytatta csendesítőleg -, az apám házánál mindenkit láthattál, aki igaz ember és akinek fáj az ország romlása, meg a te sorsod. Eleget szidtuk, káromoltuk gaz tanácsadóit, de őt sohase illettük méltatlan szavakkal. Talán sajnáltuk néha, hogy más, mint az apja volt, benne is voltunk minden becsületes mozgolódásban, mely olykor-olykor rendezéseket csikart ki tőle, amiket sohase tartott meg, de mit tettünk egyébként? Alázatosan elviseltük... és bíztunk benned, a te támadó csillagokban...

- Az én támadó csillagom? - legyintett Béla szomorúan. - Rossz csillag az enyém, Salamon. Balcsillagzat alatt születtem. Az én sorsom a keserű árvaság... Egyedül, mindig egyedül!...

Hirtelen engesztelőleg nyújtotta kezét:

- Ne haragudj, bátyám. Nem háládatlanság... Drága apád, anyád meg te úgy szerettetek, gondoztatok, neveltetek, mint a magatokét. Az az egy otthonom volt, a ti házatok Vasváron... De aztán mégse maradhattam ott. Királyfi vagyok, király lettem. Nyolcéves koromban megkoronáztak. Amint apám mondta, inkább az ő akaratából történjék, mint másokéból, ellene...

Keserően kacagott, amikor mondta. Hidegen nézett reám. Taknyos kölyök voltam, s már félt tőlem... Soha, sohase szeretett!... Az anyámat se szeretete, Salamon!...

- Honnan gondolod, hogy nem, szegénykém?

- Tudod, megéreztem ezt. Beláttam a szívébe. Jól emlékszem anyámra. Úgy csodáltam, mint valami isteni lényt. Ahogy járt, ahogy felvetette a fejét, ahogy a hangja zengett, ahogy lenézett a meggörnyedt emberekre... Ragyogó jég, gondoltam akkor, és a számban hideget éreztem. De gyönyörű volt, és engem nagyon szeretett... Apám is csudálta, de félt tőle, azt hiszem, igen, félt tőle. Ma már megértem. Hisz apám örök gyermek maradt... És egyszer, amikor nem tudtam örvendezni a mulatságon, amit nekem rendezett, rám kiáltott: anyád vére vagy!... és elkergetett. S ha igazán szeretete volna... Ó, Salamon, mindig gyűlöletet érzek a torkomra futni, ha erre gondolok: miért engedte szökni gyilkosait?

- Karóba húzatta Törefia Pétert - szólt közbe csöndesítőleg Salamon.

- De Bánk meg a két Simon ma is élnek. Barcfi Miklós és a sátán Apodfi Dénes ott pöffeszkednek mellette, ők parancsolnak neki és mindenkinek... És ő inkább hallgat azokra, mint reátok és reám. Őket szereti, a véres kezű latrokat, a felesége, az anyám hóhérait... Salamon! - kiáltott fel hirtelen és szinte kiugrott az ágyból. - Hát nem érted, hogy ezért nem nyugszik anyám lelke? Hogy ezért borítja el a vére most is a szívemet? Hogy bosszút követelő, szegény levágott keze markolja össze a torkomat, és újra és újra így lesz, amíg csak meg nem torlom a gaztettet!...

- Fiam, fiacskám! - makogta Salamon, de nem tudott szólni. Mit mondhatott volna?

- Meg fogom állani a bosszúját! Istenemre, meg! - lihegte a király. - És ők tudják, tudják... hogyne tudnák, Salamon! Reszketnek tőle... attól a naptól, mikor én leszek az apám helyén. Ezért nem akarják, hogy megérjem... ezért ingerlik ellenem az apámat, ezért táplálta, pártolta az az ördög az apám öreggyermeki szenvedélyét... Ó, Mária!

Salamon nem tudott szólni. Igaz volt, rettentően igaz. Csak átölelte a remegő, izzó fiatal testet és simogatta a haját. - No-no, no-no - hebegte ügyetlen szeretettel.

A király aztán hirtelen, egyszerre lehült. Hihetetlen erővel uralmat vett magán. Szinte öreges, higgadt tárgyilagossággal mondta:

- Tisztán látom az apámat, Salamon. Féltékennyé tették rám, mióta élek. Azért is nem túrt az udvarban, csak látogatónak. Ezért hagyott reátok, ami a legjobb volt az életemben, de ő le akart vele sülyeszteni. Fialat asszony mellett könnyen felejtett... anyámat is, engem is. De néha eszébe jutottam. Mikor a Szentföldre ment... akkor Krajnába küldött, Bertold bácsihoz, aki Stein várában őrzött. Szép vár volt, és az érsek olyan, mint a méz. Csak nem volt szabad kimennem belőle. Aztán elhozta Máriát... és aztán, hogy a második királyné beteges lett, el akarta venni tőlem... Mi voltam én neki? A német asszony unalmas fia, aki öregebb az apjánál, aki korán láttam mindent, emberi és országos bajokat... élő vád az anyáért... vetélytárs, aki a nagypapa birodalmáról beszél... Nem, nem is csodálom, hogy látni se akar...

- A vér mégsem válhatik vízzé! - mordult fel Salamon.

- Igazad van - bólíntott az ifjú. - Mert mégis szeretem. Csodálom is. Tudom, hogy csupa ragyogó, színes láng. Megértem, hogy az asszonyok utánabolondulnak és a férfiak meghódnak neki... Tudom, hogy én mogorva tuskó vagyok mellette... Fellélegzik, ha nem lát, s ha nem volnék, még az álmai is szebbek lennének... Az anyám árnyéka vagyok, bántó sötétség az élete szép örömkertjében... Élni, örülni, ragyogni született... Tudom, értem... De Salamon, ha Máriát ismét el akarná venni, akkor nem tudok, nem értek meg semmit. Aki az anyám gyilkosaival jó ellenem a feleségemet elrabolni, az nem apám és nem királyom többé... Érted?

- Az Isten őrizzen meg tőle, fiam! - ismételte Salamon sápadtan. Most már egészen látta ezt a lelket, legalábbis hitte, hogy látja. - De nem úgy lesz, fiam, meglátod. Belenyugszik apád a változhatatlanba. És aztán eljő a te időd...

- Nem lesz-e késő? - kérdezte mintegy önmagától a király.

Aztán végigsimított homlokán, ismét bezárta a lelkét, s nyugodtan mondta:

- Köszönöm, bátyám, hogy meggyógyítottál és vigasztaltál. Az Isten fizesse meg! Sokáig kínoztalak... Menj most már, menj az urakhoz, felejtsd el az én gondjaimat... Menj, nyugtasd meg őket, hogy jobban vagyok. Eredj!...

Salamon felállott, de aggódva kérdezte:

- Nem kellene maradnom? Maradok reggelig is. Beszélgethetünk vidámabb dolgokról...

- Nem, nem - mosolygott Béla. - Menj csak. Egészen jól vagyok. És éhes vagyok, Salamon! Csak most érzem, hogy rettentő éhes vagyok! Küldj vacsorát!

- Egyedül akarsz enni? Örömmel.

- Nem. Tomaj Dénes jöjjön...

A hang és a mozdulat már királyi volt.

Salamon mélyen meghajolt, és kiment.

5

Az urak a palotán telepedtek le. Bagomér átvette a házigazdai tisztet, s a felesége csakhamar ide-oda gurulva asztalt terítettett. A vacsora nem volt még kész, hát csak borcsúsztató sózott szalonnát s füstölt húsokat tálaltak a kupák mellé. Bújában szótalánul evett-ivott egy darabig a társaság. De aztán, hogy befűtöttek, csak megindult a dörmögés, elébb egy-két szóval, majd egyfolytában.

- Hátha ezt eltemetjük - morogta Bagomér - kárba vész a játékunk az erdélyi királyosdival.

- Pedig hogy rászántuk már magunkat - hümmögött Pósa vajda.

- Nem halálos nyavalya - szólt csendesen Tomaj Dénes. - Vagy még nem az. Kinőheti. Csakhogy igaz, benne fészkel a családban. A legtöbbje fiatalon, hirtelen pusztult el.

- Nem törvény ez - legyintett Rátót Gyula. - István király öregkort ért, László, Kálmán, Béla is eljutottak az ötven felé. A harmincig pedig a legtöbb. Az ifjú király erőteljes és mértékletes. Az apja meg közel a hatvanhoz. Miért éppen ő ne?

- Adja Isten - bólintott Tomaj Dénes.

Erre csendesen ittak.

- Mit tud ez a Salamon - kérdezte Hahóti Buzád -, hogy mindenként ő akart vele maradni?

- Azt mondta nékem - válaszolt a vajda hogy régtől ismeri a nyavalyáját, s meg is tudja gyógyítani, csak hagyjuk rá. Az igaz, hogy gyermek korától véle volt, s igen szeretik egymást.

- Próbálja csak, s bár sikerülne! - mondta Tomaj Dénes. - Mi úgyse tehetünk semmit. De igazán, hogy nem volna értelem a világban, ha urunk most meghalna. Egyetlen reménye ő az országnak. Ennek a fenekestül fölfordult országnak... - tette hozzá merengve.

Rátót megint ellenkezett, a maga heves, optimista módján:

- Vannak bajok, vannak. De hogy éppen fölfordult volna, s hozzá fenekestől, az ország, az sötét túlzás. Alapjában véve nincs ma egyetlen birodalom sem, amelyik a magyarénál erősebb, gazdagabb lenne. Jól megcsinálták ezt az Árpádok, legutoljára az öreg Béla. Csak már a körmire kell verni az odakivaló báró uraknak, azzal rendbe jő megint. Az igaz, hogy az aljanép is szörnyű szemtelen, de csak egyszer vágjunk a nyaka közé, majd elhallgat... Nincs itt komoly baj, urak...

A legtöbben zajosan helyeseltek. Látszott, hogy ez a közvélemény.

Tomaj Dénes finom gúnnnyal mosolygott. Bagomérhez fordult:

- Honnan szerezted ezt a serleget? - kérdezte, lassan forgatva s figyelmesen szemlélve a gyönyörű, kövektől szikrázó ötvösművet.

- Tudja a ménykő - vonta vállait az ispán. - Van nékem ilyen vagy ötven is. Egy részük az apámról maradt, hozott a feleségem is. Én bizony nem tartom számon őket.

- Francia munka, a legjavából - vizsgálta éles szemmel Tomaj Dénes. - Azok kedvelik úgy a trójai háborút. Ez itt - magyarázta az ujjával - Ehellős, az meg, akit a lovai után hurcol, Hektor. Itt az öreg Perjámos is, összekucorodva lohol utánuk. Ezek a kicsi szikrázó fehér kövek a könnyei, amelyek a szeméből utána folynak az úton... Ez a rubint sor meg a Hektor vére, párhuzamosan a könnyek mellett... Szép, ahogy szalag lesz belőlük s piros-fehéren körülölelik a kehely öblét... Az Ehellős lovainak topázból van a szemük... és lássátok, hogy ki

van vésve Hektornak minden hajszála... mint a seprű, húzódik utána a földön... De legszebb az egésznek a formája... Tulajdonképpen lilium, karcsú száron. Finom kéz munkája.

- Bánja a fene - mondta az ispán ásítva. - Te örökké effélékkel bíbelődsz. Neked adom szívesen.

- Köszönöm - mondta Tomaj Dénes. - Adok érte egy csikót a besenyő ménesemből.

- Hű! - képedt el az ispán, öröme gyúlva s megint kételkedően lehűlve. - Ne bolondozz! Én nem tréfáltam.

- Én se. Nekem megéri. Szeretem az efféléket. Csikóm meg van elég.

- Kezet rá - nyújtotta az ispán hatalmas fekete markát. - Legyetek tanúim!

- Itt a kezem! - nevetett Tomaj Dénes, beletéve acélos, keskeny fehér kezét az ispáni mancsba.

- Ez már megtörtént! - jelentette ki a vajda komolyan. - Urak, ti is láttátok. Most már nem tréfa...

- Nem, nem - szólt Tomaj Dénes, a kelyhet élvezettel szürsölve. - Megvan a vásár. Amelyik csikót akarod, Bagomér.

Erre megszólalt a pohárnok is:

- Te Dénes, én öt kupát is adok neked egy besenyő csikóért, becsületedre!

- Öt kupát adhatsz, de nem illet, egyet se - mosolygott Tomaj Dénes. - Nem számra megy ez, öcsém.

- Kupa kupa - nevettek az urak, s dicsérték Bagomért, hogy ingyen jutott az országszerte híres ménesből való csikóhoz. Legendás neve volt a Tomaj Dénes besenyő ménesének. Állítólag az ősenek, Tonuzóba besenyő vezérnek ménesétől származott, úgy, hogy kétszáz esztendőre visszamenőleg nem keveredett bele idegen vér. Tiszta fekete lovak voltak, karcsú, vékony lábú, kicsi fejű, hattyú nyakú állatok, hűségesek gazdájukhoz, fékezhetetlenek tolvaj és ellenség számára, gyorsak, mint a szél, és kitartók, mint a jó feleség.

Csák irigykedve pillogott az ispánra.

- Megfoghatatlan - dörmögte fejszóvalva. - Dénes uram, mindig tudtam, hogy nagylelkű ember vagy. De ha azt tudom, hogy a nagylelkűséged ekkora, zsákkal szedtem volna össze számodra a bögréket, mikor a hadban jártam. Az én legényeim ugyancsak szedegettek, amit lehetett, de az effélét messzire rúgták. Ezután jobban vigyázok!

Rátót Gyula epésen jegyezte meg:

- Dénes uram tanult ember. Kár, hogy nem lett pap. Írni, olvasni szokott. Képek vannak a palotáján, meg szobrok, írott kövek. Mink persze csak a fegyverhez értünk, meg a lóhoz. Ezzel akarjuk megtartani az országot, szolgálni a királyt. Lehet, hogy tévedünk. Azért fordult fel az ország fenekestől, mert finom beszéd helyett csak fegyverrel akarjuk megvédeni...

- Ne izélj... - csattant közbe a vajda. - Láttam én Dénest harcban is.

- Hát, ha muszáj - mosolygott Tomaj Dénes. - De én nem is tagadom, hogy nem szeretek harcolni. Az embernek esze van, amivel eligazítsa dolgát. A teremtő az észet adta neki fegyverül. Minek vagdalkozni, ha nem kénytelenség?...

- Mindig figurázol! - kacagott Bagomér. - Ezt már hallottam tőled. Gyalázod, kicsinyíted magadat, hogy ezek a fiatalok ugorjanak. Osztán csak tagadd le, amit a szememmel láttam, hogy kiverted a kardot a kezéből, de a kezével együtt, annak a halicsi behemótnak, amelyik szinte levágta Endre herceget. Az olyan vágás volt, uraim, mint a villámcsapás.

- Véletlenül sikerült - szerénykedett huncut szemekkel Tomaj Dénes. - A halicsi, ha csak egy csepp esze van, elkerülhette volna. De csak fegyverrel dolgozott, és nem volt egyéb baromnál.

Rátót Gyula elpirult, de nem kötekedett többé.

- Tanulni nem szégyen - nyilatkozott Serafil András. - Mi nagyon is elmaradtunk. A francia lovagok az öreg király udvarában nem szégyellnek verseket mondani, csodás mesékkal mulattatni a hölgyeket. Sok mindenfelé járnak, népeket, szokásokat ismernek. Értenek a tudományhoz meg a széphez. De azért verekedni is jól tudnak. Bizony, lenéznek minket a tudatlanságunkért. Egyedül Dénes úr tudós ember közöttünk.

- Hagyd már! - intette le Tomaj Dénes. - Dehogya vagyok. Csak éppen hogy sokfelé jártam és kinyitottam a szememet. Ha kinyitnátok, ti is másként látnátok...

Márton fráter szakította meg a beszélgetést, amint alázatos képpel megjelent az ajtóban.

A vajda vette észre először, s izgatottan ugrott fel.

- Mi, mi baj?

- Nincs baj, nagyuram - jelentette a fráter, de olyan színtelen fahangja volt, hogy abból semmit sem lehetett volna jósolni.

- Él-e hát, vagy hal? - kiáltott rá az ispán.

- Él, nagyuram. Jobban van egészen.

Most látszott csak meg igazán, hogy ezek az emberek őszintén szeretik a zárkózott, hideg, furcsa fiatal királyt. A bánatukat lehetőleg közömbös szavak alá rejtették az elébb, de az örömeiket csöppet sem titkolták. Fölugráltak, éljeneztek, összeütötték s fenéig itták kupáikat, kacagtak, kiáltoztak.

Egyszerre négyen is nyújtották a serlegeket a fráternek, hogy velük igyék a király egészségére. De az csak szabadkozott, hogy sohasem iszik bort. Egy vonás sem mozdult az arcán, se örömet, se bánatot nem mutatott.

- A keservét a savanyú szentjének - morogta a pohárnok dühösen. - Mi az ördöggel tudta meggyógyítani? Nékem inkább volna kedvem meghalni, ha ilyen pofát látok.

A vajda is erre volt kíváncsi:

- Mit mívelt a király úrral, hogy ilyen hamar meggyógyította?

- Egy jóféle imádság használt nékie - rebegette lesütött szemekkel a fráter.

- Nem adhatná kölcsön kegyelmed? - kérdezte Buzád. - A feleségemen harmadnapos nyavalya van, hátha használna.

- Azt nem lehet, uram - pillantott oda a fráter.

- Csak úgy van eredménye, ha a könyvből olvassa föl kánonikus személy. A könyvet pedig nem szabad kivinni a várból.

- No akkor egye meg a patikáját - dörmögte Buzád visszazökkenve székébe.

- Hát osztán Salamon úr mit csinált? - kérdezősködött Bagomér. - Mer' hogy azt mondta, tudja ő, mit kell tennie.

- Egy kék selyemüngöcskét ajánlott fel a templomunk Jézuskájának. Dicséretes és követésre méltó cselekedet - felelte a fráter meghajolva.

- Nagyképű ember - legyintett a pohárnok. - Olyan titokzatos pofát vágott, mintha ki tudja, miféle csodamedecinája lenne. Pedig hogy valami ócska keszkenőről van szó. Ennyit ér neki a király.

- Azt izente - folytatta a fráter rendületlenül hogy uraságtok térjen át a torrul az áldomásra.

- Hát ezt mán helyesen üzente - ütött az asztalra a vajda. - Lesz itt áldomás, az szent.

- Én hát elmennék - indítványozta a fráter.

- Szívesen látnók - udvariaskodott a vajda -, ha élne a boritallal. De így nem merjük tartóztatni.

A fráter körbehajolt, s kisiklott az ajtón.

- No csakhogy - szusszantak föl az urak. Egyszeriben fölújult a jókedv, s az ispán sürgetést küldött a vacsoráért.

A hír sebesen szétfutott. Nagy öröm lett az egész várban. Hamar megtudták a székelyek is, akik a kapun kívül táboroztak. Hatalmas ujjongás támadt körös-körül. Káruj bá tüstént eljárta a csürdöngölőt. Tánc közben nagyon kiszáradt a torka. Indítványt tett, hogy küldjenek követiséget az ispánhoz, és adják tudtára illő módon, hogy a székelység a maga részéről igen örvend a király gyógyulásának. Nagy lett a hejehuja, mikor a követek hordókat gurítva érkeztek vissza az ispán válaszával, hogy köszöni a nyilatkozatot, és szíveskedjenek jó egészséggel megiddogálni ezt a csekély bort a király egészségére. A székelyek, hogy becsületesen eleget tehessenek az ispán óhajának, hajnalig igyekeztek tőlük telhetően senkinek se hagyni, hogy aludhassék.

Egyébként ez csak a frátereket indította keserves sóhajtozásokra, minden más jó lélek versenyre kelt a székelyekkel a mulatozásban.

Az urak vacsora közben most már vérmes reményekkel eltelve festegették a jövőndőt.

- No, Dénes - rikkantott a vajda -, én is Rátóthoz csatlakozom. Nincs olyan erős, gazdag ország a világon, mint a miénk. Egykettőre kisöpörjük a szemetjét, ne félj, soha aztán baj nem lesz itt többé.

- Most károgj - gyúlt új erőre Rátót Gyula.

- Látom, nem tudtok meglenni veszekedés nélkül - kacagott Tomaj Dénes de nekem nincs kedvem veszekedni. Elismerem, hogy erősek és gazdagok vagyunk, mindaddig persze, amíg nálunk erősebb nem akad.

- Honnan is akadna? - tüzelt Rátót Gyula. - Végtére kétszáz esztendeje, hogy senki le nem győzte a magyart.

- Fegyverrel nem, az bizonyos - helyeselt Tomaj Dénes.

- Mit akarsz ezzel megint mondani? - ütötte fel a fejét Buzád. - Ha fegyverrel nem, hát akkor sehogy se.

- A te nagyapád még német volt - nézett oda a szeme sarkából Tomaj Dénes.

- Hát osztán? Én már egy szót se tudok németül, s vagyok olyan magyar, mint te!

A mellére ütött, hogy döngött belé.

- Az könnyen lehet, mivelhogy én besenyő vagyok. Rátót meg francia, Bagomér horvát, Szerafil talián, a király anyja német volt, a nagyanyja ugyancsak francia, a felesége is az, görög vérrrel keverve.

- Mi az istennyilát akarsz? - hörkent föl a vajda.

- Én semmit - mosolygott Tomaj Dénes. - Csak éppen annyit akartam megjegyezni, hogy kézen-közön megettük a magyarokat, s most mi hordjuk a nevüket. Van nekem Tomajon egy plébánosom, roppant tudós ember, az mindig avval mulattat engem, hogy szépen előszámlálja: hányféle vér folyt össze a magyar érbe, s a végén úgy összekavarja, hogy ember legyen, aki bizonyítani tudja: voltaképpen mi a magyar benne? Ez mondta el nekem név szerint, hogy az Árpád-törzsbe eddig huszonzét idegen királyné gallyát oltották be, bajort, orosz, franciát, kunt, szicíliait, normant, szerbet, görögöt, aragónt, meránit és huszonzét Árpád-kisasszony vére keveredett lengyel, bolgár, velencei, osztrák, cseh, horvát, morva, orosz, német, görög, aragón királyi családokéba. Ahány idejött, annyiféle rokont, lovagot, papot, udvarhölgyet, szolgát és tekerőt vonszolt magával közibénk, s ahány kiment, annyiféle szivárgott utána kíséretével a magyar vér. Aztán ne felejtsetek, hogy István király óta mindenik azon volt, hogy idegeneket telepítsen a királyi földekre, ahonnan persze mindenüvé bebújtak. Bolgár, besenyő, kazár, zsidó, német, orosz, lengyel, cseh, olasz, arab, flamand, frank, vallon, kun mind itt él közöttünk, s ma még tán megismerszik, ki miféle, de idővel nagy habarcs lesz ebből, s talán a mindentudó Isten ha láthatja, hogy mi benne a magyar. Hát le nem győztek minket fegyverrel, Rátót barátom, de elfoglalni elfoglaltak, az bizonyos.

- Most látom igazán - pattant föl Rátót -, hogy milyen rossz tréfával akarsz ugratni minket. Az emberben meghűl a vér, ahogy csak úgy ontod ki magadból ezt a sok minden igazat, ami végre is tökéletes hazugság. Hát mi bizonyítaná inkább a magyar győzhetetlen erejét, mint éppen az, hogy annyi mást be tudott venni és mégis magyar maradt? Éppen az ellenkezője igaz annak, amit mondasz: nem ők ettek meg minket, hanem mi őket. Mi, mondom, mert jóllehet a nagyapámat még Ratoldnak hívták, az én véremben egy csepp sincs, amelyik ne magyarul égne. És próbálja csak akármelyik azok közül, akiket olyan jól ismersz, ennek az országnak szegezni a szarvát, senkit se talál itt, aki rá ne menne. Ha francia volna, én mennék rá legelőször.

- Nagyon tévedsz, ha azt hiszed - mondta Tomaj Dénes nyugodtan -, hogy ellened mondom. Amiket állítottál, az mind magától értetődik. Amit én mondtam, annak egészen más értelme van. Persze hogy mind magyarok vagyunk. Azaz hogy ma mi vagyunk a magyarok. De amit én félték s amit végső veszedelemben látok, az a magyar nemzet már-már elfelejtett igazi öröksége, hajdani életmódja, egykori hadainak utánozhatatlan tudománya és mindaz, amiben ő egészen más, mint Nyugat népei. Nézd csak meg, mi van körülötted? Francia és német templomok, paloták. A kupát, amiből iszol, a kést, amivel eszel, a ruhát, amiben díszlepsz, a muzsikát, amivel vigadsz, a páncélt meg a kopját, amivel vitézkedsz, mind némettől, franciától kaptad. Az öreg király udvarában még a szakállukat is francia mód nyíratják az urak. Hát nekünk nem voltak magyar házaink, asztalunk, ruháink, fegyvereink? Attila tán, vagy Árpád, vagy még Géza is a Roland énekét hallgatták ebédjüknel heverészve, s nem a regösökét meg az igricekét, amiket István király püspökei a nyelvükkel együtt téptek ki belőlük, hogy elfelejtsük?

- Ebben mán van igazság - vágott az asztalra keményen a vajda. - Minden az ördög francia lett már az udvarban, s magamfajta úr azt se tudja, mit csináljon ott, mikor a francia lovagocskák összekacagnak a háta mögött, s a fehérnépek biggyedt ajakkal legyezik magukat utánad, mintha bűdös volnál. Ej, hagyjátok a fenébe! A sok beszédből kása keveredik az ember fejében. Ígyünk inkább.

Inni ittak, de sokkal mélyebben belekerültek a beszélgetés sodrába, s Tomaj szavaira a tudatuk alatt kapcsolat nélkül lappangó benyomások sokkal izgatóbban kezdtek tömörülni, semhogy borba lehetett volna fojtani a szellem fölébredt érdeklődését önnön titkai iránt.

- Én nem szidnám a latinokat - mondta Tomaj Dénes. - Más véleményen vagyok, mint a plébánosom, aki azt mondja, hogy Magyarország a rómaiak: a franciák, az aragónok, az

olaszok legelője. Ha már úgy fordult, hogy Géza fejedelem, meg István király a Nyugathoz láncolták sorsunkat, végre is sokkal jobban szeretem, ha a latinok tanítanak meg nyugatvá lenni, semmint a németek.

- Egy kutya az - dörrent bele Bagomér.

- Tévedsz, ispán - mosolygott Tomaj. - Megmondom, miért. A német szomszédunk szapora fajta. Terjeszkedő, hatalmaskodó, csak magamagát akarja. Nem ingyen hozta a szent vallást sem. Ez a nagy lélekező. Azt hiszi, csak úgy szép a világ, ha mindenki német benne. Én a magam részéről csak örülni tudok rajta, hogy a bajor barátság már István alatt megkeseredett, s utána csak szemközt találkoztunk velük, és sikerült nekik olyan gyűlöletet lobbantani maguk ellen minden magyarban, hogy voltaképpen azt mondhatom: magyarnak azt érezzük, ami nem német. Látjátok, István német lovagjai, ahogy elszakadtak tőlük, szépen magyarokká lettek. S most Buzád szinte a torkomnak esett, mert azt hitte, hogy nem tartom magyarnak. Hát csak az Isten tartsa őket minél távolabb tőlünk. Nem mondom, a pilisi vérengzés gyalázatos dolog volt, orvul estek rájuk s asszonyt gyilkoltak és királynét. De ha másként, férfiasan és magyarul csinálják, azt hiszem, minden magyart maguk mellé húzhattak volna. Az a meráni falka remélem utolsó, de jó leckét adott nekünk a német barátságból. Mind tudjátok, hogy a végén magyarnak lenni szinte szégyen volt ezek között a magyar zsíron fölhlizlalt disznók között. Egészen más a latinok dolga. Magányos jövevények, vagy telepítések távoli országokból, melyek hódító kedve föl sem ébredhet ellenünk. Tetszik neked ez a bor, Bagomér?

- Már hogyan tetszenék? Legjobb ez az egész országban. Tokajról hozattam.

- Na, mert ez francia bor. Mind csupa vallon ültette be rajnai venyigével azokat a hegyeket. Hát ne haragudj rájuk.

- Ezt az egyet jól tették, ha igaz - engedett az ispán.

- Tettek azok egyebet is - folytatta Tomaj. - A király váraiban, túl a Dunán ők építették a házakat. A citói apát meg a párizsi apát hozta be az öreg Béla hívására a fehér barátokat, azok a Bakonyban meg a Vértesben termőföldeket teremtettek az erdő irtásával, s odaplántálták hazájuk édes gyümölcseit. Azt sem állíthatod, hogy a premontrei barátok haszontalanul töltik itt az időt, mert azt a sok állati gyermeket angyalokhoz hasonló türelemmel nevelik ember-sorba. Lehet-e kifogásod a kereszturak munkája ellen, akik a beteget, még a poklosokat is fölszedik, s az ispotályukban ápolják, amellet igazi rémei tolvajoknak, haramiáknak, s minden szegényt, gyengét megvédenek? Na, látod, ezek mind franciák.

Az uraknak lassanként földerengett az agyában, hogy mi az igazság. Szinte a szájukat tátották Tomajra, aki, mint egy mágus, összeharancsolta mindazt, amit tulajdonképpen a saját szemükkel napról napra láttak szétszórtan, jelentőség nélkül, de ami csak most kezdett összefüggő egésszé formálódni gyakorlatlan szellemük előtt.

- Nem tagadhatom - jelentette ki Rátót Gyula forró lelkének hirtelen fordulatával -, hogy a szavaid olyanok, mint a fáklya. Valahogy megvilágítják azt, ami sötétben és egyforma volt. Érzek valami olyant, mintha ez a mi nagy országunk hirtelen kicsivé zsugorodna előttem, mert egyszerre megvilágosodott a nagy világ, ami körülveszi. De jobb, ha nem folytatod. Mert hinni akarok a saját nagyságunkban.

- Az igazság nagyobb, mint mi - válaszolt Tomaj. - És egyedül az igazság lehet a mi erőnk. De ne félj, magam is úgy látom, hogy Magyarország ma a legerősebb hatalom lehet az öt körülvevő országok között. Ezelőtt harminc-negyven esztendővel, az öreg Béla idejében, mindenestre az volt, s éppen azért reszketek érte, mert ezt a magasságot nem lehet büntetlenül megtartani, ha csak dicsekszünk vele, de nem őrizzük és építjük folytonosan. Nem elég, hogy országunk minden idegennek csodált és kívánatos Kánaánja legyen, hogy magába gyűjtse

mindazt, ami máshol a legjobb, hanem saját magát kell tanulva, de nem eladva, kifejtenie. Nem az a fő, hogy nyugatívá váljék, hanem az, hogy magyarrá tegyen mindent, ami nyugati, értitek?

- Nem én - kacagott a vajda. - Ördög vigye a tudományodat, mindjárt elalszom.

- Én értem - bólintott hevesen Rátót. - Ebbe' látod a veszélyt, hogy a sok mindenféle, amit beveszünk, összezavarja az életünket s így nem tudunk magunk lenni, és lebukunk a hegyről.

- Kitűnően látod. Örvendek, hogy az eszed sem rosszabb a karodnál. Mi meg fogjuk egymást érteni. Nézd, valamennyi régi ellenségünk tehetetlen arra, hogy erőszakkal elpusztítson. A görög császárságot nyolcfele törték éppen a keresztes hadak. Ez a nyolc testrészt egymásra is idegen és ellenséges új testecske lett. Ránk nézve nem számít többé. A német császárok, Istennek hála, a pápával dulakodnak. Északon meg keleten lengyelek, oroszok, kunok, bármi vitézek is: örökösen egymás torkában vannak. A nyugati szomszédok: Csehország, Ausztria meg Merán, ezek még fiatalok, aztán meg a magyar király nekik a vezető auktoritásuk. Hercegeik rokonok is az Árpádokkal, és ha akarnak valamit, a mi szövetségünk dönti el a sikert. Mit mondjak a bolgárokról meg a szerbekről? Messze vannak ők még attól, hogy árhassanak nekünk. Nem csodálom, hogy egy olyan lángeszű király, mint András úr, a maga nagy erejének érzésében azt álmodta, hogy ott lehet úr, ahol csak akar. Úgyszólván a családja uralkodik az egész déli tenger peremén Dalmáciától Bizáncon át Alexandriáig. Ezért gondolta, hogy könnyű lesz görög császárrá lennie az egész Kelet fölött. Ma sem tudja fölfogni, hogy miért nem sikerült? És ezért ment neki tizennégyszer Halicsnak, mert sehogy sem ment a fejébe, hogy ahányszor lesújtott reá, s aztán kihúzta belőle a lábát, mindannyiszor újra kellett kezdenie. Természetes. Ma senki sem bírhat a magyar királlyal, s tényleg az övé lehetne az egész világ, de persze csak akkor, ha az egész világon ott lehetne. Mivel ez nem lehet, megnyitotta kapuit az egész világnak, hogy az jöjjön hozzá. Tengert bocsátott a szigetre. Az a sokszínű hullámvás a magyarok lelkét fenyegeti elnyeléssel. Bomlasztó áradata kikezdte az ősi szervezetet. István király hatalmas alapítása, mely a vármegyéken nyugodott, fundamentumából rendült meg azért, mert a magyarok lelke megtelt az élet idegen vágyaival és törekvéseivel, s a baj legfőképpen abban van, hogy az, akinek lelkében a legnagyobb változás történt az ősi királyi hagyományokon: az maga a magyar király.

Rátót új látomásoktól csillogó szemekkel tapadt a beszélőre. Itt-ott talán csak félig értette. De a sejtelve egész és mély volt. A többiek régen nem figyeltek már. Egymás között iddoggáltak s mulattak. Ez a két ember egészen idegenül, egyedül maradt közöttük, mintha egy más világban beszélnének értelmetlen és hiábavaló dolgokról.

Mintha az égből pottyantak volna alá, olyan ijedten tekintettek Salamon úrra, mikor az már harmadszor rázta meg Tomaj Dénes vállát, hogy menjen a királyhoz, mert hívatja.

6

Vacsora közben nem beszélgetett a király. Tomaj Dénes is szótalanul, gyöngéd udvariassággal szolgált neki. Béla gyorsan, mohón evett, de látszott, hogy gépiesen csinálja, a gondolatai messze jártak, s szemei mereven szegződtek a távolba. Csak mikor már mindent elszedtek előle az asztalkáról, melyet az ágy mellé toltak volt, fordult vissza a figyelme, s mintha csak most venné észre Tomaj Dénest, hirtelen megszólalt:

- Vagy valódi király leszek, vagy semmi.

- A magyar király mindig igazi király volt, uram - jegyezte meg halkán Tomaj Dénes. - A nagy keleti hódítók óta ő az egyetlen igazi úr. Nemcsak a saját országában, hanem az egész nyugaton, páratlanul.

- Tudom, hogy a nagyapám valóban az volt - bólintott a király. - És én is olyan akarok lenni. Csakhogy éppen azon gondolkoztam az imént, hogy az apám ezt már mind magára, mind reám nézve elvesztegette.

- Ha szabad szólanom, én úgy ítélem, hogy ő még nagyobbakat akart. De csak az elgondolásban volt nagy.

Az ifjú király komoran meredt maga elé:

- Mindig azt gondolom, hogy csak önmagát látta, de nem gondolt az országra.

- A király és az ország ugyanaz, főként nálunk - jegyezte meg Tomaj. - Ez az, amit sohasem érthet meg idegen. Külső országokban a fejedelem az összességéből fölépülő test feje. Nálunk minden ő maga, nemcsak képe, hanem a sorsa az országnak. Gondolj csak erre az egyre, uram: minden más uralkodó szétosztja a hatalmát, mintegy önmagát, hűbéresei között, akik örökösen osztoznak vele mindenben. Mintha egy fejnek elválaszthatatlan teste és részei lennének. Nálunk az segít és szolgál a királynak, akit bölcsessége vagy jókedve akar, s addig, amíg akarja. Jártomban-keltemben mindenütt láttam, hogy odakünn a királyok trónjához milyen sok lépcső vezet, de minden fokán csak egy valaki állhat, s aki eggyel feljebb áll, az sohase állhat lejjebb. Úgy van ez fölépítve, mint egy vékonyodó magas torony, melynek egyetlen pillérét nem mozdíthatod ki anélkül, hogy az egész össze ne omolna. Hivatalok, címek, méltóságok kötik össze és emelik egymás fölé őket; mindennek szigorú rendje van, melyben az ő vágyaik és büszkeségük foglaltatik. Nálunk csak a király hatalma maradandó, s az ő homlokáról esik fény, akire esik. Néha rávetődik valakire, aztán elfordul, hogy másra essék. Vissza is fordulhat, vagy örökre eltávozhatik. Ősi keleti dolog ez: ahol csak egy akarat van, ott nincs különbség a szolgálatban. Aki ma nádor, holnap lovászmester lehet, és megfordítva. Egyik se nagyobb a másiknál, és mindenik nagy addig, amíg a király jókedve megvilágítja. A magyarok története mindig a király története volt. Ez az, amit István király olyan csodálatosan fundált meg, hogy a király szolgájának lenni az egyetlen uraság a magyarok szemében.

- Te melyiket helyesled a kettő közül? - kérdezte Béla a szemébe tekintve.

- Mind a kettőnek megvannak a maga fényei és árnyékai - volt a válasz. - Odakint az alulról fölfelé épülő, sokak egyező akaratából összetevődő hatalom virul ki a királyban. Biztosabban áll a csúcson, mert széles fundamentumon áll. Nem is az a fontos, hogy ő maga mit ér önmagában, bárha drágakő, természetesen szebben csillog; de sohase rendül meg az alatta emelkedő épület, ha más csillagot tűznek is a helyébe. A mienk egészen más. Itt minden a királyon nyugszik. Azzá teheti birodalmát, aminek elképzelni bírja teremtő hatalma. Csak a bölcsességén múlik, hogy mindazt megvalósítsa, amire képesség van népében. Gondold csak

el, hogy mi volt a hun vagy avar nép Attila, Baján nélkül, s mi lett általuk? Kelet népei, a mienk is, egy teremtő akarat nélkül álmos, tunya, szívesen széthulló tömegek, szeretnek minden cél nélkül ballagni barmaik után, s gondolat nélkül nézdegélni szét a világon. Alszik bennük az élet. Ha aztán jön az úr, aki gondolt róluk valamit, aki tud akarni, aki meglátott egy célt, amit ezzel a néppel elérhet, s képes reá, hogy fölébressze iránta a mélyben pislogó lángot: az mindent csinálhat belőlük és velük, amit csak akar.

Igaz, hogy minden ilyen vezér egyedül áll. Nem örököl és nem hagy másra semmit. Mindig is úgy volt, hogy utánuk ismét szertehullt minden, amit vérrel-vassal, teremtő gondolattal összekalapáltak. Ezért van valami fájó szomorúság a keleti dicsőségben: mulandó, mint a szivárvány, amelyet csak addig bámulhatnak a mezőn dolgozók, amíg a nap lebukik. Én azonban megértem, ha valaki többre becsül egy ilyen égi látományt, amelyről tudja, hogy rövid ideig tart, mint erős bizonyosságát annak, ami e földről való, de unalmas és közönséges.

Az ifjú király hosszasan hallgatott. Tomaj nem a gondolatára felelt. Általánosabban, magasabban szárnyalt, mint az őt tépdeseő kérdések. Bár érezte, hogy barátjának szavai magukban rejtik az ő életének tulajdonképpeni problémáját, szeretett volna sokkal kézzelfoghatóbban, reálisabban nézni szembe vele. Tűnődve rázta meg a fejét:

- Hiszem, hogy mindez igaz. De ne felejtsd el, hogy én valahogy ez is, meg az is vagyok. Amíg hallgattalak, mind a két rajzod egyformán érdekelt. Mind a kettőt a magaménak éreztem. Keleti is vagyok, meg nyugati is. Az Árpádok magyar vére meg az anyám német vére: nemde, együtt az én vérem? Vagy talán se keleti nem vagyok, se nyugati. És ezért van, hogy úgy érzem: elsiklottál a kérdés felett.

- Engedelmet kérek, hogy emlékeztethesselek reá: te azt méltóztattál kérdezni, hogy a kettő közül melyiket tartom helyesnek?

- Ez igaz. De mégis úgy van, hogy valamit tán jobbnak láttál elhallgatni.

- Ha parancsolod...

- Azért hívtalak. Mondd meg őszintén, csak magunk között: mi a véleményed az apumról meg rólam? Az előbb azt mondtad, hogy ő az öreg Bélánál is nagyobbbat akart. Mi az a nagyobb?

- András királyt nehéz igazságosan jellemezni - szabadkozott Tomaj. - Nincs mért titkolnom, hogy királyi személyét a legellentétebb érzelmek hullámozzák körül. Most nem beszélek azokról, akik alattomosan és gonoszul a maguk javára használják ki nagylelkűségét és kegyeit, mert azoknak se a hűsége, se az áradozásai nem érnek semmit. Inkább azokat említem, akik még elég függetlenek ahhoz, hogy le tudjanak mondani a szertelen meggazdagodás könnyű lehetőségéről, s inkább választják az udvari világból kintrekedt ember egyszerű életét, csak hogy megőrizték szabadságukat. Hála Istennek, ilyen is van. Ezek szeretik András királyt. Tisztában vannak azzal, hogy az ő igazi természete az örömszerzésben való gyönyörködés. Minden érdemet meglátni és jutalmazni; ebben látja ő az igazi királyi lelkületet. Ez valóságos szenvedély nála, melyet nem korlátoz semmiféle számító meggondolás. Elfogulatlan ember csak csodálhatja magával ragadó kedvességét, nyílt szívét, mindig adni kész kedvét, s ebből a természetéből kell megérteni, hogy hevesen és azonnal kész egész királyi hatalmával pártjára kelni annak, aki segítségét kéri. Ő új fogalmat alkotott magának a király mivoltáról. Meggyőződése szerint a király hatalma arra való, hogy végtelenül kegyes és mindenkit boldogító lehessen. Ebben a tekintetben ő a legnagyobb az Árpádok között. Aki ezt meg tudja érteni, az szívből szereti őt, s csak sajnálhatja, hogy a valóság nem adhatja meg egy ilyen királyi léleknek azt, hogy szándékait meg is valósíthassa. Furcsa végzet, de érthető, hogy a kevés igazi barátan kívül egy ilyen uralkodóval mindenki csak elégedetlen lehet. Némelyek a természetüknél fogva kerülnek szembe vele. A dohogók, az aggodalmaskodók és

természetesen a képmutatók könnyelműnek, pazarlónak ítélik. Nem lévén szárnyas képzeletük, azt gondolják, hogy a király mindezzel csak féktelen élvezetvágyát akarja kielégíteni. Szívtelennek korholják, mert nem tud gyászolni, szomorkodni, nem szereti a töprengést, a kicsinyes bíbelődést, s nem nézheti azokat, akik elrontják a kedvét.

- Ezt jól tudom - jegyezte meg Béla suttogva.

- Mások viszont csak a saját érdekük szempontjából ítélkeznek. Azok, akiket elhalmozott hivatalokkal és adományokkal, torkig lakva is morgolódnak, hogy mért nem kaptak még többet. Lehúznák az utolsó ingét is könyörtelenül. Akik kiszorultak az udvarból meg a király kegyeiből, azok ordítóznak, tajtékoznak az esztelen birtokadományok ellen, és a királyi hatalom megsemmisítését gyászolják, pedig ugyancsak szívesen osztozkodnának a foszlányain. A királyi szolgák és vitézek azon jajgatnak, hogy a várföldeket nem osztotta még mind szét közöttük örökbirtokul a király. A szegény szabadok pedig azon, hogy a király katonái több jussal bírnak, mint a foglalók utódai. Kalmárok, mesterek a kamaraispánok és szerecsenyek zsarolásáért piszkolják a királyt. A papok meg azért, hogy mindenét odaszórja a főuraknak, ahelyett, hogy az egyháznak adná, s maga elmenne vízholdó mezítlábas barátoknak. Az igazság pedig annyi, hogy ez a dicsőségre és öröme született nagy adakozó nem ismeri az embereket, nem hisz a hálátlanságban, és egyszerűen nem is látja meg, hogy mindenkit tolvajjává, rablóvá és gyilkossá tesz, csak azért, mert a féken tartó s szigorú marokkal mérő bölcsesség helyett a hálára számító bőkezűség által hitte magához láncolni az embereket, akiket így elbírhatatlan próbára tett. Én mondom, Uram, hogy annál nagyobb gondolat, mint ami András király agyában fölragyogott, még soha nem láttatott országok kormányzásában. Hogy a király akkor nagy és hatalmas, ha hatalmát mindenki között szétosztja, s hogy az a leggazdagabb ország, amelyben a király a legszegényebb; ez magában véve a legszebb igazság, mert nem is emberi, hanem isteni gondolat. Mégis ez a gondolat lesz a veszte nemcsak a királynak, hanem az országnak is. Mert hiányzik belőle az a szabály, hogy ami tápláló eledel annak, aki megbírja, ugyanaz halálos mérég azoknak, akik gyöngék hozzá.

Elhallgatott, a király szemébe tekintve. Arcán megfeszített figyelem tükröződött, s szeméit különös kékes fátyol lepte be, melyen át a pupilla csak hajszálnyi résznek látszott. Ilyenkor meglepően hasonlított a lecsapni készülő sashoz.

A király ebben a pillanatban, mintegy önfeladten, kinyújtotta a bal kezét. Amint ez a kéz a takarón pihent, Tomaj világosan láthatta rajta az Árpádok babonás hat ujját. A kisujj és a gyűrűsujj között nőtt ez a különös tizenegyedik, teljesen hasonló a kisujjhoz, de kemény, hegyes és görbe körömben végződött, akárcsak valami ragadozó madaré. Most eszébe villant, hogy a király rendesen mennyire titkolja ezt a furcsaságát, és hogy néha mennyire félszeg emiatt a magatartása. Többször megfigyelte, hogy a tenyerébe görbítve tartja s összeszorítja felette ujjait, amiért balja nyomoréknak látszik az avatatlanok előtt. Bizonyára most is csak úgy történhetett, hogy gondolatainak hevében megfeledkezett magáról. Ennek a tizenegyedik ujjnak, mely ismét és ismét föltűnt az Árpád-család férfitagjainál, igen sok része volt abban, hogy valami félelmes és babonás tisztelet vette őket körül, amihez még hozzájárult zárkózott komorságuk fensége, szokatlan magasságú termetük, és az a megnevezhetetlen mélabú, mely mint a leselkedő halál árnyéka, folytonosan ott lebegett körülöttük. Táltoshírük az egész Keleten el volt terjedve, s valamennyi lovas nép legendáiban élt a velük való ősi kapcsolat emlékezete. Tomaj maga is önkénytelen borzongást érzett végigfutni a gerincén, amint erre a kézre nézett.

A király megszólalt:

- Szép szavak voltak, barátom. Példát adtál róla, hogyan kell igazi alattvalónak és valódi úrnak beszélni a királyról. Lehet, hogy neked van igazad... Talán bűn, hogy én, a fiú, nem tudom így látni. Nem vagyok olyan ismerője a lelkeknek, mint te. Én a cselekedeteket látom.

Ha tulajdon apám is, meg kell mondanom: András király felforgatta és tönkretette az országot. Nem abban látom az okot, amiben te. Bizony csak arra gondolt ő, hogy fényben, hízelgésben, kápráztató dicsőségben éljen. Ha úgy van, amint mondtad, hogy az ország története a király története, akkor most végzetes történet rohan el a szemünk előtt. Ez a fényes szekér gyeplő és fék nélkül zuhan le a meredeken. Aki rajta ül, csöppet sem törődik azzal, mi lesz vele és utána? Neki csak az a fő, hogy mulatságos és szép zuhanás legyen. Az az egy szerencséje, hogy a világ előtt még mindig az öreg Béla országa áll, s nem tudják tisztán, mi történik itt. De ha egyszer! Biztosítalak, hogy veszély idején senki nem fog melléje állani, aki ma mindent neki köszönhet. Lovagi kalandra könnyű vele menni, új zsákmány ízével a szájukban, de itthon megállani halálig, arra egy se lesz kapható. Te ne tudnád, hogy csak egy elszánt lökés kell valahonnan, s itt minden halomra omlik?

- Ha azt mondtam, hogy András király nagy ember, csak a meggyőződésemet fejeztem ki. De ez nem jelenti azt, hogy bölcsnek is tartom. Ellenkezőleg. Hiszen mondtam, Uram, hogy országotól rohan a saját vesztébe. Egyetérték veled, ha másként ítélem is meg az embert. Én nem tudok haragudni reá. Sajnálom őt. Sokkal inkább haragszom azokra, akiknek módjában lett volna hajlítani és korlátozni, de ehelyett csak szították a maguk javára a benne rejlő féktelenséget. András király gyermekségétől fogva bolondja a fegyver dicsőségének. Kaland, harc, hódítás a szenvedélye. Nagyszerű katona is, igazi oroszlán a harcban és felséges a győzelemben. De az országot bizony mindig csak arra valónak tekintette, hogy fényes lovagsereget szolgáltatson neki. Ne tartsd túlzásnak, Uram, ha azt mondom: az egész romlás visszavezethető arra, hogy a páncélos lovag felszerelése és kiképzése nem szegény embernek való mulatság.

- Megszoktam már, hogy messziről kezded. Furcsa gondolat, de hadd halljam, mi lesz belőle?

- Nézd meg magad, Uram. Ma kétféle katona van az országban. Páncélos lovagok és könnyűlovasok. Kik a páncélosok? Az idegenek, akik kalandért, zsákmányért jöttek otthonról, felszerelve, a király udvarába, vagy jöttek, mert menekülniük kellett hazulról, talán csak éppen lovagi felszerelésüket menthetve magukkal. A király örömmel fogadta őket, mert hiszen ezek készek voltak vele menni akármi idegenbe is, birtokért, jutalomért. Fényesebbek is, divatosabbak is, mint az ősi módon felszerelt magyarok. Külföldi lovagseregekkel egyenlő erők. Aztán meg az idegent mindig hasznosnak tartotta a király az ősi jussért ugráló magyarokkal szemben. Ki bír még velük versenyezni? Azok az adománybirtokosok, kiknek ősei vagy maguk már meggazdagodtak a királyi földekből kapott vagyomból. Ezeknek módjukban áll magukat és embereiket tornákon képezni, s lovagi módon kiállítani. Maradnak még az ispánok által szintén a királyi birtok jövedelméből állított páncélosok. De ezekkel szemben ott van az egész nemzet, az ősi foglalók származékai, a folytonosan megosztott nemzetségi földek egyre szegényedő népe, amelyik nem jutott udvari szolgálatokhoz, nem kaphatott adományt s maholnap örvend, hogy a közös föld neki maradt csücskén egy-két szolgálóval valahogy megélhet, ha sötétig túrja a földet. Hogy képezze magát az ilyen lovaggá, hogy szerezze meg magának és embereinek a drága fegyverzetet? És különben is, aki nem királyi ember, ősi jusson csak akkor ül lóra s veszi fel idejétmúlt fegyvereit gyakorlatlan kezébe, ha az ellenség már idebent van. Nem láttak ezek semmit, Uram, abból, ami kívül esik a barázdájukon. Koldusok is, tudatlanok is. Ez ma a magyar nemzet óriási többsége. Látod-e hát, hogy mit gondoltam? Ebből jött a baj, hogy a királynak mind több és több páncélos lovag kellett, s erre osztogatta el idegeneknek vagy a körülötte hízelkedő s a tisztségeket egymás között váltogató néhány magyarnak azt az óriási területet, mely István óta a királyi hatalom fundamentuma volt, s melyen a vármegyék szolgálták az udvartartást és a hadsereget. Hiszen régebben is osztottak ebből a királyok, de bölcs mértékkel s megválogatva. Sohase nyúltak hozzá a vármegyék már megmunkált földjeihez, gazdátlan területre engedték rá adományosaikat, s így kettős célt értek el: lekötötték maguknak az adományozott kardját, s mindig új területet tettek

lakottá és műveltté. András király félretette ezt a szabályt. Odadobta lovagjainak, amit kívántak. Azoknak volt eszük, hogy már megmunkált vármegyei földeket kívánjanak, jobbágyaikká tévén azokat, akik addig ott csak a király szolgálói, szabad vitézek voltak. Csak érthető, hogy erre az ispánok is a nagyurakkal kezdtek versenyt futni, s maguk is magánbirtokot akartak. Honnan? Hát csakis a rájuk bízott megyékből. Azokat tették sajátjukká és jobbágyaikká a várnépet. De a királyi vitézek sem estek a fejük lágyára. Jertek, biztatták a megye körüli leszegényedett szabadokat, foglaljunk mi is magunknak a megyéből, amit lehet. Miért szolgálnánk az ispánnak meg a jövevénynek, legyünk a magunk urai. Erre persze megmozdultak a püspökök, káptalanok és kolostorok népei is: minek ez a sok föld a papoknak? No, a papok se voltak restek: ugyancsak lobogtatták a király szeme előtt kiváltságos leveleiket, s tilalommal és átokkal fenyegetőztek, ha őkegyelmessége meg nem tanítja becsületre a szentegyház rabló farkasait. Mi jöhetett hát mindebből? Pör, zsarolás, erőszakoskodás, vérontás, istentelen fölhízás és embertelen nyomorúság. Hogy aztán a szegények, a szolgák meg a rabok ennyiféle megveszekedett fenevad között mi sorsra jutottak: attól majd a végítélet napján fog viszorogni a háta mindenkinek, aki tehet róla.

- Látom. Tudom. Hiszen ezen veszttem össze apámmal már vagy háromszor.

- Istennek hála, hogy te tudod. Ez az egyetlen reménység. De az öreg király nem tudja és nem hiszi. Szerintem nem tehet róla. Egyszerűen nem veszi be az elméje. Jobban is hisz azoknak, akik titkolják előle, kisebbítik a bajt, rátok fogják, hogy ok nélkül zavarjátok és ingerlitek ezekkel. Persze aláírta a gyógyító leveleket, s jó lélekkel meg is esküdött egynéhányszor, hogy a törvényeket és hagyományokat tiszteletben tartja. De tulajdonképpen nemigen figyelte meg, hogy mit olvasnak fel neki, alig várta, hogy az a sok izzadt, ordító ember eltakarodjék a palotája elől. Túlnézett rajtuk, fényes álmat látott: császári koronát, tengermosta márványlépcsők felett magasodó tündérvárat, örök-kék eget s biztosan tudom, hogy miközben a várkatonák subái gőzölögtek az orrába, ő a déli tenger meleg szelének fűszeres illatát érezte. Ő már ilyen, és ilyennek is marad. Aztán különben is, miért sugdosna a fülébe Apodfi Dénes, ha nem azért, hogy megnyugtassa: írja csak alá azt a levelet, amit két érsek tart eléje komor pofával, most már minden jól lesz, s nemsokára olyan ragyogó sereg áll mögéje, melynek már a fényétől megvakul s hasra vágódik körülötte az egész világ.

- Gazság - pattant föl a király. - Ez a legnagyobb gazság, ami történhetett. Az az átkozott gazember, ő tudja, miért, teljesen összetörte a király hatalmát.

- Nem, csak pénzügyi alapra helyezte, amint mondani szokta - legyintett Tomaj Dénes.

- Igen: pénzrontási alapra - mondta a király sötéten. - Valamikor a magyar király pénze volt a mérték még messzi országokban is. Ma örülhetsz, ha a kalmárok a szemed közé nem vágják, mint a szemetet. Mondhatom, szép cserébe ment bele a király, mikor birtokai és azok jövedelme helyett adóra és vámra hagyta ráépíteni a hatalmát, s ami a legkétségbeejtőbb: mindezt bérlők kezébe adta, akik a saját piócáikkal szívatják ki a vérét ennek a szerencsétlen népnek.

- Ne feledd, Uram, hogy a bérlők felett ott van a tárnokmester, aki a király embere.

- Nem felejttem el, sohase fogom elfelejteni. Ne félj, hogy Barcfi Miklós nem áll a szemem előtt éjjel-nappal. Elborzadok barátom, ha rá gondolok, hogy apám kiknek a kezében van. Két ördög eszén csak a pallos tudna túltenni. Ez az ördögfi engedte rá az országra a zsidókat és a szerencsenyeket. Börlők ezek, nem bérlők. Fényes alamizsnát adnak, markukba kacagva, a királynak, hiszen a megállapított bér talán a tizede sem annak, amit maguknak vágnak ki az emberek húsából, s amiből nádor s tárnokmester s minden udvari léhűtő lekanalazza a maga tejfölet. Mit lehet itt tenni?

- Rólad még nem beszéltünk, Uram - szólt csendesen Tomaj Dénes. - Igaz, itt nemsokára mindennek vége. Királynak, országnak. Nyugati nemzet megbírná, mert amint mondtam, ott

mindenki a maga helyén része az egésznek. Ott is megvan mind ennek a betegségnek a csírája, hiszen ide is onnan jött, a nagyvilág feltárulása kavarta meg a magyarok vérét, hogy rávessék magukat az élet eddig nem ismert bőségére, s ebben a király volt a példájuk. De máshol a test együttes erővel kiveti magából a betegséget, mielőtt elhatalmasodna. Nálunk az ország csak akkor test, ha összetartó feje van a királyban. Ez a hatalom rendült meg itt, s ezért kavarog, hánykolódik s emészti önmagát minden. Így hát rólad kell beszélünk, Uram.

- Óh, én tudnám, hogy mit csináljak - intett komoran a király. - Ha tehetném. Ha ott állanék.

- Visszavennéd a szétdobált birtokokat. Zablát feszítenél az urak szájába. Visszaszorítanád a vármegyébe a vitézeket. Ha adnál földet, a szegény szabadoknak adnád. Biztosítanád a vendégkalmárok és mesterek kiváltságait. Emberi sorsot juttatnál a szolganépnek, kihajtanád a szerencsenyeket, megint azzá tennéd a királyt, ami a nagyapád volt: hatalommá, akivel szemben csak szolgák léteznek. Rendet csinálnál, békét és igazságot. De ezt is fogod csinálni, mert ez vagy te.

Így szólt Tomaj Dénes, ellenállhatatlan mély szuggesztiójával aranybarnán ragyogó, meleg nézésű szemeknek. Forró volt a hangja is, bársonyos, szívig ható, őszinte.

- Köszönöm - mondta a király. - Te jól ismeresz engem. Ezt akarom; tudom, hogy segítenél benne. Meg is fogom próbálni. De egyet nem tudsz.

- Mi az, Uram király?

- Egy névtelen félelem. Gyermekkoromtól fekszik rajtam. Nem az ész dolga. De folyton érzem, hogy túl az apámon, aki egyszer csak meg fog halni, túl azokon, akiket én fogok elsepenni, más valami, iszonyatos, megfoghatatlan, ismeretlen rémület áll a terveim útjába.

- Ha ésszel is, magam is érzek hasonlót - bólintott Tomaj Dénes. - Túlérett gyümölcs vagyunk, rothadni kezdtünk. Sokszor gondolom, hogy ennek a nemzedéknek nincs természetes megújulása. Új, fiatal generáció kellene ahhoz, hogy a te nagy gondolataidat befogadja, megvalósítsa. De én ezt csak magamra és kortársaimra értem. Lehet, valami nagy szélvész rázza meg a magyar fát, mitől mi lehullunk. De te fiatal vagy, Uram.

A király csendesen, de makacsul rázta a fejét. A szeme mintegy véletlenül a takarón elnyújtott bal kezére tévedt, s a tekintete ott maradt azon a babonás ujjon, miközben furcsa, távoli hangon, töredeazve, szinte csak magának mormogta:

- Akkoriban élt Salamonéknál egy öreg dajka, aki még Salamont ringatta volt. Mellém adták, hogy virrasszon, s ha ismét bajom lenne, szólítsa őket. Nyitott szemmel feküdtem az ágyon. Nem tudtam elaludni. A dajka mindenféle mesét mormolt. Mindjárt el is felejtettem őket. Furcsa, hogy az arcára se emlékszem. Csak a hangja, az öreg, vékony, reszkető döngicsélése maradt meg a fülemben. Biztosan észrevette a kezemet, csak azt nem tudom, hogy szőtte bele valami mesébe, amit elfelejtettem. Lehet különben, hogy ez nem is mese volt, hanem jövendölés. Nem tudom. De azóta sokszor föl-föl villan a fejemben, s összekavarodik a saját gondolataimmal, úgy, hogy nem tudom őket szétválasztani, s néha más emberek szavaiból is különös módon kihallom. Mint ma az erdőben is annak a furcsa asszonynak a szavaiból, amint mondja, hogy akinek ilyen keze van, az örökre szomorú lesz és mindig egyedül lesz, mert az táltos. És ha a táltosgyermek férfi lesz, egy napon eljön napkeletről nagy sűrű felhőben nagy sárga lovas, kinek neve Halál, és a pokol követi őt, s azzal a táltosnak meg kell verekednie. Ha a nagy sárga lovas győz, elviszi magával örök kínokra, örökös rabláncra, ha meg a táltos győz, az mindenki másnak öröm és élet, de neki az is csak szomorúság, mert mindent oda kell adnia a győzelemért, amit szeret. S amíg meg nem hal, sohse lesz vége a szomorúságának. Érzem, hogy elindult a nagy sárga lovas, hallom a lova dobaját a szívem dobogásában, tudom, hogy rettenetes küzdelem lesz... S ha győznék is?...

- Erdélyben kell megkezdeni - szólt csendesen Tomaj Dénes, mintha csak folytatna valami beszélgetést. - Mindazt, amit gondolsz, Erdélyben megpróbálhatod megvalósítani. Itt nincsenek akkora szélsőségek, mint odakünn. Itt példát mutathatsz. Itt fölkészülhetsz a küzdelemre. Én is azt hiszem, kelet felől kell várni. Máshol nincs veszedelem. Csak a népek régi titokzatos kohója onthatja ide parazsát. De ez benne van a levegőben.

- Igen... Itt... Erdélyben - suttogta a király. - A Fehér Királyné is ilyesmit mondott.

- Fehér Királyné? Ki az, Uram?

- Egy álom, ami az erdőben lepett meg. Azt mondta...

Csend lett. Tomaj Dénes mereven nézett a földre. Azon töprengett, hogy ez a fiatalember mégis beteg. A legnagyobb Árpádok lelke él benne, de mintha meg volna valahogy mérgezve az élete. Hirtelen fölrezzent gondolataiból, mert a király utolsó szavai csendültek meg a fülében, hogy a Fehér Királyné azt mondta...

- Mit mondott, Uram? - kérdezte odapillantva.

De ámulva látta, hogy a király mélyen alszik.

Felitta már a nap a harmatot, s ragyogó tavaszi reggel űzte el a Küküllő páráit, mikor a vár alá érkezett Mika a prépost levelével. A székelyek táborában még minden csendes, mondhatnók azt is, hogy már, minthogy csak a virradat vetett véget a mulatozásnak. Mika csodálkozva tekergette a nyakát, nem tudta mire vélni a dolgot:

- Ezekről ugyan ellophatnák Küküllővárát királyostól - csóváltatta a fejét. Egy lélek nem állott útjába a kapuig, ott viszont dörömbölhetett kedvére, amíg az őrség nagy nehezen ráeszmélt, s egyikük szitkozódva föltápszkodott, hogy megnézzé, ki az.

Az ispáni palotáig hasonlóképpen olyan volt a vár, mintha kihalt volna. Itt ugyan helyén állott a testőrség, de a hadnagy nem akarta beengedni, hiába bizonykodott, hogy egyenesen a királyhoz jön. Csak mikor megmutatta a prépost levelét, pillogattak reá több tisztelettel. De megmaradtak amellett, hogy várja meg, amíg a király fölébred.

Mika irtóztató dühbe gurult:

- Aszondom, eresszetek be, ha nyakatokon szeretitek hordani azt a tökfeket! Olyan hír van ebben a levélben, hogy minden percért, amivel hamarabb kapja meg, ugyanannyi aranyat adna a király, szívesen mindeniketeknek, de ugyanannyi fejet leüttetne, ha megtudná, hogy késleltettétek. Ha tüstént be nem jutok, Isten úgy segítjen, rátok fordítom a dühét!

- Nekem hiába bömbölsz - ripakodott vissza a hadnagy -, az ispán úr is a fejemre parancsolta, hogy senkinek se hagyjam háborgatni a királyt, mert beteg volt, tudd meg, s ki kell aludnia a nyavalyáját. Eriggy a szállásomra odaát, mosd le magad, sze' úgyse mehetsz hozzája ilyen disznó sárosan, s majd érted küldök.

- Abbul semmi sem lesz - toppantott Mika. - Költsd fel az ispánt. Jöjjön ki, oszt majd meglátjuk.

- Van eszemben! Nem akarok csillagokat látni nappal. Márpedig akit ő vág orrba!... De minek is? Van időd egész nap. Nem megy el innen ma a király, kivel is menne? Östig se szedheti föl senkifia ezt a hadat.

Mika végképp kijött a béketúrésből. Az öklével kezdett dörömbölni a hadnagy páncélán:

- Tégy föl egy lyukas bocskort fogadásra, én meg az életemet teszem föl, hogy amint belepillant ebbe a levélbe, indulást parancsol. Te ember - rikácsolta magából kikelve -, hogy a mennykő üssön beléd, hát nem érted, hogy a fejeddel játszol?

A tekintete meg a hangja mégiscsak meglódította a hadnagyot:

- Hát jó, be viszlek az ispánhoz. Költsd fel te, s legyen a tiéd, amit kapsz. De azonfelül az is a tied lesz, amit tőlem fogsz kapni, ha becsaptál!

Mika csak a fejével intett, s lódította előre.

Bagomér úr, miután jó fertályóraig rázta s szólóngatta Mika, mialatt a hadnagy lehetőleg az ajtónyílásnál tartózkodott, csakugyan úgy tért magához, hogy egyúttal az öklét is felemelte, s mint a bölény, ordította el magát:

- Mi bajotok?

De Mikának volt esze. Az orra elé tartotta a prépost levelét, úgy, hogy annak nagy függő pecsétje ott kalimpált az úr szeme előtt:

- Levél a királynak, uram. Lóhalálból hoztam. Tudom, mi van benne. Tüstént vigyen hozzá, nagyságos uram!

Az ispán irtózatossal ásított, s ökleivel dörzsölte ki szemeiből az álmat. De ő is tudta azonnal, miről szólhat a levél, mert hiszen ott volt, amikor a király megparancsolta a prépostnak, hogy azonnal tudassa: mi történt?

- Széna vagy szalma? - horkantott rá Mikára.

- Csupa jó, nagyságos uram.

- Akkor csak hányd le a gúnyodat gyorsan, s bújj másba. Mindjárt küldök.

- Nem kéne időt tölteni - vélekedett Mika.

- De nékem idő kell - csattant fel az ispán. - Hol az eszed? Nem vár a király egy minutomot se, ha elolvassa. Rögtön indítani fog. De ki az ördögöt? Alszik az egész vár.

Ezzel már rántotta is magára ruháit, csizmáját, s csörtetett kifelé.

Mika, miközben sebesen hántotta le magáról a csupa sár öltözetet, diadalmasan kacagott az elképedt hadnagy szeme közé:

- Fuss komám, amíg nem késő!

Az ispán bekiabált a konyhára feleségének, hogy küldjön ruhákat annak az úrnak, aki a szobájában van, s tiltó mozdulattal állítva meg minden kérdezősködést, egyenesen az istálló felé futott, s felrugdosva a lovászokat, maga segített kantározni a paripát. Nyeregbe dobta magát. Csak úgy vágóban ripakodott rá a testőrségre, hogy lármázzák fel a kaszárnyát. Kirohant a székelyek táborába.

Káruj bá olyan édesdeden aludt a feje alá tett nyergen, mintha tejjel szopta volna le magát az anyja kebelén. De aludt ott mindenki. Még a lovak is behunyt szemekkel forgatták szájukban a gyepet, mintha álombéli legelőkön andalognának.

- Tám Csaba királyfi gyütt meg? - kérdezte az öreg, ahogy az ispán bömbölésére talpra szökkent.

- Indulni kell! - kiáltott rá az ispán. - Kürtöltess! - Ő maga már fordította a lovat s vissza a várba.

Percek alatt szörnyű zűrzavar keletkezett a táborban. Ahogy a kürtök felharsogták az alvókat, a lovacskák fölkapták fejüket, izgatottan kapálták a földet, s harciasan nyerítettek. Valamennyi legény, a vérévé vált gyakorlat parancsára, még zúgó fejjel, ösztönösen kengyelhez ugrott, szorította a hevedert, feszítette a zablát, s pattant a ló hátára. Olyan egyszerre, félelmesen zördült meg a sereg, mint a mennydörgés. Csak aztán néztek szét, hogy kire kell menni? Ellenség nem látszott, de a hadnagyok már ott nyargalásztak közöttük, ordítózva:

- Mit báméskodtok? Le, egy-kettő! Sátrat bontani, rakodni gyorsan. Indulunk.

A vár is olyanná lett ezalatt, mint a rajzó köpű. Csakhamar vezették az istállókból a vértezett lovakat, s nagy csattogással zökkentek nyeregbe a páncélosok, egyik-másik már a lovon csatolta össze a sisak nyakszíját. Csak ott trappolt körülöttük, káromkodott, terelte, vezényelte őket. A kapukba összezsúrdultak a fehérnépek, félig fejt sajtárokkal. Boglyasan, sápirozva.

A plébános is kicsapta a hólyagpapirosos kicsi ablakszárnyakat, s ámuló birkaképpel pislogott a nagy zenebonára. Mögötte nyúlt, sárga képpel riadoztak a fráterek. Nem tudták, tűz-e, víz-e, vagy ellenség tört a várba?

Az ispán fölcibáltatta az urakat is. Futtában mosdottak, öltözködtek. Nem tudták, mi történt?

A királyt már nem kellett fölébreszteni. Fölríadt a nagy lármára, s a testőrt szólította, hogy mi van?

De az ispán már hozta is Mikát a levéllel.

Ahogy a király pillantása ráesett az írásra, az arca egyszerre elsápadt, aztán rögtön tűzbe borult.

Kiugrott az ágyból, kérdés nélkül elkapta a Mika kezéből, izgatottan feltépte, s olvasni kezdte. Először minden összefutott a szeme előtt. Az ismerős betűk, amelyek szerint írni őt is tanította a prépost, bolond táncra kerekedtek, s a szavak értelme ingerkedve bújt meg a cifrázatok mögött. De egy név, egy édes név, meleg, piros betűkkel pingálva, mint a szerelmes vér, kiugrott a sorokból, és vidáman, hívogatva, muzsikálva ütődött a szívének: Mária. Piros betűkkel írta a kedves jó Mátyus páter, nem gyászfeketével, hogy mindjárt örömhírt jelentsen vele, mielőtt az illő alázattal és kedveskedéssel megírt szép szólamok boldogító értelme kibetűzhető lenne. Lassacskán elkészült aztán az egésszel. Nem is volt hosszú nagyon, örvendezve tudatta, hogy Mária királyné Isten segedelmével szerencsésen Fehérvárott vagyon, jó egészségben hozták meg, s erősen várja királyi férjét, ne mulasszon egy pillanatot se, ha lehetséges.

A király az ablaknak fordult, hogy azok ne lássák szemeinek lángolását s a kimondhatatlan indulatok viharzását az arcán. Egy pillanatig mélyen lehunyta a szemét, s egész szívével látni akarta azt, akit éjjel-nappal mindig maga előtt látott valahogy, talán, gondolta sokszor: nem is úgy, amilyen.

Milyen is lehet, istenem? Négy esztendeje, hogy letépték a szívéről, hogy nem látta. Furcsa, hogy amint telt az idő, mindinkább elmosódott az az utolsó kép, amely már a kinyílt édes virághoz hasonlított, amelyik már az ő szerelmes asszonyának volt az arca, s mind gyakrabban a gyermek jelent meg előtte, az az idegen, soványka, ijedt tekintetű kislány, amilyen akkor volt, mikor az apja magával hozta napkeletről, mikor folyton hazasírt, félt tőle s menekült... Most meg itt van Fehérváron, szerencsésen hozták meg, jó egészségben van, s várja, várja őt, ne késsék egy minutomot se. Milyen, milyen lehet ez a várakozó arc? A szeme mindig félig csukva volt, hosszú fekete pillái alól mélyen ragyogtak sötét csillagai, s most emlékszik, hogy félős, összeszorított gyermekszája akkor, később egy picit megnyílt, egészen úgy, mint egy kipattant piros bimbó, s vonalnyi résén keresztül fehér gyöngysor nevetett. De az arc mégsem akart most megjelenni. Különös érzés... Mintha ott lebegne valahol, és talán csak egy varázsszó kellene, hogy láthatóvá váljék. Mintha egy madárka röpdösne a szíve körül, de elriasztja annak nyugtalan dörömbölése. Hirtelen úgy érezte, mintha most, amikor már egészen közel van, egyszerre végtelen messzire távolodnék. Vagy talán csak azt jelenti ez, hogy vége az álomnak, nem szabad többé álmodni, a valóság szebb minden képzeletnél.

Visszafordult. Lefékezett, nyugodt hangon kérdezte Mikától:

- Te hoztad?

Mika mélyen meghajolt:

- Én, Kegyelmes Uram.

- Köszönöm - mondta a király, és kezét nyújtott. - Nem fogom elfeledni. Majd mondd meg a prépost úrnak, hogy javasolja jutalmadat.

Mika boldogan hajlongott.

Most a király merően a szemébe nézett, s azt kérdezte:

- Láttad?

- Láttam, Uram Király! - S ahogy mosolygó képpel mondani akart valamit, a király föltartotta a kezét s mert látta, hogy az ember szépet látott, maga is földerült arccal intett:

- Elég.

Az ispánhoz fordult:

- Nyergelni.

Az ilyet sohase lehet tudni, hogyan történik. De amire a had megindult, már mindenki tudta, miről van szó. Senki sem volt többé álmos. Mintha titkos vezényszóra történt volna, a székelység megrohmozta a Küküllő-parti füzeseket és az erdő szélét, s ami barka, hóvirág, zsenge lomb fakadozott a csecsemő tavaszban, az mind a süvegek mellé meg a lovak füléhez s nyakába került.

- Utóvégre mintha lakodalomba mennénk - mondogatták egymásnak, vidáman kacsingatva.

Mire kialakult a menet az úton, már énekeltek is, ősi lakodalmas nótákat.

Az urak is vidáman környékeztek a királyt. Ő maga komoly maradt, de tetszett neki a jókedv, s mikor egyszer a székelyek abba hagyták, előreküldött, hogy daloljanak még.

Azoknak nagyon magos kedve lett a királyi biztatástól. Rátértek a frissre. Ebből aztán nyargalási kedv származott. Elkezdték durrogatni a karikásokkal, mire a kis lovacskák szügyükbe vágták fejüket, egyszerre kinyúltak, s repülni kezdtek, mint a szél. A király is megeresztette a kantárt, s vágtába fogott az urakkal. Persze a páncélos had meg a társzekerek messze elmaradtak. A székelyek egy dombtetőn bevárták a királyt, ott egy részök körülvette, a másik megfordulva nagy hujozással vágtatott vissza a páncélosokhoz, körülszökdösték, biztatták, kacagták őket, megint előrenyargaltak, megint vissza s így játszadoztak az egész úton, nem bírva vérükkel.

Egy helyt nagykerékű, hosszú sátoros szekér jött szembe. Mikor feltűnt a had éle, az ember lezökkent a deckáról, s megmarkolva a kantárt, sebesen félrehúzta lovait az árokszélre. Ő maga szembeállt a rúddal, csitítólag veregette a kedveskék homlokát, cirógatta puha orrukat, s magyarázgatott nekik, hogy ne féljenek.

Mikor az első csapat nagy ostorkongatásokkal elrúgtatott mellette, odafordította a fejét.

- Nini, Áron bá! - rikkantotta el magát az egyik legény, s odaugratott. - Hát ked hunnan kerül ide?

- Nem az ördöglikából - mondta az öreg. - Csak Tordárul.

- S hát ott mért? - kérdezte a legény.

- Ott sóért - volt a válasz.

- S hova?

- Én haza.

- S csak egyedül?

- Van szemed, hogy hárman.

A legény társai után pillantott, akik már messze nyargaltak, s már egy másik csoport jött. Gyorsan lehajolt az öreghez, kihúzott a bekecse alól egy szép selyemkendőt. Drága portéka volt, ki tudja, hol szerezte? Markába nyomta Áron bának.

- Tudja kend, kinek.

- A Julisnak-e? - kérdezte az öreg hunyorítva.

- Fenét annak! - pattant föl a legény. - Hol van az már?

- Az otthon, csak látom, te jársz máshun.

- Szóval tudja.

- S mit mondjak hozzá?

- Oroszlány havára otthon leszek.

- Jó.

- Isten áldja. Jó utat.

- Vigyen az Isten, s hozzon is, fiam.

Ezzel a legény elnyargalt.

Áron bá jól tudta, hogy az ifjú király jön az úton, azért is nem kérdezte. Erősen kíváncsi volt reá, de közben a hideg is a hátába volt, hogy be ne kukkintson valaki a szekérébe. No, nem törődtek vele. Egyszer csak látja, hogy igen fényes lovasok vágatnak el mellette. Lekapta a sapkáját, alázatosan pillogott feléjük. Azok egy szempillantás alatt elviharzottak.

No - mondta magában az öreg -, tekintetes formája van a királynak. - Valószínűleg abban a meggyőződésben, hogy a vajda vagy az ispán volt a király.

Nagy későre a páncélosok meg a társzekerek is csak eldöcögtek, s az öreg megkönnyebbülve hajtott tovább.

Délig egyet ment. Akkor óvatosan behajtott egy tisztásra az erdő szélén. Nagyon megörvendett, mert tiszta vizű, vidám patakocska futott a közelben a Küküllő felé.

- Áldott legyen a mennybéli Úr Isten! - mormogta kegyesen az égre pillantva -, hogy idáig jutottam. Ejsze' nem lesz már bajom belőle.

Mert úgy történt a dolog, hogy az öreg kikapván a fuvarbért kockasóban, aprósóban meg pénzben, szép csendesen odébbállott a seregtől, s hajnalosan útnak ereszkedett hazafelé, mikor a többi szekeres még a tordai fogadó állásai alatt horkolt. Tudta, hogy így egyedül veszedelmes vállalkozás lesz nekiereszkedni az irdatlan nagy útnak, kitéve erdei haramiák támadásának, de egész éccaka töprengve arra jutott, hogy az Isten ajándékozta neki ezt a leányt, öreg napjaira gondviselőül. Anyó már régen megholt. Az egyetlen fiú valahol a kunok földjén veszett oda. Szép kis boronaháza volt az Olt mellett, a nagy erdő alatt. Pusztán áll, csak egy jó, de távoli szomszéd őrizetére bízva. Ezért is járja örökösen a világot, mert mit nézze otthon a pusztá falakat. De már nyilallik a csontja ősz felé, úgyse bírja sokáig. Osztán adott az Isten vagy száz juhot is. Még jó, hogy a pástor ezidáig becsületes volt. De kire hagyná, ha meghal? Hát ha mán Őszentfelsége úgy akarta, hogy neki is pottyantott valakit csudamód, megpróbálja vele a dolgot. Még ahogy szürkült, megnézegette a suba alatt, a szekér derekában. Nyöszörögve aludt az istenadta, de kedves, szép pofácskája van, lehet vagy tizenkét-tizenhárom esztendőske. Eddig csak a képét látta, s emlékszik, hogy könnyű és sovány, mint egy pálca, de hát leromlott a kegyetlen sanyarúságba, s lehet, hogy megépül, bírni fogja a dolgot, ha életben marad. Mér, mér nem, valahogy meleg lett a szíve körül, ahogy arra gondolt, hogy íme, van egy élő, aki az övé, úgy az övé, mint a tulajdon lova, mintha kapta vagy vette volna. Senki másé, tehet vele, amit akar. Ott pusztult volna az úton. Most hát megtarthatja magának, ha az Isten is úgy akarja.

Kifogta lovacskaít a szekérből s legelni csapta őket. Alig várta már, hogy láthassa a kincsét. Hiszen már az este szerette volna lehántani róla a szennyes, véres rongyokat, de meg se merte nézni a többiek miatt. Mégis úgy tudta, mintha látta volna, hogy milyen iszonytató lehet, mert még a kezében volt a borzongó emlékezés, ahogy beletapogatott a vérébe. De nem azért volt ő

székely, hogy ne gondoljon tovább az orránál. No, ugyancsak gúnyosan pillogott reá a tordai fogadósné, amikor leánynak való inget meg rokolyát kért tőle jó pénzért. Hazudott, amit tudott, de fő, hogy megszerezte. Mindjárt ki is szedegette az ülés alól. Meg volt elégedve a vásárral, mert szép tiszta fehér gyolcsing volt s kedves piros szoknya. Nagy büszkén kitergette őket a rúdra s nekifohászkodott, hogy kiszedje a leányt a szekérből. Hiába, csak ügyetlen volt öreg keze, akármilyen óva is tapogatta körül, fölajdult a szegény a fájdalomtól.

- No, no, ne bögj már!

Az csak most tért magához. Borzasztó félelem tükröződött nagy fekete szemeiben, s könnyörgő sírás tört fel a torkából. Összehúzta magát a suba alatt, mint egy halálra rémült állat, s ahogy lehunyta a szemét, látszott, hogy reszketve várja az ostorcsapást. De hogy az öreg gyöngéden magához karolta, s nagy nehezen felültette, egyszerre értelem derült az arcán, s most már hálás könnyek patakzottak a szemeiből. Fölsimerte megmentőjét. Két vékony, összevissza vérzett karja megható gyermekiességgel fonódott a vén székely nyaka köré, s megcsókolta tüskés ábrázatát.

Nagy kínnal sikerült Áron bának leemelni s a gyepre fektetni. De akkor, hogy a déli ragyogó fényben látta meg, szinte leesett a lábáról az iszonyattól. Csak valami szennyes, aludt vértől fekete foszlányok fedték a testét, keményen beleragadva borzasztó sebeibe, lábfejei tüzesen kidagadva, s haja egy vérrel-sárral összetapadt gubanc. Alighogy letette a földre, a leányka elájult. Ez jól jött Áron bának, mert nem lett volna lelke, hogy éber állapotban meg merje tisztogatni. Világéletében látott ő sok kegyetlen dolgot, hiszen örökösen a katonákkal járt, mióta egyedül maradt. De ez egészen más. Ez az élet az övé, mert neki adta az Isten, ezzel neki van most dolga. Máskor meg se igen hallotta, ha a csataterék összevagdalt, megtiport sebesültjei üvöltöztek, de most reszketett belé, ha arra gondolt, hogy kezével kell lehúznia, ki kell tépnie valahogy ezeket a rongyokat a leány sebeitől. Most, amíg nincs eszínél! - biztatta magát az öreg, s lekapta az itatóvedret a saraglyáról. Hamarosan a patakhöz lépett, s megmerítette a tiszta, hideg vízben. De mivel csinálja? Tekintete a szép fehér ingre esett. Nem, világért sem! Gondolkozott egy pillanatig. Nagy dologra szánta el magát. Tisztában volt vele, hogy ha ez nem szeretet, akkor semmi sem az a világon. Bebújt a szekérbe, s kivette a lábából a tulajdon változó ingét, s idenézz világ! bizony isten, elhasogatta. Most örvendett, hogy annyi csatát látott, merthogy ennek köszönhette a tudását a sebek tisztításában és kötözésében. Százszor is megfigyelte, hogy a hozzáértők mint hasogatták le a sebesült katona gatyájának széleit, hogy mosták ki vele a sebet s hogy kötözték be.

Rajta! biztatta magát az öreg, s a vízbe mártva egy vászon darabot, jól kifacsarta, még a keze között egy kicsit meg is melengette, aztán a bal keze két ujjá közé fogott egy piszkos foncsikát a leány vállán, s óvatosan alája nyúlva, kezdte törülgetni a vizes ronggyal. Összerázkódott a boldogtalan kicsi állat. Áron bá a fogait szorította össze, mintha neki fájna, amíg lemosogatta, lehántotta s messzire dobta magától a rongycafatot. Megkönnyebbült, amikor látta, hogy a seb szívatása még aléltságában is enyhülést hoz a sebesültre. Előbb az egyik vállát, aztán a másikat látta el, most gyöngéden a feje alá csúsztatta, előtte térdelve, a bal karját, megemelte a testet, s jobb kezével a hátát mosogatta le. Gonosz korbácsütések sávjai keresztezték ott egymást, a test kék és duzzadt volt körülöttük. De, örvendezett az öreg fölszusszanva, egyik seb sem volt mélyebb és veszedelmesebb, inkább csak a gyöngye bőrt zúzta össze. Így folytatta tovább irgalmas és keserves munkáját végig az egész testén, s örvendett a szíve, hogy a vértől-szennytől megtakarítva gyöngye, lesoványodott, megkínzott, de kedves és sokat ígérő zsenge testecske feküdt ott a nap édes sugárzásában. Az öreg úgy érezte, mintha ő teremtette volna ezt az alakot. Valami nagy, apai ellágyulással és egyúttal valami régen ki-aludtnak hitt férfiúi elmelegedéssel nézte ezeket a még szinte fiús vonalakat, az alig bimbózó

kicsi mellek megható gyöngédségét, s az egész test különös, a régi elefánttetem sárgás csillogására emlékeztető színét, mely szinte fénylett a déli sugárzásban.

- Szép gyereket adtál nekem, Uram Isten! - sóhajtott föl az égre az öreg örvendező szívvel. - Csak tartanád is meg!

De most jött a neheze. Föl is kell öltöztetni immár. Főtt a feje Áron bának, hogy miképpen csinálja, mert előre irtózott tőle, hogy ismét beleragad az ing a sebekbe, s megint föl fogja tépni őket. Egyszerre a fejére ütött:

- No, te vén számár - korholta magát -, tanulhatnál a kapcádtól. - Jóízűen kacagott, hogy rájött, s még füttyörészett is, amikor elővette a ládából a faggyút, amit előrelátó okossággal jó bőven tett bele, hogy megőrizze a lábait a feltöréstől. Széthasított ingének darabjait jó vastagon kente meg, s átkötötte velük a leány hátát, vállait, két karját meg a derekát. Hála Istennek, jutott még valami a szegény combocskákra is. A többi már nem olyan fontos. Csak azt sajnálta, hogy a megdagadt, feltört lábfejeket már nincs mivel bekötöznie. De ezen is segített a jó Isten, mert ahogy nagy ügyel-bajjal belebújtatta az ingbe, kiderült, hogy a tordai fogadósne, tartsa meg az Isten a szokását, akkora darab fehérnép, hogy kétszer is belecsavarhatta volna az ingbe ezt a gyermeket. Most már örvendett Áron bá, hogy az öste, mikor látta a fogadósne gyanakvását, amiért leánynak való inget kért, azt mondta, hogy neki végre is mindegy, leánynak való-é vagy minek, csak ing legyen. Így aztán a magáéból adott az asszonyság. Jó hosszú is volt, két arasszal is hosszabb, mint az egész leány, bátran le lehetett hasítani az alját, s jól megfaggyazva rátekergetni a tüzelő lábacsokákra. Ráadta aztán a piros szoknyát is, s szépen ráfektetve a subájára, hagyta, hogy süsse az áldott, fiatal nap. Csak éppen a feje fölé tört egy ágat, hogy ott árnyékban legyen. Sokáig leste, mikor tér magához. Nagy volt az öröme, hogy a kötések alatt láthatólag elnyugodtak a fájások, s az ájulásból nagy sóhajtozások után békés alvás lett.

Egyszer aztán csakugyan fölnyitotta szemeit a gyermek, és akkor olyat tett, amit az első perctől eltekintve mindeddig nem, mivelhogy megszólalt: - Apã!

Áron bá egyszeriben tisztába jött vele, hogy miféle leány ez. Megértette a szót. A juh-pásztorok nyelvén beszélt a leány, akik Fogaras felől jöve, ott pásztorkodtak már a székelyek déli lejtőin. Vagyis jobban mondva a leány a Juon nyelvén szólalt meg, aki éppen az Áron bá juhait őrzi már évek óta, s mindeddig becsületesnek bizonyult.

Hamar megmerítette sajkáját a patakban, s megitta a beteget. Közben oktatólag mondta:

- Víz, víz.

A leányka szeme, miközben mohón itta a vizet, megértőleg, hálásan mosolygott reá. Ahogy levette száját a sajka pereméről, suttogva ismételte:

- Apa, víz. - Azzal szépen visszahanyatlott s újra elaludt.

Ötödnapra szerencsésen hazaérkezett Áron bá a leánnyal. Akkorra már sokkal jobban volt. Már magától föl tudott ülni a szekérben, maga is segített magán, amikor Áron bá le akarta emelni, s olyan kedvesen tátotta a száját, mint a fecskéfiók, amikor az öreg tejet vagy levest kanalazott belé. A kezeit még nem tudta használni, mert be voltak kötözve.

Fájdalmai már megszűntek, az arca is kezdett színesedni, az esze meg éppen gyors mozgásba jött, száz szót is megtanult magyarul az úton. Áron bá most már azt is tudta, hogy Ágnicának hívják.

Úgy rikkantgatott örömeiben, mint a rigó, mikor meglátta a szép boronaházat, benne a nagy mesterséggel faragott padokat, nyoszolyát, a nyitott tűzhelyet, a sok ciframázás kancsót és fazekat, egész sereg szerszámot, mindent, amit csak a székely ész kitalált, hogy a házában jó

dolga lehessen. Meg kell adni, hogy a szomszéd becsületes ember volt, vigyázott a házra, nem vészett el abból semmi. Szépen kisöpörve várta haza a gazdáját, s földje be volt hintve aranyszínű tiszta fűrészporral.

Így kezdődött az idegen kisleány élete a székelyek között.

Két oka is van annak, hogy Gyulafehérvár körül szokatlan mozgásba jött az élet. Mind a kettő nagy úrtól eredt. Két hatalmas akarat robbant bele egyszerre a régóta álmosan, dermedten hallgató környék életébe. Az egyik a tavasz volt, amely nagy hirtelen megrohmozta az idén Erdélyt, elkergette a vastag hófelhőket, tüzes nyilaival megfutamította s lezúdította a völgyekbe a havasok csillogó fehér hadait. Varázsszóra kiharcolta földből, fából a zöldellő életet, s kikergette odúikból az embereket a párologó, izgató szagokkal hívogató mezőkre. A másik az erdélyi király volt, akinek megjelenése egyszerre félelemmel és reménységgel reszkettette meg a szíveket. Ispánok, bírák, vitézek, királyi szolgák, hatalmaskodó urak, bérlők és harmiák riadtan ébredtek rá a veszedelemre: vége a gazda nélküli számadásnak, a boldog erőszaknak, a megtorolhatatlan önkénynek s a törvénytelenység aranyidejének. Az utak feneketlen sara, a várfalak és bástyák ellopott kövek helyén tátongó lyukai, el nem számolt jövedelmek s összeharácsolt vagyonok, bosszulatlanul rothadó tetemek az erdőkben, hiába keresett eltűnt leányok s barmokká alázott jogfosztottak; mindaz, amivel húsz esztendő óta eszük ágában sem volt törődni, egyszerre égetni kezdte a bőrüket, s ugyancsak kapdostak fűhöz-fához, hogy megmentsék fejüket a számonkérő királyi haragtól. A szegénység vasmarokkal szorított szívéből pedig zöld füvekkel-rügyekkel egyszerre reménység zsendült az igazság napjának közeledtére, s mintha valamennyien boldog titkot tudnának, mosolygott össze a szemük hóhéraik félelmének láttán.

A Maros duzzadtan hömpölygette sárga hullámain s mámorosan feszengett szűknek érzett ágyában, a vár alatti síkon. Mióta az erdők messzire hátráltak a vár telepeseinek fejszéi elől, egészen a túlsó dombok lábáig nyílt ki a művelésre alkalmas, táblaegyenes mező. A Maros, ilyenkor, telítve az olvadások mámorító ösztönzésével, elhitette magával, hogy csak az ő kedvéért tágították meg a völgyet, s nagy vágya támadt, hogy végignyújtózzék rajta. Bömbölve tiltakozott a telepések gyors kézzel font vesszőgátjai s döngölt töltései ellen, melyekkel észreterítették. Dühében a mélybe fúrta magát, s messzire látszó óriás tölcseket kavart, melyekre nagy hahózással, rúdra tűzött piros rongyok lobogtatásával figyelmeztették a tutajosok az utánuk érkezőket, s övig meztelenül, teljes erejükkel feküdtek a kormányrúdra, hogy idejében félrenyomják a tutajt az örvény szélétől. Hosszú sorban suhantak egymás után, toronymagasságú fenyőboronákból összekötözve, a közepükön kis sátor, előtte agyagtűzhelyen főzi az ebédet szélben-lobogó egyszál ingben a tutajos gazda asszonya. Egész erdők utaznak így le a messzi alföldre, ahol arannyal fizetik az épületfát.

A síkon s a vár mögötti domboldalakon apró falucskák villognak a fényben: a vártartományt megművelő szolganépek viskói s közöttük a királyi jobbágyok kimagasló tornácos udvarházai.

A vár alatt, lent a kikötőben, izzadva nyargalászó s ordítózó hivatalnokok siettetik a sószállító hajók rakodását. Morózus katonák örökös szemé vigyázza, hogy a teher alatt szitkozódva görnyedő munkások meg ne lépjenek valahogy a drága portékával. Mert a só kincs, melynek minden elveszett kockájáért drágán fizet meg az udvarbíró az ór, ha ugyan a szemét is ki nem veri érette.

A főkapuhoz fölkaparodó vertúton csikorgó ökrösszekerek másznak hosszú sorban: élelmet, fát, szénát szállítanak a vár lakóinak. Mások szemben velük húzódnak lefelé, azok meg vásárfiával vannak tele; cifrán festett ládákat, bútorokat, ekét, szerszámokat visznek haza a falucskákba, amiket a várbeli frankok állították vásárra a bazárban, a vár piacán.

Közben marhákat, lovakat hajtanak nagy ostordurrogatás közt lovaspásztorok a baromvásárra, mindegyre eltaposással fenyegetvén a szegényember malacát meg a pásztorleánykák

libáit, melyeket azok szörnyű aggodalmak között terelgetnek maguk előtt, kiabálva és sikongatva. A baromvásártér ott van közvetlenül a várfal alatt, a főkaputól balra. A folyóig hallszik az állatok bögése, nyerítése, a pásztorok rikoltása, a vásárosok rikácsolása s a dárdáikkal dühösen hadonászó lovaskatonák ordítózásai, akik a mázsálóhoz meg a vámhoz terelik az eladókat és vevőket.

Körös-körül, amíg a szem ellát, vastag fekete barázdák hasadnak a villogó ekevasak alatt síkon és dombokon, folyik a tavaszi szántás, sötét varjúcsapatok csapnak le a gőzölgő ökrök körül, mindent betölt a föld édes párája, s a levegő remeg, mint nagy ibolyaharang, melyet a lángoló nap zenget, óriási aranybütűje egy láthatatlan verőnek.

A tavasz mozgatja itt az emberi élet fölszabadult játékát, de látszik, hogy segítőtársa akadt a királyban. Szokatlan ez a nagy izgalom, ez a nyugtalan, zúgó-zengő hullámvás. Tele az út, a kikötő, a vár előtere katonával. Néha páncélos csapat zörög-csattog, útért trombitálva a szekerek és a népség torlódásában, majd könnyűlovasok száguldanak be a várba, ki a várból. Fegyveres kíséretével, gögösen elnézve a sokadalom felett, ragyogó öltözetű úr érkezik valahonnan. Hírnök kürtszava riasztja félre a báméskodókat. Még a nap nincs az ég közepén, mikor lerobog a várból a vajda udvarbírója kopjásaival, s kemény szóval kezdi oszlatni a vásárt, s tisztítani az utat, mert jön a király.

Ezt nem adta hírül az udvarbíró, de mindenki tudta. Szájról szájra adták s tele volt vele az egész világ. Letérni letértek az útról, ahol már csak a kopjások nyargaltak fel-alá, de ott maradtak kétoldalt a süppedékes, vizes mezőn szekereikkel, állataikkal, batyuikkal, s alig akadt köztük, aki hazaindult volna. Kipakolták ebédjüket, szénát vetettek az állatok elé, letáboroztak azzal az egyöntetű elhatározással, hogy nem mozdulnak, amíg nem látják a királyt.

Fönn a dombon büszkén uralkodott a zsebongó világ felett a királyi vár. Messze nyúló fogazott falai, hatalmas szeglet bástyái szikrázva verték vissza a nap paskoló sugarait. Hegyes karókkal teletűzdelt széles vízárka fölött négysoros vastag láncon ereszkedett le az öreg boronákból összerótt fölvonóhíd. A nagy kapu homályos öblében őrző katonák csillogtak. Fönn a vigyázó tornácon nyilas, kopjás vitézek álltak, mint a cövek. Közöttük a piros dolmányos kürtösök. Az árkon túl, körös-körül, a földhöz lapult apró házikók, melyekben a vadászok, halászok, földművelők, favágók laktak, szinte csak azért látszottak ott lenni, hogy még magasabbnak, fenyegetőbbnek, fenségesebbnek mutassák a fölējük tornyosuló falakat.

Mióta az új vajda megjött, éjjel-nappal javítják, tatarozzák, újítják a várat. Egész sereg kőműves került ide innen-onnan, mind csupa idegen, egy részük szász, de hozott a vajda dalmatákat, vallonokat, németeket is. Ott mászkálnak hosszú létráikon még fáklavilágnál is, bástyán-falon. Elnyújtott, érthetetlen vezényszavakra dobják egymásnak kézzel kézre föl a faragott köveket, adogatják a meszet, húzzák föl csigákon a nehéz tömböket, a homokos zsákokat meg a vizes rocskákat. A magyar nóta lassú, szomorkodó tempójától idegen, friss, vidám dalokat fütyörésznek, gajdolnak, mintha örökösen táncolni volna kedvük, s közben úgy dolgoznak, hogy a magyarnak, aki fél napig is el tudott nézni legelésző barmai fölött a semmibe, még a szeme is káprázik s feje is szinte szédül tőle. Még most sem készültek el, ott nyüzsögnek az északi bástya tetején, kúsznak fel s alá létráikon, mint a mókusok.

Belül a várban, a falak és belső piac között most is hangzik az örökös, süketítő csattogás-kalapálás s szüntelen éles hangú terefere. Ez a vendégek lakóhelye, szűk utcácskáik tele vannak mindenféle műhellyel, s nyüzsögnek, mint a hangyák, szakadatlanul. Patkoló kovács, fegyverkovács, ércműves, asztalos, szabó, varga, pék, kerekes s mindenféle mester művelkedésének százféle hangja és bűze kavargó itt. Mind azon izzad, hogy földolgozza a vártartományból beömlő nyersanyagot, s aztán mint százféle kész holmit, kiöntse odafönn a vár piacára s be az urak és katonák házaiba, hogy táplálja, ékesítse, gazdaggá tegye életüket.

Fönn a vár szívében látszott csak igazán, hogy az ifjú király Erdélybe jövele mit jelent. Olyan volt az egész piac környéke, mint a fölzavart boly. Szinte lehetetlen feladat jutott Mátyus prépostnak, akit azzal bízott meg a király, hogy amíg ő az országot járja, méltóképpen alakítsa át a várat királyi rezidenciává. Nemhogy királyt, de még vajdát sem látott régóta Gyulafehérvár. A kényes urak közül, akiket ezzel a címmel ékesített föl az öreg király, egy sem lakott volna, tán egy hónapig sem, az esztergomi, székesfehérvári márvány-arany udvar után ezekben a dohos, alacsony, sötét és otromba barlangokban, amik itt éktelenkedtek a templom körül. A legtöbbje különben is sohasem látta székhelyét, az igazi hatalom az udvarbíró volt, akit egyik vajda a másiknak adott át, amíg ő távol mulatott a király fényében. Ez a sokszor teljesen tanulatlan és durva katona az ő képében gazdálkodott, zsarolt, kínozott, nyúzott és hízott a várnép húsán. A királynak járó kétharmadot a vármegye hasznából rendszerint jégesőre, árvízre, aszályra számolta el, s istenkedett, hogy adót, vámot nem szedhet ott, ahol semmi sincs; reméli, hogy talán majd jövőre. A vajda által nyakára küldött zsidónak, szerecsenynek, akiknél az úr fülig úszott már az adósságban, csak ki kellett adnia a vajda harmadját, de rendszerint szépen megegyeztek, a jut is, marad is elve alapján. Ő meg az uzsorás biztosan jól jöttek ki, az úr pedig örvendett, hogy egyáltalán kap valamit abból, amiért a kicsi ujját sem mozdította meg. Az udvarbíró nem volt kényes ember, vígan ellakott a vajdai palotában, elég volt abból neki egy-két szoba is, a többit belephette a pókháló meg a penész.

A püspöki ház, szemközt a vajdáéval, a túlsó oldalon, szinte csak egyszerű, otrombán rakott, idomtalan kőboglya volt, de legalább tiszta és jó állapotú. Nem mintha püspök lakott volna benne. Adorján úr óta, aki különben inkább volt katona, mint püspök, s pápa és király haragjával dacolva, haddal foglalta el a bencések kolozsvári monostorát, több mint húsz esztendeje üresen állt István király püspökségének széke. Erdélyi püspök volt ugyan mindig, jelenben is a normandiai Rajnaldus viselte a címet, de egy se látta közülök soha Fehérvárt. Ők is ott éltek, tudóskodtak vagy uraskodtak András király udvarában. Tulajdonképpen mégis többre vitték, mint a vajdák, mert püspöki jövedelmüket hűségesen gondozták és beszolgáltatták a prédikáló barátok, akikre az egyházmegye gondját s a templomot bízta. A domonkos rendi frátereknek nevezetes fészke lett ilyenformán Gyulafehérvár, annyival inkább, mert a mostani püspök is az ő rendjükből való volt. Hivatásuk s szent szenvedélyük: a térítés számára beláthatatlan új mező nyílt azáltal, hogy a magyar király hódító figyelme a pogány kunok országa felé fordult, akik az Al-Duna vidékétől kezdve föl a Dnyeperig tanyáztak, félholdban Erdély körül. A közöttük munkálkodó domonkos barátok kiinduló helye, iskolája, visszatértükben pihenő otthonuk, az egész misszió központja Gyulafehérvár lett. Tíz-tizenöt fráter tartózkodott állandóan a püspöki házban, szigorú szerzetesi életrend szerint, állandóan tanulva s készülve a kun misszióra. Ők gondozták a templomot is, ők látták el a szent szolgálatot a várban s az egész megyében.

A vajdai és püspöki házakon kívül több épület alig jöhetett számba a királyi udvartartás szempontjából. Hivatalnoki és katonai szállások voltak ezek, meg a belső szolganép lakásai, aztán gazdasági épületek és raktárak. De mind szörnyen elhanyagolva s düledezőben. Magán a piacon alig lehetett járni, irdatlan kövek s lábtörő lyukak váltakoztak rajta.

Mátyus prépost, amikor a királyi megbízást kapta, csak összecsapta a kezeit réműletében, s azon sopánkodott, hogy miért nem maradt Zágrábban, ahol szent tudományokkal foglalkozhatott, s semmi köze nem volt a világ gondjával. De hát ő volt az ifjú király tanítója annak idején, s nagy szeretet kötötte őket egymáshoz. Nem tehetette, hogy ellene mondjon a hívásának, s ha már eljött vele, nem válogathatott a teendőiben, hanem azzal kellett őt szolgálnia, amit kívánt tőle.

Ha már így volt, természetesen mindenekelőtt arról győzte meg a királyt, hogy új szentegyházat kell építeni a piac közepére, méltót egy királyi székhelyhez. Nem is lehet másként az

Isten segedelmét remélni egy olyan nagy dologhoz, mint a királyi város építése, csak ha először az Úr dicsősége emeltetik magosra benne. A király szívesen hajlott a szóra, hiszen valamennyi elődje nagy templomépítő volt, s nevüket, emlékezetüket aszerint őrizte a nemzet, hogy melyik emelt pompásabb házat Isten és az ő szentjei dicséretére. De amikor együtt, a fráterektől s az uraktól kísérvé, megtekintették István király régi templomát, amely bizony kicsi volt, tornya is csak fa, a boltozata is már szakadozóban, nagy vita támadt közöttük, hogy mi történjék vele.

A vélemények megoszlottak. Voltak olyanok, akik azt javasolták, hogy az egészet le kell bontani, s a köveit építeni be az új nagy Istenházába. Így megmarad a szent király alkotása is, sőt dicsőségesebb létre újul. Mások odavélekedtek, hogy az újat a régi mellé kell építeni, egészen külön hagyva meg ezt, csak kijavítva, amennyire lehetséges. Az urak általában az első gondolatot helyeselték, a prépost meg a fráterek inkább a másodikhoz álltak. De a királynak egyik sem tetszett.

- Ha elbontatom ezt a szentházat, eltörlöm vele ősöm emlékét e helyen - mondotta fejét rázva.
- Mindegy, hogy belerakatom-e a köveket az újba, méltán mondhatják, hogy el akarom nyelni a magam dicséretére azt, aki nagyobb nálam.

Az urak s a papok tisztelettel bólongattak.

- De - folytatta a király - az sem volna jó, ha e régi mellett egy olyan újat emelnénk, külön, mely szükség szerint nagyobb és ékeesebb nála. Ez megint csak oda vezetne, hogy kérkedek s dicsekszem, mintha magam hatalmát akarnám fölfuvalkodva fölülmagasztalni a legnagyobb királyén.

Erre se volt mit szólani senkinek.

Akkor tanácstalanul mentek el. Csak Tomaj Dénesnek köszönhető, hogy abba nem maradt az egész. Ő aztán néhány nap múlva jelentette a királynak, hogy gondolkozván a dolog fölött, eszibe ötlött egy megoldás, előadná, ha megengedi. Engedelmet nyervén a szólásra, azt javasolta, hogy a régi templomot mindenestől építsék bele az újba, úgy, hogy annak vagy a szentélye, vagy az egyik hajója legyen. Így - mondotta szép szavakkal - senki sem gáncsolhatja a dolgot azzal, hogy Béla király eltörölte vagy megkisebbitette Szent István nagyságát, mert az új szentegyház azt fogja hirdetni s jelenteni, hogy a régiből fejlett ki az új, s hogy az újnak nagysága és ékessége csakis a réginek teljesen való megőrzésében gyökeredzik.

A király nagyon megörvendett ennek a derék gondolatnak. Úgy határozott, hogy hozzáértő mestert kell hozatni, aki Tomaj Dénes gondolatát megrajzolja s keresztülvigye.

Ez időben szépséges szentegyházakat vagy a németek, vagy a franciák tudtak építeni. Tomaj Dénes francia mestert ajánlott a királynak, mondván, hogy a németek templomai áhíthatosak ugyan, de sötétek, komorak, míg a franciák, nem maradván hátról az épület áhíthatossága s majesztása tekintetében, a mennyországnak valami fényességét s kedvességét lehelik a szent hajlékba, amitől fölszárnyal a halandó szíve, ha belép. Talán azért van így, magyarázta, mert a német mesterek csúcsívekben dolgoznak, a franciák meg a félkör szelíd, kegyesen aláhajló, irgalomra emlékeztető finom vonalát alkalmazzák.

Béla király az esztergomi érseket, Róbert urat kérte meg, aki mindig atyai barátja volt, hogy szerezne neki alkalmas francia mestert kegyes szándéka véghezvitelére. Mindig tudta az érsek, hogy a királyfi igazi kegyes lélek, s szívből örvendezett istenes szándékán. Ritka szerencséje is volt, világos jele az égi jóváhagyásnak, mert éppen az érseki székesegyházban dolgozott ekkor, javítási munkákat vezetve, bizonyos Ludovicus mester, egyike a legjobb francia építőknél. Ezt vette rá az érsek, hogy Erdélybe jöjjön, az ifjú király segítségére. Maga adott fegyveres kíséretet melléje, s a mester meg is érkezett szerencsésen. Megértvén a király szán-

dékát, s alaposan megszemlélvén a helyet, kijelentette, hogy a régi kisdud templom semmiképpen nem tehető az újnak szentélyévé, már fekvésénél fogva sem, minthogy a piactérnek nem a közepén, hanem erősen a déli oldalán áll, s közel a meredekhez. Így hát az egyik hajója lehet csupán az új templomnak, a bal válla, amint ő mondotta, amelyre a magas középhajó fog támaszkodni. Természetesen túlfelől egy szakasztott hasonló jobb oldali hajót kell majd építeni. Még azt is mondta a mester, hogy a szent király templomának formája örvendetesen alkalmas az ő gondolata szerinti épülethez, s így a maga egészében meghagyható és beépíthető lesz.

A király hozzájárult a gondolathoz, s erre a mester magával hozott tanulóival bezárkózott a barátokhoz. Ettől kezdve néhány hétig nem látta senki. Hajnaltól estig rajzolta az új székesegyház tervét. Mikor aztán bemutatta a királynak, az nem titkolhatta csodálatát a mester művészetére, s az urak és a barátok alig tudtak megfelelő szavakat találni elragadtatásuk kifejezésére.

Ludovicus mester nemcsak ónnal rajzolta ki a leendő épület vonalait, hanem meg is pingálta ragyogó színekkel, külsejét, belsejét, oldalát, elülről, hátulról. Külön megkészítette a főhajót tartó gyönyörű oszlopok mintáját, nemkülönben egy csodaszép ablakformát is, mindjárt befestvén Szent István király képét, amit majd színes áttetsző kövekből össze kell rakni. Volt ott több olyan rajz is, ami az alapot, a szerkezetet meg a méreteket tüntette föl, de ehhez nem értett senki, s nem is törődtek vele, hanem csak a színes képeket bámulták gyermekeként. Még a király szeme is úgy ragyogott, mint egy csodálatos fűcskáié.

- Mennyi idő alatt készülhet el? - kérdezte a király a mestert.

Az elmélyedve simogatva szakállát, messzire nézett, s úgy mondta:

- Ha a fundamentumot már kiástuk s megraktuk, ami száz-százötven munkással csak néhány hónap, a falak két-három esztendő alatt megtervezhetők, úgy értem, hogy mindig elegendő munkással. Közben olyan mesterek kellenek, akik az oszlopokat megfaragják, hanem a tornyok meg a belső megalkotás munkája tíz-húsz esztendeig is eltart, ha folyton csinálják. Aztán az ilyen épületen mindig marad továbbalkotandó. Hazámban van olyan szentegyház is, amit száz éve folyton csinálnak s ma sincs készen.

Szörnyű elképedés vett erőt az urakon. Maga a király is elképedve nézett. A préposthoz fordult:

- Szép gondolatod nem valósítható. Ha addig várunk a többi házzal, míg az Úré készen lesz, sohase lát királyi udvart Erdély.

- Látom magam is, Uram - válaszolt szomorúan a prépost.

Ludovicus megkérdezte, hogy min csüggedeznek, hiszen ő inkább keveset mondott. Ám lehet kisebbre venni az egészet s egyszerűbbre. Félannyi idő alatt is elkészülhet akkor.

De ez ellen a királlyal együtt mind tiltakoztak. Megbabonázta őket a gyönyörű festett kép. Most már el sem tudták volna képzelni, hogy másképp legyen.

A prépost megmagyarázta a mesternek a király eredeti akaratját, hogy városa szerencséjére legelőbb az Urat dicsőítse méltó házzal, s csak azután építsen magának s embereinek palotákat.

A mester megértően, tisztelettel bókkolt a király felé, de egyben el is mosolyodott, s vidám szemekkel mondta:

- Kezdjük meg egyszerre. A templomhoz képest a paloták gyorsan építhetők. Ha egyszerre hordják a követ, olcsóbb is. Gondolom, ha a kezdettel nem előzi meg a templomot egyik se, a

király úr szándéka úgy is teljesítve van. Előbb megkészítjük a szentegyház fundamentomát, s akkor egyszerre építhetjük tovább a többi házzal.

Ebben megnyugodtak.

Most ezen a ragyogó tavaszi napon ott nyüzsög egy sereg földmunkás a nagypiacon. Földbe vert cövekek sora mutatja szépen a hatalmas épület alaprajzának körvonalait. Hihetetlen, hogy ekkora ház lehetséges legyen. Mindenki fejcsoválva bámészkodik rajta. A már kihányt földrakásokat kemény dombokká taposták a kíváncsiak, urak csakúgy, mint szolgák, akik órák hosszat állingálva rajtuk, kíváncsian nézdegélik a mind mélyebbre hatoló munkások serény forgolódását. Akkora gödör van már a piacon, hogy egy kis sereg elbújhatna benne. Átfektett pallókon a talicskások reggeltől estig futva hordják ki belőle a földet, s borítják hozzá a régihez, úgy, hogy már szinte földvárat emeltek a mélység körül. De a mester még lennebb akar menni. Sziklát keres, hogy megbírja a majdani hatalmas íveket. Pompás altemplom lesz ott a mélyben, régi nagyok s leendő erdélyi királyok temetkező szentélye. Ő maga s emberei rajzokkal a kezükben egész nap ide-oda futkároznak a munkahelyen, tolmácsok segítségével utasítják a földásókat, állandóan siettetnek mindenkit, s mindig haragosan összehúzza a szemöldökük. A fráterek homokszínű sárga-fehér csuhájukban, csuklyás fekete köpenyükben úgy állnak körül, amikor csak tehetik, a földhányásokon, mint a békára leső gólyák. Legjobban álméltak azon, hogy a mester a régi templom mellett leásva, milyen nagy munkával s bölcsességgel támasztotta alá pompásan rakott fallal az omló földet, melyet az oldalnyomás nélkül maradt templom mint valami görgeteget kezdett ontani maga alól, saját összeomlásának veszedelmére.

- Nagy mesterség - integettek egymásnak a fráterek csodálkozva.

Nemrégiben meg az történt, hogy éppen ott, ahol majd az egyik toronynak kell emelkednie, az ásók nyomán egyszerre csak kukra szökött egy rejtett forrás víz sugara. Ijesztő sebességgel kezdte előnteni a kiásott területet, egyenesen a régi templom irányában. Mindenki elvesztette a fejét, s ásót, csákányt hajigálva menekült a pallók felé. Csak Ludovicus mester maradt nyugodtan, s parancsolta, hogy mindenki csebreket hozzon. Akkor egész nap térdig állva az árban, merte a vár apraja-nagyja, még a katonák is a vizet s hordták le nagy kádakban a Marosba. De közben Ludovicus mester a kovácsokkal nagy, hosszú vaskürtöt formáltatott, amely a vízfakadástól pontosan a piac szintjéig ért, s abba megint görbe végű másik kürtöt illesztett, mely már a piac földjén feküdt végig. Aztán mély árkot húzatott a püspöki ház mellett egész a déli meredekig, s mikor mindez készen volt, a hosszú kürtöt lebocsátotta a forrásba, amely még mindig változatlan bőséggel köpte a vizet, ráillesztette a görbe csövet, s azt be az árokba fektette. Odalenn homokzsákokkal torlaszolta körül a kürtöt, mindaddig, amíg a víz nem ázott keresztül a zsákokon. S akkor egyszerre zuhogni kezdett odafönn a sánca a patak. Előbb sárga volt még a színe, de csakhamar megtisztult, hideg, mint a jég, s üdítő, egészséges. A patak aztán a sáncon át, mint egy vízesés, zuhogott le a déli meredeken, s folyt a mezőnek. De az igazi bölcsességre még ezután került a sor, noha ez is sok volt már a szájtató embereknek. A mester hármas kemény falgyűrűvel építette körül odalenn a forrás szájánál a vaskürtöt, s körös-körül még nagy faragatlan tömböket is rakott köréje, mélyen beásva s ledöngölve. Aztán fel a föld színéig körülrakatta kockaformában az egészet. Megmagyarázta a csodálkozóknak, hogy ez most már örökre így maradhat, ez lesz a legcsodálatosabb templom a világon, mert amint a Szentírás megjövendölte: élővíznek forrása buzog alóla, s bizonyosan gyógyító erő is van benne. El lehet vezetni, ahová akarják, meg lehet szabályozni az esését, odalent a meredek alatt malmot lehet neki építeni, s lefutó árkát elvezethetni a Marosba. Most már az ijedelmet általános öröm váltotta föl. A fráterek megszentelték a forrást, csakhamar látomást látott róla egyikük, s csodatevő híre messzi vidékre szétfutott. Maga a király is, mikor hírül adták neki a csodálatos eseményt, az ég áldásának tekintette, s

Mátyus prépostot megkérte, hogy különösen szépen pingált királyi levélben fejezze ki dicséretét a mesternek.

A vajda házán nagyban folyt a munka, mert ideiglenesen ez lesz a király szállása, míg a templom déli oldalán, a püspöki háztól nem messze kijelölt helyen, ahonnan gyönyörű kilátás nyílik a völgyre, fölépülhet méltó palotája. Annak is ássák már a fundamentumát.

Bizony elég rideg ez a ház. Penésze, pókhálója, szennye, pora eltakarodott már, de a friss meszelés alól csak kivirágzik máris a salétrom, s hideg kőkocka padló templomi hűvösséget lehelnek. Apró ablakait megfestették, újra illesztették már, ólomkarikáiba friss máriakő lemezeket raktak, megtapasztották, megmeszelték kemencéit, asztalokkal, padokkal, nyoszolyákkal berendezték termeit, de ha arra gondolt az ember, hogy a napkeleti görög császár gyönyörű leánya, az erdélyi király édes asszonya fog benne lakni, megborzongott tőle, mert komor s rideg volt, mint valami börtön.

Persze az ifjú király Horvátországból átszállított asztali kincsei, díszfegyverei, kárpitjai s medvebőrei sokat enyhítettek a pusztaságon. Mihelyt vánkosok, dunyhák kerültek a nyoszolyákba, valami otthonféle is mutatkozott benne. De az eredeti építési bajokon nem lehetett segíteni.

A vajda, az urak meg a kísérőik számára az egyik nagy kaszárnyát tatarozták ki, ahogy lehetett. Egyelőre szó sem lehet arról, hogy asszonyaik is idejöhessenek téli szállásra vagy az ifjú királyné udvarlására, legalább időnként. Csak amolyan férfiszállás biz ez, egy-két szoba mindenkinek.

Bár a királyt most már minden pillanatban várták, a munkát mégsem szakították félbe sehol, sőt csak annál inkább siettek, hogy a vár minél lakhatóbb legyen.

Mátyus prépost ott állott a fráterek egy csoportjával az egyik földrakáson, amelynek kúpjáról nemcsak a mélyben nyüzsgő munkát figyelhette jól, hanem messzire elláthatott a várkapu irányában s körös-körül a házakra is, amelyeknek külső tatarozásán éppen az utolsó munkálatok folytak. A főpap középkorú, alacsony termetű, kövér, piros arcú ember. Rövidre nyírott szakállában már őszes szálak csillognak. Busa szemöldökei alatt ide-oda cikáznak apró, éles fekete szemei. Hosszú papi talárja fölé szürke prémes, könnyű, bő ujjú köpenyvet vett. Koponyáján csak kis, kerek, fekete tányérsapka fedi a tonzúráját. Gesztusai élénkek, idegesek. Finom, hosszú ujjú, halvány kezével mindegyre fésülgetve babrál szakállán.

Jobbján hatalmas termetű öreg barát áll, saját súlya alatt bokáig süppednek az ásott földbe fasarus lábai. Mint a kunok között járó prédikálók, hosszú szakállt és vállig érő haját hord, mindkettő sűrű, hófehér. Karjait mellén keresztbe rakva nyugtatja egymáson, s szabadon látszanak szörnyű nagy, inas, szőrös kezei, melyekbe inkább illene a kopja, mint a kereszt. Különös ellentétképpen ártatlan, gyermeki kék szemekkel néz a világba, s arcvonásai is szelídek, békességesekek. Német fráter, Wolfgang nevű. Most ő helyettesíti a priort, Detrét, ki a kunoknál van. A két másik fráter francia származás, szikár, finom alkotású emberek, az egyik fekete, a másik aranybarna. Ezek még innen lehetnek a negyvenen. Még egy negyedik is áll-dogált ott a hátuk megett, kissé hátrább. Ez egészen fiatal, nyilván csak most készül a misszióra. Arca borotvált, barnapiros, egészséges színű. Csillogó bogárszeméi vannak, sötétbarna haja, szabályos szép vonásai. Csak a szája keskeny és szigorúan zárt. Ez dunántúli magyar fiú, árva gyermek, akit kicsi korában fogadtak a szerzetbe. Mert nagy esze mutatkozott a nyelvek iránt, s tüzes, bátor lélek szólalt meg az ajkán, amikor beszélni kellett, s mivel kölyök korától megszokta a regulát, és semmi sem kötötte a világhoz, alkalmasnak mutatkozott a térítés megpróbáltatásokkal tele hősi munkájára. Ezért küldötték Fehérvárra. Mint szerzetest, Juliánnak hívták.

A prépost egy darabig az építkezésről beszélgetett. Lelkesen magyarázta a frátereknek a terveket, amiket azok nem annyira megértő lelkesedéssel, mint inkább szokásos tisztelettel helyeseltek. Főleg azt dicsérték, hogy a francia mester úgy csinálja a dolgát, hogy a régi templomot zavartalanul lehet használni. A főpap aztán szokott hirtelenségével más tárgyra tért, s az öreg Wolfganghoz fordulva, megkérdezte:

- Hogy van Ottó fráter?

- Még megvan, tisztelendő uram - válaszolt az öreg mély, dörmögő basszushangján. - De inkább odatúl van ő már, mint itt. Olyan gyenge, hogy már enni se tud. Iszonyú lázt hozott magával keletről. Sárga, mint az ócsont. Ma reggel azt lihegte a fülembe, hogyha megjön a király úr, azonnal szóljon neki tisztelendőséged, mert ő meg nem halhat addig, amíg nem beszélt véle.

- Hol is járt igazságképpen? - kérdezte a prépost mert sohasem hallottam, hogy a kunok földjén ilyen láznavalya volna.

Az öreg meggondoltan ejtette a szókat:

- Mink nem tudhatjuk azt. Nem szabad kérdezősködnünk. Nem is a mi dolgunk. Ő meg nem mondotta. De van valami hír közöttünk, ami csak úgy elterjedt valahonnan, hogy nem maradt Kunországban, sokkal messzebb járt. S én el is hiszem.

- Honnan gondolod, hogy igaz?

- Ottó testvért, akivel hosszú évek óta együtt éltem, szolgáltam, még mielőtt ide jöttünk volna - s ezt sohase titkolta -, régideje az indiai Dávid király regéje sorvasztotta. Tán hallott is valamit erről, tisztelendő uram?

Julián, amennyire a regula engedte, egy kis lépéssel közelebb férközött a beszélgetőkhöz, s bár fejét parancs szerint alázatosan lehajtva tartotta, egész teste szinte reszketett a megfeszített figyelemtől.

- Hogyne, hogyne - intett a prépost a szakállát fésülgetve ujjával. - Nem titok ez, tele van vele a keresztény világ, inkább csak nálunk idegen. A keresztes lovagok hozták haza. De nem rege ez, én hiszem, hogy színigazság. Régi titkos írások vannak a pápánál, melyek szerint egy szürkecsuhás, egy nesztorianus, bizonyos János pap Indiába jutott el a Krisztus igéjével, s ott Isten csuda kegyelméből mindenki meghódolt az Úrnak, úgy, hogy János pap egy szent országot alapított közöttük, melyben nincs más törvény, csak Isten tulajdon szájával kijelentett parancsai. Ennek a fia Dávid király, ki szent és hatalmas keresztény fejedelem. Mikor a lovagok Jeruzsálemért viaskodtak, eljutott közéjük egy követje, akivel megjelentette, hogy nagy hősi sereggel készül ő is a Szentföld fölszabadítására. Csak nemrég izente Frigyes császár András királynak, hogy hír szerint Dávid király már le is vágta a szeldzsukokat, elfoglalta Perziát, s már közeledik is a Szentföldre. De ha ismeritek e dolgot, tudnotok kell, hogy jóslat szerint egyedül nem viheti végbe a Szentsír megszabadítását, hanem egy nyugati uralkodó is kell ahhoz, akivel egyszerre támadjanak. Úgy hallszik, Frigyes császár akar ez lenni, s készül is már.

A fráterek élénken bólogattak.

- Mindezt hallottuk mi is - dörmögte Wolfgang. - De Ottó testvér azt vette a fejébe - s mint mondta, egy éjszaka, mikor virrattig korbácsolta magát a feszület előtt, a Megváltó rábólított tövisszorúzott fejével -, hogy ő maga jár végire e híres Dávid király kilétének, s a pápa engedelmével addig megy keletnek, amíg megtalálja. Tudjuk, hogy ennek előtte két esztendővel járt is Szent Péter székénél. De aztán csak annyiban volt, hogy a kunok közé megy. Mink hát azt gondoljuk, hogy Dávid királyt kereste meg.

A prépost elmerengett egy kicsit ezen a dolgon, aztán felütötte a fejét:

- Megtalálta-e vajon?

- Nem kérdezhettem tőle. De mivelhogy mindenképpen a királlyal akar beszélni, fölteszem, hogy megtalálta, s éppen ezt akarja jelenteni, mielőtt meghal.

Ekkor váratlanul és szokás ellenére megszólalt Julián:

- Engedtessek meg, tisztelendő atyám és testvéreim, hogy szóljak.

Meglepetten fordultak hátra. Mátyus prépost érdeklődve futtatta rajta szemeit. A két francia még a száját is eltátotta a vakmerőség feletti csodálatában, s rosszállólag csóválták fejüket. Wolfgang felettébb szelíden pillantott a fiatal kotyogóra, de a hangja szigorú volt:

- Mielőtt megengedhetném, hogy szólj, fiacskám, elébb jusson eszedbe, hogy ha hiábavalóságot akarsz mondani s tiszteletlen kíváncsiságból kottyantottál bele az öregebbek beszédébe, azért vezekelni fogsz. Most, ha akarsz, beszélj.

A fiatal fráter előbb rájuk emelte szép, lelkes arcát, aztán hirtelen ismét lehajtotta, s alázatos-szelíden mondta:

- Mintha égi szót hallottam volna szívemben az elébb, s azért mertem. Valaki angyal súgta most nékem, hogy kicsoda az a nyugati király, kinek a jóslat szerint segítenie kell ama keletinek.

- Nos? - kérdezte a prépost fölhúzott szemöldökkel.

- Senki más, tisztelendő atyám, mint kegyelmes urunk, Béla király.

Mindnyájan önkénytelen megrezzenéssel s jóleső meglepetéssel néztek össze, mert a gondolat tetszetős is volt, világos is, s valahogy égből jöttek hangzott.

- Nagy dolog ez, fiacskám - mondta a prépost. - Ha meggondolom, hogy az öreg király úr hiába járt a Szentföldön, s a többi is mind egyebet végzett, mint amiért ment, úgy tűnik nekem: Frigyes császár is hiába indulna. Mert mind e királyoknak a maguk hatalma s új országok kellene. Egyedül e miénkben van magáért való kegyesség. Lehet, hogy csakugyan égi szót hallottál.

E szavakra mindnyájan az égre pillantva keresztet vetettek.

- Szólhatok-e még? - kérdezte Julián.

Wolfgang bólintott.

- Így hát az a gondolatom jött, hogy Ottó testvér éppen Béla királynak hozza ama Dávid király üzenetét.

Ezalatt a királyi szálláson, a vajda házában, nagy sürgés-forgás folyt. Az udvarbíró - ő tudta legjobban, hogy mi mindent kell helyrehoznia - szinte a fején esett keresztül a buzgalomtól, hogy minden tiszta és ékes módon várja a királyt. Zaklatta hát a cselédséget, s mintha száz lába s szeme volna, úgy tűnt, hogy egyszerre van az őrségnél, a konyhában, a lépcsőházban, a folyosókon, s csakúgy kiabál a vitézek ruháin mutatkozó hiányokért, mint a túlpirult malacért a szakácsra, a tüzes poklot lihegő nyárs körül.

A földszinti nagy palotában a fiatal urak vizsgálgatták egymást, hogy hibátlanul ki vannak-e csípve, talán nem is annyira a királyért, mint inkább a királyasszonyért.

Ez volt az a három vakmerő lovag: Türje Dénes, Kán László és Gyulafi Balduin, kik mindent kockára vetve megszőktették az ifjú királynét az öreg királyi sárkány barlangjából.

Tudták pedig, hogy az életükkel játszanak, mert Apodfi Dénes szemhunyorítás nélkül bizonyított volna rájuk valami ravaszul kieszelt gázságot, ha törbe esnek, s irgalom nélkül fejüket vétette volna. Hiszen éppen az volt a nehéz a dologban, hogy ugyanez az Apodfi Dénes azért is megtáncoltatta volna őket, ha azt merik állítani, hogy az ifjú királyné fogoly.

Neki magának is, szegénykének, az volt a leckéje, hogy szabadnak és boldognak mutassa magát. Megszabott időkben kellett vidáman ragyognia s nyájas szavakat ejtenie a társaságban, gondtalanul labdáznia hölgyeivel s a francia lovagokkal a királyi kertekben, solymásznia a nyéken, táncolnia a multságokban, s térdepelnie a templomban.

Mindezt úgy eszelte ki a király ördöge, hogy senki nem is képzelhette volna, hogy Mária parancsra cselekszik, s gonosz kényszerítés alatt él. Egyedül ő maga tudta, vagy inkább csak sejtette, hogy minden szavát, lépését őrzik, s hogy abban a pillanatban, ahogy szerepétől eltérne, vagy egy lovag fogná karon, mintha megbotlott volna, s támogatná el, vagy egy mosolygó udvarhölgy toppanna eléje sürgős izenettel, vagy addig láthatatlan katonák fognák hirtelen körül, ha a vadászatot átugratná a kijelölt határt, persze, csak mintha valami hirtelen veszedelemtől akarnák megvédelmezni.

Ész is, szív is, kar is kellett ahhoz, hogy sikerüljön a dolog. Szerencsére voltak, akik titokban óhajtották és segítettek is menekülését. Az ifjú Kálmán király, az áldott lelkű Róbert érsek ilyenek voltak.

A fiatal urakat Tomaj Dénes válogatta össze a sok lelkes jelentkező közül.

Türje Dénes a kart képviselte közöttük, félelmetes vívó volt. Kán László hordozta magában a szívet, mert hódító szépségű fiatalember, az udvar hölgyeinek ítélete szerint legszebb az országban, s szerencsére a Mária egyik udvarhölgye, a nikeai Heléna kisasszony szerint nemcsak az országban, hanem az egész világon. Végre a ravasz Gyulafi az ész embere volt közöttük. Ezenfelül mind a három híres lovas.

Tomaj Dénes alaposan kitanította őket, hogy miként vigyék végbe az általa kigondolt tervet. Titokban jártak nála Tomajon, s mintha nem tartanának Béla királlyal, egyik se jött vele Erdélybe. Ellenkezőleg, egyik a másik után visszazsálingóztak az udvarba, ahol minden alkalommal ügyesen kicsinyítették az ifjú királyt, gúnyolódtak barátain, s mulatozásban, önfeledt udvarlásban túltettek a legkényesebb francia lovon is, mintha egyéb gondjuk se volna, mint örökre itt kéjelegni s farsangolni a trón fénykörében. Ha Apodfi Dénes baziliszkus-szemei néha kételkedően fűrták őket keresztül, kitanítás szerint olyan együgyűen, léhán viselkedtek, hogy még az ő gyanúját is elaltatták, s kézlegyintő megvetésre fordították.

Csak az volt a baj, hogy Mária idegenedett el tőlük, folytonosan értesülve lépre ment környezetétől a Béla királyról mondott kicsinyléseikről s sértegető tréfáikról.

Kockázat nélkül természetesen nem mehetett a dolog. Kán László, a szívlovag, ügyes és heves ostromokkal bevette Heléna kisasszony szívét, s szerelmes ígéretekkkel és ajándékokkal végre is annyira rabjává tette, hogy rászánhatta magát, s beavatta titkukba. Közvetítővé tette maguk s az ifjú királyné között. Hogy közben maga is beleszédült Heléna szép szemeibe, az a dolog érdeme szempontjából csak jónak mondható. Mária még két udvarhölgyét vonta bele az összeesküvésbe, akikben teljesen megbízhatott. A felkészülésre való tanácsokat Gyulafi sugdosta meg Lászlónak, ő Helénának s az Máriának.

Mikor aztán mindent előkészítettek, Gyulafi újfajta vadászatról kezdett beszélni a hölgyek és urak között, amelyet ők otthon nagy kedvvel gyakorolnak, s melynek az a lényege, hogy a vadászoknak egymástól jó távol kell kijelölt lesekre állaniok, míg hajtók szorítják feljűk összezáródó gyűrűjükkel a vadakat. Ahogy élénken leírta egy hajtás alatt álló erdő vadjainak halálos izgalmait, a különös látványt, ahogy a csikaszk együtt lohol az iramló őzzel, s nyulak,

rókák egymáson szökdelnek keresztül veszett félelmükben, amint a hujtogatás s a rézüstök csattogása mind közelebb s mind többfelől őrzíti őket: olyan kedvet támasztott bennük, hogy fölkérték a megrendezésére.

- Nem bánom - mondta a ravasz Balduin -, csak azt kötöm ki, hogy a fiatalság mulatsága legyen. Tudjátok, egészen más, ha csak mi magunk mulatunk vele, mintha nagy parádéval kellene kísérenünk a király urat meg a nádor urat meg a többi kisistent. Akkor a legjobb lesek az övék volnának, már csupa udvariasságból feléjük kellene hajtánunk a nagy vadakat, s tisztelettel néznünk ahogy kegyesen elhibázzák őket. A lakománál aztán hallgatni kéne, meg szépen nevetni, ha valamelyik nagyfejű hülye tréfát méltóztat mondani, s nyársat nyelve meredezni a helyünkön, alul, míg a jó falatokat ott fönn szívesek lesznek elenni a szánk előtt. - S így tovább, addig s addig, hogy ez egyszer őszintén fogadták meg egymásnak uracskák és hölgyecskék a titoktartást.

Azt nem lehetett ugyan megakadályozni, hogy a nádor kopói ne környékezzék őket, de komoly gyanú nem merült föl. A terepet úgy választotta meg Gyulafi, hogy hamarosan elérhetik a Dunát, s ha az egyetlen hidasra rákaphatnak, meg lesznek mentve üldözőik előtt.

A készüllet ideje alatt Türje Dénesen bolond vásárlási láz vett erőt, úgy hogy mindenki kacagta. Egyszer csikót vett valami sasképű, félszemű, öreg paraszttól. Hosszasan veszekedett vele az áráért, de a végén borzasztóan ráfizetett. Máskor izmaelita kalmárokkal keveredett vásárba, lószerszámok felett. Keleti ruhákat vett össze átutazó balkániaktól, akik a nyugati piacok felé tartottak velük. Számon tartották, hogy mindenféle ember járogat hozzá, s boldogboldogtalan rásóz valamit, a legkülönbözőbb portékákból. Mikor kérdezték, hogy mi az ördögöt akar ezzel, titokzatosan sugdosta nekik:

- Házasodom.

Egyszer aztán mindenki láthatta, hogy nagy társzekeren el is indította a holmit, át a Dunán, gömöri birtokai felé. Csak azt nem tudták, hogy vásárlás közben oda nem tartozó szavak röpködtek közte meg az eladó között, s hogy hova lettek mindezek azután, hogy pompásan becsapták portékáikkal? Mind jóféle gömöri legény volt. Az az öreg sas pedig a Dénes otthoni várnépének kipróbált hadnagya. Ott lappantak a vadászatra kijelölt környéken s az utak mentén a dunai kompig.

A nagy esemény maga sokkal egyszerűbben zajlott le, mint ahogy gondolták. Ez pedig azért volt lehetséges, mert Gyulafi rendezése szerint, természetesen Tomaj Dénes oktatására, Türje emberei ügyesen a hajtók közé jelentkeztek, s a vadak terelésével a figyelmet is szépen másfelé terelték az ifjú királyné, három udvarhölgye s a három fiatal úr leshelyeitől.

Megvárták, amíg javában zengett s mind messzebb morajlott tőlük az erdő, s a vadászok izgalma minden bizonnyal a titkos őrséget is arrafelé csalogatta. Aztán összefutottak a kijelölt helyre, ahol már felkantározott paripák várták őket az öreg hadnagy felügyelete alatt. Húsz markos legénye vette őket körül, íjjal, karddal fegyverkezve. Csak éppen a Duna felé lejtő erdő legszélén volt egy kis marakodás. Négy-öt bevert fejű királyi vitéz bánta csupán. Egyvágatában érték el a kompot, amelyet már megszállottak Türje emberei, míg a révészek összekötözve s felpeckelt szájjal a révházban elmélkedtek, hogy mi az ördög történt velük?

Már jól a folyó közepén jártak, mikor távolról megmorajlott mögöttük az erdőség. Vágtató lovaskaréj tűnt elő belőle.

De mire az elejük a révhez ért, ők már a túlsó partról intettek vidám búcsút nekik.

Most hát itt vannak, s a jól végzett dolog büszke örömeivel várják urukat, hogy átadják neki a megmentett drága kincset.

Fönt az emeleten nagy, teremszerű szobában hatalmas fahasábok lobogtak a kemence öblében, hogy a még téli hideget lehelő falakat átmelegítsék, s otthonossá tegyék a rideg helyiséget. A prépost lehető kedvességgel rendezte be, mert ezt szánta a királyi pár nappali szobájának. Szép tarka, keleti szőnyeget szerzett belé a kalmárok útján, a falak mentén húzódó padokat prémekkel takartatta, s a falakra ragyogóra tisztított fegyvercsoportokat rendezett. A kemence elé kis asztalkát tettek, melyet tarka virágokkal festettek meg. Melléje két öblös fakarszéket, szintén prémmel bélelve, hogy ez legyen bizodalmas beszélgetésük helye. Az ebből nyíló sarokszobába, melynek ablakai csendes, elhanyagolt kertre néztek, állították be a nagy mennyezetes nyoszolyát, a várbeli asztalosok remekét, tündöklő hősín vánkosokkal, drága, könnyű takarókkal elkészítve. Ebben a szobában embernyi acéltükör is állott, az öltözködés alkalmára. Ezüst mosdómedencék csillogtak egy fiókos ládán a sarokban. Az egész padlót finom gyapjas, süppedő takarók fedték. Bíborpiros kárpitokat válogatott a prépost a Horvátországból hozott holmiból, azzal ékesítette az ablakokat s az ajtót.

Az ifjú királyné ott állott a tükör előtt. Udvarhölgyei éppen az öltöztetését fejezték be. Két kezével a gyöngyöket igazgatta fényes, magasra tornyozott, fekete hajában, mialatt Heléna pici topánkáinak szalagjait kötözte csokorra. A másik kettő tág szemű gyönyörűséggel csodálta a tükörből visszaverődő szépségét. Nyúlánk termete magasnak tüntette fel különben középnövésű alakját. Gyöngéd, inkább vékonynak mondható, egészen leányos alkata még valóságos éveinél is fiatalabbnak mutatta. Igazában nem volt az a szépség, mely azonnal hat és hódít. Mikor mozdulatlanul állott, szinte jelentéktelenné vált. De ahogy karjait leengedte s megfordult, nyakát kissé előrehajtva: a mozdulatában báj, kedvesség s várakozó vágy eleve nedett meg. Az arca is azáltal lett széppé, hogy kissé fakó sápadtságát valami belső fény világította át halványpirosan, amint udvarhölgyei szemébe nézett kedves szemérmességgel. Hosszú, tisztafehér bizánci selyempalástot vett magára, melynek alul bő, szabadon lengő ujjai csuklóiig fedték karjait. A keble alatt keskeny aranszövésű öv volt átkötve, kiemelve szép vonalait. A nyakában császári atyjának ovális aranylemezre vert, szikrázó kövekkel körül rakott képét viselte vékony aranyláncon. Az a szokása, hogy hosszú pillájú szemhéjait bágyadtan engedte szemeire, tekintetének rejtelmes, sötét ragyogást adott. Ebben a nézésben volt valami, ami önkénytelenül azt az érzést keltette, hogy ez a nő meg nem nyilatkozott meg igazi valójában, hogy van benne más is, mint ami látszik, s mintha valódi lényének titkai ott leselkednének az árnyékvető pillák mögött, várva magamegmutatásuk idejét. Kissé nyitott, szépen ívelt, a keskeny archoz képest nagy, égőpiros szájának folytonos remegésében is vibrált valami türelmetlenség s megnyilatkozási vágy. Az ajkak és a rövid, egyenes, szabályos orr között egy vonalnyival nagyobb volt a távolság, mint ahogy normális lett volna, s ez adta az egész arcnak azt a vonását, amit királynak lehet nevezni, mert a felsőbbség és gög bizánci merevségére emlékeztetett, a régi templomi üvegmozaik képeken. Nem volt harmonikus jelenség, de üde fiatalsága egészében mégis virágszerűvé tette, karcsú szárú liliomhoz hasonlónak, s beragyogta reggeli fényével.

Megrázkódott, s ösztönös mozdulattal szívére szorította kezeit, mert az ablakokat kúrtharosság remegtette meg, s nyomban rá izgatott zsibongás moraja hangzott be a várpiac felől. A szíve olyat dobant, hogy megszedült tőle. Jön! Az arcán különös ellentétes érzések hullámzottak át. Szerellemmel és rettegéssel készült erre a pillanatra. A rettenetes négy esztendő szakadéka előtt riadtan torpant meg átszökellni vágyó képzelete. Milyen jó volna, futott át rajta a gondolat villáma, ha még leány volnék s vőlegényemet várnám! Nem tudni s édesen képzelődni, be szép volna! De ez a furcsa, szívszorító, ijesztő, félig feledett tudás, mindig elfutó s mohón kapkodott emléke a boldogságnak, mely alig ébredt magára, s máris erőszakkal fojtották meg, a kétségbeesett kapaszkodás az elszakított kedves halványodva elmosódó képe, hangja, szokásai, lelke után, az a borzasztó érzés, hogy ezután mindig így lesz, s feltartóztatatlanul zuhan az esztendőök szekerén a fekete semmibe, a szép öreg tigris éhesen mosolygó

arca, amely kegyetlen kitartással tolja magát a másik arc helyébe: ez mind-mind bolondító zűrzavart, valami szédítő ingadozást támasztott benne, úgyhogy nincs többé tisztában önmagával, fél a szívszakadva várt találkozástól, fél, hogy hideg lesz, fél, hogy fékevesztett lesz, fél, hogy idegennek fogja látni, fél önmagától, fél tőle, fél mindentől... S most itt van. Eléje kell állani, üdvözölni, idegen szemek előtt, mint királyt s mint férjet, akivel egyszer egészen egy volt, de aki ma olyan, mintha sohase látta volna.

Remegve támaszkodott Heléna vállára, aki ijedten látta halálos elsápadását, s a félelemtől hebegve karolta át reszkető vállait.

De aztán megkeményítette magát. Hallgatást parancsolt szívének, mozdulatlanságot arcának. Hirtelen hálával gondolt vissza császári atyjának udvarára, ahol már gyermek korában megtanították az önuralom szertartásos mozdulatlanságára, a test és arc márvánnyá merevítésére. Látta maga előtt a nikeai udvarhölgyek és udvari méltóságok szenvtelen lárvaarcát, hallotta a sima ajkak lélektelen szóvirágait, melyek között egyforma közönnyel bújt meg gyűlölet és szerelem. Megjelent előtte maga a hős atya, Konstantinápoly rettenthetetlen védője, az imperátor, aki megesküdt a bizánci hagyományok sértetlen megőrzésére. Egyszerre valami nagy biztonság ömlött végig rajta. Törekeny alakja kinyúlt, vonalai merev szegletekbe húzódtak, szemei sötéten bújtak meg kárpitjaik mögött, száját összeszorította, s az arcán megjelentek a fenséges gög megvető vonalai.

A vigyázó toronyban harsogtak a kürtök, pufogtak az üstdobok, magasra emelt kopjáikkal álltak sorfalat a híd előtt komor páncélosok. Az úton kétfelől egymásra tódult a sokaság, mint tarka tenger hullámai, melyeket csak egy keskeny út vág szét egymástól. Egy-egy szekéren gúlába tornyosultak egymás vállain a báméskodók. A távolabbi mezőkről lélekszakadva rohantak, odahagyva munkájukat az emberek.

Mámoros ujjongás, kiáltozás, kendőlobogtatás között csattogott be a had a kapun. Parancs szerint némán, büszkén pillogattak jobbra-balra a virágos székek, borzasztó komoly képpel. Csak a testőrség súlyos döngése dobol valami vérforraló győzedelmi dalt, amitől megtágul az emberek szíve.

Amikor fényes udvarlói között föltűnt a király fehér lova, szinte őrjöngés vett erőt a tömegben. Sanyargatott szegény szolgálomberek rohantak neki a kordont tartó katonák kinyújtott kopjájának. Nem tudni miért, talán hogy megmutassák a szívük gyötrelmét és bizakodását, valami megdöbbenő szenvedéllyel tépték szét mellükön az inget, kitérték magukat a királynak, hogy lássa őket, amint vannak, s segítsen rajtuk.

Ő maga, míg az urak messze elnéztek e látvány felett, szokott mozdulatával magasra tartotta jobb kezét üdvözlésül, s komoly szemei mély megindulással kapcsolódtak a rászegzett tekintetekbe. Gyönyörű volt ebben a tartásában, királyi fenség sugárzott ifjú alakjáról s valami nagy biztatás és erő.

A várpiacra vezető út két oldala is zsúfolva emberekkel. A belső nép azonban másként viselkedett. Itt a megilletődött némaság, az alázatosan meghajtott fejek, a szolgák hódolata fejezte ki a régen nem ismert ünnepélyességet.

A királyi szállás előtt Mátyus prépost a barátokkal s a belső tisztekkel fogadta a királyt. Jobbja felől a három ifjú hős állott, sugárzó arccal tekintve a királyra, aki ahogy a nyeregéből szállva megpillantotta őket, le nem vette többé róluk a szemét, s csak látszólag figyelt régi tanítója ékes szónoklatára, amellyel üdvözölte őt az Isten egyháza és a várnép nevében. De mikor a főpap beszéde végén azt mondta, hogy most már térjen pihenni boldog otthonába, ahol királyi hitvese várja, nem tudta tovább állni, átölelte a prépost nyakát, s a vállára hajtott a lángoló arcát.

De erre már a székelvényekből is kitört a méltósággal fékezett öröm, s úgy éljeneztek a királynét, hogy megrendült bele a palota. A király még magához intette a fiatal lovagokat, kezét fogott velük, némán a szemükbe nézett. Aztán megindult föl a lépcsőn, súlyos, merev léptekkel, mint az alvajáró.

A testőrök kitérték az ajtó szárnyait. Hosszú, üres terem. A szeme maga elé néz a földre, aztán lassan siklik végig a padlón, végtelennek tetsző perc alatt emelkedik s szegződik a túlsó ajtóra. Mögötte már halk mormolással hangzik az urak boldog csodálkozása.

Ott, túl a nyitott ajtó keretében, hölgyei között a királyné.

Néma, súlyos csöndben kapcsolódik össze a tekintetük.

A fejek tisztelettel hajolnak meg.

Ekkor előlép a királyné. Mély bizánci bókkal térdel le a szőnyegre, s tán, csak mert a szertartás így kívánja, hódolattal tárja ki karjait.

Az ifjú király szívéből lepattant egy rettentő abroncs, melynek véres fogai négy esztendő óta szorították össze kínos vergődésben, s ajkán fölszakadt, szinte félelmes szenvedéllyel, Mária neve. A másik pillanatban már a karjai közé szorította, magába ölelte, tüzes csókokkal borította, s az asszony fölolvadt a lángjában, boldogan feledve mindent.

Mindenki nesztelen áhítattal húzódott ki a szobából. Az ajtószárnyak összecsukódtak.

Ó, csodálatos, leírhatatlan, egyetlen éjszaka! Minden percében maga a végtelenség, s egész végtelenségében csak tűnő pillanat. Boldog szédületek időtlen repülése és „emlékszel-e”-ébredések lázasan torlódó, síró-kacagó képrohamai. Hitető káprázat, mely mindjárt szétfoszlik a reggel józan zajára, hihetetlen valóság, melyet ölelkező karok fognak győzelmesen szorító határok közé. Felejtés enyészetére ítélt, sápadó emlékszépségek megtelése az életre támadás piros vérével, örökre a szíven rágódni vélt rémek feledésbe sápadó szétomlása. A testi-lelki újraismerkedés egymással betelni nem tudó, gyönyörű izgalmai.

- Emlékszel-e?... - Ott vannak most a fényes trónteremben, kíváncsian morajló ékes urak és asszonyok között. A trónon a Szentföldről hazaérkezett apa, szép szőke második asszonyával, míg a királyfi jobbjára áll, s tizennégy éves fiúságának zavaros feszengésével, idegesen lesütött szeme sarkából pillant a jövevényre. Mária az, akit a tündöklő selyem-arany öltözetű görög urak és hölgyek vezetnek a trón elé, hogy szertartásosan átadják, mint a császári apa szövetségének élő kezesét, a magyar király s királyné gondviselésébe. Tizenkét éves mindössze. Vézna, merev gyermek, akin a súlyos, nagyos díszköntös élettelenül fekszik, mint valami aranykoporsó. Suttogó parancsszóra betanított hajlongásokat csinál, előbb a király, aztán a királyné felé, akik mosolygó kegyességgel bólongatnak. Mint a bábu, fordul most a királyfihoz, mert azt is előírták, hogy harmadszorra annak kell bókolnia. Ugyanekkor András király is gyöngéden meglöki a herceg oldalát, mert neki is egy időben kell mélyen meghajtania magát a császárlány előtt. De nem lett semmi a szép ceremóniából. Csak szembenéztek egymással, s még jobban kihúzta magát mindkettő. Idegenül, ellenségesen villant össze a tekintetük.

- Emlékszel-e? - kérdi édes nevetéssel az asszony -, milyen csúnyán néztél reám? Nem tetszettem neked. Csöppet sem.

- Hát te emlékszel-e? - nevet vissza a király -, hogy milyen haragosan mértél végig? Ugye, gyűlöltél?

- Igen, de most szeretlek.

- Akkor miért nem?

- Nem tudom. Talán mert félted tőled. Mindentől félted akkor. Azzal ijesztették a szolgálók, hogy emberevők vagytok. Hazavágytam.

- Látod, mégsem ettelek meg.

- Nem, de emlékszel-e, mennyit csúfoltál: fekete béka! S egyszer megtépted a hajamat?

- Ó persze, miért mondtad örökké: medvebocs, medvebocs?

- Mert morgós voltál mindig, és semmi játékot nem szeretted, és megtépted a hajamat.

- De te előbb rám öltötted a nyelvedet!

- Igen, mert a labdámat bedobta a pincébe.

- Igen, mert hátba vágta veled, mikor gondolkozva sétáltam s nem volt kedvem semmiskedni.

- Haszontalan voltál!

- Utálatos voltál!

- Fáj még?

- Fáj!
- Hol?
- Itt.
- Ha megcsókolom, elfelejted?
- Százért.
- S még százat ráadásul!

Föl-föllobban a kemence hunyó parazsa...

- Emlékszel-e?... - Mária most már tizennégy éves, Béla tizenhat. Még most is mindig civakodnak, nem szeretik egymást. A kicsi Kálmán egy nap azt mondja Bélának: - Feleségül kell vened a békát! - Megbolondultál? Vegye el az ördög! - De az szentelenül kacag, csúfondárosan ütögetve össze az ökleit: - Te leszel az ördög! Te leszel az ördög! Apámuram mondta, hallottam. - Mit? Hol? Ne hazudj! - toppant ő dühösen. - Fogadjunk, hogy nem hazudok! - bizonykodott a kicsi. - Ma reggel mondta apámuram, asszonyanyánknak, mikor valamér befutottam, s nem ügyeltek rám, hogy azt mondja: a császár sürgeti az esküvőt, itt az ideje. Béla már tizenhat s Mária se gyermek... - És az öreg Eudoxia, a nikeai fődajka így szólt Máriához: - Már nem vagy gyermek, édesem. Meg kell értened, hogy mért vagy itt. Mindjárt jönni fognak a ruhakészítők, hogy megbeszéljük az esküvői díszedet. - De én gyűlölöm, gyűlölöm! - toporzékolt ő. - Nem kell a nagy orra meg az örökké mord képe. Semmit se lehet vele játszani. És ő is utál... - Aztán mégiscsak ott állnak valahogy az érsek előtt. Le kell térdelni. Összeköti a kezüket stólájával. Muszáj volt mondani: szeretem. Pedig a szívében mindkettő dühösen tagadott.

- Emlékszel-e? - Most már egyedül vannak a nászszobában. De Mária villogó szemekkel, ellenségesen méregeti, s a legtávolabbi sarokba húzódik előle. Béla meg fogja magát, kihurcol egy medvebőrt a küszöbre, bevágja az ajtót, ott alszik kívül. Ő egész éjjel nem hunyja le a szemét. Sír. Haza akar szökni. Másnap nagy sűgás-bűgás. A dolog kitudódott. Királyi dorgálás. Toporzékolások. - Hagyni kell, mondja a királyné, majd összebékülnek. Mégiscsak gyermekek. De ettől kezdve, ha egymás mellett is, külön szobájuk van.

- Hogy is volt aztán? Nem is értem - suttogja Mária.

- Aztán megszerettük egymást - mosolyog rá az ifjú király.

- Ó, ó, nem ment olyan egyszerre! - legyinti arcon az asszony. - Emlékszel-e?

- Emlékszem, hogyne. A kertben történt, nyári este. Összebeszéltek, s magunkra hagytak. Máskor is próbálták, mindig, egyeben se mesterkedtek, csak hogy egyedül legyünk.

- De mi kifogtunk rajtuk. Beléjük csimpajkodtunk, nem engedték, hogy elszökdőssenek. Soha még ilyen furcsa dolog nem volt, mint a miénk!

- Szent igaz! De akkor sikerült. Egyszer csak úgy eltűntek, mintha a föld nyelte volna el őket. Hiába kiáltoztunk.

- És akkor kitört a zivatar. Huh, huh, hogy villámlott s dörgött! És szakadt, szakadt a zápor. Egy perc alatt csuromvíz voltam.

- Bezzeg, akkor nem szurkált a nyelved. Nem csúfolódtál. Sírtál és reszkettél.

- Ugye, megsajnálta?

- Csak ne kapaszkodtál volna belém olyan könyörgőn!

- Csak ne lett volna egyszerre olyan jó meleg s biztonságos a köpenyed alatt!

- Mindennek az a villám az oka, amelyik mellettünk csapott bele abba az öreg tölgybe. Annak a halálos fényénél láttam meg egyszerre, hogy szép vagy s szeretlek.

- Csoda volt, bizony. Mintha bennem sújtotta volna halálra az ostoba gyermeket, aki voltam. Egyszerre rád ébredtem.

- Emlékszel-e, mit mondtam akkor?

- Igen, azt mondtad: mind a ketten árvák vagyunk, Mária. Senki se szeret minket. Miért nem szeretjük egymást? És én akkor már tudtam, hogy mindig is szeretttük egymást, csak még nem találkoztunk.

- És akkor, emlékszel-e, vittelek a köpenyembe takarva, ölben, át a záporon, a sötét kertben, villámok fényénél, iszonyú fergetegben. Egymáson kalapált a szívünk. Futottam veled a halálból, s imádkoztam, hogy csak ez egyszer juthassak veled haza, soha többé el nem hagylak!

- És aztán mindenkit elkergettél, aki összefutott, hogy szárítson, megmelengetsen, szárazba öltöztessen. Magad melengettél meg karjaid között, szárítottál meg csókjaiddal!

- Így... aztán így... meg így...

Künn észrevétlen átmenettel szürkülni kezdett az ég. Harsány kakasok kiáltották egymásnak a hajnal közeledtét.

Ők vissza-visszatérve szerelmes röptükből, kifogyhatatlanul tagolták, duruzsolták, panaszozták egymásnak elszakításuk fájdalmait, távollétük keservét. Mária mindinkább ijesztő tudattá váló ráébredését, hogy elválasztásukat nem magyarázhatja semmi politikai átok, hanem csak egy beteg szenvedély, mely iránta ébredt az öreg királyban. Béla a fiúi érzés gyötrelmes eltorzulását a gyűlölet démoni vonásai felé önszívében, ahogy az igazság kíméletlenül földerült előtte. A rettentő nap emlékét, amikor fékét veszítve szembeszállt apjával, annak leplezett dühét, hatalommal való rázúdulását, a kénytelen menekülést, a kétszínű kibékülést, az egyre távolabb és távolabb taszítást országos gondok, megbízatások ürügye alatt. A kegyetlen végzést, hogy le kell mondania asszonyáról, mert apja királyi tekintélyén túrhetetlen folt esett a görög császári korona elütésével, melyben Mária apját vádolta fő okul. Hogy azért hazaküldi a szövetség kezesét. A kétszínű játékot, mellyel e fenyegetés beváltását mind tovább halasztotta, abban az esztelen reménységben, hogy végre is elérheti igazi célját...

Piros sugarak öntötték el az ablakokat. Rivalgó kürtök, csattogó dobok hirdették az új nap támadását...

Ők szorosán átölelve egymást, édes és keserű emlékek könnyein keresztül suttogták egymás ajka közé:

- Soha... örökké...

Ha valaki király és királyné, nem maradhat álomország tündéerkertjében. A felkelő nappal együtt közeledik az irigy világ hulláma Boldogság-szigete partjához. El kell takarni a leplezetlen szívet a kötelesség mindennapi ruhájával.

A királyasszonyt várják öltöztető hölgyei. A királyt reggeli hódolatra érkező urak. Ma együtt kell templomba menniök, ünnepélyes kísérettel, hogy hálaadó misét hallgassanak az összesegítő isteni kegyelemért, s könyörgést tegyenek országukért.

Mátyus prépostot már felöltöztették a sekrestyében az ünnepi szolgálathoz, s díszben áll az őrseg a templom körül, a várnép kíváncsi tömegétől környezve.

Gyalogosan mennek, az elől és két oldalt peckesen lépő testőrök között. A királyné mögött hölgyei. A király mögött az urak. Álomország aranykapui bezárultak mögöttük. Most földi

országuk szabályai szerint lépkednek méltósággal. A királyasszony arca mozdulatlanul, hidegen tükrözi vissza a bámulók csodálatát, ahogy illik.

Szentmise után megtekintik az ősi templomot. A priorhelyettes, Wolfgang fráter alázatosan lesütött ábrázattal kérdi, hogy kegyeskednek-e leszállni az altemplomba is, ahol a kriptá van?

Királyi kötelesség szerint egyszerre intenek a fejükkal, hogy igen.

Az oltár mögött, a szentélyben már föl van emelve az altemplomot záró fedőkő. Öreg, penészes kőlépcsők látszanak. Hideg dohosság áramlik szemközt velük. A lépcső alatt, a kriptá kitárt vasajtójában két fráter lángoló szövétneket tart magasra, hogy lássanak. Köztük vén, meggörnyedt dominikánus támaszkodik vastag botjára. Százesztendősnek látszik a fáklya-fényben. Homloka körül ritka, hosszú ősz szálak lengedeznek s mellére fekszik mesebeli hószakálla. Szemei mély csontüregükből pislákolnak elő. Az arca, mint a pergamen.

- Ez Tádé testvér, Kegyelmes Uram! - mutatta be Wolfgang az öreget. - Ő a kriptá öre. Mást nem tud már, de ami ideleenn van, minden koporsónak históriáját az ő memóriája őrzi.

Az öreg áldásra emelve jobbját, halk síri hangon köszöntötte őket:

- Lépjetek be békességgel. Itt a holtak megnyitják az élők szemeit.

Márián könnyű borzongás futott át a fantasztikus öreg láttán s furcsa föld alatti hangjának hallatára. Szorosabban karolt a királyba. Beléptek.

A kriptá a templom egész szentélye és hajója alatt terült el. A lépcső, amelyen lejöttek, csupán egy körülfalazott lejáró volt, amely mellé jobbról-balról vaskos támasztóoszlopok voltak állítva. Az ajtóval szemközt oltár állott, rajta egy szinte kivehetetlenné feketült kép, amelyből csak valamely szent fájdalmas arca derengett ki, az előtte égő örökmécses halvány fényében. Kétfelől a falak mellett, hosszú sorban pihentek sima és faragott kőkoporsók, vésett föliratokkal.

- Jobb felől a szentegyház szolgálói várják a föltámadást - mutatott arra karjával az aggastyán. - Emitt - biccentette fejét balra - világi személyek pihennek ítéletig, ispánok meg a feleségeik, gyermekeik, beneficiumokat tett urak s effélék.

- Van sok miséd a holtakért? - kérdezte a prépost meghalkított szóval, a hely tisztességét megadván.

- Éppen elég dolgot ad egy vén embernek - felelte Tádé. - Egyebet, ami odafönn van, el is feledtem már, csak ezeknek a történeteik közt élek s gondolkodom. Ők az én báránykáim - tette hozzá, s szeretettel simogatta meg reszkető ujjáival az egyik koporsót.

- Melyik a legrégebb? - kérdezte a király.

- Ezek között, amiket Uram szemei láthatnak, ez e! - mutatott az egyikre. - Az első ispán fiacskája alszik benne, szinte kétszáz esztendeje. Farkaskának híjják. Az apja két szolgáját szabadította föl annak idején, hogy minden évben megüljék a torát. Egy bornyú, tizenkét lúd s két veder bor volt kikötve, meg két font gyertya az oltárra. Még ennek előtte hatvan esztendővel is éltek maradékok, akik teljesítették a tort, amint írva vagyon a számontartásban. De attól kezdve eltűnt, vagy kihalt a két szabados család. Most már csak én misézek érette. - Azzal odatípett a koporsóhoz, s barátságosan megveregette.

A király megkérdezett még egyet-kettőt, illendőség okából. Aztán térdre ereszkedtek az oltár előtt a királynéval, mögöttük a kíséret hasonlóképpen. Röviden imádkoztak a halottak lelki üdvéért.

Fölálltak, hogy távozzanak.

Ekkor az öreg suttogva szólt a királynak, a kíséret felé intve:

- Hadd menjenek, Uram. Csak nektek mutatnék még egyet. Titkos története van, hagyományképpen adják egymásnak, akik a kriptát őrzik. Kegyelmességed családjára tartozik. Egy koporsó.

- Van itt valakim? - kérdezte a király, meglepetten nézve az aggastyán szemébe.

- Azt nem tudom, Uram. Csak hagyomány. Akarod?

A király nyugtalanságot érzett.

A különös öreg, a nyomott levegőjű, elmúlt életek emlékeivel terhes temető, a fáklyák gyászfüstös rőt lobogásban, valami tudat alól föltörekvő képkapcsolódás feszítő izgalma, a karján remegő asszony szívével megérezett félelme: együtt sejtelmes, titokzatos hangulatba burkolták. Rövid töprengés után intett a kíséret felé, hogy menjenek föl.

Mikor már csak ők maradtak Tádéval s a két fáklyással, az öreg maga után intve őket, az oltár mögé lépegetett. Ott rámutatott egy fülkére, amelyhez az oltár háta támaszkodott. A fáklyák táncoló fényében teljesen sima, minden felirat nélküli szögletes bronzhasáb tűnt elő.

- Mi ez? - kérdezte a király.

- Az előttem élt temetőőr halálos ágyán súgta meg, amit hasonlóképpen kapott ő is az előtte járótól, s így vissza kétszáz esztendeig egyik a másiktól, és amit régi parancs szerint csak akkor szabad megmondanunk, ha Árpád házából király jön lakni és országolni Erdélybe, s csak neki magának, meg annak, aki egy vele: hogy ebben a koporsóban Szent István király anyja, Sarolt fejedelemasszony alszik.

A királyt mintha villám ütötte volna. Önkénytelenül felkiáltott s megtántorodott. Mária riadtan karolta magához.

De ő erőt vett magán. Rekedten mondta:

- Az nem lehet. Ősanyám Esztergomban van eltemetve. Láttam a piros márványlapot a székes-egyház szentélyének padlójában, ráccsal körülvéve, amelyen írva van, hogy alatta fekszik. Csak valami mese ez.

Az öreg Tádé csendesen simogatta szakállát:

- Nem mondtam, hogy valóság. De kétszáz esztendeje tartja magát közöttünk. És ámbár az ostoba népre nem köll adni, de tudvalevő: a székelyek tartják azt a hitet, hogy Sarolt máig is közöttük él.

- Te is hallottad? S hogy magyarázod? - vágott szavába ideges remegéssel a király.

- A mese csak mese, Uram. De nincs mese ok nélkül - mutatott kezével a koporsóra Tádé. - Éppen a mese miatt kell lennie valaminek a dologban. Mi tudunk valamit.

- Mondd el - szólt rá a király kurtán.

Tádé meghajolt:

- Jogos, hogy megtudd. Tehát az a mi tudásunk, Uram Király, hogy Sarolt fejedelemasszony felette igen szerette Erdélyt s főleg Fehérvárát, ahol apja, Gyula úr, hatalmas fejedelem volt. Mindig visszavágyott ide. Az lett volna az akaratja, hogy a fia innen uralkodjék a magyarokon s székelyeken. Nem így lett. De mikor király lón Istvánból, mindjárt Fehérváron építtetett templomot, s püspököt helyezett ide. Tudod, hogy keresztény szentegyházat csak kiváló csontok fölé szabad építeni. Rendesen a pápa ad a királynak vagy püspöknek valamit egy szent csontjából vagy porából, akiről a templomot is elnevezik. Itt, Uram, senki semmit nem

tud ilyenről, márpedig olyan kegyes lélek, mint István király, nem tekinthetett el az efféléktől. Mit csinált hát? Kegyeletes fiúi szeretetből, hogy boldog anyja vágyakozását is legalább holtában teljesítse, titokban idehozatta tetemét, s föléje építtette az Istenházát. Így került ide ez a koporsó.

- De miért titokban? - kérdezte remegő hangon a királyné.

A király rábólintott, kérdőleg nézve Tádéra. Az lesütött szemmel mondta:

- Meg kell mondanom, hogy erről különös magyarázat maradt fenn közöttünk. Nem akarta a szent király, hogy a dolog nyilvánosan történjék, mert akkor szóba jött volna a Nagyasszony halála, s az egyház tiltakozott volna ellene, hogy templomot építsenek föléje úgy, mint szent ereklyék fölé szokták. Elég volt neki, hogy ő maga szentnek tartotta az anyját.

- Miért tiltakozott volna az egyház? Talán a szent király anyja nem elég kitűnő arra, hogy egy templom épüljön fölötte?

- Én csak azt mondhatom, amit hallottam. A fejedelemasszonyt ura halottas ágyánál kapták reája borulva holtan, s egy üres kehely mellette. Mondták persze azt is, hogy valaki más ölte volna meg, de a körülmények nem ezt mutatták. Azt pedig tudod, hogy a magagyilkos, még ha fejedelemasszony is, az egyház tanítása szerint el sem temethető szent szolgálattal, nem-hogy... - Elhallgatott. A király úgy meredt rá, mint valami kísértetre. Percekig nem tudott szólni.

- Mi - törte meg a csöndet az öreg - nem lehettünk ennek bírái. A mi kötelességünk az volt mindmáig, hogy imádkozzunk az ismeretlen lélek bűnbocsánatáért, lelki üdvéért, és hogy őrizzük a koporsót addig, amíg mondtam. Most, hogy eljöttél, Uram, el kellett mondanom.

A király nem szólt többet, megfordult s magával húzva Máriát, sietve ment föl a lépcsőkön.

A templomból kimenet hozzászegődött a prépost. Előadta az Ottó fráter kérését, s elmondta Julián testvér különös megnyilatkozását is, kérve, hogy menjen be a haldoklóhoz.

A királyt nagyon fölzavarta a kriptai jelenet. A prépostnak úgy tetszett, hogy nem méltányolja kellően azt a nagyszerű lehetőséget, ami előttük fölcillant. Csak szórakozottan mondta, hogy vezesse.

Így hát, miután a királynét hazakísérték, a prépost átvitte urát a püspöki házba, ahol Wolfgang már várta őket. Jelentette, hogy Ottó fráter a halál révén van. Már fölvette a halotti szentségeket. Csak azért van még itt, hogy a királyt láthassa.

A cella ajtója előtt hátramaradtak. A király egyedül lépett be.

Parányi, homályos kamrácska volt ez. Idő kellett, amíg a király a félhomályban kivehette a párna nélküli, durva szalmazsákon, takarótlanul fekvő, most is homokszín csuhájába burkolt mozdulatlan testet.

Az ajtónyílásra ijesztő sárga arc emelkedett föl s hullott vissza erőtllenül. Amikor végre a király megszokva a homályt, tisztábban látta ezt az arcot, szinte megrázkódott a megdöbbenéstől. Leaszott halálfej volt, melyre mintha csak úgy ragasztották volna a szálanként szétálló szürke szakállszőröket. Ijesztően beesett szemei mélyen csukva. A szája besüppedve, mint a halotté. Az orr éles vonalai is élettelen mereven emelkedtek ki az arcból.

Azt hitte, halottat lát. Leereszkedett mellette a festetlen zsámolyra. Kezét a mellére tette. De ekkor a hideg sárga kéz megmozdult, tétova kereséssel tapogatott oda, s megrezdült, mikor megérintette.

- Uram Király - suttogta alig hallhatóan.

- Én vagyok - szólt az. - Kérettél valamér.

A haldokló szemöldöke igenlőleg mozdult. Lihegett egy darabig, hogy szóhoz jusson. Úgy tetszett, mintha erővel húzná vissza magát a halál karjából, mielőtt engedne neki. Végre susogni kezdett, s a király odahajolt a szájához, hogy hacsak lehet, megértse.

- Dávid király... nincs... volt... nincs...

Most gyúltak föl a király agyában a prépost előbb mondott szavai, amiket csak fél lelkével hallgatott.

- Mi lett vele? - kérdezte izgatottan.

- Minden odavan... keresztény ország... népek... messze... keleten... Perzsia... Örményország... minden... oda...

- Figyelj rám, Ottó testvér! Hallasz engem?

Mintha mélyebben hunyta volna le szemét, igenlőleg.

- Hiszen Perzsiát Dávid király verte le, keresztény a pogányokat, és már a Szentföld előtt áll... érted?

Most óriási erőfeszítéssel mozdult meg a fej s tagadott.

- Volt... keresztény király... nincs... Perzsiát... csak úgy... mint őt... s mindent... a pokol fejedelme... megsemmisítette.

Ekkor valami idegen nevet suttogott: Dengis... vagy Tsingisz... de a király nem tudta kivenni.

- Kiről beszélsz, Ottó testvér?

Csend.

A király megfogta a vállait. Gyöngéden rázogatta.

- Ottó testvér!... Ottó testvér!... - szólongatta.

Kínos remegés futott át az egész testen. Gyötrődő s gyötrő viaskodás a szóért. De egyszerre csoda módon kinyíltak a szemek, különös, félelmes tisztasággal néztek a király szemébe, de mintha azokon át messze a jövőbe pillantanának.

A hang is erősebb lett:

- És látám... és ímé... egy sárga színű ló... és aki azon ül vala... annak neve... halál... és a pokol... követi... vala őt...

A király szíven vágva sikoltott föl: - A dajka szavai! - Mindent feledve, erősen ragadta vállon s rázta meg az üvegesedő szemű szerzetest:

- Mit mondtál?...

- Elindult...

Az arcon szürke fátyol kezdett alábocsátkozni. Ez a halál, gondolta az ifjú.

De nem. Még egyszer megismétlődött a küzdelem, még egyszer hallatszottak elhalóan a tört szavak:

- Találkoztam... magyar volt... sokan vannak... hozd ide... mielőtt eltaposná... nagy sárga... lovas...

Kiról beszélhet? - tépelődött a király. Magyarok lennének valahol Keleten, tényleg, amint a rege mondja? S akkor megint fölgyúlt benne a különös pár szó, amit mintha az asszony mondott volna az erdőben: Messzi vannak még élő gyökerek. Keresd meg. El ne késs!

Ottó testvér már halott volt.

Napközben az építkezések s százféle gond tépték jobbra-balra a királyt, úgy, hogy nem sok ideje maradt a gondolkodásra. Annál gyötrőbbek voltak az éjszakák, mikor az alvó asszony mellett kitágult szemekkel nézett a sötétségbe álmatlanul, s kábulatig tépdeste magát öntitkának megfejthetetlen rejtélyével. Eddig senkinek sem szólt a szerzetes zavaros kijelentéseiről. Százszor is mondotta magában, hogy semmi értelme egy haldokló bizonyára önkívületben történt dadogásainak. De ezen a ponton mindig a szívébe nyilallt a régi dajka táltos meséjének rémítő fölújulása Ottó testvér jós szavaiban s a sötétben is előtte állott a halálravált ijesztő arc, azzal a borzalomlátó, jövőbe néző tekintettel.

S mi ez a kísérteties összefüggés itt mindenütt körülötte? A néma koporsó, mely földidéli erdőbeli furcsa kalandját, a szerzetes hebegése távoli magyarokról, amiben ismét annak a bolygó asszonynak rejtelmes szavai csendülnek vissza?... Vagy talán saját gondolatai, amik félig öntudatosan örökké ott vibrálnak a világos értelem felszíne alatt? Mi készül itt? Miféle végzet vasgyűrűje szorul feltartóztathatatlanul köréje? Miért éppen ő az a szomorú választott, akinek életét egy megbolondult világ kavargó örvényének tölcsérébe dobta a sors? Mi is az élet értelme? Van-e értelme egyáltalán, hogy ő itt viaskodik, gyermek korától halálra szántan saját apjával, anyja véres árnyával, valami névtelen, minden nappal közeledő rémmel, mely a saját s egész népe boldogulását fenyegeti? Ki ő, hogy a világ négy szele éppen az ő szívének ütközik? Miért csak ő nem képes önfeledten betelni azzal, amit a napok hoznak és adnak, miért fáj neki nem is látott emberek s egész világ ügye-baja, mikor körülötte annyi és annyi ember, mit sem törődve a jövővel, magához ragad mindent, amit csak tud, s boldog állatias-sággal élvezi életét? Miért iszonyodik vissza egész lénye, ha apja semmi gondal nem törődő, csupa fény és gyönyör életére gondol? Miért nem tud ő is királyi ragadozó lenni, akinek minden zsákmány?...

És itt ez a drága, újra megtalált boldogságát gyermeki odaadással élő asszony... Mit tud ő adni neki? Miért láncolta ismét magához? Nem jobb lett volna hagyni, hogy a már-már elszakadó emlékszálak végképp szétpattanjanak? Fájt volna, nagyon, bizonyosan neki is egy darabig... de aztán? Így pedig vele kell járnia a sötét utat, melyről minden emlék, minden jóslat feketén károgja az örök szomorúságot. S lám, alig szoríthatta szívére, máris itt marja önmagát megint, bezárkózva saját magába, ahelyett, hogy egész valójával háládatos örömmel merülne el ennek az édes asszonynak mindent feledtető s pótló szerelmében...

Pedig jól tudja, hogy ez igazi esztelenség és hálátlanság. Minden percét úgy kellene becsülnie s köszönnie, mint égi ajándékot, hiszen még nem tudja, hogy mi történt apja udvarában Mária szökése óta. Egyetlen híradás nem érkezett felőle, mit akar, mit fog csinálni apja lángoló haragjában? Merthogy dühe engesztelhetetlen, az bizonyos. Talán haddal fog rájönni, vagy trónjának örökléséből tagadja ki, ha vissza nem adja az asszonyt.

Erre a gondolatra ökölbe szorult a keze, s érzi, hogy inkább meghalna.

Gondolatainak lidérc súlya alatt kínzottan nyög fel, s erre megmozdul Mária, riadtan hajlik fölőle:

- Bajod van, lelkem? Nem alszol?

De ő nem felel, szorosán lehunyja szemeit, teszi magát, mintha csak nehéz álma volna, s mereven fekszik, mozdulatlanul.

Csukott szemhéjai alól is látja, hogy asszonya aggódó szerelemmel kutatja a sötétben arcvonásait, sokáig nézi, majd gyöngéden simít végig könnyű keze a zilált hajzaton, s nehéz sóhajjal hanyatlik vissza vánkosára.

Így múlnak el, egymás után, örömtelenül gyötrő éjszakák, ő gyűlöli önmagát értük, de nem tud segíteni.

Egy napon aztán meglepő fordulat áll be. Egymás után érkező hírnökök jelentik, hogy maga az esztergomi érsek, Róbert úr jön a királyhoz, nem haddal, csak kis számú kísérettel. Béla eléje küldi a vajdát testőreivel. Csakugyan meg is hozzák nemsokára a kiváló s szeretett vendéget.

Alig mosdik ki az út porából, máris izeni, hogy csak kettőjükkel akar sürgősen beszélni, hagyjanak minden ünnepélyességet későbbre, fogadják azonnal.

Ott ültetik le a kemence előtti egyik karosszékbe, kedves beszélgető helyükön. Míg Béla szembe ül vele, a másikon Mária selyempárnára ereszkedik férje mellett, s fejét annak melléhez támasztja, az oltalomkeresés s az elszánt védelem mozdulatával egyben. A király jobbával asszonya remegő kezét fogja. Elszánt várakozással néz a főpap szemébe.

Róbert érsek szigorú aszkéta megjelenésű francia ember. Szikár termetén minden dísz nélküli fekete talár. Csak a nyakában hord egyszerű aranykeresztet s az ujján villog az érseki gyűrű nagy rubinköve. Sima, boltozatos, sápadt homloka uralkodó fenséggel trónol arca fölött, a keskeny arc egészen megsemmisülni látszik alatta, csak átható nagy fekete szemei élnek benne. Selyemszerűen finom fehér haj és szakáll keretezi ezt az elmélyedt, csupa gondolat és akarat arcot.

- Király atyátok akaratából jöttem, gyermekeim - kezdi halk, nyugodt hangján. Sohasem emeli fel ezt a hangot, mindig egyforma halk tisztasággal beszél, de csupa erély zeng ki belőle. - Remélem - folytatja -, engedelmesen fogjátok hallgatni izenetét, s készek vagytok teljesíteni parancsát.

- Hogy kegyelmességedet küldte hozzánk király atyám - válaszolt Béla magára erőltetett nyugalommal -, az jó jel számunkra. Isten adja, hogy ne kelljen ellenkezniem.

- Király atyátok szerfölött haragszik, hogy feleségedet gyermeki csínnyel úgy hoztad el udvarából, ahol őt atyjaként gondozta, mintha asszonyod fogoly lett volna ott s szöktetni kellene. A külföldi követek nem tudják mire vélni e dolgot. Atyátokat kedvetlen helyzetbe hozták.

Béla önkénytelenül keményen megszorította Mária kezét, hogy indulata ki ne törjön. Az asszonynak könny szökött a szemébe a fájdalomtól. Ijedten nézett férje lángba borult arcára. Aztán az érsekre emelte szemeit, s a szíve megdobbant, mert a főpap szemei letagadhatatlan megértéssel vizsgolták pillantását. Csak az arca volt mozdulatlanul szigorú.

Talán Béla is észrevette ezt, mert nyelt egyet, s csendesen válaszolt:

- Igen sajnáljuk, tisztelendő atyám, hogy a király úrnak ilyen kedvetlenséget okoztunk. De hiszem, senki sem fogja asszonyablásnak híresztelni, ha a tulajdon törvényes feleségem, még ha oly váratlanul is, eljött férjéhez. Bizonyára nem akarta zavarni országos gondjaiban a királyt.

- Megtörtént - bólintott az érsek. - De mivel hiba volt, vezekelnetek kell érte. Hajlandó vagy-e feleségedet velem visszaküldeni atyádhoz?

- Soha - válaszolta Béla keményen.

- Hajlandó vagy-e - kérdezte most az érsek Máriához fordulva - velem önkényt visszatérni a megbántott király úr házába?

- Soha - kiáltotta Mária szenvedélyesen.

- Az a kötelességem, hogy ez esetben kihirdessem nektek a király úr végzését: soha többet nem jelenhettek meg se külön, se együtt színe előtt, amíg csak él. Nem kíván többé látni.

Bár ez a határozat mindkettőjükre nézve megkönnyebbülést jelentett, mivel erőszakra, háborúra gondoltak, mégis elsápadtak bele, mert megalázás s megszegényítés volt ez, sok tekintetben rosszabb, mint minden egyéb.

- Megtagad minket? - kérdezte a király suttogva.

- Számára nem vagytok többé - volt a válasz.

- Mit jelent ez királyságom s örökségemre nézve? - Előrehajolt székében, feszült várakozással, s úgy kérdezte.

- Erre nézve nincs semmi üzenetem. Egyelőre ez az országrész száműzetésük helye.

Most felállt az ifjú király. Összefonta karjait mellén, az arcába hajolt az érseknek, s csak nehezen gyűrve vissza kitörni akaró fölháborodását, hangjában haragos remegéssel kérdezte:

- Mit szól ehhez Magyarország első érseke, aki fejemre tette az angyali koronát?

Az érsek is felállott. Felemelte jobbját, mintegy tiltakozásul. Keményen visszanézve, rezzenéstelen nyugalommal válaszolt:

- Amíg András király él, semmit. De amíg én leszek Magyarországon Szent Péter székének számadója: az apostoli korona nem érintheti másnak homlokát teelőtted és a te királyságod ellenére.

Ezzel vége is lett minden feszültségnek. A király ráhajolt az érsek kezére, s tisztelettel csókolta meg gyűrűje rubinját. Utána hasonlóképpen a királyné. Letérdeltek, s a főpap áldását adta reájuk. Majd atyai kedvességgel karjaira fűzte őket, s szeretettel oktatta:

- Miután elvégeztem nehéz tisztemet közöttetek, megmondhatom, hogy ezt az üzenetet én csikartam ki atyátokból. Nehezen ment, mert a nádor mindenképpen harcra tüzelte ellenetek a királyt. Majd egyenesen arra ösztönözte, hogy öcsédre ruházza át a trón öröklését. Csakhogy én nem engedtem ám. A Szentatya átkával fenyegetőztem. Tudjátok, úgyis sok van a rováson. Végre is nem mertek mindent kockáztatni. De azt hitték, hogy engem is büntetnek, ha rám parancsolják a száműző üzenet meghozatalát. Alázatosan vállaltam, mert ilyenekben engedelmeskedni tartozom a királynak, s mert sokkal jobbnak tartottam, ha én hozom el nektek, aztán meg látni is akartalak, gyermekeim. Súlyos ítélet, az bizonyos. De most ne lázongjatok ellene. Meglátjuk, mit hoz az idő. Egyelőre itt kell maradnotok.

Róbert érsek jelenléte föloldotta a király lelkének kínzó feszültségét. Az érsek kezdettől fogva igazi atyai barátja volt. Megértő szánalommal, szeretettel figyelte örömtelen gyermekségét, tanácsolta képességeit, biztatta életének komoly felajánlására országa szolgálatában. Máriát is nagyon szerette. Ő állott ellene a királynak, mikor az a gyermekházasság fölbontását erőszakolta, s az ő elszánt tiltakozása eredményezte, hogy a pápa nem is bontotta föl a törvényesen megkötött házasságot. Ha észrevétlenül is, ő örködött atyai szemekkel, míg Bélát mind messzibb távolította a király, a magára maradt ifjú asszony fölött, s örömmel tette gyűlöltté saját személyét a király szemében azáltal, hogy ránézve igen kellemetlenül megjelent döntő pillanatokban, amikor már túl közel sugárzott Máriára a királyi kegy. Tudott a szöktetés tervéről is, ő maga figyelmeztette erre az ifjú Kálmán királyt, s kérte, hogy baj esetén majd együtt lépjenek föl Béláék érdekében.

A kezébe letett óriási hatalom, a királyok fölött is uralkodó egyházi fenyték tehetetlenné tette vele szemben a király haragját s Apodfi Dénes vicsorgó dühét, bár ő sohase hívta ki maga-

tartásával ezt. Hajlíthatatlan, de finom és minden kijáró tiszteletet pontosan megadó világi volt, amellett, hogy a legszigorúbb szerzetesi életet folytatta, s ebben a borzasztó korban, amikor fajtalankodó, dorbézoló és zsaroló püspökökről hangzanak panaszok, ő maga volt a feddhetetlenség és tisztaság. Ezért is szerette az ifjú királyt, mert annak jellemében az apjával annyira ellentétes mély komolyságot, szinte zord erkölcsi szilárdságot s nagy hivatásérzetet tapasztalt.

Nem volt elfogult ember különben, igen jól látta s csodálta András király lovagi szellemének színgazdagságát, született nagylelkűségének igazi királyi varázsát. Elismeréssel adózott Apodfi Dénes lángeszének, bár nyíltan elítélte lelkiismeretlenségét és zsarnoki természetét.

Nagyon szerette a magyarokat, gyönyörködött föllobbanó hősi hevükben, könnyen megáradó szívük előkelőségében, úri jókedvükben és csodálatos lovagiasságukban. De nem volt nála szigorúbb bírálója keleti lustaságuknak, lomha érzékiségüknek, telhetetlen földéhségüknek s a bosszúállásban való fékezhetetlen szenvedélyességüknek. Gyermekekből, angyalból s tigrisből gyúrták a magyart, szokta mondani. Az ország fölfordult állapotát mérhetetlen aggodalommal szemlélte. Bélában éppen azért látta a jövő egyetlen reménységét, mert az - nagyapja emlékének lelkesülve - korán meglátta, hogy az erjedni kezdő magyar társadalom egymást taposni készülő ellentéteit csak az abszolút királyi hatalom képes széttartani és kiegyenlíteni, föltéve, hogy a király maga fölött tiszteletben tartja azt az erkölcsi hatalmat, melyet akkor egyedül a keresztény világegyház képviselt. Mivel pedig a királyi hatalom alapja a féltékenyen őrzött vármegyrendszer a maga kimeríthetetlen gazdasági és katonai erőforrásaival, mindig elítélte András esztelenül szétpocsékoló birtokadományozásait, s nemcsak helyeselte, de állandóan ösztönözte is Béla szinte kapzsinak látszó törekvését az egykori királyi birtoktest visszaszerzésére.

Ennek az embernek nem kellett több néhány napnál, hogy észrevegye s éles tekintettel fölbecsülje azt a nagyszerű lehetőséget, amelyet jelenlegi állapotában Erdély nyújtott Béla királynak, egy újjáteremtő országépítés alapvetésére éppen azáltal, hogy Erdélyben még nagyon kevés volt a királyi földekből kiosztott magánbirtok, s a szélektől eltekintve voltaképpen az egész belső terület még most várta a szervező kezét, mely egy akarat parancsa körül, valódi országgá tömörítse. Igaz, hogy Erdély még nagyon néptelen volt, de másfelől éppen ez a körülmény adott pompás lehetőségeket olyan telepítési politikához, mely okulva a magyarországi példán, egészségesen építse föl egy jövőző társadalom testét.

A királlyal és Tomaj Dénessel mélyreható beszélgetéseket folytatott az érsek ezekről a dolgokról. Így került szóba Ottó szerzetes híradása a távoli magyarokról. Szép álmodtak szövegetni arról, hogy föl kéne keresni a hagyományokban mindig élő őshazát, s behozni ide a réges-rég elszakadt testvérnépet. Tomajnak kigyúlt a szeme, s kedvenc gondolatát ismét és ismét kitergegette előttük a régi keleti hagyományok föltámasztásáról hadviselés és ősi műveltség tekintetében, mely képessé tenné Erdélyt, hogy az örökké titokzatos, megbízhatatlan s veszedelmeket rejtő Kelettel szemben győzhetetlen bástyát emeljen a keresztény Nyugat számára, anélkül, hogy maga szolgálai utánzásába süllyedne annak, s elvesztené azt, ami a legértékesebb benne: ősi keleti sajátosságát. Ma már - mondotta - nem kellene tüzzel-vassal kiirtani ezt azért, hogy kereszténnyé tegyék a magyart. Ami a kereszténységben nagy s szent, azt úgy kellene befogadnia, hogy ne idegen ruhaként lógjon rajta, mely alatt üresség és sötétség van, hanem éppen a maga gondolkozását és lelkét kellene vele megfényesítenie s fölmagasztalnia. Íme, itt vannak a székelyek. Ezekben még látható az ősi természet s hagyomány, mert szerencsére messze estek István király térítőitől. Talán igaz, hogy kereszténységük még külsőleges, s képeinek értelme lehet, hogy pogánysággal kevert, de ma már az új szerzetrendek munkájának szellemében nem volna nehéz megtisztítani s megnevesíteni, de a maga

természete szerint. Ha ilyen nép mellé még egy ősbib s érintetlenebb, talán nagyszámú testvért lehetne idehozni, el sem képzelhető, micsoda erőt s értéket jelentene ez.

Az érsek megértéssel s örömmel helyeselt, hiszen neki is szenvedélye volt a keleti pogányság térítése. Amellett melegen szívén viselte az igazán megszeretett magyar nemzet jövő sorsát. A király nem szólt sokat, de a szeméi csillogtak az örömtől, s egy-egy kurta szóval adott helyeslő nyomatékot Tomaj fejtegetéseinek.

Isten úgy akarta, hogy az édes képzelődések még egy meglepő igazolást is nyerjenek nagy hamar.

Egy reggel arra ébredtek, hogy szokatlan izgalom nyüzsgése veri föl a várpiac kora csendjét. Az emberek különös lovascsoport körül tolongtak, melyet egy szerzetes vezetett föl a várba. Fekete öltözetű, magas, csúcsos süvegű, aranyláncokkal s perecekkal borított vad tekintetű barbárok ülték szálfá egyenesen szilajon táncoló lovaikat. Mérheterlen gögös közönnyel néztek el a báméskodó, ujjal mutogató s karicsáló tömeg feje fölött. A kantárt fogó bal kezüket hetykén szorították csípőjükre, s jobbjuk a kengyelhez tűzött sörényes lándzsán nyugodott. Rövid, görbe kardjaik meztelenül villogtak a nyereghez akasztva, hátukon hatalmas íjak s zörgő puzdrák csattogtak. Vállukon rövid nyelű, hosszú szíjkarikások. Kerek, fekete-piros arcú, kesely üstökű emberek, koromszín bajuszuk a szájuk két oldalán gögösen lefelé simítva. Kun urak voltak, kiket Detre prior hozott magával a királyhoz.

Míg az előkelő pogányokat szállásaikra vezették, hogy ott várják be, amíg a király elé járulhatnak, a szerzetes rendkívüli eseményről számolt be velük kapcsolatban a király tanácsának, melyben az érsek, Tomaj Dénes, Mátyus prépost és Pósa vajda vettek részt.

Az egyháziak lelkes örömmel hallották szavaiból, hogy a kun misszió döntő fordulóponthoz érkezett, éspedig a térítés csodálatos javára. Hiszen elszórt sikereket eddig is bőven értek el a prédikáló barátok, s ellenséges indulattal már régibb idő óta nem találkoztak, legfennebb a pogányok szokott közönyével és nemtörődömségével, úgymint közülök egyesek, és éppen Detre is, eljuthattak a kunok legszélsebb szállásaiig a Don környékén. Egy idő óta azonban nagy nyugtalanság vett erőt az egész kun nemzeten. Annak a területnek fejedelme, aki a szerzeteseket kezdettől fogva a legbarátságosabban látta, vagyis déli Kunország ura, Barc, egyike a négy kun királynak, valamennyiüket sietve hívta össze a főszállásra, ahol tudtukra adta, hogy népével együtt kereszténnyé óhajt lenni, ha az erdélyi király oltalmába fogadná. Ahogy ő mondta, égi intelmet kapott álmában, hogy népére nagy veszedelem jő, ami csak akkor fordulhat el róla, ha magát országostól a Szentszűznek ajánlja föl, s fegyverhűségét, szolgálatát az új erdélyi királynak trónja elé teszi, aki a kereszténység csillaga s egyetlen reménysége egy olyan veszedelemmel szemben, amely nemsokára Krisztus minden népeit elborítással fogja fenyegetni. A szerzetesek szívükben forró hálaadással az égi kegyelemért, örömmel biztosították Barc fejedelmet, hogy Béla király bizonyosan kész leend a Szentszűz iránti hódolatból őt népestől barátságába és oltalmába fogadni, ha szándékai igazak, s hajlandó komolyan rászorítani vad életű alattvalóit a keresztény erkölcsökre.

A csodatévő Isten mindenre képes, ezt jól tudták, de azért nem akartak tájékozatlanok maradni a földi eszközre nézve sem, mellyel az Úr elvégzi a maga titkos tanácsát és rendelését. Egyszóval mégiscsak szeget ütött a fejükbe ez a váratlan megjámorodás, mert Barc fejedelmeg a legényfiai eddigelé nem sok jelét adták a szent hajlandóságnak. Híres asszonyrablók, öldösök, dorbézolók, minden rossz példával elől járók voltak a maguk népe között. Már régebben észlelte Detre s néhány társa, hogy a kun fejedelmi szállásra mind sűrűbben érkeznek messzi keletről izgatott viselkedésű hírnökök, s állandóan nagy tanácskozás és izenetváltás folyt a kun királyok között. Ezzel egyidőben őket visszaparancsolták a szélekről az ország belsejébe, s állandó titkolózással takargatták előlük azt a mindnyájukat nyugtalanító valamit, ami valahol messze megriasztotta s fölkorbaécsolta őket. Megtudták azt is, hogy az

északkeleti kun fejedelem, Kötöny úr, összeveszett Barccal, s hogy az ő területére halálbüntetés terhe alatt többé nem léphet szerzetes. Egy odavaló kun hírnököt sikerült megkörnyékeznük, aki olyasfélét mondott, hogy Kötöny király nem akar a magyarok szolgája lenni, és senki másé, s ezért kergeti ki a szerzeteseket is a maga szállásföldjéről, mert bennük látja a leigázás előharcosait. Inkább szembefordul a nagy veszedelemmel, mely Perzsia felől közeleg, s vagy elesik, vagy annak hódol be, de szabadságát keresztény királynak oda nem veti. Hogy mi legyen ez a nagy veszedelem, arra nézve a pogányok érthetetlen titkolózásába ütköztek. Végre azonban Detre találkozott az ismeretlen messzeségből visszafelé jövő Ottó testvérrel, aki nagybetegen igyekezett haza Fehérvárba. Igaz, hogy ő is azt mondta, csak a királynak árulhatja el a titkot, amit megtudott, de annyit mégis közölt, hogy egy ismeretlen nép óriási serege, csupa eleven lovasördög, átjött a Volgán, s az orosz és kun fejedelem hirtelen egyesült seregét valami olyan embertelen módon koncolta fel, hogy néhány borzalmasan megcsönkített gyász-hírnökön kívül még egy barmot sem hagyott életben táborukból. Aztán ez a pokolbeli had visszaúsztatott a folyón, s eltűnt a pusztaságban, de azzal az izenettel, hogy csak kóstolót akart adni abból, ami az egész világra jön. Százakkora és százszor rémítőbb tűzáradat fog majd a sivatag forró szeléből kikelni s a nyugati nagy tengerig nem fog nyomában maradni semmi más, csak korom és hamu. Ez volt hát az az isteni intelem, ami végigborzongott a kunság gerincén s jámborrrá ijesztette Barc fejedelmet is.

S most Detre magával hozta a követeit, mind csupa vezéri kun embert, akik azért akarnak a király lábai elé borulni, mert csuda híre van közöttük Árpád vérenek, és azt remélik, hogy szorongattatásuk idején Erdély hegyei között oltalmat s a királyban győzhetetlen vezért találhatnak. Jól tudják, hogy ennek ára mindenekelőtt a keresztény hit fölvétele, de akkora babonás félelem borította el őket, hogy immár erre is készek.

- A pusztai népek - jegyezte meg Tomaj Dénes, megtörve a szerzetes szavaira beállott töprengő csendet - csodálatos ösztönnel érzik meg jó előre, hogy mikor tör feléjük igazi veszedelem, ami elől ki kell térniük, mert minden ellenállás kész halál. Őseink is így érezték meg annak idején a Folyamközben, hogy menekülniük kell a besenyők rohamai elől. Ha erre az ösztönre nézek, azt kell mondanom, hogy a kunoknak ez a szándéka komoly, s ilyennek kell vennünk.

A király sokáig töprengett. Néha maga elé meredt, néha tétován nézett körül az urakon. Az arca színe gyorsan változott. Látszott, hogy azon tépelődik: megmondja-e vagy ne mondja meg, ami a szívére nehezedik, s ismét odataszítja őt az iszonyú örvény szélére, melyet minduntalan szeretne elfelejteni, de amely végzetesen szakad föl újra és újra a lábai előtt. Végre nehezét sóhajtott, s rászánta magát:

- Itt, a magyar szentegyház feje s olyan kitűnő urak előtt, akik mind barátaim, nem restellhetem említeni, bármiként vélhetné távolabbi ember, hogy csak üres babonáság, amivel királyi férfiú nem törődhetik, hogy egész életemben jelek környékeztek nagy keleti veszedelemről, melynek sűrűjébe kell kerülnöm. Mindeddig csupán álomnak vélhetnétek, s az okosság nem is találja értelmét, hiszen körös-körül régóta semmi jele nincs országunkat fenyegető komoly veszedelemnek. De a tisztelendő testvér jelentése s a vele jött élő bizonyosságok íme, valóságként kezdik elénk tüntetni, ha most még csak igen messzünnen is, a nagy veszedelmet. Olyas érzésem van, mint mikor szép fényes melegben egyszer csak hívesség legyinti arcomat, s majd csontomban hidegül a velő. Még sehol semmi, de már tudhatom, hogy vihar leszen. S ihol a levegő reszket és táncol egy idő múlva, majd por kavarodik lábod előtt, s egyszer csak mordul az ég alja, s meghomályosodik a messziség. Akkor már nézhetsz is fedél után, mert csak idő kérdése, hogy villogva-dörögve fejed felett zuhogjon.

- Bölcs ember nem engedi el füle mellett értetlenül a vihar szellőjét - bölintott az érsek a király szavára. - Én is úgy vélem, komolynak kell venni.

Mind helyeseltek.

Most a király Detréhez fordult:

- Amit néked mondott a megholt Ottó fráter, hogy csak nékem szóló titkot hoz, igaz volt. Töredezett nyögdecseléseiből amint kivehettem, többet tudott erről mindenikünknel. Bizonyosan nagy messzire eljutott, s olyan veszedelmesnek látta a dolgot, hogy halálig futott miatta, csak hogy hírül adhassa.

Itt a király elmondta a haldokló fráter zavaros szavait, melyek azonban most már sokkal több értelemmel teltek meg előtte is, a többiek előtt is.

Valami megnevezhetetlen rendülés vonaglott át a lelkükön. Odaát, a nagy folyókon túl, az öreg király önmagát marcangoló s vígan pusztuló országában, ahol ugyanekkor a magyar a magyar torkához kapdosott földért, pénzért, hatalomért, az élet könnyű örömeiért, senkinek még csak egy idegszála sem rebbent meg, a legtávolabbi sejtelemben sem, mikor itt Erdélyben egy végzete árnyékában didergő királyi ifjú s barátai megremegtek a távoli mennydörgés első morájára.

De ez a rebbenés most még csak pillanatig tartott, s csupán azért szorította el a lélegzetet, hogy cselekvésre mozdítsa őket. Hamar kész voltak vele, hogy mit kell tenniök, sőt Tomaj Dénes képzelete tovább szötte a színes látományt, amit a székelyek s az ősi hazából visszahozandó testvérmagyarok egyesítéséről álmodtak. Most egy harmadik erő is felkínálkozott az oltalmat kereső kunok ajánlkozásában. Hiszen úgyszólván testvér ez is, ha századok óta dulakodik is velünk. Kelet fia ő is, nyelvben s szokásokban egyazon nagy család ága. Miért ne olvadhatna össze nagyszerű ötvözetben székellyel s magyarral?

Egyértelműleg határozták, hogy a király fogadja a kun urakat, legyen hajlandó oltalmába venni fejedelmüket és népüket, de mindjárt kösse ki megkereszteltetésük ünnepélyes végrehajtását, földjükön szent püspökség felállítását, Erdély hadaiba megfelelő számú kun lovas küldését, akik egyazon vezérletre szoktathatók legyenek, s viszont magyar vezérek elfogadását a kunok részéről a seregek egybeszervezése céljából. Legyenek kötelesek megtanulni egymástól, ami kiben-kiben jobb.

Az érseknek már régebben fölhatalmazása volt a Szentatyától, hogy mihelyt a kun térítés odáig halad, püspököt szentelhessen és küldhessen közéjük, valamint bármiféle különleges misszió végzésére megfelelő ember kiválasztására s kiküldésére.

- Te leszel a kunok püspöke - mondta az érsek Detrének, aki belesápadt s meggörnyedt a ki-tüntetés alatt.

Alázatosan szabódott is, amennyire a regula engedte, de az engedelmesség lévén az első parancs, vágyva vágyott jutalmát hosszú munkájának szépen rejtve bele a megadás köntösébe, térdre hullott s megsókolta a főpap kezét. Aztán a királyhoz járult kézcsókra, aki uralkodói beleegyezését adta a dologhoz.

- Első dolgod legyen felszenteltetésed után - utasította az érsek -, hogy király urunk engedel-mével embert állíts, aki alkalmas fölkeresni ama messzi magyarokat, kikről Ottó testvér szolt urunk Ókegyelmességének, hogy meglássa, elhozhatók-e Isten akaratából közibénk s a Krisztus nyájába. Errül nem is kételkedem, mert nyilván Isten akarata volt, hogy egyiküket Ottó testvérünk útjába vezette.

A király is, az urak is szívből helyeselték az érsek gondolatát.

Mátyus prépost egyszerre a fejéhez kapott, s felcsillanó szemmel kiáltotta el magát:

- Megvan az az ember, uram s uraim! Julián fráter lesz az, aki erre alkalmas.

Néhány szóval elmondván a fiatal barát dolgát, így folytatta:

- Mégiscsak angyali szót hallott a gyerek. Mert ha nem is a Szentföld elfoglalásáról van szó itt, hanem talán még sokkal nagyobb dologról, az egész keresztény föld védelméről, ebben van ez égi ujmutatás, hogy senki más, csak a mi király urunk vívhat meg az ismeretlen keleti sárkánnyal.

Erre izgalmas, lelkes beszélgetés indult Istennek a kicsi Erdélyben nagy hirtelen fölgyülemlett csuda dolgairól. A király érezte, hogy szinte áhítatos hódolat ragyogja körül az urak szeméből, s elhivatottságának máskor oly félelmesen nyomasztó súlya egy pillanatra mély, megkönnyebbült sóhajtásban oldódott le szívéről. Mikor átment Máriáért, hogy a kun urak fogadására előkészítse, megfrissült kedvvel ölelte keblére, s vidám csókokkal kérlelte, hogy nagyon szép legyen, amikor a barbárok előtt megmutatkozik. Az asszonyt előntötte a boldogság árama férje váratlan jó kedvének láttán, s örvendező csodálkozással nézett föl reá:

- Mintha aranykorona fénylene a homlokod körül, olyan szép vagy.

A kun urakat az egész udvar jelenlétében fogadta a király. Bíborszőnyeggel takart emelvényen ül a királynéval. Ő maga most is fekete selyembársonyban, éppen ezáltal emelkedve ki környezetéből, míg Márián fehér selyemköntöse felett csupa aranyhímzésű, ragyogó palást tündöklött, s keble, nyaka, karjai gyönyörű bizánci ékszerektől csillognak.

Az urak s a hölgyek kápráztató díszben környezték őket, s a trón két oldalán, végig a termen, egészen az ajtóig ünneplőbe öltöztetett testőrök kivont kardú sorfala állott.

A kun urakat Detre vezette a trón elé. Azok is kicsípték magukat. Barbár díszükben még félelmeesebbek voltak, de tartásuk született méltóságát még Heléna kisasszony sem tagadhatta le, akinek szemei láttukra úgy ragyogtak, hogy Kán László elsápadt s kegyetlenül belemart a saját ajkába.

A kunok ajándékokat raktak le a trón lépcsőjére. Gyönyörű arab kardot a királynak, melynek csodálatos aranyból vert virágdíszeiről s szikrázó ékköveiről Tomaj Dénes nem bírta levenni a tekintetét. Díszes csótárt, nyerget, kantárt és kengyelt is raktak melléje a követek, s a király is gyönyörködve nézte a pompás ajándékot. Máriának arannyal áttört fátylakat, virító színekkel ékes keleti szőnyeget s faragott elefántcsontnyelű kis tört hoztak ezüst tokban. Az élő ajándékok: könnyű lábú, fényes szőrű paripák, továbbá rabok és rabnők künn állottak a palota előtt, őreik között, mind a királyi pár s mind az urak számára.

Három kitűnő férfiút küldött Barc fejedelem mint a maga képét, az erdélyi királyhoz.

Az itteni urak egy pillanatra zavartan néztek össze, mert csak most jöttek rá, hogy az egész nagy csoport lovasból csupán ez a három előkelő. Pedig valamennyi úgy tartotta magát a nyeregben s úgy nézett a levegőbe, mintha mind királyfi volna. Ihol az igazság: a többi csak ezeknek a szolgája.

A legöregebb kun, majd a hátát verő rengeteg szürke üstökkel, félelmesen összeszabdalt fekete ábrázattal, parázsló szemekkel, délcegen döngő lépésekkel jött a másik kettő előtt a trónig, s míg azok az utánuk jövő szolgák kezéből átveve az ajándékokat, azokat a trón elé helyezték, ő maga térdre ereszkedett a király előtt, kinyújtotta aranypercekekbe szorított, pattanó izmú, meztelen karjait, könnyedén megérintette tenyereivel a király két vállát, s megcsókolta a mellén. Ez volt a nagy kun ceremónia. A másik kettő melléje térdelve, homlokukat a trón lépcsőjére fektették, s úgy maradtak mindaddig, míg a király intett vezetőjüknek, hogy álljon föl.

Mikor az óriás kiegyenesedett, az erdélyi király jobbját nyújtotta neki, s a kezük keményen összekapcsolódott. A másik kettő mellén összefont karokkal állott, lehajtott fejjel. Azoknak hát nem adott kezet a király. Kitalálta, hogy nem jár nekik.

Most a királynéhez járultak a követek, ott is letérdeltek, de az előbbi szertartás helyett itt csak a királyné jobb térdét érintette homlokával a vezér. Mária mozdulatlanul maradt, csak fejével bólintott, mikor a pompás vadállat leplezetlen nyíltsággal a szeme közé nézett.

Ezután megkezdődött a kihallgatás.

Az öreg kun a toroka mélyéből görgő szónoklatot tartott, melyet Detre tolmácsolt a királynak. Talán ekkor hallottak először a magyar fülek cikornyás keleti szóvirágokba takart török beszédet, mert eleddig sokkal kurtább módon érintkeztek kunnal, besenyővel. A magyar szókimondásnak idegen s szinte neveltető ellentéte volt ez a mézbe hempergetett képes példalózás, korai őse a majdan szomorún mindennapivá váló török kétszínűsködésnek. De az az idő messze a jövő ködében aludt még.

A követ Barc fejedelmet Karabarsnak mondta, azaz Feketepárducnak, bajnak és bajának dicsérte: hősnek és gazdagnak. Bélát viszont Jahangirnak dicsőítette, Detre tolmácsolása szerint annak, „aki a világot a markában tartja”. A hős és gazdag Feketepárduc küldötte az ő szolgáját, Kökbörüt, azaz Kékfarkast a legdicsőbb úrhoz, „aki a világot a markában tartja”, hogy megkérje: járjon közbe a Szentasszonynál, aki Köktángriban, a kék égből ül az Aj szarvai között, vagyis a félholdon, s ölében tartja Isszaoglut: a fiát, Jézust, hogy Feketepárduc népét, másfél tömény, azaz tizenötezer embert fogadjon oltalmába, védje meg őket a nagy veszedelemtől, a kizilborántól, a sárga vihartól, melyet a pusztai bögük, boszorkányok fújnak reá a sivatagból, hogy eltemessék forró homokba. Feketepárduc látta álomban az égből Szentasszonyt, s hallotta hangját, mellyel parancsolta, hogy minden népével ide fusson oltalomért. Feketepárduc jól tudja, hogy egyedül Tagata és Jiszata, a hegyek és erdők atyja, az erdélyi király elég hatalmas, hogy ellene álljon a tingizik, a forró szél rohamának. Ezért kész mind családotól s népestől fejét meghajítani a szent esőnek, amit az égi asszony szolgálai csorgatnak a megtérő fejére, s kész engedelmeskedni az erdélyi király jasszájának, vesszőjének, vagyis törvényének, s úgy élni, mint az ő népei. Küldjön hát az, „aki a világot a markában tartja” szolgálai közül őhöz alkalmas tanítókat, akik mindenre megoktassák őt és vezéreit, s fogadja el kegyesen kisdud ajándékait, amiket annak jeléül küld, hogy mindenben engedelmes fia kíván lenni az égi asszony és Isszaoglu kiválasztott emberének.

Ez volt a veleje a sok tarka hízelgéssel keresztül-kasul font szónoklatnak, melyre a király magyaros rövideggyel és nyíltsággal válaszolt. Kegyesen elfogadta az ajándékot és hódolatot, biztosította Barc fejedelmet atyai és testvéri indulatáról, megígérte oltalmát, s közölte feltételeit, melyeket az urakkal megbeszél volt.

Erre a követek mély hajlongások között visszavonultak, hogy maguk között tanácskozzanak, miután tudomásul vették, hogy a király lakomát ad a tiszteletükre.

A nagy palotán főlsholgált pompás vacsorán a kunok láthatólag fesengtek, sehogy se találták magukat a székeken, szerettek volna keresztbe tett lábakkal a szőnyegre ülni, ahogy otthon szokták. Ezen volt is előzetes megbeszélés, de sehogy se tudták megoldani, s így rájuk hagyták, hogy üljenek, ahogy tudnak. A lakoma alatt komorak voltak, nem szóltak egy szót se. Idegenül, észlelhető megdöbbenéssel bámultak az evés közben beszélgető s kacagó urakra és hölgyekre. A nőket mindig nyílt, teljesen meztelen tekintettel nézték, mint a farkasok. Ez nagyon bántotta az urakat, de Mária hölgyei mulattak rajta, s merészen mosolyogtak vissza a barbárokra. Azoknak azonban egy arcvonása sem moccant, csak a szemük villódzott, de különben zordak maradtak.

A király érdeklődve figyelte őket. Vadak, faragatlanok, az kétségtelen, de kellemesen lepte meg őt is, mint mindenkit, a mozdulataikban rejülő ősi, ösztönös fensőbbiség és úriasság. Különösen az tűnt föl, hogy nem ettek mohón s minden fogásból csak keveset vettek.

Vacsora után, mikor csak a kupák maradtak az asztalon, megváltoztak a vendégek. Élvezettel itták a tüzes bort, s kipirult arccal magyarázták egymásnak, hogy valami ördög van benne, ami végignyargalászik a testükön. Ők otthon csak kumiszt, erjesztett lótejet ittak. Annak mámora nem hasonlítható a borgyújtotta lánghoz. Most már sűrű kérdéseket intéztek Detre útján az urakhoz, s érdeklődtek mindenféléről, főképpen vadászatról és a harci módról. Nagy figyelemmel hallgatták Tomaj Dénes magyarázatait, gyermekien föl kacagtak, ha valami olyanról hallottak, ami hasonló vagy azonos volt az ő otthoni szokásaikkal. Kerek szemekkel csodálkoztak, ha újat tanultak, s a tréfákat a maguk nyers mókáival viszonzták.

Mikor a királyi pár s a hölgyek eltávoztak, mindenki felállott s fejet hajtott. A kunoknak nem tetszett, hogy a nők hamarabb mennek el. Elkedvetlenedtek. Izzó szemük egész a kijáratig kísérte őket, s még azután is, hogy az ajtószárnyak becsukódtak mögöttük, sokáig ott maradt a tekintetük. De később megint megbékültek. A mulatozás, hogy csak az urakkal maradtak, szokás szerint megélénkült. Esett egy kis vitatkozás, összeszólalkozás is, de ebből, hogy megmámorosodtak, végén is ölekezés lett.

Tomaj Dénesnek nagyon fúrta az oldalát az, amiről a király beszélt, hogy a haldokló fráter a Dávid király dolgát is emlegette, de nem lehetett kivenni, hogy volt-e valóban, vagy nem volt ez a legendás alak. Gondolta, hogy a bor megoldja a kunok nyelvét, s talán mámorukban kifecsegnék valamit, amit bizonyára tudniok kell. Már nagyon összebarátkozott az öreg kun vezérrel, s ügyesen terelgette a beszédet célja felé. Nehezen ment egy darabig, mert az öreg, ahogy a titokzatos veszedelemre fordult a szó, nyomban mord lett, elsötétült s valami kérdéssel ütötte el a dolgot. Sokáig megmaradt amellett, hogy ők se tudják, miféle népről van szó, miféle hatalom irányítja a félelmesen fölbukkant fergeteget. Egyre hangoztatta, hogy nem emberek, hanem sivatagi boszorkányok ördögfiái azok, s csak a Szentszűz segíthet.

- Mondd meg igazán, barátom - kérte Tomaj Dénes -, sohase hallottak felétek egy hatalmas királyról napkeleten, aki a Szentszűz szolgája volt, s Dávidnak hívták? Annak apja, János, alapította a nagy keresztény birodalmat. Nyugaton az a hír élt, hogy a fia, Dávid fogja visszavenni a Szentföldet, egy keresztény királlyal együtt. Híre járt, hogy már nagy országokat hódított meg útjában, így Perzsiát is.

Az öreg kun maga elé bámult, s csendesen csóváltgatta a fejét:

- Sohase hallottam. De az biztos, hogy ti valami bolond tévedésben vagytok. Perzsiát nem keresztény király foglalta el. Azt már tudjuk, hogy a sivatag ördögei először Perzsiát dúlták meg, mielőtt a Volgához értek volna. Nem tudok egyebet.

Tomaj Dénes agyán hirtelen fagyasztó gondolat nyilallt át. Lehetséges volna? - döbönt meg. Az rémlött föl előtte, hogy itt valami végzetes, kegyetlen gúny vigyorog a szemébe. Talán volt egy keresztény ország. Lehet. De az, aki világtaposó útra indult belőle, talán éppen annak a keresztény országnak elsőül való elpusztítása után, nem a keresztény király fia, nem Krisztus lovagjaként hadba induló Dávid, hanem éppen maga a még alaktalan rém, akinek ezer és ezer mérföldön át előrelendülő irtózatossá válnak az oroszkra s kunokra, rettentő figyelmeztetésül, hogy jön. Kétszer hallotta a királytól ennek a rémnek emlegetését az Írás szavaival: nagy sárga lovas! Ki lehet az? Miféle apokaliptikus szörny született az idő méhében, hogy vizsgogató sejtelmét egyszerre itt, ott, mindenütt megérik a lelkek, hogy az ifjú király beteg gyermekkorának babonás félelmeit s az ő tisztán észokokból származó katasztrófavárását most mindjobban kibontakozó tények igazolják?

A kun követek néhány nap múlva hazájukba távoztak a király válaszával, melyet bizonyára titkos meghagyás alapján már előre elfogadtak uruk nevében. Ez is mutatta, hogy zárkózott külsejük mögött mekkora félelem s ijesztő bizonyosság lappang.

Az érsek a következő vasárnapon a királyi pár, az udvar és az összes szerzetesek jelenlétében püspökké szentelte Detrét, aki mint a kunok főpásztora, Teodor nevet vett fel.

Lázasan készülődött a végleges elválásra szerzeteseitől, s úgy határozott, hogy Julián testvérét magával viszi, és majd onnan engedi tovább útjára.

A fiatal szerzetesnek a király Mátyus préposttal meleg ajánlólevelet íratott császári apósa utódjához Nikeába, mert úgy gondolták, hogy útját arrafelé kell vennie, s az ő oltalma alatt folytatnia tovább, a tengeren keresztül, a bizonytalan puszták felé, ahol a görög császárnak inkább lehetnek értesülései s talán kalmárai is járatosak arra.

Julián kimondhatatlanul boldog volt, hogy erre a titokzatos útra, emberi eszközein keresztül, éppen őt választotta ki az isteni kegyelem.

Szent böjtölésben, imádkozásban s önsanyargatásban töltötte utolsó napjait Fehérváron. Izgatott álmai és látomásai voltak. Új püspöke a két francia barátot rendelte melléje útítársnak azzal, hogy egy harmadik majd a kunok földjéről csatlakozik hozzájuk. Julián lesz a vezető, akinek mindenben engedelmeskedni tartoznak, mivelhogy ő kapta az égi sugallatot. A rend csodálatos szelleme, tökéletes fegyelmesség tükröződött abban, hogy a jóval idősebb testvérek szó nélküli alázatossággal vetették alá magukat a szinte gyermekifjú felsőbbségének, s inkább úgy érezték, mintha nagyra hivatott kedves fiuk gondviselő atyjaiként mennének vele.

Mikor búcsúra jelentkeztek a királynál, az különös megindultsággal ölelte magához az ifjút, homlokon csókolta, s nagy komolysággal kötötte a szívére, hogy meg ne nyugodjék utolsó erejéig, s kövessen el mindent, hogy megtalálja a távoli testvéreket. Vigyen hírt nekik az itt élőkről, fesse eléjük ezt a gyönyörű országot, tegye kívánatosá nekik az ide költözést, s ha pogány babonákban találja őket, legyen szelíd, kíméletes s bölcs, hogy el ne riassa, inkább megnyerje a szent kereszt számára.

Julián testvér szentül fogadta, hogy a király kegyes és bölcs tanácsait követni fogja, amíg csak él.

Mikor a királynétől búcsúzott, Mária szemében könnyek csillogtak, s úgy suttogta:

- Ha meglátod hazámat, tisztelendő fráter, a várost s a császári palotát, ahol a legjobb atya lábainál játszottam, tégy nevemben buzgó könyörgést, helyezz virágot atyám sírjára, s imádkozz érte...

Szavai zokogásba fulladtak, s Julián ígérő kézcsókkal, nesztelenül távozott, hogy ne zavarja szent fájdalmában.

Végre Róbert érsek rájuk adta utolsó áldását, s aztán egy piros hajnalban elindultak.

Készülődött már az érsek is, bár a király s királyné szívből marasztalták. Jelenléte megnyugtatta, felüdítette lelküket. Valahogy úgy érezték magukat, olyan biztonságban, mint a gyermekek atyjuk orcája előtt.

Dehát mennie kellett.

Ahogy közeledett a búcsú órája, a király lelkében ismét felkavarodott mindaz, amit az érsek jelenléte s a föltorlódtatott események szépen elaltattak. Újra égette a méltatlan megalázás, mely őt s asszonyát ártatlanul érte apja és annak tanácsadói részéről. Hevesen panaszkodott erről az érseknek. Az atyailag nyugtatta:

- Mindenben megvan az Isten végezése, fiam. Még az emberi gonoszságban is, annak ellenére, isteni gondolat rejlik. Neked itt kell megtanulnod jobbnak lenni apádnál. Iskola ez, amelyben királyságot tanulsz. Csodáld az alkalmat, melyet a mennyből nyertél, hogy módod

van e szegénységben s egyszerűségben, e még töretlen népek között megcsinálni mindannak jó ellenkezőjét, amit odakünn atyád elmulasztott, s így valamikor rendet vinni abba a fölforgatott, halálra adott országba is. Mert attól ne félj, gyermekem, hogy királyi jussodból kiforgatni engedlek. Határozzanak bármit nélkülem felőletek, a szentegyház átka készen áll kezemben lesújtani rájuk. Nem, nem atyádra gondolok! - emelte föl kezét tiltakozóan, amikor látta, hogy Bélának remeg a szája -, a király fölként személyét kímélni óhajtom az utolsóig. De ne feledd, hogy a többiek istentelen vakmerőségükben már ott tartanak, hogy Szent István király apostoli egyházának kiváltságait, javait, sőt a fölszentelt egyházi személyeket sem tisztelik és kímélik. A pohár immár csordultig van, s már ezért is! De atyádra ne gondolj haraggal, mert azt majd fiaidban verné vissza arcodba az Úr. Eljön az idő, fiam. Az a fő, hogy készen találjon.

Máriát is atyailag integette, hogy legyen férje vidámítója, jó asszonya, ne keseredjék meg az itteni sivárságban, ne vágyakozzék fényesebb udvarba, nyissa meg szívét a szenvedők és szegények gyámolítására, s imádkozzék gyermekért, hogy legyenek édes gondjai, amik szívét az otthonához kötézzék. Majd eljön a nagy élet, s hogy annak terheit méltón hordozhassa, meg kell tanulnia elviselni a szűkebb s szegényebb sorsot is.

Végre megállapodtak, hogy milyen módon fognak időnként üzeneteket váltani, s mindenről tudatni egymást.

Az utolsó estén, amit együtt töltöttek, jól látta az érsek, hogy bár mindent szépen elrendeztek, s meg is nyugodtak a kedves gyermekek, Béla szívét mégis nyomja valami. Észrevette, hogy többször szóra nyitotta száját s aztán mégis csak hallgatott. Addig s addig, hogy az ifjú király beszélni kezdett neki a titokzatos koporsóról, amely a kripta fülkéjében áll, a barát meséjéről, a saját kételyeiről, s aztán akadozva, kissé szégyenkezve, de végre is mindinkább bizalomra bátorodva őszintén elmondta az erdőben átélt vagy álmodott élményét is.

- Minden olyan csodálatosan s nyomasztóan függ itt össze, ebben a különös országban, atyám. Most úgy tűnik nekem, mintha mindent az a jeltelen néma koporsó tudna s őrizne magában. Megvallom, minden percben rá kell gondolnom, s álomkergető nyugtalanság tépdés miatta... ha tudnám... ha bizonyos lennék.

- Sok titka van az Istennek, gyermekeim - felelt rá az érsek -, amiket tán sohase fogunk megtudni. De van egy regulája a dolognak: Isten nem kíván tőlünk lehetetlent, s bármi titok sötétlik is életünk körül, magunk rábizása, imádságunk, jótevésünk, idvességes böjtölésünk mindenkor eligazít a jó úton, mert azt mondja Szent Pál: minden javokra vagy azoknak, akik az Istent szeretik.

Szép szavak voltak. Könnyekig hatották meg Máriát. De Béla továbbra is nyugtalan, türelmetlen maradt.

- Nem gyermeki éretlen kíváncsiság - mondta esengő szemekkel -, de látni szeretném, atyám. Hogy megnyugodjam... hogy munkálni tudjak, hogy király lehessenek.

- Azt akarod, hogy megnyissák előtted a koporsót? - kérdezte éles pillantással a főpap.

- Azt - mondta nyíltan s röviden a király.

- Nagy oka kell hogy legyen annak, hogy egy halottnak álmát megzavarjuk - jelentette ki az érsek. - Csak ha ki nem deríthető igazság forog szóban. Akkor lehetséges, mert utána újra beszenteljük. De nem látom tisztán, mi itt a kényszerítő igazság.

Béla kínlódva tördelte:

- Az én igazságom... ha tényleg ő... akkor az a másik... nem tudom... de a barát mondta, hogy fölötte szerette Erdélyt, azért hozták ide, s a nép úgy tartja, közte él ma is... Nekem az az asszony ugyancsak Erdélyről szólt... veszedelemről is, ami immár bizonyos... gyermeksé-

gemtől készülök nagy viadalra valakivel. Álmok, jóslatok, valóságok, mind ezt mondják. Árpád-király fia utódját várja Erdélybe az a halott. A titok reám várt kétszáz esztendeig. Ha ott van, ha ő az, megnyugvás és erő lesz nekem.

Az érsek mélyen magába süppedve töprengett a király szavain. De ahogy fölemelte rá szemeit, látta kínozott vonásait, szemeiből kisütő nyugtalanságát, s ahogy ráesett a tekintete Mária önkénytelenül könnyörgőre kulcsolt kezeire, nagyot sóhajtott, s határozott:

- Most megyek imádkozni, gyermekeim. Tán megvilágosít az égi kegyelem. Aztán megmondom.

S mikor minden elcsendesedett már a várban, ott állottak hárman a bronzkoporsó előtt. Az érsek teljes ornátusában, mögöttük a két fáklyatartó barát, az öreg Tádé s két másik testvér, szerszámokkal.

Az érsek elszánta magát. Áhítatában úgy érezte, hogy meg kell tennie az ifjú király nyugalmaért s bizonyosságáért.

Imádkoztak.

A két fráter az érsek intésére hozzáértő gyorsasággal feszítette föl a fedelet. A koporsó megzendült, s a földél fölpattant.

A fáklyák magasra emelkedtek. A fejek egyszerre, izgatottan hajoltak a titok fölé. Egyetlen lélegzet nem mozdította meg a kriptá levegőjét. Mintha a fáklyák is megszűntek volna lobogni. Lángjuk magasra nyúlva, mint a kerubok lángpallosa, mereven, füsttelenül ragyogott.

Szétfoszló fátylak között ősrégi, drága selymek félig porrá vált maradványai, néhány tündöklő ékszer... semmi más.

A koporsó üres volt.

Mária és az érsek szorongva emelték tekintetüket a királyra, aki sápadtan meredt az üres koporsóba.

Az asszony féltő aggodalommal fogta meg a kezét.

De a király lassan felemelte tekintetét, s mereven nézett a távolba, mintegy álomban.

Az arcán csodálatos tiszta derű áradt el.

...Nyíratlan, lompos juhok kocogtak át előtte, a mély hangon bégető kos után, amelynek szinte hihetetlen nagyságú, ötször is csavarodó szarva volt. Hóka-szemével különös emberi pillantást vetett rá. Ezüstgégéjű kicsi báránycák sírdogáltak anyjuk után. Fehér szűrben sugáregyenes asszony lépegetett mögöttük, könnyed, hosszú lépésekkel. Kendője alól kivillanó, ezüsthaj keretezte arca rejtelmes mosollyal fordult a király felé.

Már a búcsúzó nyárnak lankadása érzett a sárga augusztusi alkonyatban, amikor Tomaj Dénes megpillantotta otthonát.

Hosszú, fáradtságos utat tett meg legényeivel, amíg Erdély hegyei és rengetegei közül megérkezett a szemnek végtelen tiszaháti síkra. Naphosszat tartó lovaglásaiban volt ideje emlékezni s gondolkodni. Kitartó utas volt, soha nem fáradt bele s nem unta el az egyhangú menetelést, akár forróságban, akár hűvességben volt része. Nagyon jó társasága lévén: tudniillik önmaga.

Amennyire szeretett beszélgetni, s kedvére kiélvezni a társaságban természetében rejülő, könnyedén oktató képességét, éppen annyira vagy még jobban szerette a magányos beszélgetést önlelkével, tapasztalatainak, emlékeinek nyugodt, apróra való átgondolását. Ha egyszer belemerült ezekbe, se fáradtságot, se éhséget, szomjúságot nem érzett. Akármeddig elkocogott volna, miközben szemei szinte az öntudatától függetlenül itták föl a tájakat, amelyeken átment, a természet s az emberek életének jelenségeit, amelyek útjába kerültek.

Teljesen tisztában volt azzal, hogy rendkívüli memóriával rendelkezik és sokszor önmaga is kedvtelve gyönyörködött benne, hogy ez a szerfölött való képessége minden tudatos ráirányítás vagy megfigyelés nélkül is mekkora pontossággal és aprólékossággal szívja magába s rak-tározza el mindazt, ami egyszer fénykörébe került. Sokszor megtörtént már vele, hogy a kellő pillanatban csak úgy, magától szökkent elő valahonnan, az emlékezete homályos képrengetegeből az a név, hely, dátum, arc, táj vagy esemény, amire éppen szükség volt, de aminek birtoklásáról ő maga sem tudott.

Így állván a dolog, már ifjúságától fogva elhatározta s fölvette azt a szokást, hogy nem hagyta elméjét szabadjárá csapongani s legelni emlékképein, mert valahányszor ezt tette, mindig valósággal beleszédült azok buján fölpatakzó rohamába. Érezte, hogy lelki egyensúlyának megőrzése fordul azon, hogy gondolkozásának megfegyverzésével rendszerbe szorítsa emlékezetét, s mindig valami vezető gondolat fonalára kényszerítse fűződni annak rajzó képeit.

Óvakodott volna bárkinek is elárulni ezt a titkos önkormányzó eljárását, mert jól tudta, hogy barátainak rendszertelen elméje, csak az élet legközvetlenebb gondjaiban forgolódo gondolkozása s szűk korlátokba szorított érdeklődése érthetetlennek s nevetségesnek ítélte volna azt. Ő maga azonban nem is tudott volna már meglenni anélkül, hogy célt ne tűzzön gondolkozása vagy beszélgetése elé. Saját maga számára rendezett multság volt neki minden társaság. Valami olyanféle gyönyörködéssel s titkos örömmel, mint amelyet az állatidomítók érezhetnek, élvezte azt a hatalmát, hogy a legtávolabbról induló és legszétfolyóbb diskurzust is rövid idő alatt észrevétlen természetességgel tudja a maga által kitűzött tárgy és gondolatmenet sodrába kényszeríteni. Persze, mihelyt elárulta volna magát, vagy észrevevődött volna ez a szándékossága, azonnal megtörik a varázs, mely hallgatóit mindig annyira lebűvölte. Ő maga ilyen lévén, sokszor elcsodálkozott azon, hogy az emberek legtöbbször mennyire esetlegesen él és gondolkodik, milyen véletlenségeken múlik hangulataik fordulása, s milyen keveset látnak meg és építenek bele életükbe mindabból, ami végtelen változatosságban és gazdagságban örvénylik körülöttük. Elfogadta mint tényt, de néha szinte érthetetlennek találta, hogy legkülönb barátai is alig képesek áttekinteni, fölfogni a jelenségek és események távolabbi összefüggéseit, s hogy bár naponként a szemükkel látták a dolgokat, sohase jutott eszükbe olyan képpé alkotni össze azokat, hogy általános igazságok, idők jelei, ország képe vagy jövendők bár sejtelmes körvonalai alakuljanak ki előttük.

Béla királyt nagy tiszteletérzéssel különös kivételnek érezte és tekintette. Ebben a fiatalemberben látott egyedül célratekintő okosságot, egyazon irányban mindent összekapcsoló

gondolkozást s olyan akaratot, amely állandóan a nagy közösség, az ország maga képzelte érdekére irányult. De viszont azzal is tisztában volt, hogy az ifjú király gondolkozása egyoldalú s szűk mederben haladó. Volt benne valami mániákus, ahogy mindent a maga sorsával kapcsolt együvé. Embereknek s történeseknek valami babonás végzetlátással azonnal azt a vonását látta meg, sokszor csak képzelte beléjük, amely valami módon megvilágította, megerősítette benne saját elhivatottságának s egyben mindig rettegett jövődjének rejtélyét. Ezt az embert sohase tudta eltéríteni gondolatainak útjából. Jól érezte hatalmát fölötté is, de tisztában volt vele, hogy ez a hatalom csak akkor érvényesült, ha belekapcsolódott az ifjú király egyetlen gondolatmenetébe. Ebben az esetben képes volt hatni reá, sőt úgy érezte, szinte mindenre rábírná. De mihelyt kívülről próbálta, mihelyt más irányú érdeklődést akart benne keltetni, azonnal tehetetlenné vált s megtört közönyén és unalmán.

Tisztában volt tehát a maga szerepével. A legjobb barát s a legbölcsebb tanácsadó mindaddig, amíg útmutatása összeegyeztethető a király gondolkozásának alapirányával. De ingerlő nyugtalanság és kényelmetlen teher mindannyiszor, ha azzal ellentétbe kerül. Szóval igazi király, gondolta magában, aki csak az olyan tanácsolást és segítséget fogadja el, ami már előre igaznak s egyedülinek ismeri az ő célkitűzését. A maga elgondolásának s akaratának készséggel enged segíteni, de attól idegent nem tűr meg. Pedig nagyon szeretett volna több lenni a számára, mint pusztá igazolója s előrelendítője a már elhatározott terveknek.

Ha európai távlatban nézte az ország dolgát, nem volt kétsége afelől, hogy az ifjú király rajongó csodálatát s elszánását a régi királyi hatalom visszaállítása iránt az idő meghaladta. Hiszen a mindent saját kezébe összemarkoló s a maga akaratával szemben csak engedelmességet ismerő egyetlen hatalom, bármilyen helyes és közjóra irányuló szándék indokolta is az ifjú királyban, a magyarság ősi közösségi szellemének megbomlása után már nyilvánvalóan lehetetlenné vált. A föld nemzetiségi közös bírásának s megvédelmezésének egykor olyan családiasan szép és egyszerű igazsága visszaszerezhetetlenül elvesztette hitelét és értékét az egyéniség, a saját tulajdon, a külön élet, a magunkénak a mieink számára való átörökítése új igazságával szemben, mely most már az egész világot mozgatja, s amely a fölébredt ösztön és az öntudatosító vágy elemi erejével kerget mindenkit, hogy a maga életét tegye minél gazdagabbá és élvezhetőbbé, a közösség rovására. Ezt látta ő, valamire csak járt az egész világon, a régebben számba se jövő s az összesség mellett és azon kívül semmivé törpült egyén életének feltörését, magára ébredését, a nagy fölfedezés hajnalhasadását, hogy minden ember egy külön világ, önmagában és önmagáért. Sejtő szemmel látta meg ennek a történelemfordító új erőnek titkos fölcillanásait a lovagi világ arculatában, még az új szerzetesrendek egyénien hősies vállalkozásaiban is. S a maga nyers fölhasadásában mindenütt, a legkisebb s a legnagyobb emberek földre éhes tulajdonszerzési mániájában.

Ezért nem tudta barátainak közönséges szokása szerint minden rossz okául egyszerűen az öreg királyt állítani oda, amit nagyon felületes, igazságtalan és ostoba kísérletnek tartott a kor nagy kérdésének könnyű megoldására. Ő nem okát, hanem példáját látta benne az összeomló régi s a megszületni akaró új világ állapotának.

Megdönthetetlen érzése ébredt, hogy az ifjú király, ha majd atyjának helyébe lép, szükségképpen ellenségévé fogja tenni egész nemzetét, mert erőszakkal próbálja majd, egyszerre visszazorítani egy olyan elmúlt életforma medrébe, amelyen a történelem árja már régen túlcsapott. A mindenkinek gátat vető királyi hatalom, a kimeríthetetlen és mérhetetlen pátrimonium, ha erőszakkal visszatépdeshető is azoknak markából, akik szétszedték, de össze többé nem tartható, legfennebb folytonosan ömlő vérrel, ami pedig végzetes lenne akkor, amikor ennek a vérnek minden cseppjére egyetlen összetartásban lesz szüksége a nemzetnek. De ezen a ponton megtört az ő szuggeráló hatalma. Az ifjú király lelke nem képes befogadni s alkal-

mazkodni a változó világhoz. A nagy tragédia tehát belsőleg is, külsőleg is elkerülhetetlennek mutatkozott Tomaj szemei előtt.

Hosszú útjában volt alkalma mindezeket többször is rendszeresen végigelmélkedni. Úgy végezte ezt, mint valami szabályos lelkigyakorlatot. Induláskor kitűzte maga elé a feladványt, amelyet aztán lepihenésig forgatott elméjében, minden oldalról végiggondolva s szigorúan levonva belőle a következtetést.

Így jött rá arra, hogy amit Erdélyben csinál az ifjú király, az kitűnő és eredményes, de csak azért, mert ez a terület mindig kívül esett a magyar királyok figyelmének és gondoskodásának igazi körén, messze elmaradt megszervezésben, az élet áramába való bekapcsolásban az ország nyugati felétől s így tulajdonképpen ma is még a múltban él, egyelőre még távol az európai népeket erjedésbe hozó áramlatoktól. Utolsó szép próbája marad, ha külső erőszak el nem söpri, egy már mindenütt sírjába hanyatló, talán egyszerűségében szép és bensőséges, de mindenesetre kezdetlegesebb kornak, amelyet visszahozni s megállítani többé úgysem lehet.

Szíve szerint nem tagadhatta, hogy ez a világ tetszik neki, s jól érezte benne magát. Közelebb vannak ott egymáshoz a lelkek, s olyan jó megfeledezve a nyugtalanító nagyvilágról, élni a még félig vad természet gazdagon kínálkozó szépségeit és örömeit, gyönyörködni a nyers erők természetes vad bájában, s visszaálmódni magunkat abba a régi korba, mikor a fejedelme körül élő nép nem ismerte az életnek más célját, mint magát az életet, s élet alatt nem értett egyebet, mint természetes ösztöneinek gond nélküli kielégítését.

Szinte kívánczozva gondolt most vissza a kunokra, akiknek ősi vad pogány életét az egzotikus vidéken járó vadász elfogulatlan gyönyörűségével élvezte, mikor az ifjú király kíséretében közöttük járt. Mert Béla király Barc fejedelem hódoló követségének fogadása után nemsokára válogatott had élén személyesen ment Kumániába, s Teodor püspök és szerzetesei az ő jelenlétében kereszteltek meg tizenötezer pompás, szabad pusztai vadat, akik állítólag kereszténnyé óhajtottak lenni. Lehunytt szemmel, mosolyogva idézi föl emlékezetéből ezeket a furcsa keresztényeket, akik a királyt s kíséretét a legvadabb pogány harci játékokkal gyönyörködtették, háborúhoz hasonló készüléttel, szándékosan felidézett életveszéllyel rendezett vadászattal tisztelték meg, s ártatlanul beszéltek előttük olyan szokásokról, amelyektől égnek áll az igazi jámbor keresztények hajszála. Szegény Teodor püspök bizonyára azóta is egyvégtében böjtöl és imádkozik, hogy az Isten világosítsa meg Barc fejedelmet a házasság szentsége felől, s értesse meg vele, hogy keresztény fejedelemnek nem lehet százhusz felesége, amennyi éppen akkor volt neki, mikor ott jártak. Ez sehogy se akart a kunok fejébe térni, s végre is Teodor abban maradt, a király tanácsára, hogy ebben az ügyben különleges haladékot kell kieszközölnie a Szent atyától legújabb báránycái számára, mert különben füstbe megy az egész eredmény. Micsoda gyönyörű forró keleti táncokat lejtettek azok az asszonyok előttük, s mennyi rég elfelejtett magyar szenvedély sírt és kacagott furcsa, monotonnak tetsző dalaikban.

A székelyek, akiket persze ide is magával vitt a király, egyszeribe összebarátkoztak a régi ellenséggel, s veszedelmesen jól megértették egymást mulatozásban, játékokban, vadászatban s nótázásban. Nemcsak hogy mögöttük nem maradtak, hanem fegyelmezettségük hamar kitűnt fölöttük, mihelyt tervszerű hadgyakorlatról volt szó. Biztos, hogy ebből a két népből nagyszerű hadsereget formálhat a király. Visszafelé már egy gyakorlásra kiválogatott fiatal kun sereget hoztak magukkal, míg néhány székely hadnagy viszont ott maradt, hogy az itteni módra oktassa őket.

Az ellentét erejénél fogva tüstént a szászokra kell gondolnia, akiknél a kunokhoz menet megállapodtak, Szeben vára előtt. Ha elgondolja, hogy ma már a hátszegi völgytől Barótig, András király kegyéből, Erdélynek szinte egynegyede ennek a merőben idegen fajtának birtokába került, aggodalom fogja el, miképpen lehet egy országgá forrasztani ilyen tűz-víz népeket? De azt meg kell adni, hogy csodálni való, amit fél évszázad alatt ezek a jövevények

műveltek azon a földön. Szeben vára már most is sokkal különb, mint Gyulafehérvár. Micsoda rend, szabályosság s tisztaság mutatkozott utcáin, házaiban, életfolyásában. Aztán a földet nem csak úgy piszkálják, mint mifelénk, rendetlen foltokban, ahol éppen könnyű, hanem zsinórra mért táblákban, nyílegyenes barázdák soraiban szántják-vetik s növelik, úgyhogy minden földjük olyan volt akkor nyár elején, mintha kopjás hadi négyszögek meredeztek volna beláthatatlanul.

És micsoda méltósággal viselte magát az ispánjuk, aki egyúttal minden szászok legfőbb bírója is. Mintha bizony ő is királya volna a maga népének, olyanformán peckelte föl a fejét, mikor a királlyal beszélt. S még nagy bátran méltatlankodott is, hogy András király pecsétes levelekben biztosított privilégiumait nem akarják tiszteletben tartani a székelyek s magyarok. Imhol, ispánok merészkedtek bíraskodni szász kereskedők felett, holmi vásári dolgokban, holott tudniok kellene, hogy a szász kalmárok az egész országban szabadon kereskedhetnek, s vásárpénzt fizetni nem tartoznak. A tordai ispán nemrégiben egyszerűen a fejét követelte egy-némely szásznak, akik elvertenek egy pénzváltó szerencsenyt meg egy sőtisztet. Hát ki hallotta valaha, hogy pénzváltónak szász földre be szabad tennie a lábát? S mi baja a sőtisztnek a szászok között? Hát az András királlyal való kötés szerint nem-e ötszáz márka ezüstöt fizet a szászság kamarahasznaként a megállapított súlyban, amit csak a tárnokmester kamaraispánjának szolgáltató ki meghatározott napokon, amikor is három-három lat az övé? Az ő pénzüket ne váltogassa senki, hogy szerencsenyek verte haszontalan újat adjon helyette, csupa ónból. A mi ezüst tallérjainkat a birodalmi városokban is teljes értékükben fogadják el, Uram Király! Ami pedig a sőt illeti, hát nem tartozik-e a tordai ispán ideküldeni a részünket kockában s apróban, s hitelesen kimérni Szentgyörgykor, Szentistváncor és Szentmártonkor? Mit szimatol hát itt a sőtiszt, mintha mi hoztuk volna dugva? Még tartsák szerencsésüknek azok az ebek, hogy a csontjukat össze nem törtük. No, így beszélt. De aztán meg kell adni azt is, hogy a királynak kijáró mind a három vendégséget tisztességesen megadták. Hanem a várba csak a királyt meg őket bocsátották be, a hadból egy száznak sem volt szabad a hídon átmenni.

Úgy nézem, elméledett Tomaj, amolyan hocca-nesze népek. Holtig tartják magukat az egyezséghez. Körömfeketéig kiveszik jussukat, s hajszálat sem adnak ráadásul, mikor tartozást fizetnek. De a királynak tetszett ez a nép, s biztosította őket jussukban, azt mondván, hogy az ilyen, amelyik tartja a magáét s tudja amivel másnak adós, a legmegbízhatóbb. Lehet, hogy úgy van. A magyar meg a székely nem sokat csinál belőle, ha itt-ott többet ragad el, mert kevesebbet kap, s viszont ha jó kedve van, könnyű szívvel ad többet, mint amire köteles. Az igaz, hogy néha semmit se akar adni.

Ötszáz katonája lesz a királynak a szászokból, ha idebenn kell harcolni. Neki magának akkor is adnak százat, ha ő vezeti a hadat külföldre. De már csak ötvenet, ha képében más. Ezek gyalogkatonák, csak a hadnagyainak van lova, de jól páncélozott, remek pajzsú, óriás dárdájú férfiak. Várvédelemre valók inkább, mint síkra, de majd hasznukat lehet venni, ha védekezni kell.

Mégsem ez volt, ami legjobban érdekelte. Egészen más kép maradt a szászokról kitörölhetetlenül a szemében. A többiek tán észre se vették. Egy reggel, ahogy csak gyalogosan sétálgatott a várban, magas tetejű ház kis fatornyában, mindjárt a templom mellett harangocska zengett, s erre a kapukból tiszta öltözetű gyermekecskék léptek ki, mindjárt párosba álltak, s szép sorba mentek abba a házba. Az asszonyok meg mindaddig néztek utánuk örökös szemmel kapukból, ablakokból, amíg csak be nem csukódott utánuk a kapu. Hát megtudta, hogy itt a gyermekek mindennap iskolába mennek, s a papok ott tanítják őket mindenféle szent és hasznos tudományra. Ez az ő nagyságuk! - állapította meg magában, visszaemlékezve a kedves képre, Tomaj Dénes.

Így végigfuttatva elméjét Erdély népein, most a várak sorsa jutott eszébe. A régi ispánok bizony megszökdöstek a király jövetelére, nem mertek számadásra kerülni az orcája elé. Olyik nem is volt soha a helyén, távoli birtokán uraskodott, csak az udvarbírójának került karóra a feje, a kibeszélhetetlen gázságokért. Most már jól van, mert a király, miután hazatért Kumániából, ugyancsak nekilátott az ország dolgának, s hű embereit küldte ispánokul. Bagomér visszament Küküllővárába a székelyeivel, Hahóti Buzád, Szerafil András, Gyulafi Balduin Kolozsvárra, Désre s Dobokába kerültek. Krasznára, amely a legkүнnebb volt, Csákot helyezte a király. Elérte álmainak netovábbját Mika is, aki Tordát kapta meg. Immár nem lesz az a nagy uraság ugyan, ami számonkérő gazda nélkül volt, az ispánság. Szigorú utasítással ment megyéjébe mindenik, s a király pontról pontra megparancsolta nekik, hogy a vitézekkel meg a jobbágyokkal hogy rendezzék el azok kötelességeit s jussait. De azért boldog volt mindenik, mert a király bizalma jutalma volt hűségüknek, s jó gazdálkodás mellett a megye hasznának egyharmada nem megvetendő fizetés. Új kötelességet is szabott elébük. A várak között kötelesek az utakat közösen rendbe tenni, meghatározott módon állandó őrzéssel védeni az utasokat, s ki-ki a maga környékét a haramiáktól megtakarítani.

Pósa vajdának lesz elég baja: ő Fehér vármegye ispánja is, meg mind a többinek ellenőrzője. Mátyus prépost a királyi kancellária vezetője marad, de ő ügyeli fel az építkezéseket is, s igazítja azok dolgát Ludovicus mesterrel, akit a király dúsan ellátva rávett, hogy tíz esztendőre itt maradjon. Tárnokmester Rátót Gyula lett, aki egyelőre csak büszke a hivatalára, de hogy miben áll, azt majd csak ezután fogja megtanulni. Mihály megmaradt pohárnoknak. Kán László kapta az étekfordó mesterséget, Mária királyné erős közbenjárására, akit Heléna kisasszony esengve kért, hogy Lászlónak az udvarnál szerezzen hivatalt. Így most már nem-sokára megtartják a lakodalmat. Türje Dénes, a nagyszerű vitéz, magához illő méltóságot nyert: lovászmesterré s a vadászatok rendezőjévé nevezte ki a király. Salamon nem vállalt hivatalt, ő gazdálkodni szeretne, s a király birtokot adományozott neki a Szamos völgyében.

S ő maga? Válogathatott volna bármi méltóságban, hiszen akármelyiket elsősorban neki adta volna háládatos ura. De nem, ő nem vállalkozott egyikre sem. Hiába, nem neki való az efféle. Szívesen van királyéknél, szereti is őket, készséggel mondja el bármi dologról, mit tart jónak, de neki már ilyen a természete. Tonuzóba utóda, mérhetetlenül szereti a szabadságot, nem köti le magát senkinek. Ki tudja, holnap kedve kerekedik elbolyongani Itáliába vagy Franciaországba, vagy ahová olyan rég vágyakozik: ama sok furcsaságáról s mégis nagy bölcsességeről emlegetett szigetországba: Brittaniába. Vagy lehet, hogy csak hazavágyik Tomajra, könyvei s ritkaságai közé, beszélgetni a tudós plébánossal, gyönyörködni híres csikóiban s csendesesen éldegélni azok között, akiket olyan ritkán láthat, kedves asszonya s deli legény fia körében. Vagy egyszerűen semmit se tenni, ami a legédesebb, csak nézni ezt a furcsa életet, az emberek ok nélkül való sok kínlódását, kicsiségeken múló bolond szenvedélyeit. Hallgatni bölcsen s mosolyogni.

Hanem hogy a királyné is annyira kérlelte, mégsem szakadhatott el végképp tőlük. Ez az asszony, nem tagadhatja el maga előtt, érdeklő s izgatja a képzeletét. Olyanformán, mint a gyermeket a játékszer, hogy mi lehet benne? Vagy ahogy a méh donghat a ki nem bomlott bimbó körül, izguló kíváncsisággal: milyen lesz az illata s íze, ha majd kinyílik? Félig gyermek még, s az újra kezdett szerelem édességében viruló. Az az egy bizonyos, hogy azok közül való, akik halálukig csak egyet tudnak szeretni, s hogy ezt az egyet férjében megtalálta. De a bizánci szellem furcsa méreg, s ha öntudatlanul is, bizonyosan behullt gyermekszívébe annak idején néhány cseppje. Gőgből, merev arc mögé rejtett vad életszomjából, akármeddig hangtalanul őrzött, de titkon a szív vérével táplált bosszúvágyból, hajlékony mozdulatokkal leplezett fékezhetetlen uralkodási ösztönből s szertartásos letiprási kedvből szövődik össze ez a szellem s ő a lecsapni készülő sas fátyolozott szemének résén keresztül kutatta benne ezeknek a még alvó ösztönöknek csíráit. Volt egy megérzése, hogy az asszony maga is ösztö-

nösen érzi ezeknek a kígyóknak kikelő mozgolódását a szíve mélyén, s hogy jó természete oltalmat keres ellenük. Azt is megérezte, hogy ezt az oltalmazót benne tapogatja a királyné. Kétségtelen ragaszkodást tapasztalt részéről maga iránt. Szemmel látható volt megnyugtató és serkentő hatása, valahányszor a maga észrevétlenül oktató módján elbeszélgetett vele, ha az asszony az ideiglenes királyi szállásnak az első mámorok után már szemébe ötlő szegényességéről, ridegségéről, a megszokott udvar játékaiknak s örömeinek hiányáról, a környezet egyhangúságáról, az erdélyi világ kisszerűségéről panaszkodott neki. Lovagi kötelességének érezte, hogy ezt a megéreztetett oltalomkeresést vissza ne utasítsa s eljövendő nehéz órákban ott állhasson mellettük, mert jól tudta, hogy a király zárkózott, befele forduló, sötét színű s egyhangú egyénisége nem fogja tudni ellensúlyozni a királyné szívéből föltörekvő indulatokat.

Hivatalt nem vállalt tehát, de végre is beleegyezett, hogy Erdélyben lakjék s családját ide költöztesse át. A király hozzá méltó módot talált erre, ami egyben kitüntetés és feladat volt számára. A Gertrúd királyné meggyilkoltatásában értelmileg részes akkori vajda, Benedek elkobzott birtokait, amelyek visszacsatoltattak a királyi földekhez s java részükben még megmunkálatlanul, hatalmas erdőségeket öleltek egybe a Maros völgyében, fel a Görgényi havasok legmagasabb gerincéig, neki adta a király, hogy arra a területre költöztetve vitézeit s jobbágyait, alkotómunkát végezzen az erdélyi királyság megszervezésében. Ezt már nem utasíthatta vissza, már csak fiáért s leendő utódaiért sem. Így most főleg azért látogat haza, hogy családjának átköltöztetését, javainak áthordását s megfelelő számú katonai és gazdasági munkaerő toborozását véghezvigye.

A tomaji mezőkről hosszú szekérsorok hordták az asztagokba rakott gabonát a cséplőszerűre. Ahogy a régen nem látott úr föltűnt csapatával, elhajigálták az emberek a vasvillákat, s rohantak hanyatt-homlok a földvárba, mindenikük elsőnek akarván hírt vinni a gazda érkezéséről. Mikor berobogtak az udvarra, már valóságos sokadalom tolongott a ház előtt, s nagy riadalommal, örvendezéssel fogadták őket.

A kőből épített tágas, a gazda ízlését dicsérő csinossággal emelt házat szép fák csoportjai s akkoriban egészen különlegesség számba menő virágos szegélyek környezték. Tomaj drága pénzeket adott a nála megforduló szerzeteseknek, hogy ritka palántákat, csemetéket, magvakat szerezzenek neki, különösen Észak-Itáliából valókat, amiknek megtelepítésében fáradhatatlan szenvedéllyel kísérletezett. Az utakra tisztai homokot hordatott, úgy, hogy a szemnek kedvesen sárgállottak a zöld gyep s a tarka virágok táblái között. Az úrasszony is nagy kertész volt, férjétől kedvvel tanulta meg ennek a szép mesterségnek titkait, valamint a plébános is értett a dologhoz, s így ha nem is volt otthon, a kert semmit sem szenvedett. Az úrfi nem bajlódott effélékkel, ő a földvár északi oldalától kezdődő s fel a Nyírség felé elhúzódo lápságot szerette bújni. Pompásan kiismerte magát a lápok között, kitűnő csónakos és vízivadász nőtt belőle.

A ház már többször volt újíva, de az első építető ős kitűnően választotta meg a helyét. A nagy síkon az egyedüli dombszerű emelkedés volt ez, a plébános szerint mesterséges. Untalanul bizonygatta, hogy nagy hun temető dombja s csakugyan nemegyszer kerültek ki ásás közben a föld mélyéből régi csontok, fegyverek, lószerszámok, amik most mind az úr gyűjteményében vannak, szépen megtisztogatva s elrendezve. A tiszaháti urak nem győzik kacagni háta mögött, bolondnak tartván a szemégyűjtésért, ahogy ők mondják. A dombot derekasan alkotott földvár övezi, négy szegletén keményre döngölt bástyaszerű kiszögellésekkel. Alatta mély árok, melybe a lápság vizét vezették be. Ilyenkor nyár végén bizony csak a fenekén zöldell a békanyálas, moszatos sár, s a hegyesre faragott, égetett nyársak, mint egy dárdaerdő, meredeznek föl a sáncból.

A ház tornácából a fák között mesterségesen vágott nyílon keresztül, szépen ki lehet látni a földvártól jobb kézre fekvő hatalmas gazdaságba, az istállók, ólak, csűrök, színek, itatók, kifutók mozgalmas világába, melyet mélyre leásott sasfák köré két sor vesszőből font s közötté agyaggal bedöngölt kerítés oltalmaz, pusztai betyárok és éhcsikaszkok ellen. A földvár déli oldalán, hasonló módon kerítve, katonák szállásai, jobbágyok házikói, szolgák putrijai s a házi mesterségek műhelyei vannak elhelyezve. Künn pedig, egészen a szemhatárig, itt-ott elszórt tanyai házacskák, néhány fűzfa vagy jegenye között, ahol késő őszig tanyáznak a mezei munkát végző dolgozók. Észak felől, már közvetlenül a töltés alatt, beláthatatlanul hullámszik a nád- és sásrengeteg, feneketlen morotváival, sikongató vízimadarak föl-föl-rebbenő felhői alatt.

Az úrasszony legényfia vállára támaszkodva a tornácon várta urát. Szépen megtermett, élete delén mosolygó, barna-piros, fekete hajú s szemű asszony. Az arcában szinte férfias komolyság és erő. Látszik, hogy férje gyakori hosszú távolléte alatt parancsoláshoz s minden dolog intézéséhez szokott. A fiú most van azon a határon, melyen a suhanc átlép a legénykorba. Homloka az apjáé: magas, boltozatosan előrehajló. Szeme és arcvonásai anyjának szabályosabb s nőiesebb mintáját követik. Izmos, fejlett, mint aki mindig szabadban él. Most is vadászból jöhetett, nagy torkú lápgázoló csizmái szárközépig sárosak. Nem volt ideje átöltözni.

Mögöttük a plébános állott, rendkívül magas, szikár, csontos férfiú, hatalmas görbe orra sasszerűen hajolt borotvált ajkai fölé, az álla szögletes és kemény, s egész arcának rendkívül elszánt kifejezése van. Homlokának gyönyörű kupolájáról s mély tekintetű sötét szeméből sugárzik az ész. Sötétbarna arca körül, mint világító láng, fénylik hátrafésült fehér haja.

A viszontlátás meleg, szeretetteljes ölelésekkel s csókokkal ment végbe. Az asszony anyásan simogatta szerelmes ura orcáit, a fiú kezére fektette arcát gyermeki kedveskedéssel, s ő két karjával szorosan ölelte őket magához. Úgy nyújtotta csókra az arcát a plébános felé, s testvériesen, jobbról-balról megcsókolták egymás ábrázatát.

Még ölekezés közben kérdezte az úr:

- Nincs-e baj a csikókkal? S az aratás hogy s mint?

Csak miután megnyugtatták, hogy mindezek jól vannak, kérdezősködött egészségükről s nyilatkozott a magáéről.

Mosakodás közben, minthogy akkor is körülötte álldogáltak, néhány szó esett a királyról, Erdélyről, meg az ottani dolgokról, csak úgy összevissza.

Tele voltak kíváncsisággal és kérdésekkel, de így volt ezzel a gazda is. A víz prüszkölése közben oda-odaszólt a plébánosnak:

- Bevált a piros festék?

Aztán megint:

- Fogja-é a hártýákat a gubacslé, amit együtt főztünk?

Majd:

- Hoztam egy csoda gyönyörű kelyhet, páter. Az ostoba székely ispán ideadta egy csikóért.

Egymás szavába vágtak, kérdeztek, feleltek, s így-úgy rövidesen tisztában voltak egymás dolgával.

Vacsoráig még meg is járták mind együtt a gazdaságot. Az úr dicsérte felesége gondosságát, hogy mindent milyen szépen virágoztatott s gondviselt. De az ököristállóban kifogásolta, hogy pocskolják az almot a béresek. Mire az asszony, a maga igazolására, hirtelen kézzel pofon cserdítette az öreg bérest, aki bűnbánóan sunnyogott előttük.

- Nem mindig mondtam, te disznó?

A katonákat már csak a férfiak nézték meg, az asszony visszafordult a vacsora végett. Jól is tette, mert akármilyen kedves lett volna is szívének az elismerés, mégse szeretett volna piruldosni a katonák előtt, márpedig itt ki nem fogyott az úr asszonya dicséretéből. Olyan rend volt a vitézek között, ruhák, fegyverek, lószerszámok, paripák, rendtartás, őrség s mindenféle dolog tekintetében, mintha csak maga az úr tartotta volna őket vigyázat alatt.

- Gyöngyasszony, gyöngyasszony! - erősítgette a plébános.

Visszamenet, a kertben, a már szürkülő estében egy kis vita támadt az úr meg a páter között egy este nyíló virág felett, hogy mi is az igazi neve s hová való, de nem tudtak megegyezni. Míg a vacsorát várták a tornácon, fiát kérdezgette ki az úr: mit tanult a páttertől, mit a hadnagyoktól s mit a természettől, vadászgatás közben?

A tudományokban bizony hiányosságok mutatkoztak. Ebben a tekintetben nem volt az apja fia, nem nagyon érdekelte a betű meg a szó.

- Jó gyerek a Déneske azért - simogatta a haját atyailag a plébános. - Utóvégre nem abbul fog megélni. Vitéz lesz belőle. Annak aztán jó!

Most megszólalt a fiú is, szemlesütve:

- Tudja-e apámuram, hogy min tépelődöm les közben?

- Nos? - kérdezte az, szeretettel gyönyörködve a fiában.

- Ha Tomajt megtámadnák, kifőztem, miképpen lehessen becsalni az ellenséget a lápságba. Mink ugyanis arra menekülnénk, hogy lássák, mennyire megijedtünk tőlük. Ők aztán utánunk. Mi akár lovon, akár gyalog, úgy el tudunk menni a titkos ösvényeken, mintha vert út volna. Minden legényt kitanítottam erre. Álmában is elmenne rajtuk akármelyik. De azok nem ismervén, nagy bátran a zöldjibe ugratnának, ami olyan, mint a gyepe. Egy se búna ki többet. Még egy ujjal se kéne segítsünk. A vízibüriük egyszeribe lehúznák a mélybe. Egész sereg pusztulhat ott.

Tomaj Dénes örvendezve veregette a fiú vállát:

- Okos beszéd! Csak gondolkozz tovább, ki tudja, mikor veheted hasznát?

Másnap kora hajnalban előállt Mikus, az udvarbíró, hogy urát elkísérje a földekre, s beszámoljon neki a gazdaság állapotáról. Ez a Mikus kis földű szegény szabad volt, aki már régen elszegődött a Tomaj-birtokra udvarbírónak. Az úr nagy birodalma mellett könnyedén elintézte a maga néhány ekényi ősi jussának apró gondját. Konvencióban kapott rá munkásokat is. Néha szóba került, hogy eladná a földecskét az úrnak, mert odaékelődött annak földjei közé. Ígért is érte Tomaj szép árat, de Mikus sehogy se vált meg az örökségtől. Mivelhogy családtalanul maradt, mindig mondogatta, hogy pénzért nem eladó az ő tagja, de halála után ingyen ráhagyja az úrfira, csak azt köti ki, hogy mindéig a nevére hívják s legyen elárkolva, hogy így fennmaradjon az emlékezete.

Évtizedek óta hozzáértéssel s nagy hűséggel kezelte az úr javait, s már régen úgyszólván családtagnak tekintették. Nagy kincse volt Tomaj Dénesnek az öreg, nyugodtan járta kötelességei útjait, tudta, hogy családjára s javaira úgy vigyáz Mikus, mint a tulajdon szeme fényére. Nemcsak gazdaembernek, de katonának is tartotta magát az udvarbíró, s mint ősi foglaltó-vitézek maradéka, büszkeség dolgában egy lófejvel sem maradt a nagy urak mögött. Meg is volt a respektusa Tomaj népének apraja-nagyja előtt. Különösen a cselédnépet fogta kurtán, s valóságos réme volt tolvajoknak, kóborgóknak. Ura távollétében csak egy nagyobbbat ismert magánál: az úrasszonyt, akinek a szeme rebbenése parancs volt a számára. Megosztottak a hatalom felett, s főleg így, nagy munkaidőben Mikus a külső földeken dirigált, míg Tomajné

az udvar s a belsőség parancsolója maradt. Mind a ketten aztán egyforma rabjai s kényeztetői az úrfinak, akinek még a gondolatát is igyekeztek kitalálni. Péter atyának sokszor kellett morogva lecsapnia a lúdtollat, s kibújni a kancelláriából, hogy misztikus tekintélyével közbedörögjön, ha ezek már nem bírtak Déneskével.

Az úr a pásztorgazdaságot akarta látni, s reggeli után Mikussal és Déneskével kilovagoltak a pusztára. A Tiszáig elnyúló síkon, mindenik a maga kijelölt területén, nagy disznókondák, juhnyájak legeltek, majd a fehérgulya s végre a besenyőménes területe következett.

El kellett ezeket jócskán határolni egymástól, mert a pásztornép mindenik fajtájának, aszerint, hogy mit őriz, külön természete s rangja volt, amit minden pillanatban készen állott ólomvégű fütykössel, csattogó karikással vagy éppen halálos nyíllövessel hozni a másik tudomására. Mindeniknek megvolt a maga gőgös oka, amiért a másikat lenézze, de viszont a titkos irigykedésre is szolgáltatott okot egyik a másiknak, mert kinek-kinek öröklött külön tudománya s sajátosságai vannak, amikkel a másik nem dicsekedhetik.

Teszem azt, a disznópásztorok híres kuruzslók és jövendölők, úgy megcsináltak akárkit, ha megharagította őket, hogy örökre elment a kedve a kötődéstől. Azt is tudja mindenki, hogy Szent György-nap éjjelén ők adnak kanokat a nádi boszorkányok alá, amiken azok a boszorkaszinatra lovagolnak. Hát ha csak gyalogemberek is, jó csínján bánni velük.

A juhászok ezzel szemben a fehérnépek kegyeltjei, mert ők tudják az ősrégi meséket, s fűzfa sípon bolondító nótákat fújdognak, amitől a holdnak futnak a leányok. Igaz, hogy csak számár a paripájuk, de pulikutyáik okosabbak még a gulyásoknál is s mindent megjelentenek nekik, a komondoraiknak pedig a fogára kerülni testámentum nélkül nem tanácsos.

Már a gulyások lovasemberek, hát természetes a büszkeségük. Róluk az a hír, hogy mord, kedvetlen s tudatlan emberek. Olyanok, mint a marha, amit őriznek. Annál kevésbé célirányos, még tréfából is, beléjük kötni. Igaz, hogy nehezen mozgó fajta s még a lovaik is lassú topogásúak, de az a bolond szokásuk van, hogy maguk helyett a marhát eresztik rá arra, akit nem szívelhetnek. Csak megkaparják bicskájukkal nagy zsíros nemezkalapjuk piszkát, azt a száraz ganéjból csinált tűzre vetik, s ha egyszer avval a marhák orrába bűdösítenek, megvadul az egész csorda, mintha veszett ördögök serege lenne, s megy, amerre ostorozzák, sárrá taposva mindent.

Nem is tagadja senki, hogy a csikós a pásztorok fejedelme. Nemcsak hogy lovas, de lovat is őriz, s ha méghozzá a besenyőménes van a keze alatt, akkor nincs mit vitatkozni a dolog felől. Olyanok ők is, mint a rájuk bízott állatok: nyughatatlanok, gyorsak, vadak, szenvedélyesek. Igaz, hogy a sorsuk a legkeményebb s az életük a legnyughatatlanabb. A szemüket is alig hunyhatják le, minden pillanatban résen kell állaniok, mert a besenyőménes olyan zajtól is megriad, amit ember füle meg nem hall s világgá fut. Aztán ami tolvaja csak van az országnak, az mind errefelé settenkedik, hogy elszakaszthasson vagy egyet a híres csikókból. Fene tudja, még a farkasok is falkával szoktak vonítani körülötte, úgy látszik, édesebb nekik a szagjuk minden másénál. Rosszabb a csikósnak, mint a háborúban lévő katonának. Föl is vannak fegyverkezve állig.

Tomaj a gazda gyönyörűségével szemlélte végig pásztorainak s állatainak minden fajtáját. Hatalmas állomány volt, s olyan kitűnően kezelt, hogy szigorú szeme alig-alig kaphatott hibát, s ha szólt is egyet-kettőt mindenütt, inkább csak azért, mert a nem gáncsoskodó gazdát tudatlannak s mulyának tartja a pásztornép, akit becsületbeli kötelessége meglopni.

De persze mégiscsak a ménes volt a kedvence. Száz meg száz ragyogó fekete gyönyörűség, minden neszre s mozdulatra idegesen táncoló tüzes ördögök, s mégis finomak, hajlékonyak, szinte gyöngédek, mint a szélben hajladozó nád.

Az öreg számadó messziről eléjük vágtatott egy vadul ugráló ménen, amelyet csak úgy szőrén ült meg s mozdulatlan vasmarokkal fékezett, úgy, hogy folytonosan két lábon táncolt.

Az úr lóhátról kezet fogott vele. Rövid szóval kérdezősködött: hogy s mint van a ménes?

Az öreg Gyok kurtán köszönve válaszolt:

- Megvan mind, nagyuram. Ámbátor Isten csudája.

- Megint volt valami? - kérdezte Tomaj, miközben a cserényhez lovagoltak. De már látta is. A pusztai itatókút óriási gémjén valami öt-hat akasztott tolvaj is lógott, s jöttükre károgra riadoztak föl körülük a dögvarjak.

- A java megugrott - mordult dühösen Gyok, keze fejével a hullák felé kólintva. - Ötvenen is voltak. Igazi csata volt.

- Ezek estek? - pillantott a kútgémre az úr.

- Fenét estek. Azok amott döglenek, ahun a nagy kárográs hallszik. Vagy húszan... Ezeket fogtuk.

- Vallottak.

- Semmi pofra. Csak amikor parázs volt a talpuk alatt. Akkor vallottak.

- Kire?

- Sámuel ispánra, a szerecsenyre.

- A Nyírségből jöttek hát!

- Onnan a.

Mikus dühösen szitkozódott:

- Nem lehessen ezt tovább nézni, uram! Kamaraispány, oszt lótolvaj, hogy az Isten a fekete pofáját... Nincs annál nagyobb gazember hét országban!

- Rá köllene menni - vélte Gyok.

Tomaj Dénes legyintett:

- Tudjátok, elég nagy úr, hogy letagadhassa. Ha emberrablásért még nem ütötték le a fejét, lóért nem fél az. Országul kell majd rámenni egyszer... S közületek? - fordult Gyokhoz.

- Egy bojtár. A Vaka. Ahun ni!

A cserény árnyékában szűrrel letakarva feküdt a halott. Ott, ahol a feje pihen, a szűr körül vörös a gyepe.

- Csákánnyal szakították bé a koponyáját - konstátálta Gyok.

Az úr Mikushoz fordult:

- A családjának add ki a járandóságát a jövő tavaszig.

Aztán Gyoknak mondta:

- Jól csináltátok. Köszönöm, Gyok, hogy megvédtétek a lovakat. Jöjj be majd az áráért.

Figyelme aztán az állatokra terelődött, s odament fiával közéje. Nagy körben lovasbojtárok őrizték a ménest. Soknak a feje vagy a karja be volt kötözve, az éjjeli csata emlékére. Időnként utat nyitottak a kör egyik végén, s megkondítva a karikásokat, tovább terelték az egészet. Az úr csodálatosan tudott velük bánni. Füttyére, mozdulataira köréje tódultak a szilaj csikók, s fejüket kedveskedve dörgölték hozzá. A nagyok figyelmesen mozgatva füleiket, komoly

érdeklődéssel szemlélték a barátkozást. Egyszer aztán a vezérmén harsányan fölnyerített, mire megiramodott az egész.

Tomaj hosszasan gyönyörködött bennük.

Jó dél lett, mire hazakerültek.

Ebéd után a kancelláriára ment az úr Péter atyával. Már alig várta, hogy viszontláthassa kedves hártýáit s nagy pénzen szerzett néhány ritka könyvét.

Az ablakmélyedésben, írotáblán pergamen volt kifeszítve. Mellette mindenféle festék apró tálacskákban s egész csomó faragott lúdtoll.

Az úr odament, s felvont szemöldökkel olvasta a lap tetejére írott nagybetűs címet: „Gesta Hungarorum”. Alatta sűrű, vastagon írott szép egyforma betűvel vagy harminc sor írás, készen.

- Mi légyen ez, páter? - hajolt kíváncsian az írásra.

A nagy, magas ember meghajtotta a fejét, s zavartan rebegte:

- Izé... voltaképpen... most nem másolok...

- Hát mit csinál?

- Hát... hogy is mondjam... izé... most magamtól írok valamit.

Tomaj Dénes meglepetten, örvendező szemekkel fordult vissza az írásról:

- Hát mégis belefogott?

A plébános bólintott:

- Belé, Deo volente. Sokat töprengtem rajta. Utóvégre a fejemben már rég kész van. De csak most látom, mekkora dolog ez efféle.

- Mi a plánuma, páter?

- Kezdetitől máig akarom megírni a magyarok históriáját.

- Ez már beszéd! Mindig mondtam, hogy híres ember lesz kegyelmedből. És én is büszke vagyok, hogy az én kancelláriámból kerül ki az első magyar história. Még sok száz évek múlva is együtt fogják emlegetni a nevünket, úgy bizony!

A páter csendesen ingatta a fejét:

- Nem hinném. Nem is akarom, hogy tudják, ki írta.

- Ugyan miért nem?

- Ne higgye kegyelmed, hogy szemérmességéből. De amíg a régi időkre nézve a sok csacska meséből kihámoztam, amit igaznak vélek, rájöttem, hogy a tiszta igazságot csak a Mindenható tudhatja. Nem akarom, hogy később holmi tudákos emberek majd énrám nyelveljenek s hazugnak mondjanak. Jobb, ha nem tudják, ki szedegette össze valaha nagy fáradozással s rostálta ki ésszel az egykor volt dolgok valóját. Nem az a fontos, hogy ki írja, hanem csak az, hogy mit ír.

- Jösszte, s mondja el kicsit kegyelmed, hogy s mint gondolta ki az egészet, s milyen renddel akarja megírni?

Letelepedtek. Péter atya lassacskán belemelegedve, mind átszellemültebb arccal adta elő az élénken figyelő Tomajnak a magyarok eredetéről szerzett tudományát, hogy mi igaz a mon-dákból, s mit toldtak hozzá ostoba igricek s hazudozó regösök, hogy jöttek nagy vándorúton

e hazába őseink, mint foglalták azt el, hogy csapdostak belőle nyugat népeire, s hogy higgadtak aztán Géza fejedelem s István király ökle alatt itthon ülő s rendes országgá.

Majd alkonyatig folyt a tudós s kedves beszéd a kiváló Péter atya ajkairól. Tomaj csak olykor szakította félbe egy-egy kérdéssel vagy megjegyzéssel, néha ellenvetéssel, amire Péter atya mindig meghökkenve kapta föl a fejét, gondolkozott egy kicsit, s aztán csodálkozva mondta:

- Hogy erre nem gondoltam! Micsoda eszet adott kegyelmednek az Isten!

Estefelé már szépen készen voltak a nagyszerű munka egész plánumával.

Akkor azt kérdezte Tomaj Dénes:

- Aztán mennyi idő kell hozzá, páter?

- Jövő tavaszra elkészülhetek a harmadával, ha szorgalmasan írom.

- No, abbul semmi sem lesz! - kacsintott titokzatosan Tomaj. - Nem lesz kegyelmednek csendes tele ez esztendőben. Csak úgy kapdosva írhatja majd. Más dolga lesz.

A plébános kérdő szemekkel bámult rá.

- Erdélybe viszem magammal, kedves páter.

- Hát oda mért? - kérdezte az, nem tudva, tréfára vegye-e vagy komolyan.

De Tomaj Dénes nagyon is elkomolyodott. Kezét a páter karjára tette, s bizalmasan nézve a szemébe, így szólt:

- Itthagyjuk Tomajt. Nézze, édes páter: a király úgy döntött, hogy költözzem Erdélybe.

Péter atya megnémult a meglepetéstől. Percekig nem jutott szóhoz. Végre homlokát tenyerébe hajtva csendesen válaszolt:

- Nem tréfa bizonyára. Látom, hogy komoly. De mért kell Tomajt végképp itthagyni?

- Végképp? Azt nem. De egy időre, talán évekre, igen. Látja, mint bölcs ember, hogy nem tehetek másként. Az ifjú király országot rendez Erdélyben. Máris szép rend kezdődött ott. Amíg az apja él, ott is kell maradnia. Majd elmondom, hogy s mért. Most csak annyit: nem nélkülözheti a tanácsomat, én szeretem, s szívesen szolgállok neki. Ne gondolja, hogy ingyen.

- Birtokot adott?

- Gazdaggá tett - bólintott Tomaj. - Nagyon gazdaggá. Magam sem tudom, páter, hogy mekkora birodalmam lesz. Talán akkora, amekkorát meg tudok szállni s dolgozni. Nagy termékeny völgy, óriási rétek s végtelen, irdatlan erdők. Transsylvania szíve. De nagyrészt még néptelen. Országot kell foglalnunk, úgy, mint kegyelmed dicső munkájában az ősi magyarok. Tomaj szép kis föld. De látja, ha egyszer fiam van s annak fiai lehetnek, ezt a nagy királyi kegyelmet csak úgy el nem lökhetem magamtól. El kellett fogadnom.

A páter szomorúan, de megértőleg integetett:

- Úgy-úgy... természetesen - mondta.

- Most főként azért jöttem, hogy katonát s munkást gyűjtsek arra a területre.

- Hát azt lehet. Azt igen, bőven. Annyi errefelé a kiforgatott s hazátlanná tett, amennyit csak akar. Embert, azt kaphat, akármennyit... De én? De engem minek?

- Hiszen nem örökre gondolom, értse meg. De úgy fordulhat, hogy a nagy munkából esztendőig se tudok idenézni. Asszonyfeleségemet mégsem hagyhatom férfinak is sok s nehéz törődésben, tőlem távol. A fiam is legénysorba jutott. Ilyenkor kell az apa szeme igazán. Nem akarom nélkülözni, s nem akarom, hogy nélkülözzön. A szemem előtt akarom látni, s

irányozni az életét. Ha pedig így van, akkor kegyelmedet szintúgy nem szeretném itt hagyni. Különben is, a hártványokat, a könyveket meg a ritkaságokat okvetlenül magammal viszem. A kertből is, ami jóféle gumó meg csemete van, érte?

A páter szíven találva hördült fel:

- A hártványokat? - hebegte rémulten. - A könyveket is? A sok szép ritkaságot?

Tomaj mindenikre rábólintott.

- Hogy a kertet is, úgy mondta?

Újabb rábólintás.

- De már akkor - csattant fel a páter s kiegyenesedett - csakugyan megyek én is, uram! Mi ördögöt keresnek itt tovább?... A hártványokat!... - mordult magában, s hátán összefonva karjait, idegesen kezdett le s fel sétálni a szobában.

- No lássa - mosolygott Tomaj Dénes.

A páter hirtelen megállott.

- Jó, jó, de hol fogunk lakni? Gondolom, azon a vad erdőn nem?

Tomaj kacsintott:

- Azóta már kész is a palotám Fehérváron. A télire odamegyünk a király udvarába. Majd csak tavasszal építünk valahol várat a birtokon. Kegyelmedre különben is szükség van az udvarnál.

- Mi? Miért? - riadozott a páter.

- A király kancellárja, Mátyus prépost, aki mellesleg mondva csudaszépen ír, nem győzheti egy egész ország ügye-bajának jegyzését. Hallotta némi szavamból híret kegyelmednek. Arra kért: venném rá, hogy álljon melléje a munkájában mint királyi jegyző. Én... meg is ígértem.

A páter nem is felelt, csak forgó szemekkel s bosszús morgással nyargalt körül, mint akit kivertek meleg fészkéből.

- Meg is ígérte! Meg is ígérte!... - dohogta nagyokat fújva.

De Tomaj jól ismerte. Tudta, hogy egyrészt vele menne tán a pokolba is, de másrészt sokszor panaszkodott, hogy egy ilyen elzárt helyen, távol a történelmet csináló köröktől, begyepesedik a historiát művelő ember feje. Így hát biztos volt felőle, hogy a dolog nagyon is kedvére van Péter atyának. Csak, mint jól nevelt s kegyes ember, becstelennek tartaná a tempó megadása nélkül mindjárt rávigyorogni a szerencsére, mint valami szemérmetlen farkas.

Elkezdte neki dicsérni Mátyus prépostot, a királyi kancellária lázas tempójú munkáját, az új országépítés páratlan alkalmait egy művelt és szent ember részére, a királyt, hogy mennyire tiszteli s becsüli a tudós embert. Addig s addig, míg a végén alig győzött válaszolni a páter kíváncsi s boldog kérdezősködéseire, aki csaknem sürgetni kezdte már az indulást is.

Nehezebb dolga akadt a feleségével meg a fiával. Azok hozzá voltak növe a házhoz és a birtokhoz. Tomaj nagy művészettel kecsgettette az új birtok kimeríthetetlen gazdagságának képeivel, a királyné körül kialakítandó udvar díszével s méltóságával az asszonyt, a székely s kun vitézség csábító festegetésével a fiút. Majd alkudozásba kezdett velük, hogy egyelőre csak a tavaszig menjenek át Fehérvárra, s akkor majd meglátják a többit.

Anna asszony félt a királynétól s az udvartól. Nem olyan élete volt eddig, amilyenről az öreg király udvarával kapcsolatban hallott, s amit őszintén megvetett és haszontalannak tartott. Dehogy, a királyné egészen más, bizonygatta Tomaj nagy hévvel, s utóvégre vagy nagyúri asszony az ő felesége, vagy nem. Ha az, akkor nem maradhat örökre egy falusi birtok rabja,

nem töltheti az egész életét ostoba cselédekkel való mérgeződésben, s igenis, meg kell mutatnia, hogy van olyan, sőt különb, mint azok a selyemmacskák, akik ott szoktak nyávogni a királyi termék váncosain. Erdélyben egészen másra van szükség. Méltóságos, komoly, ország dolgához is értő tanácsadókra, a fiatal királyasszony számára. Nem tréfa s nem henyélés ott az élet, hanem kemény munka s kötelesség, mint a régi nagy királyok idejében. Aztán, ha úgy szereti a gazdaságot meg a parancsolást, majd lesz belőle része bőven az új birtokon, csak győzze. És különben is, az a kérdés, hogy hajlandó-e nélküle élni esztendőig, ha ő nem szabadulhat a királytól?

Mínthogy erre az évrre meghomályosodott az asszony szeme, Tomaj tudta, hogy győzött.

Ami a nádasokat meg a lápot illeti, hála Istennek, könnyű dolga volt, hiszen már csak Fehérvár környéke csupa tocsogó, s annyi ott a vadliba, réce, hogy száz esztendeig se lehetne kipusztítani, még ha éjjel-nappal mindenki azt művelné is. Arról ne is beszéljünk, hogy éppen az új birtok torkában van a Marosnak örökké rakoncátlan ártere, s nem messze a Mezőségen olyan tavakról mesélnek, amilyen tán csak a Balaton ha lehet. Végre is meg kell mutatni ott Erdélyben valakinek, hogy mi az, ha az ember ismeri a vízi vadász mesterségét!

Amilyen makacs volt Déneske az elején, olyan szépen lépre ment a végére, s az apa föl-szusszanva törölte le verejtékes homlokát.

Nagy szerencse, hogy a Tomaj-birtok sorsa felől valamennyien nyugodtak lehettek, hiszen az öreg Mikus inkább négyfelé vágatta volna magát, semhogy a legkisebben is elnézze valami kárukat.

Abban pedig szintén egyetértettek, hogy a besenyőménest kétfelé kell osztani, s a felét Erdélyben kell az új birtokon megtelepíteni.

A következő napokon nagy tanácskozást folytatott az úr Mikussal, a vitézek vezetőivel, meg a berendelt s a környéket jól ismerő öregebb jobbágyokkal, hogy kik maradjanak a birtok népéből Tomajon s kik menjenek át a költözéssel Erdélybe? S ami a fő: miképpen lehessen ígérekkel, jutalommal s lehetőleg mérsékelt egyezséggel új népet toborozni a megszállásra, katonát, földtúrót, pásztort, mesterembert, erdőirtót, ahogy azt Tomaj Dénes már szépen kitervelte s beosztotta.

Tomaj környéke ebből a szempontból is igen szerencsésnek volt mondható.

Körülötte az utolsó húsz esztendőben három-négy nagybirtok keletkezett királyi adományok magvából, melyek köré a nagy étvágyat kapott új gazdák vétel, csere, egyezés, s ha kell, erőszakos foglalás útján foggal-körömmel tépték oda mindazt a földet, ami csak kapható volt.

Ezek között a legfélelmebben nagyra hízott úr, Sámuel kamaraispán volt, egy több mint kétes egzisztencia, akiről mindenki tudta, hogy eredetileg izmaelita jövevény volt, valószínűleg bolgár, s Apodfi Dénes kormánya alatt, két könyökkel törtetve előre, fokról fokra szerezte meg magának az adók s vámok bérletét, míg a kamaraispáni méltóságot is elnyerte, igaz, hogy a főpapság tiltakozása miatt nyilvánosan megkeresztelkedett az esztergomi székesegyházban. De persze ezzel a kutyából nem lett szalonna.

A Nyírségben kapott adománybirtokot, s ezt a lakatlan s nagyrészt járhatatlannak ismert óriási területet csupa idegenből hozott néppel: kazárral, bolgárral, kunnal lecsapolhatta, megművelte, de egyben arról is gondoskodott, hogy idegennek szinte átlábolthatatlan lággyűrével maradjon körülveve, mint egy bevehetetlen vár.

Az egész országban rémségeket suttoztak arról, hogy mi történik ezen a ravaszul elzárt titokzatos óriás birtokon. Általánosan ismeretes volt, hogy ez a szerecsenyek, a mohamedán izmaelita kalmárok, vámszedők, népnyzók menedékhelye. Állítólag mór menekültek is éltek

ott, akik a keresztes hadak által alapított bizánci latin császárságból és az arabok uralmától felszabadított Spanyolországból szökdöstek ide. Az ő művük lett volna a lóp lecsapolása s a birtok berendezése, minthogy köztudomásúlag híres számtudósok és mérnökök voltak.

Ebből a gyűrűből, mint a pók a hálójából, bocsátotta ki Sámuel a maga fonalait, amelyekkel lassanként százféle módon birtokához bogozta a környékbeli elszegényedett szabadok földcskéit, hol adó fejében, hol bőven adott kölcsönök uzsorájában, hol vásár, hol erőszak útján. De az bizonyos, hogy csakhamar vagy rabszolgává, vagy földönfutóvá tette az ősi foglalók elnyomorodott maradványait.

Akiknek ezek közül megmaradt a becsületérzése, vagy önként álltak a kamaraispán szolgálatába katonának, várjobbágnak, vagy engedtek a kényszernek, mellyel a várnép vonta őket magához a terhek megosztására, csak hogy meglegyen a mindennapi kenyerük. De aki nem adta fel a függetlenségét, mint földönfutóvá tett koldus csakhamar betyárrá züllött, s előbb egyedül, de nemsokára bandákba állva szaporította a lótolvajok, nyájelhajtók, pince- és magtárfeltörők, kalmárookra leső útonállók egyre félelmetesebb seregét.

Ha kisebb mértékben is, ugyanez történt a többi nagybirtok körül is, s Tomaj földje végtére mint a tisztesség kikacagott szigete állt közöttük egyedül, folytonosan fenyegetve mohó étvágyuktól s az útszélre kilökött haramia nép által.

Ez volt az az elem, amelyből Tomaj emberei bőven toborozhattak erdélyi megszálló népet.

Persze ugyancsak vigyázniok kellett, hogy ebből a rothadó masszából éles szemmel kiválogathassák azokat, akik még nem veszték el a munka s a becsület számára. Volt olyan is elég, akit csak a nyomorúság juttatott a söpredék közé, de gyalázatnak s szégyennek érezte életét, s két kézzel kapott volna minden után, csak hogy ismét embersorba kerüljön.

De értették a dolgukat Mikus emberei, s néhány nap múlva húszával, százával nyüzsögtek Tomajon a vállalkozók. Arra vigyázott az udvarbíró, hogy a fegyvereiket már a határmezsgyén elszedjék tőlük, mert mit lehessen tudni?

Tomaj a plébánossal, a feleségével, a fiával s Mikussal ment közójük. Egyenként hallgatta ki őket. Éles szemmel kutatott szavaikban s pillantásukban. Gyors ítélettel választotta szét a hazugságot az igazságtól, a nagyszájú ígéretést a komoly elszántságtól, a valódi nyomorúságot a zsákmányéhes képmutatástól.

Szökött cselédet s várkötelekből önkényesen kiugrott jobbágyot irgalom nélkül visszakergett. Ha egyedül maradt is vele tán az egész országban, akkor sem volt hajlandó a törvény és szokás ellenére előmozdítani a köteleességszegést. Az volt a véleménye, hogy ilyen emberek az ő szolgálatában is hasonlóan fognak viselkedni. Csak elszegényedett vagy földjéből erőszakkal kiforgatott szabad embereket s az úgynevezett „király famíliájába emelt” volt várkatonákat fogadta föl, ha egyébként tisztességet s engedelmisséget látott bennük.

Egyik nap jobb időket láthatott, de szörnyen lerongyolódott s lesoványodott ember könyörgött fölvételeért. Póknak hívták, családját Tomaj is jól ismerte valamikor. Az apja így-úgy benne volt a királyné elleni összeesküvésben. De nem lehetett rábizonyítani, csak rebesgették. Azonban idegengyűlöletükről s az udvar elleni folytonos dohogásukról híresek voltak a Pókok.

Valamikor szép birtokuk volt a Tisza mentén, de mint tüzes ellenzékiek, távol maradtak az udvartól. Ennek az apja ispán is lehetett volna, de gögösen visszavágta, mondván, hogy ő foglaló magyar, s nem lesz a király tányérnyaló kuttyája. Körülöttük mindenki törtetett, hogy lovag lehessen, s adományért, hivatalért elkísérhesse a királyt az ország határán túli háborúba. A család egyik ága be is került az udvari körökbe. De a többi megmaradt hagyományai mellett. Árulónak tekintették az udvari ág tagjait, s azt tartották büszkeségüknek, ha kiöphettek az ilyenek felé.

Minden szomszédjuk felhízott szépen, az ő földjük meg szép csendesen fogyogatott. A család nőtt, az osztály mind kisebb darabokra tördelte a birtokot. Aztán le kellett vetni a fényes ruhákat, elmaradtak a hetedhét országra szóló lakomák, el kellett adogatni a gulyát, méneseket, világgá küldeni a szolgálkat, hogy el ne egyék az urak elől a kenyeret. Majd bizony meg kellett fogni saját úri kezükkel az ekeszarvát, aztán Isten őszentfelsége is segített árral, jégesővel, aszályal: egyszerűen megjelent a birtokon a szerecseny, s megkérdezte, hogy nem eladó-e?

Mikor ez történt, akkor már ez a rongyos Pók volt a család feje. Szó nélkül kirúgta a hitetlen kutyát. De Apodfi Dénes okos ember volt, szépen kitalálta a rendkívüli hadiadót, a nyolcvanadot, a harmincadot, a kamara hasznát, a vámot, meg az Isten tudja, mi mindent, s ugyanez a kirúgott szerecseny jött a kamaraispán darabontjaival, egy esztendőre se rá, s röhögve hajtotta el az istállóból a megmaradt marhát, lovat. Ő mit tehetett volna? Káromkodott szépen, cifrán, de eredménytelenül. Azon a télen már éheztek a feleségével meg a süldő leánykájával. De jó az Isten! Imhol, alig csordult az eresz, visszajött a szerecseny, mintha semmi sem történt volna, s vigyorogva kínálta aranyait a földért. Hogy adta volna? Befogta magát az ekébe, az asszony gyöngé kezével rázkódott utána az eke szarván, s aztán elvetették a hitvány ocsút, amit még meg nem rágott az egér... Minden hiába! Újra jött az adó, s ment vele most már a föld fele. Tanyát épített rajta magának a kedves szerecseny. Mit tehetett volna? Most már odaadta neki néhány rongy dénárért, ami megmaradt. Ő maga meglett volna akárhogy, de mit csináljon az asszonnyal meg a leánykájával?

A rokonok elnézték egy darabig, mert ő dolgozott nekik, mint a barom. De hát azok is szegények voltak, csakúgy maguk húzták az ekét, mint ő is, s kinézték a szájukból a sovány falatot. Próbált ő a szolnoki ispánnál elhelyezkedni, katonának. De a vitézek hallani sem akartak róla, hogy maguk közé fogadják, rongyos is volt már akkor. Utóvégre is a szerecseny segített rajta.

Jó szívvel tanácsolta, hogy forduljon az ő hatalmas urához, Sámuelhez a Nyírben. Ő majd segít rajta, igen jószívű ember. El is jutott hozzá asszonyával s leánykájával, akít, ha nem lett volna olyan ösztövé a sok éhezéstől, igen csinos leánynak mondhatták volna. No, az ispánnak így is tetszett. Azt mondta, hogy megveszi az asszonyt meg a gyermeket, de ő maga nem kell. Hogy adta-é? Dehogyan adta! Szabad ember volt ő még akkor is, ilyen gyalázatra nem kapható. Nem is rajta múlt, hanem az ispánon. Úgy kihányatta a palotájából, hogy csak úgy röpült. Azt meg kell adni, hogy némi pénzt is hajítottak utána. Aztán lóra kötötték, s a lápon keresztül kinyargaltak vele az ispáni birtokról. Annak immár négy esztendeje, sóhajtott a rongyos ember, eltompult, közönyös arccal.

- Mi lett osztán az asszonyoddal meg a leányoddal? - kérdezte Tomajné részvétellel.

Az ember legyintett:

- Sohase láttam őket többet. Gondolhatod, nagyasszonyom.

A plébános lángolt a felháborodástól:

- Keresztény ország ez, uram? - kiáltotta öklét rázva. - S nincs senki, aki ezen segítsen!

Tomaj szomorúan bólintott. Megint az emberhez fordult:

- S te azóta?

Az ember vállat vont:

- Haramia... - Aztán egyszerre felordított, térdre vetette magát, s könyörögve emelte föl redves, szörnyű kezeit: - Ha van Istened, uram, vígy magaddal valahová, ahol egy tisztességes harcban kionthatom a véretem!

- Velünk jössz - mondta Tomaj Dénes.

Mária királyné leánykáival játszadozott az új palotásház gyermekszobájában. Az elszálló évekkkel egyre-másra érkeztek a kicsikék. Immár négyen sírnak-kacagnak körülötte. Mind a négy leányka, s hogy már az Isten így adta, szeretik őket s örvendeznek nekik, noha minden áldott várakozási időben fiúért imádkoztak. Talán majd az ötödik, reménykednek, mert most már tudják, hogy az is elindult az ég angyalkái közül.

Különben vétek volna keseregni, mert mindenik gyermekecske szép és egészséges. Legnagyobbikuk, Kunigunda már hat esztendőske. Különös egy gyermek. Mindig komoly és áhítatos az arccskája, s még a játéknál is jobban szereti a templomot. Ragyog a szeme, ha a szent énekeket hallja, s nyitott szájacskájával akármeddig csodálná a Szentszűz és a Jézuska képét az oltár körül égő gyertyák rezgő fényében. Sohase akarja abbahagyni az esti imádságot. Még! Még! Szokta unszolni anyját, mikor az már végigmondott vele mindent, amit csak tudott, s amit a gyermek mind megtanult tőle. Százszor is el kell mesélnie, milyen lesz az új szentegyház, ha majd egészen elkészül s eltakarodnak körül a most még mindent elrejtő állványok, amelyek a gyermek látása szerint szinte már az égig merednek. Mátyus prépostot, Péter nótáriust meg az oktató fráteret, akik mindennaposak a királyi házban s szinte megdöbbenve figyelik a gyermek példátlan áhítatosságát, ha csak szerét ejtheti, folytonosan faggatja újabb és újabb szent történetekért, melyeket annyira a szívével hallgat, hogy rajongó könnyek csillognak szemeiben. S aztán úgy beszél a legendák alakjairól, mintha velük, közöttük élne.

Margitka, a második gyermek, ötödik évében járó édes csöppség, mindenben ellentéte. Ki tudja, melyik vidám, hódító francia ősanjára ütött? Idegen szökesége, mindig nevető világoskék szemei s fehér rózsás arccskája az éjhajú s halványbarna Kunigunda mellett olyan, mint a fény az árnyék mellett. Folytonosan csacsog, mindenből játékot csinál, s mintha egyszerre lenne ott, az egész házban, minden cseng-zeng kacagó jelenlététől.

Annácska még négykézláb mászik, Katica pedig bölcsőjében rí. Róluk hát nincs még különösebb mondanivaló.

Esztendők teltevel a királyné megasszonyosodott. Karcsú alakja kített, nyugtalanító, harmóniatlan szépsége életerős nyári virulásba érett. Régi virágszerű gyöngédsége elszállt, s helyet adott az öntudatos, kiegyensúlyozott asszonyi s királynéi méltóságnak.

Anyai kötelességeit komoly szeretettel és gondossággal végezte, de nem volt az a természet, ki maga is gyermekként merül el s újul meg gyermekeinek fakadó tavaszi lényében. Talán mert csodálatos könnyűséggel viselte s szülte őket, hiányzott a velük való közösségből az anyaság legmélyebb gyökérszála, a folytonos édes rezdülésű fájdalom.

Ehelyett azonban nagymértékben élt benne a felelősség érzése. Tiszta szemmel nézte a gyermek testének és lelkének érdekét. Nem hagyta őket túlságosan magára kapni, azt akarta, hogy jutalom legyen nekik, ha közéjük megy. A melléjük rendelt gondviselőket szigorú rendhez szoktatta, nem volt szabad kényeztetniök a kicsiket, s mihelyt azoknak értelme nyiladozni kezdett, kötelességükké tette, hogy magaviseletükkel kifejezzék a gyermekek előtt azok királyi rangját s a maguk szolgaságát.

Maga is jól tudta, hogy ez a mintaszerű kötelességteljesítés, ez a magának és másoknak határokat szabó hideg fegyelmezettség nem az ő igazi lényéből fakad. Ez mind Róbert érsek reguláinak összeszorított szájjal való engedelmes teljesítése. Jó ez így, mert saját maga előtt is elnémítja a mélyben dübörgő lázak lármaját. Talán jobb az is, hogy leánykákat szült férjének, akikkel szemben könnyebb parancsolnia önmagának. Egy fiút imádni tudott volna, egy fiúba

felolvadt szenvedélyességgel oltotta volna át mindazt, ami ösztöneiben izzik sustorogva, hogy valamikor mindent korlátlanul kiéljen, ami az ő asszonyi sorsának béklyói között hallgatásra s halálra ítéltetett.

Férjét a fiatal szerelem évei után is változatlan vagy még erősebb szenvedéllyel szereti. Egy az életük, a sorsuk. Büszke reá, csodálja, szolgálni akarja, segítőtársa kíván lenni, s betakarni, elfedni minden fenyegető rém elől. De ma már tudja, hogy ennek a szeretetnek törvényét ország, királyság érdeke, jövője szabja meg. Mind kevésbé lehetnek egymáséi, mindinkább csak a munkában egyek, amit meg kell osztaniok. Senki se tehet szemrehányást neki. A király gyakori távollétei alatt régen hozzáedződött az uralkodótárs szerepéhez. Míg azt a hadak készítése, mustrája, gyakorlása, ország rendjének fenntartása, igazságosztás s pihenőül hetekig tartó vadászatok foglalják el, az udvartartás s a gazdaság ezer gondja az úrasszony vállát terheli. Emberül, férfi módra hordozza ezt a terhet, mindenki láthatja. S az ő pihenője? Az ő öröme? Hol vannak Erdélyben a nikeai vagy csak a magyar királyi udvar díszei, fölmagasztosító szertartásai, gondokat feledtető pazar ünnepélyei, multságai, szépszavú lovagjai, édesen hízelgő hölgyei, tündöklő aranya, fenséges hús márványai, meleg selymei, a nagyvilág mámorító hullámszáma s a boldog életcsúcs, ahonnan a világ végéig látni, messzi magasban a tömeg szennye s párái fölött? Semmi, mindebből semmi. Szűkfejű, szörnyen unalmas, lelkük fenekéig tisztességes, boldogan elhízott asszonyságok hurcolkodnak tél jöttére férjeik újonnan épült fehérvári házaiba, s multságul guzsalyt s rokkát hoznak magukkal a királynéhoz, vége nélküli tél esti tereferére. Tavasz érkezén aztán ezek is elszekereznek birtokaikra.

A királyné elfeledkezik gyermekei lármájáról, s tekintete a nyitott ablakon át hirtelen jött sóvárgással száll nyugatnak. De az Érchegek kék gerincei zord rendreutasítással verik vissza ezt a tekintetet. Megrázkódva felsóhajt. Feláll. Lesimítja köntösét, s szigorúan rászólva a csacsogó gyermekekre, kimegy a szobából, intézkedni ezer reá váró dologban.

Béla király a kancelláriában beszél meg Mátyus préposttal a leveleket, amik jöttek, s a válaszokat, amik mennek. Férfi lett a királyi ifjúból. Most még szótlanabb, komorabb, mint valaha. A szeme sarkában már néhány korai ránc vetődik.

Nem közeledett az emberekhez, csak távolodott tőlük. Szükszavú az elismerésben, kemény az ítéletben. Mindent lát, tud, s maga szeret intézni. Ha meg is kérdi egyik-másik emberének véleményét, most már sohasem nyilatkozik, hogy egyetért-e vele. Csak szótlanul bólint, maga határoz később, s esténként tollba mondja Péter nótáriusnak rendelkezéseit. Vasmarokkal tartja össze népeit, országát. Évente megfordul váraiban, megmustrálja a székelyeket, megvizitálja a szászokat, jelentést kíván a kunokról. Tekintetét el nem kerüli semmi mulasztás, bizalmának csak hallgatás a jele. Utolsó dénárig tudja s számon veszi jövedelmeit. Gyűlöl és megtorol minden erőszakot, túlkapást, visszaélést. Pontosán mér juszt és tartozást, mint hiteles mérlegei az ércek súlyát.

Rend van Erdélyben, s régen elszáradtak a haramiák az akasztófákon. Ami emberi dúvad maradhatott még, messzire elhúzódtott eddig munkába nem vett rengetegek mélyére, medvékkel, farkasokkal tépődni a pusztá eledelért. De már ilyen hely is mind kevesebb. Tomaj Dénes fejszései szaporán döntik az erdőt. Most már az ő tutajai borítják a Maros hátát. Szép váracskája áll a völgy összeszűkülő torkában, megtisztított hegy tetején, a havasok lábánál. Egyre-másra nőnek ki a földből jobbágyainak falucskái, s már ontja áldását az eke alá vett őshumusz. Néha, ha rengeteg munkája engedi, megjelenik a királynál s a királynénál. Csakis ilyenkor dereng föl valami régi fény a királyi arcon s színesedik mosoly Mária ajkai körül. Ő az egyetlen bizalmasuk, barátunk tekintett tanácsadójuk, akiben a király megérzi saját emberlétét s a királyné távoli fényes világok visszfényét.

Mindenki tiszteli és féli a királyt, hódol a királynénak, de nem szereti őket senki más, csak ez az ember. Mindenkinek életére vigyáznak ők, de nem szeretnek senkit, csak ezt az embert.

Vadászni is hozzá jár legszívesebben a király. De ezek nem a nagy, szinte szertartásos és ünnepélyes királyi vadászatok, hanem csak szolgálktól kísért bizalmas együttbarangolások a havasok rejtelmes világában. Ott, esti tábortűznél csendes szavak esnek közöttük a múlttól, jövőről. De azt nem tudja senki.

Néha a királyné is elkíséri férjét Tomajékhoz. A komoly, férfias, egész lelkével férje munkáiba olvadó Anna nem ért a hízelgéshez, de nem is akar. Természetes, egyszerű előkelőséggel fogadja úrnőjét. Szeretet nincs közöttük, se asszonyi bizalmaskodás, de jól megvannak együtt. Egyféle a munkájuk, van miről beszélniük, s eltelik az idő.

Déneske már embernői ember lett. Szó esik gyakran a házasságáról. Hallani se akar róla. Egy szerelme van: a havas. Ezt még szebbnek találja a lópoknál is. Fáradhatatlan, vakmerő vadász. Rajong a királyért. Ahányszor náluk vadászik, fenn a havason, reggelig ő öröklik felette, sohase bízná senkire. Mikor alszik ilyenkor, azt csak az Isten tudja. De bírja rettenhetetlenül.

Évek óta nincs többé hír a keleti veszedelemről. Talán végképpen el is enyészett. A kunok legalább, úgy látszik, ezt tartják, mert mind bátrabban ficánkolnak az erdélyi király fennhatósága ellen, s szegény Teodor püspök kétségbe van esve az erkölcsük felett.

Csend van Erdélyben. Csak ne volna olyan furcsán szokatlan. Régen nem pihent esztendőt se egyvégtében a kard. Van valami nyomasztó ebben a békességben, mint a rekkenő nyári levegőben.

Csak a király és Tomaj Dénes tudják, hogy Nyugaton annál izgatottabb a léghő. Erős őrizettel zárják el annak minden híre, hatása elől az erdélyieket. Nem akarják beengedni a mételyt. Még erősödni kell, mert nagy számadás készül.

Róbert érsek rendszeresen küldi izeneteit a künnlevő dolgokról. Valami titokzatos gazság készül, írta legutóbb. Ő már többször megpróbálta rávenni az öreg királyt a Béláékkal való kibékülésre. Igyekezett megvilágítani előtte tanácsadóinak kétszínű viselkedését, mely mögött nemcsak Béla elleni gyűlölet és félelem rejlik, de nem lehetséges jóakarát és szeretet az öreg királlyal szemben sem. Csak valami még nem világos, iszonyú gonoszság lappanghat, aminek érdeke az apa és fiú egymástól való távol tartása. De nincs kinek beszélni. Hiszen bizonyos, hogy András király elfelejtette már magát az okot, amiért minden történt. Apodfi Dénes különben is gondoskodott kárpótlásról, amivel felejtse urának dühét s enyhítse bánatát Jolántha királyné haldoklása felett. Mert a szegény szép és jó királyasszony rohamosan hanyatlik sírja felé. A nádor most már nyilván csak arra törekszik, hogy Bélát egyszerűen kitörölje apja lelkéből, s egészen más irányba fordítsa figyelmét. Hogy mi ez, azt az érsek még nem tudja, legfennebb sejt. De az is csak csapda lesz bizonyára, mert a nádornak és társainak kizárólag a saját haszna s hatalma fontos. Egyre visszatérően, mind szenvedélyesebben panasztak az érsek levelei az egyház már-már túrhetetlen sérelmeiről. Legutóbb azt írta, hogy a pápához készül, s abból valami olyan fog kerekedni, amitől mind a két füle megcsendül annak, aki hallja. És még egy súlyos mondat: légy készen, az idő közel van.

Nagy emberek nagy gondjaitól távol zajlanak a kicsik apró gondjai, amelyek nekik semmivel sem kisebbek amazokénál.

Gyönyörű hajadon lett Áron bá fogadott leányából. Most már Ágniskának hívják, s az öreg sohase bánta meg, hogy kiszedte a halál torkából, mert ez a leány olyan hűséggel s szeretettel hálálta meg jóságát, hogy a tulajdon édes gyermeke se tehette volna különben.

Ragyogott a boronaház a tisztaságtól, és soha nem kellett panasznia Áron bának afelől, hogy nincs, aki főzön, mosson, varrjon rá. Boldogult anyó se gondozta őt édesebben.

Hogy elnehezedett az öreg a köszvény miatt, el akarta adni a lovacskákat. Ágniska hallani se akart róla. Tudta, hogy az öreg hamarosan utánahalna kedveskéinek. Hiszen Áron bának az

volt az élete, hogy beszekeresse a világot. Különösen tavasz nyíltával fogta el mindig a kóborlás láza. De Ágniska ezen is segített. Megtanult úgy bánni a lovacskákkal, mint a gazdájuk. Kefélte, abrakolta, hajtotta őket, hogy Áron bának kicsordult a könnye a gyönyörűségtől.

Mikor már nagyon hasgatta csontjait a nyavalya, felpakolta a leányt a szekérbe, jól megrakta a szekérdereket elemózsiával, berendezte, mint egy házat, s szépen elszekerezette Áron bát a messzi Büdös-barlanghoz, aminek gyógyító hatalmáról csodákat beszéltek a székelyek. Ha az ember csak a fájós lábát lógatja bele, élet. De ha beleszippant, halál. Mondják, hogy mélységes fenekén ezer meg ezer madár csontjai fekszenek, amik röptükben elérve a gyilkos lehelettől, holtan estek belé. De bizony embercsontok is vannak ott sárga kénvirággal lepve, mert a hagyomány szerint oda lökték be a halálraítélteket. Néha el-eltűnt egy-egy szerelmes leányzó is, avagy búbanatos legény, és sohase került vissza. Ezekről azt tartják, hogy a barlangba ölték magukat. Az a kékes villódzás, amely éjjelente ott lobog fölötté, összeölekezett holt szerelmesek lélektánca. Ezért is csak reggelente ment, aki mert, gyógyulást keresni a barlanghoz. Éjjelre igyekezett jó távol táborozni tőle.

Erre a félelmetes helyre vitte el Ágniska Áron bát. Hetekig tartó boldog szekerezés volt ez a gyönyörű fenyvesek és sziklák között. Nem csalódtak a barlang hatalmában sem. Áron bá megdagadt térdei megenyhültek s lelohadtak tőle. Félték kicsit, hogy a csudába ne félték volna, de óvatosak voltak, s az öreg lángoló csóvával próbálgatta ki a halál határait a barlangban. Ez is tiszta csoda volt. Ha magasra tartotta a feje fölét, vígan lobogott a csóva. Igen tovább is, ahogy kinyújtott karral lefelé engedte, de egyszercsak, úgy derékon aluli magasságban, nagyot lobbanva aludt ki, szempillantás alatt, mintha csak vízbe dugta volna.

Elmúltak ugyan a hasogató fájdalmak, de a járás továbbra is mind nehezebbé vált Áron bának. Így aztán a juhok gondja is lassacskán egyedül Ágniskára maradt. Neki kellett olykor-olykor kilovagolnia a hegyekbe, utánaézni a Juon pásztorkodásának. Régebben nagy mulatság volt ez, mert ketten poroszkáltak a kedveskék hátán, s Áron bá ezer vidám mókát s szép tündérmesét tudott mondani, hozzáfűzve fűhöz, fához, kőhöz, patakhöz, mindenfélehez, ami csak útjukba került. A leány szomjasan itta a meséket. Szeme bogara kitágult a gyönyörűségtől s hol kacagott, hol könnyezett.

Joun szép szál fiatal legény volt már akkor, mikor először látta meg.

Az eszténa mellől két óriási lompos komondor csattogtatta rájuk fogait, üvöltve, míg meg nem ismerték Áron bát. Aztán elhallgattak, csak őt morogták körül gyanakodva. Később vele is megbarátkoztak.

Áron bá hahózására, fönt a sziklák között jelent meg Juon. Már előbb hallották búbanatos tilinkóját. A kiáltásra abbahagyta, fölbukkant a csúcson, mint egy gyönyörű zerge, zengő kurjantással válaszolt, s aztán, mint valami búbájós, hihetetlen szökkenésekkel ugrált le hozzájuk, szikláról sziklára szökellve. Vállát verte fekete haja, sötét arcában mint a hó, villogtak fogai, s szeme perzselt, mint a tűz.

Ő akkor csak vézna kölyök volt, alig gyógyult fel sebeiből. Tátott szájjal bámulta Juont, de az ügyet se vetett reá. Csak éppen hogy megpillantotta, aztán a gazdával törődött csupán.

Csak akkor villant meg érdeklődés a Juon ábrázatán, amikor a leányka az ő nyelvén szólott hozzá. Nem is akart hinni a fülének, s aztán szokatlan módon megeredt máskor szinte napokig hallgató nyelve, szapora kérdéseket rikkantott feléje, s úgy itta a füle a válaszokat, mintha szebb zenét hallana tilinkója szavánál is.

Aztán nőtt, fejlett a gyermek. Kibontakozott üde, erőteljes szépsége, ahogy csak nap, szél, patak s erdő képes ragyogóra formálni s megzománcozni egy édes leánytestet. Hogy aztán egyedül lovagolt ki az esztenához, Juonnak mind kevesebb lett a szava, az is mélyről tört föl

belőle, de mind beszédesebb lett a leányra tágult égő szeme, s hatalmas izmai reszketve vonaglottak lefojtott indulatában.

A leány látta, megérezte ugyan a fiú hatalmasan fölvirágzó vágyát, de eszébe se jutott megremegni tőle. Más kép bontakozott ki az ő szívében s más vágyak feszítették kebelét.

Egyszer, hogy megint egyedül járt odakünn s lovát legelni csapva, egymás mellett ballagtak egy darabon a juhok után, Juon leterítette egy sziklára gyapjas kocsokját, s kérte, hogy üljön melléje.

Messze jártak akkor is Ágniska gondolatai, messzire révedeztek szemei, nem is igen ügyelte Juont, csak úgy gépiesen engedett a szavának s ült melléje. A legény szembe vele elfeküdt a bundán, s könyökeire támaszkodva, valló szemekkel nézte.

Aztán csak megszólalt, nehezen töredezve:

- Mi egy vérből valók vagyunk, Ágnice.

A leány összeresztette a hangjára. Mintha csak most ébredne, csodálkozva nézett rá:

- Miért volnánk, Juon?

- Egy nyelvet beszélünk. Apánk-anyánk egy helyről erednek - volt a válasz.

- Én székely vagyok - rázta a fejét Ágniska.

A legény arca elsötétült:

- Miért hazudsz magadnak? Sohase is leszel.

- De - suttogta a leány összevont szemöldökkel. - Az akarok lenni s az is vagyok. Mire való ez, Juon?

- Látod, Ágnice, mindig azt hittem, hogy együvé tartozunk. Nem szóltam, de hittem. És úgy is van. Nem való vagy te a székely urak közé.

- Miért nem? - pattant föl a leány. - Mi közöd neked ehhez?

- Azt hiszed, nem látom, hogy szomorúság van a szívedben? Én ne látnám? Tudom az okát is. Kigondoltam tilinkózás közben. Nem kellesz nekik, Ágnice.

A leány nem tudott szólni. Bíborba borult az arca, aztán minden vér lefutott belőle a szívére, rettentően meglódítva azt, úgyhogy odakapott mind a két kezével. Nem szólt, csak megeredtek a könnyei, mint a patak. Feje lehanyatlott, mint a letört virág.

Juon odahúzódott melléje, egészen közel, remegett a szája a fájdalomtól. Ha merte volna, most a karjába kapja, s lecsokolja a könnyeit. De csak szólt hozzá lihegve:

- Látod, Ágnice, kitaláltam. Hagyd ott őket, Ágnice. Térj vissza hozzánk.

- Kikhez? - emelte föl égő szemeit a leány.

- Hozzánk... hozzám... Ágnice!

Most egyszerre értelem gyúlt Ágniska agyában. Felugrott s élesen, haragosan vágta oda:

- Hozzátok? Hozzád? Elment az eszed? Mik vagytok ti? És mi vagy te?

Már állott a legény is. Olajfakó lett az arca:

- Eb vagyok, ugye? Szolga? Te meg a székely gazda leánya? Ezt akartad mondani, ugye? - Vad szemében félelmes láng izzott.

Ágniskának csak most riadt rá a szíve, hogy egyedül van ezzel a félelmes, rá éhes havasi farkassal, kiszolgáltatva kényre-kegyre.

Mégse érzett félelmet. Nagy elszántság borította el. Inkább meghal, gondolta.

Nem is érzett haragot. Mit tehet arról ez a szegény, hogy az ő szíve reménytelenül másutt vergődik? Szép is volt a legény vad szomorúságában. Sajnálta is.

- Nem, Juon, nem azt akartam mondani. Ne haragudj rám. De hiába minden.

A nagydarab ember gyermekien összetette durva kezeit s kérlelni kezdte:

- Szeretlek, Ágnice, és kérlek, légy az asszonyom! Meglátod, jó dolgod lesz nálam. Elmegyünk túl a nagy hegyeken, testvérek közé. Szent pópa köti össze kezünket a Maica Domnului képe alatt. Jöjj vissza, Ágnice.

A leány hirtelen szó nélkül megfordult, hogy lovához fusson. Egyszerre a menekülés ösztöne rázta meg.

Még egy lépést sem tett, amikor menekülő mozdulata fölgrasztotta a tigris Juon véréből.

Rettentő acélkarok szorították a fújtató mellre s lázasan hebegő száj kereste ajkait vad szomjúsággal.

Küzdött, vergődött, mint a lépre ment madár.

- Soha... soha... - sikoltotta, minden erejéből viaskodva az erőszak ellen.

Juon elvesztette az eszét. Mintha nem ezt a gyöngé testet, hanem halálos birokra kelt erdei vadat szorítana magához, gyilkos gyűlölettel. S a leány ájultan omlott össze a karjai között.

Ahogy a test élettelen súlyát megérezte, hideg rémület nyilallt végig a vad fiú gerincén:

- Megöltem! - hördült fel, értelmetlen iszonyattal tekintve körül, mintha szörnyű tettének vádoló tanúit látná.

Vonító zokogás rázta vállait, amikor földre eresztette áldozatát.

Ráborult őrjöngő fájdalommal, csókokkal borította hideg szemeit, újra meg újra mellére fogta szólongatva, dédelgetve, bocsánatért könyörögve. Aztán tépte a haját, s ökleivel verdeste fejét.

Ekkor odacammogtak lompos kutyái, kérdően néztek reá s a leányra, s mintha összebeszéltek volna, egyszerre nyaldosni kezdték annak arcát, kezeit. Keservesen nyöszörögtek.

Nyihogva kocogott oda a lovacska is, s zavartan szimatolta úrnője testét.

Amit nem tehetett meg ember, a húséges állatok lehelete megmozdította a vért a félhalott szívében.

A leány szeme megrebbent, s kebléből kínos, hörgő sóhajtás szakadt föl. Pillái föl pattantak s értelmetlen csodálkozással bámultak Juon kétségbeesett arcába.

- Mi történt? - suttopta.

Juon nem szólt egy szót se. Kimondhatatlan hálával pillantott az égre, s miközben szemeiből folytak a megbánás könnyei, karjaiba kapta Ágniskát, s nem törődve semmivel, rohanni kezdett vele az erdön keresztül Áron bá kunyhója felé.

A kutyák egy pillanatig zavartan néztek össze. Majd a juhok felé sandítottak. Aztán egyszerre elvakkantották magukat, s utána iramodtak gazdájuknak.

A lovacska kocogva követte őket.

Ez volt az Ágniska baja, hogy székely akart lenni. De ezt az egyet nem adta meg az Isten. Büszke székely leányok derekukat riszálva mentek el mellette, s megvetően kaccantottak a jöttmentre. Egyszer próbált befurakodni a guzsalyosba, de onnan is kinézték. A legények próbálkoztak ugyan nála, mert hiába, szebb volt Ágniska a büszke székely leányoknál, de jól megérezte, hogy csak játékra valónak tekintik, könnyű prédának, leszakítom s eldobom virágnak. Nem volt se a szemükben, se a hangjukban élettárskereső édes meleg, csak éhtoportyánok pokollángja.

Mindezt nem bánta volna szegény Ágniska, csak az az egy legény, az Andris lett volna más! Sokáig hitte is, hogy úgy van. Nem tudta szegényke, hogy gazdag lófő egyetlen fia ez a szép legény, s minden leánynak vágyva-vágyott reménysége. Hitt a szavának, mert hát szerelmes volt belé, mintha feneketlen tóba ugrott volna. Mit tudta ő a székely nemzetség vasnál keményebb hagyományait, a legmagasabb fenyőfánál is magasabb rátartóságát, a szülők áthághatatlan kötéseit gyermekeik házasságában, a birtok s a rang sérthetetlen megtartására, és azt a sok minden egyebet, amiről az ő szegény, jöttment, vándormadár szívének még a legtávolibb sejtelme sem lehetett?

Részegítő illatú gyantát csurgattak, mint kívánczó édes nyálat, a tavaszi szélben bomlottan sugdosódó fenyők, tüzelő vággyal szikráztak óriási csillagok, ingerkedve kacagott a köveken szökdelő patak, megejtő párákat lehelt a termékenyülést követelő föld, hízelegve cirógatta talpát a zsendülő gyept, s mintha mindez egyesült volna a legény ragyogó szemében, mindent ígérő suttogásában s hatalmas ifjú testének bolondító illatában... csak odasimult, beleolvadt, elveszett a karjai között, s tüzes csókok végtelen csillaghullásában repült, repült vele a határtalan égbe.

Áron bá akkor már végét járta. Egy reggel nem ébredt fel többé.

Honnan, honnan nem, ismeretlen rokonok kerültek elé, s a falu öregei odaítélték nekik a szép boronaházat, a lovacskákat meg a szekeret meg a juhokat meg a földcskét.

- Mehetsz, ahonnan jöttél, ringyócska! - mondták neki, mikor beköltöztek.

Éppen akkor volt az Andris lakodalma, az első gazda leányával.

S Ágniska ment... ment, mendegélt, hosszú úton, rengeteg erdőkön át, hegyen fel, hegyen le, csak úgy, amerre a lába vitte, üres szívvel, elborult tekintettel, csak néha eszmélve félig-meddig, hogy ez vagy az a hely mintha ismerős volna.

Aztán egy szürkülő estén ott állott a halálbarlang kapujában.

Kékes lobogásban táncoltak a kénsárgán sziporkázó mélység fölött a boldogtalan szerelmesek összefonódott lelkei.

Ágniska belépett a barlangba, s nagyot lélegzett annak levegőjéből.

De tiszta volt.

Erre térdeire hullott, s akkor érezte, hogy a szája körül furcsán vibrál, meleg cirógatással, édesen hívogatva a halál lehelete.

Csak egy vonalnyi különbség az egész. Egy mozdulat, s vége.

Ekkor egy kemény kéz ragadta meg a karját, s fölrántotta térdeiről.

- Ágnice - mondta Juon csendesen -, utánad jöttem. Sohasem néztél hátra. Most eljössz-e velem?

A leány zavarodottan, mintegy álomban simított végig homlokán.

Darabig idegenül nézte a legényt. Lassan tisztult föl az emlékezete. Aztán megtelt a szeme borzalommal, amint fölismerte Juont.

- Hagyj meghalni - dadogta -, nem mehetek veled.

- Miért ne jöhetnél, Ágnice?

- Gyalázatba estem - rebegte összerázkódva.

- Mit bánom én - mondta a legény. - Kellett ez neked, Ágnice. Most már tudod az igazat. Kibójtak, mint a rongyot. De én csak szolga vagyok, rongyos juhásztor, nem büszke székely. És szeretlek, Ágnice, szeretlek, szeretlek, szeretlek!

Egy csepp erő sem volt már Ágniskában. Élet, halál, szerelem, gyalázat, mind összefolyt a szeme előtt.

Estében még érezte, hogy hatalmas, mégis gyöngéd karok fogták föl diadalmas öleléssel.

Esztergom, az ősi királyi székhely. Magyarország legszebb városa és legerősebb vára. Védelmét a hatalmas Duna és a pilisi hegyek, erdők szolgálják, emberi művekkel sokszorozva.

Mély árcai felett kemény fapalánkok magasodnak tornyos földbástyákkal. A város tiszta, rendes utcáiban csodakőházak állanak, egyenként valóságos külön váracsok, öles falakkal, súlyos vaskapukkal, magasan nyíló rácsos ablakocskákkal. A tető alatt lőrés az íjászok és dárdavető számára. Ezekben laknak a város igaz urai: olasz és francia nagykalmárok, akik itt az idegen földön csak ilyen erődökben érzik biztonságban magukat. Asszonyaik, gyermekeik jól rejtve éldegélnek a kőfalak selyemmel, bársonnyal, puha vánkosokkal bélelt fészkeiben. Drága szöveteiknek, ruháiknak, szőnyegeknek, kárpitjaiknak, ötvösműveiknek, fűszerszámaiknak raktárai az éhes szemektől óva, biztonságban pihennek, mihelyt a gályákról és társzekerekről belül kerülhetek a kapukon. A kapun kívül pedig jól fizetett őrség vigyáz rájuk, míg gazdát cserélhetnek, s maguk helyébe csengő aranyat-ezüstöt ontanak a kalmár vasládáiba, melyek tele hassal hallgatnak a boltozott pincék sziklaüregeiben.

Kelet és Nyugat legfinomabb áruinak találkozóhelye, raktára, továbbítója Esztergom városa: büszke, gazdag polgárai úgy élik benne zárt életüket, mint idegen világbeli emberek, kik a város falain kívül a barbár pusztaságot látják, de otthonukban a művelt nyugat biztos, kényelmes, boldog szigeteire kötnek ki.

A palánkok tövében laktanyák, őrhelyek ölelik körül a jólét e szigeteit. Azokban tanyázik és belőlük rajzik ki a városkatonaság állandó őrzője. Láttukra meglegedetten kulcsolja össze gyűrűs kezét gömbölyű potrohán a tiszt polgár. Előre élvezve a védettség édesen előmlő nyugalma egész testében, mely este majd álomba fogja ringatni, mikor fejével asszonya keblén hallja az éjjeli őrség tompán fölhangzó csattogását s mind távolibbnak tetsző jelkiáltásait, miközben tovalebeg az álomsajkán a titkok világába. Sötét sikátoraikba húzódnak a fegyveresek elől gyanús csavargók, tolvajok, rablók, s a kalmár édesen álmodik vagyonának, családjának boldog gyarapodásáról.

Összesúfolt, sötét odúikban reszketnek a zsidók a város egyik szegletében. Ők kívül esnek a törvény és fegyver védelmén. Ha az éjjeli látogató feszegetni kezdi az ajtót, rémülten rebbennek fel, s vinnyogva cipelik fölhúzható létráikon a padlásra kölykeiket, pénzüket, mindig batyuba kötött, menekítésre kész holmijukat. Valamennyi ház rejtett összeköttetésben van egymással, percek alatt futnak szét a sötétben búvóhelyeikre.

De nappal is csak a falak mellett surrannak tova hegyes süvegekkel, hosszú kaftánjukban, melyen elől-hátul ott éktelenedik a kiközösítő sárga folt. „Közöttünk a Megváltó vére” - köpnek feléjük megvető gyűlölettel a szembejövők. Mégis esti szürkületben, hajnali kakasszó előtt sok nagyúri palotásház kiskapuján lebén ki-be görnyedt árnyékuk. Hiába, kell a jó pénz az uraknak, drága mulatság a királyi udvarban páváskodni. A pénz pedig, ördög tudja, hogyan, mind ezeknek az átkozottaknak markába fut össze. Hosszú, remegő ujjai közül csepegcsurog aztán, uzsorakamatra, biztos zálog fejében az urak zsebébe. Igaz, hogy néha nem jut hazáig az uzsorás, agyonverve kapják az őrzőket, valahol jó messzire. Vagy az árok veti fel a hullát napok múltán. Tudni való, hogy életveszély nélkül nem lehet nagyvadra menni. De ha az oroszlan nem fél a nyílt erőtől, félhet ő is titkos vermek, török százféle veszedelmétől. Így aztán csak kiegyenlítődik a dolog.

A gazdag polgár mit sem tud az éjszaka rejtelméről. Ránézve csak kapunyitástól kapuzárásig létezik a külvilág. Ő inkább fél a hetyke lovagoktól, akik szemtelenül kacsingatnak asszonyára, leányára, ha szemrevehetik valamelyiket. Sajnos, nem tagadható, hogy a fehérnépeknek

bizony tetszenek ezek a fényes széltolók. Szívesen pillognak feléjük szemük sarkából az ablakocskák rácsa mögül. Néha bosszúsan forog ágyában a kalmár, mert megint hallja ablaka alatt a citerapengést s az asszonybolondító buja énekszót. Szerencse, hogy leányai ártatlanul aludva, ilyenkor mindig mélyebben lélegzenek a szomszéd szobában, sőt a hűséges feleség még horkolni is kezd mellette.

Hiszen egyébként a jó polgár is gyönyörködik a lovagokban. Öröm látni, amint csillogva, zörögve vágtatnak fel a királyi várba vagy onnan le a városba. Nagy erő, nagy biztonság a közelségük. Aztán többnyire az ő fajtájuknak úri virágai: franciák, aragónok, itáliaiak. Büszkeség rá gondolni, hogy itt az ő vérük uralkodik, hányja magát bíborló örömben. Hiába, az ő hazájuk fiainak virít csak minden virág. Itt is ők a király udvarának ékességei, őket száll-dossák körül gyönyörű hölgyek szerelmes sóhajai, nekik terem dicsőség és mámor a barbár pusztaság közepette is. Akármilyen veszedelmes a szemük a házi békességre nézve, mégis kitüntetés, ha közös anyanyelvükön szóba állnak a kalmárral, s otthoni dolgokról beszélnek vele, miközben hölgyeik számára selymeket, ékszereket válogatnak.

A magyar urak? Ó, ők egészen mások! Gőgösek, komorak, csak elnéznek a polgár feje fölött. Látszik, hogy dühösek az idegenek gyarapodása, a maguk elmaradása miatt.

Amelyik hatalmon van is, cseppet se nyájas. Úgy viseli magát, mintha ő volna a király. Csak odalöki az aranyzacskót a kalmár elé, s int szolgájának, hogy vigye utána a portékát. Igaz, hogy bőkezűen, számolatlanul fizet, mintha ajándékot adna s nem vásárolna. Vadember, barbár.

Vasárnap, a gyönyörű székesegyházban hallgatott mise után sétálgatnak a polgárok ebédig. Délután pedig asszonyaik, gyermekeik is ünneplőben mennek velük parádézni, mutogatni magukat és nézdelőzni az utcákon. Ilyenkor megnyitják a királyi várat s a körülötte pompázó kerteket a nép előtt. Lehet állingálni a hatalmas kőfalak peremén, bámulni a tornyos bástyákat, jólesően ijedezni az őrség komor pofáján, elnézni a vár védelme alatt boldogan lélegző és zsi bongó várost, a nagy Dunán úszó hajókat, távoli síkot, erdőborította hegyeket. Aztán szabad lézengeni a főurak palotásházai körül, bekandikálni a tárt kapu öblén, oszlopsoros tornácos udvaraikra, megcsodálni cifra cselédeiket, alabárdos házörzőiket, ki-be robogó hintóikat, néha őket magukat is, amint drága selymekben, prémekben, aranytól-ékszertől ragyogva érkeznek vagy távoznak, irigység és hódolat közepette.

De mégis legszebbek a királyi kertek nagy mesterséggel csoportosított ligeteikkel, árnyékos fasoraikkal, ezerszínű virágágyaikkal, a vizet kukraszöktető kútjaikkal, melyek kőből faragott mesebeli szörnyeket ábrázolnak, amint tátott szájukból köpik az égre a vastagon ömlő víz-sugarat, mely aztán csillogó permetegben záporzik alá körülöttük, mint tündéri kristályszerű.

Be lehet ilyenkor kandikálni a lombok között oda is, ahova belépni már nem szabad: a belső kertbe, amit széles vízárók választ el a külső részektől. Nagy tér sárga homokja aranylik onnan, színes labdák röppenek a fák fölé, s kacagás, kiáltozás cseng ideáig. Jolántha királykisasszony játszik ott hölgyeivel s lovagjaival. Olykor megvillan egy-egy karcsú alak fehér-sége, amint tovakergetőzik udvarlójával, s a fák, bokrok sűrűjén édes citeraszó, vidám ének-dallam szűrődik át. És ha az ember ismeri a helyet, megpillanthatja a királyi kastély réz-tornyait, márványoszlopait, szikrázva fehérülő falait, hosszú ablaksorát is.

András király heverőágyán pihenve, ujjain keresztül futtatja az asszony aranyhajának hosszan csillogó fényes tincskígyóit. Beatrix a heverő mellé húzott párnán ül, fejét férje mellére hajtva s lehuny szemmel hagyva, hogy a provence-i dalnok által tüzes dalokban megénekelte híres selyemhaja szétomoljon arcán s vállán, alázuhogva beborítsa, mint fénylő vízesés, mely a király kezei alól patakszik elő.

A teremben, melynek nyitott oszlopsoros erkélyén a nyári kert meleg illata árad be, még egy harmadik ember is van. A heverő lábától néhány lépésnyire ül, kényelmes karosszékekben. Apodfi Dénes, a nádor.

Három gyönyörű ember, akik közül a király egy egész ország sorsát, az asszony a király szívét s a nádor mind a kettőt az asszonnyal együtt tartja a maga hatalmas, sima és kemény kezében.

András király ma is országának legszebb lovagja. Magas alakján nyoma sincs a korral másoknál természetesen együtt járó lomha elhízásnak, karcsú, formás, mint a legvirulóbb ifjú. Kényelmesen elnyújtott tagjain a rejtett éberség fiatalos, acélos készenléte vibrál. Dús hajának, rövidre nyírott szakállának ezüstszürke csillogása még inkább kiemeli a redőtlen arc friss simaságát, sötét szemének mély tűzű ragyogását, kemény, telt ajkainak piros égését. Nemes vonalú sasarca kissé halvány, de ez csak fokozza s mintegy sugárzóvá teszi tekintetének különös méltóságát.

Beatrix szépsége nem a leányosan gyöngéd, az oltalmazás vágyát keltő s a gyöngeség varázsával hódító fajtából való. Van valami férfiaság magas, erőteljes alakjában, büszke tartásában, nagy kék szemének nyugodt, okos tekintetében. Megjelenése nélkülözi a szelíd báj, nem megadásra, hanem hódításra született, egyenrangú félnek királyi férjével szemben is.

Még abban a mozdulatában is, ahogy a király játszadozó keze alá hajtotta fejét, az oroszlán büszke nőstényére emlékeztet, amelynek enyélgesében is van valami félelmetes.

A nádor összehúzott szemekkel, mozdulatlan arccal nézte őket. Ez a házasság az ő műve volt, s most talán azt kémlelte, hogy megfelel-e az eredmény annak a szándéknak, amiért összehozta őket.

Középkorú, fekete sziklaként ható vasember Apodfi Dénes. Még királyának tekintete előtt sem enyhült alázatosra parancsoló akaratot sugárzó büszke tekintete. Különben is rokonnak számított, mert anyai ágon Gertrúd királyné unokatestvére volt. A király sokszor mintha első feleségének fenséges gögjét s hajlíthatatlan energiáját látta volna megvillanni az arcán.

Nem szerette annyira, mint amennyire respektálta. Néha szinte félt tőle. Tulajdonképpen mindenben ellentétei voltak egymásnak, mert Apodfiból teljesen hiányzottak az András királyt jellemző mély érzelmi vonások, a ragyogó életkedv s a megáradó nagylelkűség. De mégis találtak abban, hogy a nádornak éppen úgy nem voltak erkölcsi aggályai, mikor céljainak elérése forgott szóban, mint a királynak. Mindkettő a maga módján a hatalom rajongója volt.

De András király el tudott felejteni mindent, ami a hatalom élvezését megzavarta volna, s mindig egész lényével örvendett az élet javainak. Apodfi hatalomszomja komoran lobogó szenvedély volt, mely célját messzire dobta maga elé, s érzéketlenül hullatta el az útközben kínálkozó apró gyöngyöket. Akaratának hajtóereje éppen abban állott, hogy minden sérelmet megőrzött s följegyzett megtorlásra emlékeztetének táblájára.

A királyhoz való viszonyának minden érzelmi ragaszkodásnál erősebb alapja a nélkülözhetetlensége volt. Idők során lépésről lépésre, öntudatos számítással tette pótolhatatlanná magát ura számára. És volt ebben a viszonyban valami olyan is, ami felülemelte az érdek közönségességén. Jól látta a király, hogy ez az ember egész életével hozzákapcsolódott, mindenestől az ő szolgálatába adta magát, s az egyetlen, de minden körülmények között készen álló segítség maradt számára életének legnagyobb zavarai és szorongatásai között is.

Ezért történt, hogy a király, bár mindig valami idegenséget érzett vele szemben, mikor együtt voltak, távollétében különös módon azonnal hiányát érezte, szinte vágyott utána, s valami lelkifurdalásféle lepte meg, hogy nem szereti eléggé s nem hálás iránta, holott nélküle régen összecsaptak volna feje fölött a hullámok.

Ilyenkor alig várta, hogy ismét lássa nyugodt, hideg arcát, átható mély szemeit, s hallja a kimért, biztos szavakat, melyek ismét és ismét kibúvót találnak számára a magára zúdított csávából.

Nem tagadhatta meg tőle azt az elismerést sem, melyről pedig érezte, hogy ez hatalmának titka. Apodfi sohasem mutatott vele szemben értelmi fölényt. Ha visszagondolt hosszú szolgálatára, csodálkozva ébredt reá, hogy ez az ember egyetlenegyszer sem adott neki tanácsot. Sohasem szegzett ellenvetést akarátának. Sőt eltérő véleményt sem nyilvánított. Tökéletes szolgának mutatta magát, aki csodálatos eszét csak arra az egyre fordítja, hogy királyának bármely szeszélyét, bárminő fantasztikusnak látszó ötletét miképpen lehet megvalósíthatóvá tenni.

Egy-egy nemszeretem órában a király keserű szájjal kérdezte magától, hogy jó-e vagy rossz az ilyen segítség, mely szinte határtalan annak kitalálásában, amit ő elérni óhajt, de semmitől vissza nem tartja, semmihez nem adja hozzá a maga lelkét, és végeredményben semmiért sem vállalja a felelősséget, ami következik.

Valami hideg borzongás riasztotta rá ilyenkor a királyt egy sötét szövetség sejtelmére, amiről a papok prédikáltak, hogy a Gonosz azzal veszejt el az embert, amivel kiszolgálja vágyait. De aztán hamar elhessegette magától az efféle rémképeket. Utálta a kegyes elmélkedést. Megnyugodott azon, hogy a királyhoz nem kicsinyes tépelődések, hanem uralkodás való, s a szolgák dolga elhárítani az akadályokat az úr parancsai s vágyai elől. Sietett kárpótolni hűséges emberét ezekért a titkos gondolatokért: új és új kiváltságokkal, birtokokkal, kitüntetésekkel erőltette sajátmagára az iránta való bizalmát.

Apodfi a jobbját tiszteletével köszönte meg az adományokat. Nem volt túláradó a hódolata, de soha nem volt bántó sem a természetessége, amellyel elfogadta kegyeit.

Ezzel a változatlanul egyforma magatartásával észrevétlenül kormányozta bele a királyt abba, hogy az ő szerepét magától értetődőnek fogja föl. Egy neme volt ez a szuggesztiónak. A király sohasem tudta kimondani a már-már ajkán lebegő szavakat, amelyek belevonhatták volna a nádort a felelősség körébe. Önkéntelenül rászokott, hogy csak kívánságokat tárjon ki előtte, de azokat teljesen leplezetlenül.

Így történt, hogy a második királyné halála után, akit igazán szeretett és szívéből gyászolt, mikor még tartott a szomorkodás hivatalos időszaka, ez előtt az ember előtt nem tudta titkolni, hogy teljesen képtelen meglenni egyedül, hogy az élete tarthatatlanul összezavarodik, ha átengedi magát bánatának s hátralevő éveit asszonytalan magánosságban kell leélnie. Egyszerűen nem bírta ezt az állapotot. A lelke ösztönszerű iszonyattal menekült mindentől, ami elmúlt s az elmúlásra emlékeztette.

Nem közönséges testi vágy volt ez nála. Hiszen ha csak ez lett volna! Minden kellett neki, s az asszony, a szerelem is csak királyi fényben, méltóságban, magával egyenlő magasságban, mindenkitől elismert s csodált nyilvánosságában tudta kielégíteni életszomját. Ostoba, könnyű érzéki kalandok sohasem érdekelték, utálta s megvetette az effélét. De nem tudott lélegzeni sem, ha arra gondolt, hogy ezután egyedül kell élnie az emberek felett, s nem lesz, akivel megossza a trón fenségét és dicsőségét.

Már Violantha királyné hosszú haldoklása idején is meglepte őt ennek előreborzongó félelme, sőt talán rosszabb volt ez magánál a bekövetkezett halálnál is. Gyalázatosan hazudna az, aki azt állítaná, hogy ő nem szerette ezt az asszonyt, nem volt hozzá hűséges. Ó, Violantha! Te bizonyára megértted, hogy mit éreztem én haldokló szépséged láttán!

Igen, így volt ez... Már életében megszűnt párja, osztályosa lenni az édes asszony a király életének, elmaradt annak nyugtalanul zuhogó sodrától, lehullott égének csillagai közül, nem hatotta át éltető elemként levegőjét, s megszűnt ránézve, mintha már akkor meghalt volna.

Nem, ő semmiképpen nem tehet róla, hogy az élő, a szemei előtt kivirágzó Mária arca foglalta el szívében annak a távolodó és halványodó arcnak a helyét. S Apodfi Dénes tudomásul vette ezt is, mint mindent a világon, egyszerűen, természetesen, parancsként. Most is lángoló harag önti el, ha arra gondol, hogy az a fiú nem értette meg őt, s makacsul ellene állott akaratának. Holott az az egész házasság csak amolyan erőltetett gyermekdolog volt. Sokáig nem is teljesedett. És Gertrúd fia, az a hideg, szenvedélytelen, korlátolt fiú sohasem is lesz képes egy asszonyt magához emelve, boldoggá tenni...

De mindegy most már... kitepte, elvetette őket az életéből, látni se akarja többet... Hiszen most már jobb ez így. Ma már tiszta szemmel látja, hogy az a hideg béka nem lett volna méltó hozzá, s Beatrix messze túlragyogja szépségével, lelkének gazdagságával, egész lényének királyi méltóságával. És ezt is Apodfi Dénesnek köszönheti, aki, mint egy varázsló, megszerezte számára, mikor ő már letett minden reményről.

A terem homályos mélyéből, az ajtó felől közeledő hangok, vidám kacagás csendült föl.

- Bejöhetünk? - kiáltott be valaki.

Beatrix csendesen felemelkedett, hátrarázta zilált fürtjeit, s élesen pillantott oda.

- Salomé jön Jolánthával - mondta a királynak.

- Jöhetnek - intett a király.

Beatrix beszélította őket.

Előbb egy kicsi, gömbölyű barna asszonyka perdült eléjük, huncut szemű, örökké mosolygó teremtés.

Ez volt Salomé, Kálmán király felesége. Csacsogó örök gyermek, aki szelíd, mélabús férje mellett állandó céltáblája volt az udvari pletykák mérgezett nyilainak. Kálmánról mindenki beszélte, hogy kegyes rajongásában Szent Imre királyfit állította maga elé eszményképül, s testvérként tartja a feleségét. Egyébként a szent lovagok példájára lángoló hévvel küzd a balkáni eretnekek ellen, s a harcban nincs nála elszántabb hős. De ezt az ő testvéri feleségtartását csak ránézve vették igaznak az előkelő körök, az életvidám Salomét mindenkivel összeboronálták, s persze voltak vállalkozók, akik homályosan sejtetni engedték, hogy vannak tapasztalataik ebben a dologban. Egy szó sem volt igaz az egészből. Salomé szeretett vígan kacagni, táncolni, játszadozni, mint egy gyermek, de férjét szent csodálattal imádta s ártatlan leányként élt mellette.

Mögötte Jolántha táncolt befelé, s tréfásan ünnepélyes bókot vágott apja és mostohája előtt.

- Érted jöttünk, Anyácska - kiáltotta Beatrixnak. Kissé ágaskodva átölelte a nyakát, s megcsókolta.

Őszinte, gyermekes csodálattal telt meg a szeme.

Beatrix is nagyon megszerette ezt a félig még gyermek leányt, s szívből sajnálta, hogy nem-sokára meg kell válnia tőle.

Mert a kis Jolántha menyasszony volt, a vitéz aragón királynak, Jakabnak eljegyzett mátkája.

- Gyere öltözni - sürgette Beatrixot. - Mindjárt lemegy a nap, s meggyújtják a fáklyákat a kertben. Már jött is néhány vendég.

Most hirtelen a nádorhoz fordult:

- Dénes bácsi, ugye, nagyszerű ünnepély lesz?

A nádor komolyan bólintott.

- Mindenről gondoskodtam, kisasszonyom.

- Jöszte csak - szólt rá a király magához vonva a heverőre. Hosszasan nézegette üde arcocskáját, amely meglepően hasonlított a boldogult anyjára. Kedveskedve megcirógatta, s aztán tréfásan fenyegette:

- Az ünnepély biztosan szép lesz. De vigyázz, hogy el ne rontsd. Komolynak kell lenned, leánykám. Tudod, vőlegényed követei alaposan figyelik minden mozdulatodat. Szégyent ne hozz reám s magadra.

Jolántha kacagott, s a követekre gondolva, kiöltötte nyelvecskáját.

- Ne féljen, apámuram. Majd megmutatom én nekik, hogy milyen egy magyar királyleány, aki az ő úrnőjük lesz!

Ezzel föl pattant a kerevetről, s komikus méltósággal lépdelt végig a termen, magasra vonva szemöldökeit s fejével mereven biccentgetve.

Salomé önfeledten kacagott, s vidáman tapsolt neki.

- Elég, elég! - nevetett a királyné is. - Jertek, menjünk öltözködni.

Lehajolt a királyhoz, s megcsókolta. Jolántha és Salomé kétfelől a karjaira fonódtak, s csacsogva, nevetgélve táncoltak ki vele az ajtón.

A király sokáig merengett utánuk, s a csendet a nádor sem törte meg. Némán maradtak, ki-ki a maga gondolataiba merülve. Végre a király, csak mintegy magának, halk mormogással szólt:

- Minden együtt van benne, amit valaha szerettem. Büszke, királyi, mint Gertrúd. Szőke és szép, mint Violantha. És mind a kettőből megifjodva támadt föl benne az élet tüze. Boldog ember vagyok.

A nádor megmozdult, mintegy jelezve otlétét. Halkan köhintett, s ő is, mintha nem egyenesen a királyhoz intézné, maga elé nézve mondta:

- Megéri, amibe került. Azzó gróf mindent megkapott, amit akart. Saját édesleánya sem lehetett volna engedékenyebb ennél az árva unokahúgnál. Lemondott egész örökségéről a javára. A vén ravasz nem is álmodta, hogy valaha olyan tündöklő vőlegény toppan a házába, mint a magyar király. De azt már éppen nem, hogy még a hozományt is a leendő férj adja.

András király ráemelve szemeit, most már egyenesen neki felelt:

- Hagyd csak, barátom. Nem veszekedhettem egy grófocskával Bice örökségéért, ami végtére is semmiség a magyar királyné két vármegyéje mellett. És gondolom, amit jegy ajándékba adtam, meg az esküvőre költöttem, azzal csak a magam méltóságát tiszteltem meg. Különben is, többet ér nekem, hogy édesem kész volt mindenről lemondani érettem. Mert látod, ezzel igazi királyné módra mutatta ki, hogy szeret.

- Én is éppen azt mondom, hogy megérte - bólintott a nádor. - Amikor feleséget kerestem uram számára, csakis őt néztem, nem a komisz zsugori nevelőapját, sem az apróka örökségét. Alázatosan örvendezem, hogy jól szolgálhattam.

- De Róbert érsek már vagy háromszor zsörtölődött nálam - vetette közbe a király -, hogy nem teszek eleget a beregi egyezésnek, s nem fizetem az egyházi követeléseket. Utálatos medve. Ki nem állhatom ezt az örökös morgást, lökdösést. Csakugyan nincs pénzünk, Dénes?

- Azt a tízezer márkát, amivel az elmaradt sóért tartozunk az egyháznak, őszintén szólva, a lakodalom mind felemésztette. Nem is volt elég. Ezért dohog az érsek. De hagyján. Most Jakab követei emlegetik sűrűn a tizenkétezer márka ezüstöt, amit Jolántha kisasszony hozományába méltóztattál ígérni. Mondtam nekik, hogy a harmincadokat lekötjük uruk javára, de úgy látszik, hamarosan kitanulták itt a dolgokat. Csak emelgették a szemöldöküket, s legyintettek reá. Mert igaz is - köztünk mondva -, hogy a harmincadok még két esztendeig a vén zsidónak, Izsáknak vannak átengedve. A szerecsény Sámuelától kapartam némi aranyat a kisasszony mai búcsúünnepére meg az elutaztatására. A vágnivalót meg a bort a magaméból küldtettem, nem fontos, csak említem. Barcfi Miklós ma mondta, hogy egy veszett dénár sincs a kincstárban. Bocsánatot kérek, hogy ilyen kellemetlen dolgokat mondok. De hát ha kérdezted, Uram...

- Baj, baj - lógatta fejét a király a levegőbe nézve. Aztán hanyatt vágta magát a heverőn, két kezét összekulcsolva a feje alatt, felhúzta térdeit, s merengve duruzsolta:

- Azt szeretem benne leginkább, hogy csók közben a szemem közé néz, s nem hunyja le a pilláit...

Apodfi mozdulatlan sötét arccal, a szeme sarkából pillantva rá, tovább monologizált:

- Csak az lehet ellensége, aki még nem ismeri. Hallottam, hogy Mária királyné császárléányi gögje ugyancsak berzenkedik ellene. Az erdélyi király pedig állítólag olyanokat mondogat, hogy nem hagyja magát s családját egy idegentől kifürösztetni a jussaiból. Háládatlan beszéd. Nemhogy örvendene, amért büntetlenül maradt s szabadon országozhat Erdélyben... Soha még részt sem küldött országa hasznából... Követelni lehetne...

A király elkomorodott, felült, haragos szemmel sziszegte:

- Majd!... hogy még ők beszélnek, gáncsolnak, merik felemelni fejüket a kígyólyukból?... S mit fognak szólni akkor, ha Bicének fia lesz? Mert bizton hiszem, hogy az lesz. Sohasem voltam annyira fiatal, mint ennek az asszonynak a tüzeiben... Meglátod, Dénes, hogy fiunk lesz.

- Bízom benne - intett a nádor.

- S ha az lesz - folytatta a király felállva s kinyújtózva lökte szét karjait -, akkor!... De most még ne beszéljünk róla... Csak annyit, hogy te is tudhatod Dénes, az a fiú ott Erdélyben máig is engedetlenül makacskodik, s nem térdelt elem bocsánatért... Persze, az a háládatlan asszony még csak visszarángatja a makacs szamarat... Nem hiszem, akadna csak egy is a főemberek között, aki tagadhatná hűtlenségüket... S mi jussuk van a hűteleneknek? Eh! bánom is én őket!... Csak meglegyen a fiú!

- Milyen más ember Kálmán király - jegyezte meg a nádor. - Szelíd, engedelmes, holtig megelégedett a maga részével. Az sohase mondana ilyeneket.

A király elégedetten intett:

- Kálmán? Az igen. Az igazi testvére szegény Erzsébetemnek. Látod, Dénes, még rám dohog Róbert érsek, aki egy szentet adtam az egyháznak Erzsébetben s egy olyan fiút, mint Kálmán, akinek nincs más vágya, csak hogy a Megváltó ellenségeit pusztítsa... Arról nyugodt vagyok, annak nem kell földi királyság. Mégha szívem kedvence, szegény Endrém élne, más volna. De hiába vívtam érette tizennégyszer Halicsot. Neki el kellett mennie... Csak benne láttam a magam ifjú tüzét s lelkem mását. Most senki se folytatja az én életemet... Béla?... Béke a halottnak, nem akarok rosszat mondani Gertrúdról... Igazi királyné volt, de Bélában csak az maradt meg belőle, ami vesztét is okozta szegénynek: hidegség, gög, csökönyösség, az öröm gyűlölete... Belőlem pedig nincs benne semmi... Új fiú kell, Dénes! Ezért kell új fiú! És lesz, lesz, bizonyosan...

A nap már utolsó sugaraival nyilazta a kert hatalmas tölgyeinek tetejét. S mély esti árnyékba borultak a lomb borította fasorok, kígyózó ösvények s ligetek rejtekei mind. Csak erre vártak a szerteszét fölállított szolgák. Egyszerre száz meg száz fáklya lángja lobogott föl magas vastartókba erősítve, végig a hosszú fasorok kétoldalán, a virágágyak körül s a palota előtti nagy tér négyszögén. A lépcsők fejnél óriási kandeláberekben máglyaszerű lángcsóvák csaptak magasra, csavarosan forogva, mintha láthatatlan árbocra futnának föl. Tündéri fény árasztotta el a környéket, amitől elsápadtak az égbolt csillagai.

Arany-ezüst edénnyel rakott királyi asztal terült a téren s körülötte elszórva sok kisebb, a meghívott nagyszámú előkelőség részére. Az asztalok félkörbe állítva, drága szőnyegekkel borított üres tért fogtak be, melyen a királyleány ünnepélyes búcsúztatása fog megtörténni, és átadása a vőlegény küldöttségének. A lakoma alatt pedig ott fogják gyönyörködtetni a vendégeket a dalnokok és táncosok.

A vendégek már nagy számmal gyülekeztek a tér körül. A lejáró széles lépcsőzetén állította őket rendbe Szabolcsnembeli Dömötör úr, a király udvarispánja.

Jobb felől Jakab király küldöttjei, spanyol papok, főurak, udvarhölgyek és fiatal lovagok sorakoztak föl a lépcsőkön.

Szemben velük, a bal oldalon, András király főemberei, az érsekek, több püspök, azok papi kísérete, az udvari méltóságok, feleségeik, leányaik, vidéki előkelőségek, a király körül élő lovagok gyülekeztek.

A két csoport között a lépcsőzet bíborbársony szőnyeggel borított utcáját csillogó vértés testőrök őrizték néma mozdulatlanságban.

Távolabb, a tér szélein, félig a homályban várakoztak a főlszolgáló cselédek csapatai s az ünnepély szereplői, táncosok, dalnokok, bohócok.

A spanyol követség vezetője póznatermetű, ijesztően sovány, fekete képű, hosszú szakállú főpap volt, sötét talárja fölött lilaszín selyempalástban, amely szinte lángolt a fáklyafényben. A nyakában függő aranykereszt drágakövei szikrázva villogtak. Társa előkelő spanyol főúr, virágos, arannyal átszótt selyemmentében, csipkés fodrokkal nyakában és ujjain, testhezálló feszes, fehér selyemnadrágban, drágaköves láncokkal s fegyverekkel rakva. A velük jött asszonyok között a legnagyobb méltóságot egy öreg, kövér úrnő viselte, akinek mindnyájan folytonos hajlongások között tiszteltek. Az korát megillető sötét selyembe öltözött, vakító fehér csipkedíszekkel ékesítve. Fején gyöngyökkel kirakott óriási tornyos fejkötő, melynek palástszerű fátyla uszályosan húzódott utána. Fekete, ráncos arca a hófehér fürtök között szigorú, szertartásos komolysággal fordult arrafelé, ahonnan a királyi családnak kell jönnie. Nagy fekete szemei ragyogtak a fényben. Egy csomó viruló, kreol arcú, sugártermetű, szebbnél szebb ruhákba öltözött fiatal hölgy vette körül. Az ifjú aragón lovagok könnyű fegyverzetben, lakomához való nyári selyembársony köntösökben csoportosultak az előkelők mögött.

A királyi udvar csoportja szemben velük, semmivel sem maradt el mögöttük ruha, fegyverek, ékszerek s az emberi szépség pompájában. Csak annyi volt a különbség, hogy az idevalók nehezebb, kevésbé feszes ruhákat viseltek, s láncaik, fegyvereik is súlyosabbak amazokénál. Általában testesebb emberek, kevesebb a könnyedség mozdulataikban s tartásukban. A magyar hölgyek a fekete spanyol szépségekhez képest valamennyien szőkéknek és fehéreknek tündek föl, holott a többségük barna hajú, aranyzománcos piros arcú. Az igazi szőkék német és francia vér öröklői. Ezek többnyire nyúlánkok, karsúak. A magyarok középtermetűek, gömbölyűsége hajlók. De valamennyien válogatottan szépek. András király udvarába csak szép nő juthatott be.

Az udvarispán, ahogy az idő telt, mind izgatottabban szaladgált a csoportok között. Állította, rendezgette, csitította őket. Mondott egy-egy tréfát az uraknak s szépet a hölgyeknek.

Már mind együtt voltak, mikor a téren át súlyosan döngő léptekkel közeledett s csatlakozott hozzájuk az aragóniai Simon ispán, a királyi vár katonai parancsnoka. Ő még egyszer végigjárta a kertek körül fölállított testőrséget, hogy meggyőződjön felőle, vajon nincs-e hiba a biztonság tekintetében.

Nagy híru vitéz volt az óriás termetű spanyol Simon. Még Konstánzia királynéval, Imre király feleségével jött az országba testvéreivel, Bertrammal és a gyönyörű Totával, aki, mint mondták, a világ legszebb asszonya volt. A két fivér teljesen meggyökerezett a magyarok között, vakmerő hősiességgel végigverekedtek András király valamennyi hadjáratát, birtokokat és méltóságokat nyertek, magyar feleségeket vettek el, s ma már az anyanyelvüket is csak akadozva beszélik.

A szép Tota sokáig az udvar legszebb csillaga volt. Benedek vajdához ment feleségül, s ez lett a veszte. Mert a vajda belekeveredvén a Gertrúd királyné elleni összeesküvésbe, méltóságát s vagyonának nagy részét elveszítette. Az élete is csak úgy maradt meg, hogy elhúzódott feleségével valami megmaradt távoli falujába, s óvakodott életjelt adni magáról. Egy darabig még sóhajtoztak a lovagok Tota után, de aztán új csillagok támadtak, s ő végképp letűnt az égről. Talán még ma is él valahol, bánatában elhízva s megöregedve. Simon és Bertram igazi hűbéres gondolkozással rendületlenül megmaradtak királyuk szolgálatában, és főleg Simon annyira kitüntette magát, hogy András király reá bízta fő várának ispánságát.

Simon mint igazi katona, a háborún kívül semmivel nem törődött. A politika és a diplomácia nem érdekelte. Szívből gyűlölte az udvar örökös súsárlásait, hálószövéseit, titokzatos intrikáit. Mivelhogy nem kapdosott fölösleges vagyon után, teljesen kívül maradt a kormányt egymás kezébe játszó urak érdekkörén. Amiből az következett, hogy kölcsönös közönyösséggel viselkedtek egymás iránt. A nádor többször is megpróbálta belevonni a dolgokba, mert ez a nagy közömbösség volt az egyetlen veszedelem, amitől félt. Tudta, hogy Simon hűsége a király iránt, bárki legyen az a király, tántoríthatatlan. De a zord katona páncéljáról visszapatant minden próbálkozás. A nádor végre is abban nyugodott meg, hogy buta ember, aki a saját érdekét sem képes fölfogni. Ebben azonban tévedett. Simonnak megvolt a maga véleménye a világ folyásáról, talán annál tisztábban, mivelhogy személyesen nem érdekelte. De nem tartotta szükségesnek ezt a véleményét másokkal közölni.

Katonás köszöntését most is hideg fejbólintások viszonozták az urak részéről, amint melléjük állt. Azok halkán, de élénken beszélgettek egymással. Simon egyedül állt közöttük, mint a szikla a morajló hullámok között. Nagy egykedvűséggel nézett át a spanyolok csoportján is. Nem vert sebesebben a szíve, hogy rég elhagyott hazájának képviselői. Nyugodt, sötét arcáról senki sem olvashatott semmit abból, ami mögötte élt. De azt mindenki tudhatta, ha utánajárt, hogy Esztergom várának falaiból egy kő sem hullhat ki gondatlanság miatt, s hogy őrségében egyetlen szál ember sem lehet, akit csak a legkisebb mulasztás is terhelhetne.

A szerszámíjak voltak a Simon ispán egyetlen olyan mániája, amiért egyszeriben ki lehetett hozni a sodrából. A magyarok nehézkesnek és célszerűtlennek találták ezeket a hadigépeket, amelyek dárdányi nyilakat lőttek ki magukból. Azt állították, hogy nem is lehet velük célba találni, s hogy a kézjű fürgesége messzi fölülmúlja hatásukat, mert lassú és körülményes a kezelésük. Simon ilyenkor majd kirepedt a dühtől. Vér öntötte el az agyát, s csak dadogni tudott mérgében: Majd megmutatom! Majd meglátjátok! Ez volt az egyetlen érve. De közben az olasz városok legkitűnőbb szerszámíjkészítőitől hozatta egyre-másra ezeket a gépeket, s az egész várperemet és valamennyi bástyát sűrűn felszerelte velük. Tanult olasz és spanyol íjászokat fogadott melléjük, akikkel folytonos gyakorlatban még tökéletesítette is ezeket az olasz várak védelmében kitűnően bevált szerszámokat.

A király jobb karján feleségével, balján leányával jelent meg a lépcső tetején. Mögöttük Kálmán király jött Saloméval. Ahogy előrejöttek, hátuk megett azonnal fölsorakozott ragyogó pajzsaival és villogó dárdáival a testőrség sorfala.

A király fiatalos, virító pompában jelent meg. A spanyol vendégek tiszteletére ő is délies, könnyű selyemdíszbe öltözött. A ruha selyme vakító fehér volt, melybe rubint porzójú aranyliliomok hímzödtek. Négyujjnyi széles, fontarany zsinórövön függött ékkövekkel kirakott, piros bársonytokú díszkardja. A kurta selyemdolmány az övön alul harangszerűen állott el derekától, finom fehér prémszegéllyel körítve. Melle közepén, a dolmány nyitott részén arany szegélyű égőpiros selyemkendő buggyant ki, mint egy virító szív. Kócsagtollas forgójú hattyúprémes süveg alól omlottak vállára ezüstszerű fürtjei. Szép arcát magasra tartva, oroszláni büszkeséggel tekintett el a távolba, az emberek feje fölött.

A királyné, ahogy a karján függött, kissé a vállához támaszkodott s fejét is hozzáhajtotta. De nem feltűnően, hanem csak annyira, hogy ez a tartása öntudatos kiszámítottsággal gyakorolja a gyöngéd s egyben méltóságos élettárs odaadásának hatását. Ő is tiszta fehér, uszályos harangpalástot viselt, melynek szárnyai alól álomszerűen finom, habkönnyű, testére simuló fátylak csillogtak ki. A selyemszövetbe hímzett virágdíszek, a keble alatt átkötött öv csupa ezüst fonálból alkotott. Magasra tornyozott haja is ezüstbe foglalt tejfehér gyöngyfüzérékkel átfonva. Mintha a delejes ezüst Hold hajolna az aranylő déli Naphoz.

Jolántha nyúlánk, törekeny szőkesége világos égszínké selyemben simul apja bal vállához. Az ő köntösébe sziporkázó csillagok vannak szőve. A haját homlokához szorító vékony aranyabroncs közepén is ékkövekből kirakott hatágú csillag tündöklök. A hajnali ég kedves csillaga ő.

A hatás leírhatatlan. A fejek mindkét oldalon szinte áhítatos hódolattal hajolnak meg a hármási látomány fenségé előtt. Az olasz asszony veleszületett színészkedése elérte célját. Tudta, hogy csak egy mozdulaton múlik talán az egész, s minden visszajára fordul, komédiává válik. De a jelenés tökéletes volt. Senkinek se rezzen meg még csak egy idegszála sem a mesterkéeltség vagy szándékos hatáskeltés megérzésétől. Ellenkezőleg, a nagyszerűen rendezett megjelenés mindenkiben a mesérenyílő örök gyermekszemet nyitotta föl. Talán a józan napfény megsemmisítette volna ezt a hatást, de a fekete ég alatt, lobogó lángok fényében, körüllebegve az éjszakai kert hűvös, illatos leheletétől, teljessé bomlott ki az illúzió.

Most következett az ünnepélyes levonulás és fölállás az asztalok közötti térre. Ahogy a királyi család az előttük sorba álló alabárdosok után lefelé lépdelt a lépcső bíbor utcáján, a spanyolok és magyarok csoportja, a megállapított előírás szerint, egyesült egymással s haladt utánuk ünnepélyes lépésekkel. Elöl a spanyol és magyar főpapok úgy, hogy a két érsek, Róbert és Ugron, a spanyol püspök két oldalán s utánuk hasonlóképpen hármásiával két magyar pap között egy spanyol haladt. Tovább minden magyar úr egy spanyol hölgygel, s viszont, minden spanyol egy magyarral. Elöl a nádor az öreg aragón hölgygel, Jakab király fő követe pedig egy magyar úrasszonnyal. A téren megint szétváltak, kört alkotva a közepén álló királyi család körül. A kör jobb oldalán a spanyolok, bal oldalán a magyarok.

Most a spanyol püspök a világi főkövettel és az öreg úrasszonnyal a királyi családhoz közeledtek, kik mellé ugyanekkor magyar részről a két érsek állott ki. Az aragón főpap mély hajlongások után ékes latin beszédben tolmácsolta Jakab király üdvözlését a magyar királyi párnak s a magyar nemzetnek. Erre a király hasonló módon válaszolt, viszonzva a jókívánságokat. A világi főkövet vévén át a szót, igen szép körmondatokban tolmácsolta királyának azt az óhajtását, hogy Árpád dicsőséges házának tagjai közé fölvétessék, ez egész világon híres királyi ház tündöklő virágának, Jolántha kisasszonynak kezét kérvén. Jakab király erősen meg van győződve afelől, hogy az égben köttetett frigy által mindkét királyi ház és ország

dicsősége s boldogsága öregbedni fog az Isten egyháza is megerősítették a földön, s a gonosz rettegni fogja két egybefonódott keresztény uralkodó és nemzet hatalmát.

Erre megint válaszolt a király, a maga részéről is megerősítve mindezeket, királyi asszonya nevében is késznek nyilatkozta, hogy Jakab királyt fiukká fogadni s kedves gyermeküket neki adni, keresztény feleségül.

Ezután a király és királyné közrevették Jolánthát. Előlépett a két érsek. Jolántha, jobb kezét Ugronnak nyújtotta, míg Róbert ékes aranygyűrűt emelt magasra.

Szemközt a főkövet, mint Jakab király helyettesítője, nyújtotta jobb kezét az öreg hölgynek, aki most a királyi anya szerepét töltötte be, míg a spanyol püspök szintén gyönyörű gyűrűt mutatott föl.

Mély hajlongásokkal lépve egymáshoz, Róbert érsek a menyasszony gyűrűjét a vőlegény helyettesének, a spanyol püspök pedig a vőlegény gyűrűjét a menyasszonynak ujjára vonta.

A királyleány megcsókolván apját és anyját, a vőlegényhelyettes karján átment a spanyolok közé. Ekkor mindkétfelől a magyar és spanyol lovagok kirántották kardjaikat, s háromszor magasra villantották a levegőbe, ki-ki a maga nyelvén éltetve az új királyi párt.

Ezzel megtörtént az ünnepélyes eljegyzés.

A menet ismét az előbbi rend szerint vonult a lakomához, csak hogy most már Jolánthát Jakab király követe vitte karján.

Az asztaloknál ismét fölváltva ültek magyar és idegen urak és hölgyek egymás mellett. Míg a hosszú, szertartásos étkezés folyt, szinte nyomasztó volt a csönd. De András király hamar megelégedte a ceremóniát, s maga kezdte meg a köszöntők sorát, Jakab királyt éltetve. Utána, mint a fölhúzott zsilip alól az ár, megindultak az egyre vidámabb köszöntgetések, megoldódtak a nyelvek, a tüzes borok felkavarták az alvó kedvet, s csakhamar zibongani, majd zengeni kezdett a kert a vendégek kacagó tréfáitól.

Jolántha féltősen meghúzódva ült a főkövet és a szigorú szemű öreg spanyol asszony között. Ez a zord matróna szertartásos, hideg kérdéseket intézett hozzá s mindig kutatva nézett a szeme közé. Úgy látszik, tüstént be akart illeszkedni anyahelyettesi méltóságába, s erősen a szívére vette, hogy neki kell megvédenie Jakab király tulajdonát minden veszedelemtől, amíg csak átadhatja a gazdájának.

A főkövet sokkal nyájasabb volt. Különösen ahogy a magyar bor olvadt lávája nyargalászni kezdett az ereiben, határozottan elhitette magával, hogy vőlegényhelyettesi szerepe bizonyos kötelességekkel, nevezetesen a menyasszony alapos megszemlélésével és részleteiben való dicséretével jár együtt.

Így vergődött a szegény kis menyasszony tűz-víz között. Egyik fülében a vénasszony hidegen sivitó intelmeivel, másikban a mámoros követ merész bókjaival, félig fagyva, félig égve.

Szemei kétségbeesve keresték a menekülés útját. Ide-oda repdestek, mint halálra riasztott madárcák, amelyek nem találják fészüküket.

Egyszer aztán megálltak a nyugtalan szemek s ragyogóra válva pihentek meg valahol. A sápadt arcocskára finom pirosság bíborodott. Ajkai megmozdultak, mintha izennének valahova.

Attól kezdve nem hallott semmit, se jobbról, se balról, csak gépiesen bólintgatott, mintha nagyon helyeselné kegyes intelmeket és forró vallomásokat. De lehet, hogy ezek az integetések nem is oda szóltak.

Egy távoli asztal mellől, ahol vidám fiatalság nevetgélt együtt, spanyol lányok és magyar fiúk, magyar lányok és spanyol fiúk, valaki éppen olyan gépiesen bölintgatott a szép aragón hölgyecske csacsogására, s szemei éppen olyan távolban pihentek meg, valaki másnak az arcán.

A nádor deli legényfia, az ifjabb Apodfi Dénes szomorú, szerelmes tekintete mindent feledve kapcsolódott össze a királyleány őt kereső szemeinek csillagsugarával.

Lakoma után megkezdődtek a mutatványok. Magyar, majd spanyol táncokat adtak elő délceg fiatal párok. Aztán bolondos tréfákkal mulattatták a vendégeket a meszelt képű, tarka rongyokba bújtatott bohócok. Egyikük nagy sikert aratott azzal, hogy kitűnően utánozta közismert urak és hölgyek hangját, mozdulatait. Ilyenkor senki se haragudott az efféléért, sőt a kifigurázottak jónak látták a lehangosabban kacagni rajta.

Az ünnepély fénypontja mégis Pierte Vidal provence-i dalnok előadása volt. Ez a nagyhírű csavargó, aki Alfonz király udvarából jött volt először Magyarországra, s mint maga emlegette, a jó Aimeric királynál talált meleg fészekre, alapjában véve vakmerő kalandor volt, aki bekóborolva az európai udvarokat, mindenütt bajba keveredett szemtelen tréfái, részeg fővel odavágott sértései, többször halálos kimenetelű párbajai s lelkiismeretlen asszonybolondításai miatt. Két dologban azonban kitűnő volt. Mestere az olasz törvívásnak s a méznél édesebben folyó szerelmes virágénekeknek. Ez a két tudománya a végén is mindig megmentette a bőrét, mert vagy félelemből, vagy szerelemből futni engedték. Legutóbb erősen meggyúlt a baja a német császár udvarában, mert a németek beszédét, kutyaugatásnak minősítette, amely nem méltó arra, hogy egy költő a nyelvére vegye. Ezért börtönbe került s talán még rosszabb is történhetett volna vele, ha a porkoláb leánya ki nem szökteti. Most újra a magyarokhoz pártolt, s azt mondja, hogy soha többé nem is megy el közülük, mert ez az egyetlen fajta, amelyik egy lovagot és költőt meg tud becsülni.

Kiállván a középre, engedelmet kért, hogy ezúttal ne énekeljen, hanem szavalhasson. Megígérte, hogy a történet, amit szép latin versekben fog előadni, mindenkinek meg fogja nyerni a szívét.

Mély csend lett az asztalok körül. A hősi verseket mindenki a legnagyobb gyönyörűséggel hallgatta. Pierre gyönyörűen tudott játszani a hangjával, s az indulatok kifejezését művészi arcjátékkal és mozdulatokkal festette alá.

Rettentő tengeri viharról szavalt, mely egy Szentföldre harcolni induló dicső király hajóját érte el.

Az első sorok után már mindenki tudta, hogy András király lesz a ballada hőse. Maga a király és királyné is feszült figyelemmel várták a történetet.

Az előadó elszorította lélegzetüket a viharos tenger, a hánykódó gálya, a csattogó, szikrázó villámok, az ordító szél, a rettenetes életveszedelem leírásával. Amikor arról beszélt, hogy Szent Gellért alakja vakító fényességben kiemelkedik a vihar fellegei közül s fölmagasodik a király előtt, mindenki összeborzongott. A szent vértanú lüktető versekben hányja szemére a királynak, hogy elhanyagolta apostoli elődje által a ravennai egyháznak tett harmincöt ezüstmárka örök alapítványát, amelyet minden utódnak s neki is évente meg kellett volna újítania. A szorongatott király a halálos veszedelem torkában szentül ígéri, hogy maga zarándokol el Ravennába s újítja meg az alapítványt. Itt a költő sajnálkozva mentegeti a királyt, hogy ezer gondja, háborúja, gyászos családi események miatt húsz esztendeig nem tudja teljesíteni fogadalmát, noha minden esztendőben épen nekiindul.

Itt némely urak titokban összemoszolyogtak.

No de végre, ami késik, nem múlik. A dicső királyt rettentő csapás éri: elveszti világszép s csoda jó feleségét, s most már úgy érzi, hogy bánatát nem enyhítheti meg semmi egyéb, csak ha régi fogadalmát teljesíti, s elzarándokol a szent vértanú sírjához.

- Halljatok csodát! - szavalta Pierre. - A világnak e tán legdicsőségesebb fejedelme, magát megaláztatva, remetecsuhában, csak néhány hű szolgától kísérvé, nekivág a rettentő útnak, hegyeken, erdőkön keresztül, nem félve dúvadtól, haramiától, bízva Szent Gellért mellette lebegő angyali védelmében. Csakugyan eljut zarándoklata céljához, ott böjtöl, penitenciázik, sír az oltár lábánál, fejét alázatosan a szent sír kövéhez ütögetve, míg csak meg nem nyugszik a lelke. Harmadnap éjszaka, mikor egyedül van a templomban, s csak az örökmécs világa pislog, egyszer csak nagy fényesség vakít a szemébe, s hát uramfia, megjelenik Szent Gellért iszonytató szépségben, s szelíden kérdezősködik a harmincöt ezüstmárkák felől. Ott helyben, remegő kezekkel az oltárra tette a dicső király az összeget, szép ébenfa ládikóban, s még meg is szerezte egy arannyal. Erre Szent Gellért feloldozván őt, mondá, hogy meg akarja jutalmazni, amiért megállotta fogadalmát. Látom, szólta a szent, hogy nagy bánatban vagy, lelkem fiam, a te szép, jó feleséged után. Nincs is aki megvigasztalhasson tégedet e világon, hanem ha egy hozzá hasonlatos párod akad. Van pedig egy, aki ha lehet, még szebb s még jobb. Elvezetlek hozzá, ha akarod. Erre a szent előtte lépkedve, mindjárt kiméne a templomból, s a király nagy örömben utána. Ottan parancsolá: üljön lóra, s menjen mindenütt utána. Így vitte várossról városra, sok napokon keresztül, de persze nem látta más a szent dicsőséges alakját, hanem csak a kegyes király. Végezetre elérkeztek Este város kapujához. Ott rálehelte a szent a kapura, s hát csak leporlik a királyról a remetecsuha, s gyönyörű aranyköntös ragyog rajta. Még a lova is úgy tündöklöklik, mintha csillagporba fűrösztötték volna s csupa arany szerszám rajta. Akkor a szent eltűnt, de íme a király mögött eddig nem látott lovagok állottak, tündökletes fegyverzetben, körülfogták, s mentek előtte, utána. Bizonyára angyalok voltak. Így vezették a város urának fényes kastélyába. Az eléje jött nagy tisztességgel, mondván: Álmodtam az éjjel, mely jelentette jöttödet, dicső király. Légy vendégem, s tiszteld meg asztalomat. Így aztán lakomához ültek fényes urak és asszonyságok között, arannyal-ezüsttel rakott asztal körül, amelyen minden jó ott illatozott előttük. Toldalásában nagy sült páva, bíbor-gerezdű duzzadó édes szőlő, déli nap tüzétől szikrázó vérpiros bor s minden, amit csak el tudtok gondolni. A vendégeket serény fiúcskák szolgálták ki, mindegyre bort öntve serlegeikbe. A királyi vendég oldalán is állott egy pohárnok. De micsoda pohárnok? Ilyen fiú nincs a világon. Olyan a haja, mint a folyó arany, olyan a szeme, mint a legszebb nyári ég, mikor a nap tüze áragyogja, olyan a termete, mint a szélben lengő pálma, keze, mellyel a serleget nyújtja, mint a fehér liliom kelyhe. Ahogy a király rácsodálkozik, olyan a kacagása, mint ezüstharangok szava a kampanilében, melynek csendülésére fehér galambok röppennek a kék levegőbe. Ki ez a pohárnok? kérdi a király a kastély urát. Az én húgom az, válaszol az úr, árva, fogadott leányom, az én legkedvesebbem. Miért öltözött fiúnak? Csak hogy szolgálhasson neked. Mért akarsz nekem szolgálni? Mert te vagy az én királyom. Mit adjak neked szolgálatodért? Vigy magaddal, hogy örökre szolgálhassalak. Nem való vagy te szolgának, királynénak való vagy te! A sok vendég mind felállott, serlegüket ürítették a királyra s asszonyára, akit neki Isten Szent Gellért által adott s angyalokkal vezette össze őket.

A vendégek már régen a királyt s a királynét nézték mosolyogva. Ők egymás szemébe mélyedve, itták találkozásuk s szerelmük dicsőítését.

A vers utolsó soraira mindenki fölugrált, magasra emelték serlegeiket, s ujjongó kiáltozással éltették őket.

Ezek után már nem tudtak az asztalnál maradni. Vidám csoportokba oszladoztak a tündéri világtató kertben, sétáltak az utakon, a fiatalja szétrébbent kergetőzni a homályosabb lige-

tekbe, s csakhamar hangos sikongatás, kacagás, kereső kiáltások s csalogató hívogató zajától visszhangzott minden.

A király és a királyné szintén sétára indult az előkelő vendégekkel, s most az öreg spanyol asszonyságnak is ott kellett lépdelnie Beatrix oldalán, a főkövetnek pedig András király mellett. Még néhány úr és hölgy csatlakozott melléjük, míg a főpapok távolabbról csendes beszélgetésben követték őket.

Huss! a madárka kirepült őrzőinek markából. Futott, futott a bokrok között, aminek rejtekét olyan jól ismerte. Addig repült, míg odaérkezett a piros rózsák lugasába a kert mélyén, ahol már várta az ifjú Apodfi.

Mindketten előrenyújtották kezeiket s szilajon kapcsolódtak egybe ujjaik.

- Jolántha!

- Dénes!

Sokáig nem szóltak egyebet.

- Már mennem is kell - suttogta Jolántha könnyeivel küszködve.

- Nem hagylak el. Utánad megyek - lihegte a fiú rekedten.

A leány végigsimított homlokán, s fájdalmas arcát az ég felé emelte:

- Nem, nem. Minek is jönnél? Csak nagyobb fájdalom lenne nekem is, neked is!

- Semmit se akarok - suttogta a fiú lehajtott fejjel. - Csak látni téged. Mindig látni. Ha csak messziről is. Sohasem foglak zavarni. Engedd meg, Jolántha.

- Tudom, hogy lovag vagy. És én királyné leszek. Nem is tudom, hogy milyen a vőlegényem. Mondják, hogy vitéz és szép. De az mindegy nekem. Míg élek, hű leszek hozzá. De a szívem örökre zárva marad, mint egy koporsó. Miért jönnél utánam? Hiszen magammal viszlek a szívemben.

- Jolántha, Jolántha - suttogta Dénes és ismét megfogta a kezeit. - Hiszen tudom, hogy csak szép álmom volt. Mindig is tudtam, hogy nem lehetsz az enyém. Én csak szolgád akarok lenni, alázatos, imádó szolgád. Elég lesz, ha mosolyogni látlak, ha boldognak látlak, ha dicsőnek látlak. Azt hiszed, nem készültem rá erre? Mások is vannak, akik szívükben egy szentképpel egész életükre magányosan maradnak, s ez a kép lesz a vezérük, hogy hősök, nagyok legyenek. Én is meg tudom tenni. De csak úgy, ha még nagyobb szenvedést vállalok. Ha szemeimmel láthatlak, Jolántha.

Áhítatosan emelte kezeit ajkához. Aztán hirtelen megfordult s eltűnt a sötétben.

A kis menyasszony szemeiből könnyek peregtek az éjjeli füvek harmatcseppjei közé. És mégis édes nyilallást érzett a szíven átvonagolni, hogy ilyen mesebeli lovagja van, aki vele megy reménytelenül, s látni akarja mindhalálíg. Elérhetetlenül és mégis együtt vele.

Szíve magasan dobogott. De a szeme elé nem borult a szenvedély vérpiros köde. Csak valami gyöngéd rózsaszínű fény borult a kert fölé.

Késő éjjeli órában, mikor már csönd borult az egész várra, gyülekeztek az urak Apodfi Dénes palotásházába, mely magas kőfallal körítve sűrű kert közepén épült a királyi kastély kertjei mögött. A kapus mindenkitől jelszót kérdezett s csak azután engedte be őket. A nádor egy belső szolgája vezette az érkezőket a szinte kézzel fogható sötétségen át a kert rejtett ösvényein a palota egy hátulsó kis kapujához, ahol más őr vette át őket. Kívülről maga a ház is teljesen sötét volt, mintha lakói mélyen aludnának vagy nem is volnának otthon. A nádor vastáblákat szereltetett az ablakokra, amelyek pontosan záródtak s nem engedtek át semmi fényt.

Gyönyörű fegyvertermében gyülekeztek az éjjeli vendégek. A falakat ragyogó fegyvercsoportok díszítették. Mindenféle kor és nemzet hadiszerszámai. De a legszebbek a keleti török és arab csoportozatok, melyeket a nádor a szentföldi hadjárat alatt gyűjtött. A legpompázóbb színezetű és mintájú keleti szőnyeget is hozott onnan magával, ezek borították a falak üresen maradt mezőit s a terem keleti sakktábla módjára fekete és fehér márványkockákból összerakott padlóját. A karosszékekkel köryezett asztalon remekbe készített ezüst-, aranykancsók, amforák és serlegek tündököltek. Világosságot a falakba erősített cifra vastartókba helyezett újmódi vastag viaszgyertyák szolgáltatottak, melyeknek öntési tudományát külföldről hozott mester gyakorolta a nádor házában.

Míg a meghívottak száma teljes lett, addig a megérkezettek kettősével, hármásával összeállva sugdostak egymás között, a fegyvercsoportok alatt állingálva s látszólag nagy figyelemmel merülve el azok szemlélésében. Maga a nádor, hátán összefont kezekkel le s fel sétált a termen, meg-megállt itt is, ott is, szólott egy-két szót mindenkire, s belső nyugtalanságát csak arcról arcra röppenő tekintetének ideges cikázása árulta el.

A terem egyik sarkában a falhoz állított medvebőrös lócán két úr ült szorosan egymás mellett, beszélgetésbe merülve. A nádor hozzájuk lépett.

Az egyik már egészen öreg ember, de térdeire könyököltében is látszik előregörnyedt gerincének hatalmas ívéről, hogy rendkívül magas és erőteljes férfiú. Fénylő, kopasz homloka körül arcába hulló vastag szálú fehér haj fénylik, mely hátul nyakát is egészen elborítja. Seprűs szemöldökei alatt mélyen ülő acélszürke szemek villognak, melyekre mindegyre bágyadtan ereszkednek ráncos szemhéjai. A szem alatt öreges, gyűrött táskák. Hajlott, éles orrának nagy cimpái láthatóan tágulnak s süllyednek indulatos lélegzésétől. Sárgásfehér bajusza, mint két leeresztett madárszárny, hull alá, eltakarva száját. Közöttük keményen, szélesen és szegletesen ugrik elő a csontos áll. Bő, öreges, sötét színű drága köntöse csaknem bokáig takarja lábait. Zord öregember. Egész lényéből árad a tekintélyt és tiszteletet parancsoló gög. Ez Kán Gyula, az „öreg”, ahogy az urak általában emlegetik. Mint a Gyulák ősi fejedelmi családjának sarjadéka s így az Árpádok többszörös és közeli rokonsága, az ország legtekintélyesebb főúranak számít, akivel szemben Apodfi is csak tényleges nádorságának következtében jöhet számításba. Különben az öreg Gyula is nádorviselt ember, volt horvát bán s ez idő szerint is udvari méltóságot tölt be, mint a királyné ispánja.

A másik férfi a nádorral egykorú, zömök, medvemozgású úr, élénk, mosolygó képű s tekintetű, igen szép arcú. Bajuszát hegyesre pödörve viseli, s kicsi szénfekete szakállát két hegyesen szétálló ágra fésüli. Nagyon egyszerűen öltözik, nem visel semmi ékszer, de ruhájának anyaga a legfinomabb, a legpuhább posztó, ami csak létezik. Hajviselete egészen szokatlan. Mindenütt egyenletesen rövidre nyírva s fölfelé kifelé. Ez az ember, akivel nem lehet komolyan beszélni, amint hírlík, mindent tréfával üt el s szokása, hogy országos dolgokról olyan könnyedén s közönségesen nyilatkozik, mintha csak egy családi háztartás apró ügyebaja volnának. Ha nem tudná mindenki, hogy kivel van dolga, jelentéktelen lábatlankodónak

tarthatnák. Csakhogy tudja mindenki, kicsoda Barcfi Miklós, András király mindenható tárnokmestere, akinek szavától függ családok mérhetetlen meggazdagodása, vagy mérhetetlen vagyonok semmivé létele.

Ők ketten a nádor nélkülözhetetlen társai, akiket életre-halálra összeláncol a hatalom közös érdeke. Nincs is más kapocs közöttük, mert nem szeretik egymást. De nem törekednek színlelni az ellenkezőjét. Az a meggyőződésük, hogy a józan érdek összetartó hatalmát az érzelmi kapcsolatok csak gyöngítőleg befolyásolják.

A nádor kissé szétvetett lábakkal állt meg előttük. A kezei változatlanul összekulcsolva hátul, közönyös hangon mondta Barcfinak:

- Holnap tizenkétezer ezüstmárkát kell nekem átadnod.

Barcfi varjú módra nézett rá oldalról egyik ragyogó szemével, míg a másikat behunyta:

- Nem lesz kevés?

A nádor mozdulatlan komolysággal folytatta:

- Jakab király követői nem fogadták el a harmincadok lekötését a hozomány fejében.

- Kár - mondta Barcfi. - Ezek a harmincadok, amióta kikeltek a fejedből, úgy termik a pénzt, mint a köles. A vén Izsák biztosan nagyon boldog lett volna, ha a spanyolok megszabadítják tőle. Azt se tudja már, hova töltse a tallérokat. Komolyan panaszkodott, hogy felvetik a házát.

Apodfi kelletlenül biggyesztette le a száját.

- Jó, jó. Éppen erről van szó. A király úr méltóztatott elfelejteni, hogy a harmincadok még két esztendeig a zsidóé. Tehát nagylelkűen felajánlotta a spanyoloknak. Nem tarthat az eszében minden koszos uzsorást. Szóval még két évre add oda az egészet Izsáknak s a zsidó előlegezen rá. Van miből.

Barcfi megvakarta a fejét.

- Van, van. Hogy a fenébe ne volna? De tudod, őszintén szólva, egy kicsi baj van. Valami olyant mondtál a minap, mikor egy kis pénz kellett megint, hogy legfennebb még tovább kiadjuk a harmincadokat. A pénzt nem úgy köptem, mint a mesebeli számár. Izsák adta.

- Szóval...

- Szóval már akkor odaadtam neki még három esztendőre. - Édesen felkacagott, mintha nagy-szerű tréfát mondott volna.

Most a nádor jobbjá előkanyarodott a háta mögül a Barcfi orra elé, s ujjai úgy mozogtak, mint mikor vizet nyomnak ki a lucskos ruhából. De tekintete olyan volt, mint a tőr hegye.

Barcfi újra föl kacagott, s komikusan utánozta a mozdulatot.

- Csak szembe ne precskeljen. Szép pénz tizenötezer.

- Tizenkettő.

- A feleségem is mindig panaszkodik - szólt Barcfi -, hogy a sulykoló asszony nem akarja ingyen paskolni a vizet a ruhából. Mindig külön ebédet meg bért követel érte. Azt mondja, fene nehéz munka. És a feleségem okos asszony, meg is fizeti mindig.

Az öreg Gyula közbemordult:

- Kezdjük már! Mindjárt megvirrad.

A nádor szétnézett a teremben. Beszélgetésük alatt még szállingózott egy-két vendég. De már együtt volt, akit akart. A tenyerébe tapsolt, s asztalhoz hívta őket.

Hármukon kívül még tizenegyen voltak. A székeket huzigálva, zörögve, nagyokat szusszanva ülték körül az asztalt. Köztük volt Dömötör, az udvarispán, Móricz, az étekhordó, Bágyon, a pohárnok és Apafi Mihály, a lovászmester, a kormány tényleges tagjai. A többiek is mind hivatalviseltek. Az öreg Mojs, volt nádor, Tétényi Péter és Atyusz, egykori udvarispánok, Lukács és István, akik pohárnoki, Fila és a Szakállas Mika, akik étekhordói méltóságot töltöttek volt be.

Egy-két távollevőtől eltekintve, ez a tizennégy ember kormányozta több mint harminc éven keresztül Magyarországot. Csak az hullott ki közülük, aki időközben meghalt, vagy aki nem volt elég értelmes és kitartó ahhoz, hogy állandóan be tudjon illeszkedni az érdekszövetségbe.

Törefia Pétert senki se bánta, hogy karóra került a királyné meggyilkolásáért. Ostoba, forrófejű, ordító bika volt, aki úgysem tudott volna titkot tartani, s örökké az igazságról meg a nemzet sérelmeiről bömbölt. Bánk, a két Simon meg Benedek vajda, ha okosabbak voltak is, de rajtavesztettek az idegenek szenvedélyes gyűlöletén. Utóvégre ez is jól fogott, mert a habzsoló merániakat tényleg kiebrudalták az országból, s megtisztították nekik a helyet. Aztán még a birtokaik is a bölcsőbbek kezére jutottak. Ezért némi elismerést és hálát is éreznek irántuk, takargatták őket, amennyire lehetett, leuntatták üldözésükről a királyt, s dugdosva juttattak számukra valamit itt-ott, hogy éhen ne haljanak, s befogják a szájukat. Lám, János érsek igazi bölcs és kezelhető ember volt, s híres kétértelmű tanácsa, melyet a királyné dolgában adott, alkalmasnak mutatta, hogy részt kérjen a nagy osztozkodásban. Tulajdonképpen kár, hogy meghalt, mielőtt Apodfi tervei megérhettek volna.

Lényegében igen egyszerű módon tartották markukban ezek az urak az országot. Mindig gondoskodtak, hogy ők essenek a király keze ügyébe, valahányszor annak ki kellett cserélnie a kormányt, mert akkora volt már az elégedetlenség, hogy bűnbakot kellett a nép kedvéért állítani. Ha Mojsot már nem bírták tovább nézni a nádor székében, vállalkozott az öreg Gyula. Ha belőle is elég volt, elélepett Barcfi Miklós. Nem kellett már: ott volt Apodfi Dénes. Aki távozott, átvette annak a hivatalát, aki a helyére lépett. Néha ügyes bonyodalmat rögtönöztek, s összevissza cserélték egymás között a méltóságokat, de arra vigyáztak, hogy új ember ne bújjon közénk, s különféle címek alatt ugyanaz maradjon a céh. Egyszer-egyszer azért új név is bukkant föl közöttük, de gondoskodtak róla, hogy csak név maradjon, s ha nagyon ugrált, hamarosan elunja s továbbálljon. Legnagyobb bajukat Béla király és barátai okozták, de Apodfi igazi művész volt abban, hogy az apát féltékennyé tegye a fiúra, kiélezzze közöttük az ellentéteket, majd túrhetetlenné tegye az együttlétet, s mind távolabb taszítsa az udvar köréből.

András király volt az ő szerencsájuk kifogyhatatlan aranybányája. Ezt az urat egyenesen nekik teremtette az Úristen. Csak arra kellett gondjuk legyen, hogy pontosan kiszolgálják szeszélyeit s merész fantáziájának vágyait. Ha távol tudták tartani tőle a hétköznapi szennyét és porát, a nyugtalanító elégedetlenség ordításait, a szorongatott sikoltozását, a kisemmizettek átkait, s a föld fenekéből is, de dőlötték neki pompájához, kalandjaihoz, hadaihoz a pénzt: András egy cseppet sem törődött azzal, mi van mindezek mögött.

Megszokta őket, mint a levegőt, ette-itta a hódolatukat, mint a nektárt, kegyesen nyugtázta fáradhatatlan szolgálataikat, melyek minden gondot levettek a vállairól s a végén elhitte nekik, hogy nincs is más ember kívülük, akivel megélhetne. Így lettek egyetlenné s nélkülözhetlenné számára.

A maga szempontjából bizonyosan igaza is volt, mert ilyen mindenre kapható szolgálkat, ilyen pompásan összejátszó zenekart, ilyen mesébe illő visszhangját ki sem mondott gondolatainak tényleg semmi más társaság nem kínálhatta oda neki. Mikor a király önmagát szerette és csodálta, a maga sugárzó képét látván visszatükröződni ez úri szolgálhad ábrázatáról, a végén

csaknem meghatódott rajta, hogy mennyire szereti őket, s kegyei sugározva, kékben ömlöttek derék jobbágyaira.

Megfoghatatlan, hogy miért jajgattak a távol állók legkülönbözőbb rétegei az ő úgynevezett pazarlásai miatta s mért hányták folyton a szemére a nemrég még határtalan királyi birtokok szétesztogatását. Hiszen ő csak ennek a néhány embernek adogatott, bőven megszolgált jutalmakat. Még ha megfeszülnek, se tudnak húsz-huszonöt adományosnál többet kimutatni az ő idejében ezek az utálatos sápirozók. Abból is a többsége vele harcoló lovag, s amit kapott, az a királyi birtokhoz képest semmiség. Csak ez a néhány ember jutott nagyobb vagyonhoz, de hát senki sem mondhatja, hogy nem érdemelték meg. Így a jó király. És természetesen Apodfiék is hasonlóan nyilatkoztak. Nem az adománybirtokok ekeszámát, hanem az adományozottak csekély névsorát emlegették. Hogy ebben a listában egy név többszörösen is előfordult, azt csak a dühös irigykedés kifogásolhatja.

A nádor legzseniálisabb találmánya azonban az újféle pénzügyi rendszer volt, mellyel az udvartartás és a hadsereg terheit, melyeket most már tulajdonképpen neki és társainak kellett volna legnagyobb mértékben hordozniok, óriási adománybirtokaik folytán, szépen áthárította a nemzet egészére, megszüntetve a királlyal minden különbséget az ösfoglalók, a Szent István-i adományozottak és a későbbi birtokszerzők kötelezettségei közt, átváltoztatván a különféle személyi és dologi tartozásokat pénzbeli adózássá, mely mindenkit egyformán terhel, megállapított helyzetéhez mérten.

A rendkívüli hadiadó, a nyolcvanad, a határvám, a vásárok vámjainak harmincada, a pénzverőkamarák haszna, a só utáni illeték s ehhez hasonló jövedelmi források létesítése által míg egyfelől teljesen összezilálta s egymás ellen bolondította a társadalom rétegeit, másfelől észrevétlenül megfizetett szolgálvává tette a királyt, akinek hatalma többé nem a rendíthetetlen földben és annak kimeríthetetlen termőerejében, hanem a bizonytalan és csalóka pénz megbízhatatlan értékében fog állani.

De ez még csak félmunka lett volna. Gondoskodni kellett arról is, hogy a pénzzé változtatott köztehveriselés súlya mások életére nehezedjék s érintetlenül hagyja az ő és társai vagyont. Erre pedig olyan egyszerű mód kínálkozott, hogy maga is csodálta, hogy nem jött rá hamarabb. Minden azon fordult meg, hogy a király kezébe ne apránként, a régi kormányzati rendszer szerint, királyi tisztviselők lassú s körülményes módján csöpögjön a pénz, hanem lássa hasznát és örömét az új intézkedésnek abban, hogy egyszerre kapja meg valamennyi adónem jövedelmét, s legalább egy évben egyszer turkálhasson az aranyban-ezüstben, hatalmának csillogó látszatában.

- Ki tud előlegezni? - tette föl a kérdést magának Apodfi. A válasz nagyon könnyű volt: - Csak az a folyton jövő-menő, mindent pénzért adó és pénzzé tevő gyökértelen fajta, amelyik nem törődik semmivel, ha egyszer kivágta a pénzt, akár az eleven húsból is. Mert továbbállhat vele, s nincs örökséghez, hagyományokhoz kötve. Ilyenek pedig az izmaeliták és a zsidók.

Sámuel szerecseny kalmárt és Izsákot, a vén esztergomi pénzváltót szemelte ki a nádor a maga elgondolásának véghezvitelére. S azok vállalkoztak, hogy bérbe veszik az összes királyi jövedelmeket, évenként egyszerre fizetik ki a bérösszeget, súlyra mért aranyban, ezüstben, viszont az ország legyen az ő szabad vadászterületük, melyről az adók címén annyit börtölhetnek le, amennyit tudnak. A tárnokmesternek legyenek csupán alávetve, de neki is csak annyiban, hogy kezeihez tartoznak beszolgáltatni a kikötött bért, s tőle kaphatnak fegyveres erőt a magukénak behajtásához. De egyébként az ő dolgukba királyi ember ne szólhasson, teljesen saját alkalmazottaikkal legyen szabad végezniük dolgukat.

A király csodálkozott s boldog volt, mikor először szemlélhette meg az egy évre előre kifizetett bérjövedelmet hordókba rakott aranyban, ezüstben. Magában szinte sokallta is. Apodfi és

a tárnokmester bölcsen hallgattak arról, hogy ők és társaik mit kaptak a bérletek átengedéséért. Annak az istentelen nyúzásnak, taposásnak, facsarásnak üvöltése pedig, amitől a szerecseny hóhérok munkája nyomán csakhamar zengett az ország, nem juthatott a király fülébe, s ha el is jutott: elhazudták, lehalkították, elmagyarázták.

Csak természetes volt, hogy a szerecseny kamaraispán meg a vele együttműködő zsidó kalmár ezt a nagyszerű üzletet, mihelyt belekóstoltak, mindenáron meg akarták tartani. Ennek pedig az volt a feltétele, hogy messzire el kellett kerülniük azokat a birtokokat, amelyek a hatalmas kormányférfiak kezén voltak, s másokon keresni meg a rájuk eső részt is. Ezenfelül a bérösszeg alkujánál meg kellett fizetniök az általány kedvező megállapítását is.

Nem kell azt gondolni, hogy Apodfiék e vállalkozása minden kockázat nélkül való volt. Jól tudták maguk is, hogy ezzel a vakmerő fogással mindent egy kockára tettek föl. Ameddig a király mögöttük áll s van ereje megvédeni őket, a számítás pompásan beválik. De ha megváltozik az uralkodó személye és felfogása, végük van. Ezért rettegetek Béla trónra jutásától. Nem volt kétségük a szándékai felől, hiszen sohasem titkolta engesztelhetetlen gyűlöletét személyük és kormányzatuk iránt. Az is napnál világosabban állott előttük, hogy egy ilyen király egyetlen intésére a ketrecből kitörő tigrisek dühével fogja reájuk vetni magát az egész ország. És Apodfi érezte, hogy a helyzet mind válságosabb, hogy az egyetlen ember életének hajszálán függő hatalmi rendszer bármikor tarthatatlanná válik, s a cselekvés végső elszánását tovább halogatni nem lehet.

Ezért ültek most együtt asztala körül.

A nádor szétnézve társain, beszélni kezdett:

- Nem akarok semmi fogadást, esküt titoktartásotok felől. Megvan az eszetek, ismeritek saját érdekeiteket, hallgatni fogtok. Élet-halálról van szó.

Valamennyien szótlantul bólintottak.

- Frigyes császár hajlandó védelmébe venni minket. Tegnap vettem erre nézve az osztrák herceg izenetét.

- Bízatsz ebben a mitugrálásban? - mordult fel az öreg Gyula.

Halk morgolódás hullámzott végig az urakon.

- Most bízom - válaszolt a nádor. - Még mikor az esküvőn járt itt, szememre lobbantotta, hogy miért szereztem meg Beatrixnak András királyt? A császár, mint tudjátok, most van a legveszekedettebb cibálódásban a pápával, ezek az olasz grófságok, köztük az Azzóé is, útjában vannak. Azt gyanította, hogy a házasság mögött a magyar király ellene való szövetségét keresik a pápa oldalán. Másképp nem értette meg, hogy mi keresnivalónk lenne ott. De amikor föltártam előtte, hogy a király lemondatta Beatrixot egész örökségéről, s így semmi kapcsa Azzóval nem maradt, csak eltátotta a száját bámulatában. Azon csak nevetett, hogy az öregember szerelmes bolondsága mire képes, de azt nem értette, hogy én mit akarok? Persze nem kötöttem az orrára, hanem csak annyit, hogy íme, maga is láthatja, hogy az öreg király többé nem alkalmas az ország megtartására. Egy aranyszoknyáért odaadná. A fiataaltól meg Isten őrizze a császárt, mert azt tudhatják, hogy Béla a pápa bolondja s annak egy szavára kész akár az oroszlan vermébe ugrani. Ezt mindjárt pedzette a hercegecske. Erre mondtam, hogy nekünk, hazánk sorsán siránkozó igaz magyaroknak, nincs más menedékünk, mint ha a hatalmas császár védelmébe veszi országunkat, elfogadja hűbérül, s míg Árpád véreből nem akad a mostaniaknál arravalóbb: reánk bízna, néhányunkra, annak kormányzatát. Hűbéradóban, katonaállításban velünk könnyen egyezkedhetik. Ez volt a veleje a mondókámnak. Hercegünk bekapta a horgot, s mindjárt a lakodalom után futott a császárhoz. Amint mondtam, most izente, hogy a császár vállalja.

A nádor kíméletlenül világos, egyszerűségükben szörnyű mélységű szavai megsápasztották az urak arcát. Hiszen tudták, tudták, hogy előbb-utóbb valami nagy játékba kell fogniok. Ha maguknak sem merték tisztán kimondani, mégis bizonyos volt előttük, hogy csupán András király halandó személyéhez függesztett sorsukon változtatniok kell, s hogy ez nem mehet másként, mint éppen a király félreállításával s biztosabb támasz szerzésével. Valaki olyan kell, jól tudták, aki nemcsak helyére áll Andrásnak, hanem szembe is áll Bélával, s képes vagy megsemmisíteni, vagy végleg visszazorítani Erdélybe. De most látták, hogy vezérük ennél is messzebb tekintett, mert lélegzetelállító vakmerőséggel egy csapásra a hatalmat is meg akarja tartani a maga és társai kezében. Érezték, hogy van valami elhallgatott gondolat a nádor szavai mögött, amitől megborsódzott a hátuk. És főleg az egész dolognak közelsége, az elszánás rögtöni szüksége torpantotta meg legtöbbjüket. Szerették volna tologatni a végzetet, jól bevált szokásuk szerint csendesen elkenni a veszedelem csomóját, és hiába, szívük mélyén valamennyien megreszkettek attól a gondolattól, hogy a király ellen forduljanak, akinek végre is mindent köszönhettek.

Idő múlva az öreg Gyula törte meg megint a beállott csendet. A nádorhoz fordult, aki saját tenyerét vizsgálgatta elmélyedve, mintha sorsának vonalait kutatná benne.

- Mit gondolsz, nádorispán, hogy az ifjú király csak úgy összedugott kézzel fogja szemlélni, amíg ez a te szépen kicirkalmazott plánumod megérik s egyszerűen az ölünkbe hull? Tudom, mit akarsz mondani - emelte föl a kezét, amint látta, hogy a nádor szája megmozdul. - De erre ne számíts. Az apa és fiú közötti gyűlölet csak kettőjük dolga. Ahogy én ismerem Bélát, abban a pillanatban, amint az ország dolgáról van szó, egy percig sem fog késlekedni, hogy apjának segítségére rohanjon. Hiszen végtére az ő trónjáról van szó.

- Ismerem Bélát - jegyezte meg a nádor.

- Nem, barátom, hidd el, hogy te csak András királyt ismered. Én jobban látom a fiút. Nem kellett volna magadnak is csodálkoznod rajta, hogy csak úgy egyszerűen tudomásul vette apja kitiltó ítéletét, amit melleleg alighanem te tanácsoltál? Ez a fiú tud várni. Ez a fiú, akár-mennyire keserű is a szája apjának örökös mellőzése, gyanakodásai, szeretetlensége s ellene tüzelt merényletei miatt, ahogy én ismerem, mégsem apjára haragszik. Korán érett, mindent meghánytorgató okos elméje van, s amellet szentül tiszteli az apai tekintélyt. Reánk feni kardját és főképpen reád, nádorispán. Évekre el tudta tenni a bosszúját, nem ordított, nem toporzékolt, nem hirtelenkedte el a dolgot, míg erőt nem gyűjtött hozzá. Látszólag meghajolt a hallatlanul kegyetlen és esztelen apai tilalom előtt. Soha nem erőszakolta, hogy fogadja vagy visszahívja őt s feleségét. Nem kellett volna megrémülnetek ezen a borzasztó hallgatáson és titokzatos távolléten? Nem lett volna jó fontolóra venni, hogy mi történhetik Erdélyben? Nem magad mondtad többször, hogy egyetlen kémed nem tud átjutni a hegyeken? Amelyik pedig átjutott talán, vajon egy is visszajött-e? Micsoda erők gyűlhetnek ott ellenünk? Csak a vak nem látja, hogy Róbert érsek meg Ugron meg Kálmán is titokban az ő emberei. Hányszor figyelmeztettelek, hogy Róbert érsek szemei nagyon fürgén járnak s fülei nyitva vannak, ha közöttünk van. Arra hát ne számíts, hogy Béla tudta nélkül végbemehet itt valami, se arra, hogy éretlen duzzogásból veszni hagyná apját, az országot, s tán még örvendene, ha az erdélyi hegyek zugában békén maradhat. Ez az első, amivel számolni kell. Császárod messze van, herceged közismert semmiházi, ígéreteik, ha őszinték is, de erejük majd semmi. Igen, igen, tenni kell valamit, mert ha tétlenül maradunk, az öreg király holtával Béla úgymint a nyakunkba ugrik. De éppen ezt szeretném tudni!

A nádor a többiek izgatott mozgolódása közt felelt:

- Már megszoktam, hogy azzal a komor tuskóval szemben mindig hátatokban van a hideg. Hiába, ti még nem látjátok világosan, hogy itt halálos ugrásra kell összehúzódnunk. Bennetek még törvényeskedés, régimódi meglapulás viszorog a megkoronázott királyfival szemben.

Igaz, nem tudok semmit Erdélyről, s ésszel fölfogom, hogy ott valami készülődés történhetik. De ugyancsak ésszel kell mégis odajutnom, hogy mindez nem fontos. Mit csinálhat utóvégre? Akik mellette vannak, semmi hatalmuk itt, s ott a kősziklákon ugyan miféle erőt gyűjthettek ellenünk? Nincs ott had, ami számba jöhetne páncélos seregünkkel szemben. Ha nem sajnáljuk a pénzt, s minden erőnket fölszereljük és kiállítjuk ellenük. Csak nem gondoljátok, hogy azokkal a félvad, háborúzáshoz mit sem értő, csak ázsiai rablócsordák ellen jó páncéltalan székyekkel meg az állítólagos kunjaival képes lenne minket elseperni? Egyéb meg mi van Erdélyben? Az idegen telepések csak saját városaik védelmére jók, ki sem mozdulnak onnan, s számba vehető erőt nem adhatnak. Szájáló koldustársaság van kolduskirálya körül. Hát legfennebb az öklét rázhatja s a szemét forgathatja felénk tehetetlen dühében. Mindenesetre a határra jó előre küldenünk kell valami erőt, ami feltartsa, ha mozgolódik. De ez éppen elég. Idáig el nem juthat. S amíg erőlködik, addigra mi változhatatlan tényeket teremtünk. Én ijesztgetésnek tartom az egész titkolózást, azt pedig, hogy évekig hallgatva tűrte a megalázását, nem nézem egyébnek, mint ami valóban: erőtlenségnek, tehetetlenségnek. Annál inkább így van, minél inkább olyan, amilyennek te hiszed, Öreg. Én ugyan sohase vettem valami sokba, de megengedve, hogy neked van igazad, csak még biztosabb vagyok a dologban. Mert akkor már régen megfordíthatta volna a sorsát. Azt mondom én, azzal kell számolnunk, aki itt van a közelünkben. Nagyon is meg lesz elégedve a fiatal úr, ha legalább egy időre békén hagyjuk a vackán.

- Igaza van a nádorispánnak - kiáltott közbe Szakállas Mika. - Erdély nem számít. Mit törődünk azzal, aki immár szinte kilenc esztendeje meg se tud onnan mukkanni? S ha igen, is? Eléje megyek én magam. Úgyis van vele számadásom. Engem forgatott ki a birtokaimból Biharban, Csanádban meg Aradban. Mit akartok? Ezer páncélost állítok ellene, egymagam erejéből. Láttam én székyt meg kunt meg besenyőt, mikor András királlyal a Barcaságban jártam. Csak afféle futóbetyárok azok. Nyavalya töri ki őket, ha páncélos négyszöggel kerülnek szembe. Sze' bár csak megpróbálnák. Egyszeriben ronggyá lennének a kopják hegyén.

Az urak megvidámultak a harcias szájalásra.

Barcfi is megszólalt, szemével hunyorgatva:

- Az öreg Gyula bán régen volt fiatal házas. Azért gondolja, hogy az ifjú király valami veszedelmes dologra készül. De gondolom én, hogy ökelme bizony csak a felesége szoknyáján ül. Ugyan örvend, hogy elkaphatta András király atyai cirógatása elől. Inkább attól fél, hogy valaki még utána megy. Védekezésen törheti a fejét legfennebb, nem támadáson. Van eszébe, hogy kibújjon a síkra a hegyei közül. Aztán csak lamentáljon, mikor már késő.

- Ne töltsétek vele az időt - mordult közbe Atyusz. - Hagyjátok a fenébe, erről nincs mit okoskodni. Vagy nem jön, s akkor marad, amíg hagyjuk. Vagy jön, s akkor az orrára verünk.

- Akárhogy gondold is - szólalt meg újra az öreg Gyula tompa, lefojtott hangon -, s akármit határoztok valamennyien, a magam részéről egyet megmondok: nem vagyok hajlandó az öreg király életére szövetkezni. Hogy akarod félreállítani? Mégse ismered egészen, ha azt hiszed, hogy csak úgy megteszi a kedvéért, önként. És az is homályos előttem, amit arról mondtál, hogy míg Árpád véréből nem akad alkalmasabb a mostaniaknál... Kire gondolsz?

A nádor felemelte arcát tenyeréről. Elszánt, komor, vasnyugalmú volt ez az arc.

- Én nem tréfálni hívtalak ide. Nem vagytok gyermekek. Bőrötökre megy a dolog. Itt nem lehet nyávogni, kisasszonykodni. Nincs helye érzélgésnek halálos ugrások előtt. Vagy jöttök velem, vagy menjetek a királyhoz, s mindjárt tálaljátok ki mindent s rimánkodjatok bocsánatért.

A szavak erősen hatottak. Az urak piros arccal kiabáltak, tiltakoztak, fogadkoztak, hogy nem erről van szó, csak tisztán akarnak látni. De számíthat rájuk mindhalálig, hiszen nem is tehetnek egyebet, mint hogy végigcsinálják, amit kezdtek.

- Ismétlem - intette le őket Apodfi -, hogy nincs szükség esküdözésre, kiabálásra, bizonykodásra. Merő érdekről van szó. A ti tulajdon javatok parancsolja, hogy megértsetek és kövessetek.

Majd az öreg Gyulának válaszolt:

- Nyugodt lehetsz, hogy én sem gondoltam a király élete ellen semmit. Élni fog, amíg élni tud. Vannak szemeim. Nem hiszem, hogy sokáig éljen. De ez nem tartozik ide. Csak annyiban, hogy ez is sietteti a dolgunkat. És most mondok valamit. Ha nem akarjátok, hogy az ország Béla kezére jusson, az az érdekünk, hogy a trónnak örököse legyen. Kálmán nem számít, nem is vállalná...

- Hát ezt kérdeztem! - vágott öklével az asztalra az öreg Gyula.

Apodfi áthatóan nézett a szeme közé. Aztán lassan körüljártatta tekintetét az urak ráfüggesztett szemein. Szinte hangsúlytalan, meztelen egyszerűséggel felelt:

- Meg akarom várni András király fiának születését. Bízom benne, hogy a fiatal királyné anyja lesz.

A többiek csak szájukat tátották, de Barcfi hunyorítva vihogott közbe:

- Tán azért gyűjtöttél egybe, hogy segítségül hívd valamelyikünket? Tudd meg mindjárt, hogy én nem volnék szerencsés. Csupa leányaim vannak.

Némelyek kacagtak, némelyek káromkodtak. Bosszúsan ütögették az asztalt.

- Fogd meg a szád! Örökké marhászkodol! Ez nem farsang! - kiáltoztak feléje.

A nádor vállat vont. Se nem haragudott, se nem kacagott.

- Beszéltem Filippóval, az orvossal. A királyné anyja lesz - ismételte makacsul.

Most Szakállas Mika szólt közbe:

- Az semmi, ha úgy is van. Leány is születhetik. Mit építesz erre?

- Mindent nem lehet tudni - legyintett a nádor. - Nem erre építetek. Csak azt gondolom, hogyha fiú lenne, nagyban segítené a tervünket. A császár védelme alá venné, s miután módunkban van, hiszen markunkban tartjuk, az ország akaratát hajlítani s az ellenkezést elnyomni: ha egyszer a hűbért elfogadta, egyszerűen reánk bízna a királyfi nevelését s az ország kormányát. De ha nem fiú lenne, akkor is...

- Nos! - csaptak reá mindenfelől.

Apodfi rendületlen hidegvérrel felelt. Csak a hangját halkította meg:

- Ki lehet cserélni...

Ez a hang úgy szisszent, mint a kirántott penge.

Csak különös elszánt nyugalma érezte meg az urakkal, hogy itt mindenre kész akarattal állanak szemben. Néhány elképedt fölvekkantás hangzott csupán.

- Mit mondotok? - kérdezte odapillantva Apodfi.

Szakállas Mika válaszolt:

- Hogy ez mégis bajos lesz. Utóvégre az anyja csak tudni fogja, hogy fia született vagy leánya, s csak megismerné az idegent.

Apodfi szándékos könnyedséggel vetette vissza:

- A királyné beleegyezett.

Az emberekbe belefagyott a szó. Mindenki megnémult, s igyekezett a homloka mögé rejteni az agyának rohanó zúrzavaros gondolatokat s kérdéseket. Ez a Sátán! - gondolták magukban összerázkódva. S ekkor erőt vett rajtuk az az ólomsúlyú, megdermesztő érzés, hogy eladták a lelküket az ördögnek. Hatalomért, pénzért, talán gyermekeik boldogságáért, a nemzetségük jövőjéért, az élet habzsolásáért, ezért vagy azért, de most már menthetetlenül benne vannak az örvény tölcserében. Lassan fonódott köréjük a csillogó háló, amit csak cirógató, csiklandó selyemszálak bármikor eltéphető ölelésének képzeltek, s íme, törhetetlenebb az acélnál. Most már vele kell menniök, életre-halálra.

Az öreg Gyula nehezen adta meg magát:

- Hát jó, de tulajdonképpen mit vársz te a császártól? Ami ereje van, mind a pápa ellen viszi. A birodalomban se áll mellette mindenki. Csak a fényes neve van, meg a hatalmának híre. Ehhez katona kell, nem kegyes ígéreték.

Az urak fölszabadulva helyeseltek.

Az öreg Mojs is nekibátorodott:

- Más baj is van, halljátok. Tegyük az ellenkezőjét. Hogy van hatalma. Hogy hadat küld. Ez lesz az igazi veszedelem. Köll nektek az ebanya németje? Nem volt elég kétszáz esztendeig a folytonos hitszegésük, becsapdosásuk, pusztításuk, basáskodásuk, amikor csak tehették? És a meráni kutya farkára talán még emlékeztek? Erre felelj! Erre felelj! - kiáltotta a nádor arcába.

- Mindent nem lehet tudni - ismételte Apodfi szárazon, - Én először a magunk erejére támaszkodom. A királyi hadakat az egy Simon kivételével mi tartjuk a kezünkben. Ez tán maga is elég lenne a belső rend megtartására s a Béla esetleges támadásával szemben. De gondoltam mindenre. Tudom, hogy a császár Frigyes herceget bízna meg a segítséggel. Ő már ígerte is, hogy jön, ha őt kérem a császártól. Már kértem is. Nem mintha nagyon bízna benne, de igenis bízom a feneketlen fősvenységében, az örökké a máséra tátott szájában. Odaígértem neki a három határmegyét. Láttam szemében a zöld tüzet fölgyúlni. Biztosan jönni fog. Majd aztán kiverjük, mikor eléggé megerősödünk. Neked, Mojs, nincs mit válaszolnom. Arra csak-ugyan nem elég hatalmas a császár, hogy kétfelé verekedjék. Német uralom itt többé nem lesz. A hűbért is lerázhadjuk, mihelyt erőnk lesz hozzá. Most hát végezzünk.

Ezután részletesen előadta Apodfi a hatalom átvételének tervét. Ki hogyan készítse fegyvereseit, milyen jelre várjon, hova küldje őket, miképpen viselkedjék tisztjében, barátai közt, miféle ígéretésekkel biztassa az elégedetleneket, hogy vezesse félre a gyanakvókat és ellenségeskedőket.

Egyetlen ember volt, akitől féltek, Simon, az esztergomi ispán. Őt tehát halálra ítélték. A kivített a nádor vállalta magára. Határozatba ment az is, hogy Róbert és Ugron érsekeket valami egyházi ünnepély címén elcsalják jó távol az udvartól, s fogva tartják, amíg árthatnának. Kálmánra nézve bíztak abban, hogy gyanútlan természeténél fogva későn fogja magát észrevenni, s a befejezett tények előtt meghajlik.

Apodfi szuggeráló szavai, biztos körvonalakkal megrajzolt terve, hajszálpontos megjelölései időknék és helyeknek, az egész kép szemléletes kiábrázolása, az emberek jelleméről odavetett rövid, találó megállapításai fokról fokra hatalmuk alá szorították az urakat. Lassanként úgy

éreztek, hogy a félelem szorongása fölenged a mellükről. A dolog kevésbé veszélyesnek, majd szinte régtől fogva magától értetődőnek, aztán könnyűnek, a végén kívánatosnak tűnt föl előttük.

A nádor érezte, hogy eszének semmi kibúvót nem hagyó vaspántú logikája, legalább amíg együtt vannak, tökéletesen gúzsba kötözte s szolgálává igazta őket. De tudta jól, hogy ez nem elég. Hogy hatnia kell a képzeletükre, az ösztöneikre, a szenvedélyeikre is, hogy aztán meg is maradjanak mellette.

Jól ismerte a bálványt, amely a legvadabb önérdek hajszája közben is maga körüli hódolatra s ceremóniás szolgálatra egyesíti ezeket a vérbeli magyarokat, aki amit magának markol, azt a magyarnak menti, magyar mind azzal kendőzi durva önzését saját lelke előtt, hogy vért táplál vele, s az idegen pusztítók elől halmozza föl a magyar jövő megívhatatlan váravá.

- Mit tettünk mi utóvégre? - nézett körül Apodfi. - Előttünk jöttment idegen rablók könnyű prédája volt a magyar föld s a magyar élet. Magával a királlyal szemben is meg kellett véde-nünk azt, ami a magyaré. Mondják, hogy koldussá tettük a királyt, hogy szétromboltuk hatalmának alapját, az István által épített vármegyéket. Nem igaz, mert tisztességesen gondoskod-tunk a király méltó udvartartásáról. És nem igaz, mert ha kivettük is kezéből az ő pusztá kényétől-kedvétől függő hatalmat és vagyont, az most jó kezekben van, a mi kezünkben, magyar kezekben, s vajon nem mondhatjuk-e inkább, hogy most igazán a nemzeté? Mi nem fogjuk esztelenül szétosztogatni, nemzedékeink végtelen során át megőrizzük magyar erőt szülő s tápláló fészkeknek. Lesz idő, amikor ezt el fogják ismerni rólunk, s áldani fogják bölcsességünk emlékezetét.

Ha a háborgó lelkiismeret megnyugvást keres, repesve kapdos minden után, ami ezt kínálja neki. A nádor erkölcsi alapot szolgáltatott az összeesküvésnek, s ezzel minden érdeknél erősebben láncolta össze őket, akiknek egyetlen elejtett szavukért fejükkal kellett volna fizetniök.

Öreg, szürke kaftános zsidó görnyedezett a tárnokmester karosszékből elterpeszkedett méltósága előtt. Igazi pátriárkafeje volt a vén Izsáknak. Ártatlan, galambfehér, szinte angyali fényű hajzat röpködte körül koponyáját, s majd derekáig ért gyönyörű hószakálla. De ha felemelte alázatosan lesütött gyulladásszerű szemhéjait, kitágult pupillájú, sárga karikás vércseszemek sandítottak ki alóla. Vastag botra támaszkodott az aggastyán, melynek bunkós végét görcsösen szorongatta.

- Nos, Izsák, megértetted? - fejezett be valamit a tárnokmester.

Az öreg sóhajtozva görnyedezett.

- Csak ne volna a huszonkét unokám, akik mind éhen fognak halni - rebegette síri hangon. - Bár sohase virradt volna reám az az átkozott nap, mikor ebbe a rossz üzletbe fogtam!

- No, no - vigasztalta Barcfi. - Azt hallom, ismét új gályád jár a Dunán, s az a nagy malom, amit most építettek, mintha a tiéd lenne.

- Gonosz hazugság, nagyságos uram. Az ellenségeim híresztelik az effélét. A gálya is, a malom is egy nemes úré... Honnan is volna a vén Izsáké, akinek csak a huszonkét unokája van?

- Tudom, tudom - legyintett Barcfi. - A nemes ember nevét is ismerem. A nálad zálogba tett kincseiből vásárlódott a gálya s épült a malom.

- Hát mit csináljak, uram? Megegett rajta a szívem... Visszaadtam neki a zálogot. Majd a gálya meg a malom hasznából ígérte, hogy törleszti az adósságot. Így van, így van.

Reszketve bólogatott öreg fejével.

- Hát ha te, jámbor Izsák, ilyen jó voltál egy megszorult nemes emberhez - csapott reá Barcfi -, hogy lennél rosszabb a királyhoz, akinek köszönheted, hogy itt élhetsz mind a huszonkét unokáddal?

- Az Úr őrizzen attól - óbégatott Izsák -, hogy a hatalmas királlyal ilyent mernék cselekedni, hitvány féreg létemre. Nem értem, nagyságos uram.

- Pedig érthetnéd. A király se akar egyebet, csak hogy add vissza a zálogot. Azokat a nyomorult harmincadokat, amikből, amint mondod, csak éhhalál származik az unokáidra.

Izsák a keze fejével kezdte dörzsölni vörös szeméit, s nagy tudománnyal préselt ki belőlük valami könnyfélést.

- Ha tudnád, uram! Nem lehet felhajtani a harmincadokat... Jaj nekem! Kedves fiamat, Jicákhot, agyonverték a vásárosok miatta... A katonák, akiknek védeniök kellett volna, elfutottak. Mindenki csak a szegény zsidót rugdossa, tapossa, nagyságos uram.

Már öt esztendőre adtam át tulajdon hatalmas kezébe az úgyis túl magas bérösszeget... Pedig az egész öt esztendőben nem fogok látni egy dénárt sem a vámból. S miből fizessem a vámosokat, az írkokat meg a katonákat, akik drága pénzért csak a napot lopják a vásárokon? S ha egy részeg paraszt rájuk ordít, mikor a vámot kérik, nyakuk közé húzzák a fejüket, s engedik Isten hírével... Legjobb lenne, ha ma meghalnék, mert maholnap Adonáj angyala csak valami árokban találhat reám!

- Elég, elég! - emelte fel mind a két kezét a tárnokmester, s aztán mintha más tárgyra térne, hirtelen érdeklődéssel hajolt hozzá: - Az a bot ébenfa, ugye?

Az öreg hirtelen reszketni kezdett.

- Az. Családi hagyomány. Még az apám bandukolt vele át a spanyol hegyeken, a szent inkvizíció lángjai elől.

- Milyen vastag - csodálkozott a tárnokmester.

- Nagyon nehéz lehet az a bot, te Izsák.

- Éppen azért jó nekem, uram, hogy nehéz. Hozzátámasztom reszkető csontjaimat.

- Hm, hm. Addsa csak. Szeretném megemelni.

Az öreg iszonyodva hátrált az ajtónak. Egyik kezével reszketve tiltakozó mozdulatokat tett, s hebegve nyöszörögte:

- Nem, a világért se nyúlj hozzá, uram! Szerencsétlenséget hozna rád! Szent bot ez, amit másnak nem szabad érinteni.

Barcfi felállott, s csendes kis lépésekkel követte az öreget az ajtó felé.

- No, no, ne félj, öreg. Hiszen csak meg akartam emelni, mert csodálom, hogy hogy bírod! Olyan nehéznek látszik. Hát nem nyúlok hozzá. Csak egyet kérek.

- Mit... mit... nagyságos uram?

- Semmiség, Izsák. Csak a bunkóját csavard le.

- A bun... a bunkóját?... - mondta. - Hogy érted?... Honnan gondolod?

Barcfi kacagott.

- Tudod, a tárnokmesternek más orra van, mint a közönséges emberfiaknak. Mindenütt ki kell szimatolnia az aranyat, ezüstöt. Aztán nekem méghozzá sok orrom van... Nem is tudod, hogy mikor szaglászni körülötted... Nono, ne ijedj meg, Izsák! Hiszen éppen azért történik, hogy megőrizzenek. A gonoszoktól... Drága vagy te nekem, Izsák... Ugyan, csavard hát le már azt a bunkót!

Az öreg szinte összeesett a meglepetéstől. Lihegve támaszkodott a falhoz, s a horgasínai megrogytak.

- Nem lehet!... Hihetetlen!... Ördögöd van, uram!...

- No, csak azért - mondta Barcfi barátságosan. - Hát ne komédiázzunk egymással, Izsák. Hagyd itt szépen a botodat. Én adok neked egy másikat, amivel hazasántikálhatsz. Aztán ha elhoztad a tizenötezer márkát - de nem hamis ezüstben, hanem súlyra lemérve! - visszaadom a botodat. Sőt többet mondok! Le se csavarom a bunkóját. Bizony Isten!

- De a harmincadok! - siránkozott Izsák. - Már öt évre megfizettem értük... a huszonkét...

- Nézd, öreg - vágott bele Barcfi -, hagyd már az unokáidat. Tudom, hogy huszonketten vannak és éhen halnak. Ebből elég volt. Egyebet mondok én. Ha úgyse a tied az a gálya meg az a malom, most tüstént kiküldöm az embereimet, mert úgy tudom, hogy éppen ma reggel érkezett megrakodva. Hát lefoglalom, s az őrlés mellé biztost állítok, aki addig fog a nyakadon ülni, amíg kupa lisztenként kiszedi belőle, ami még hiányzik a gálya rakományának értékéből. Aztán a királyi embereknek, tudod, hogy te kell, hogy szállást meg jó kosztot adj... Vannak leányok is az unokáid között, Izsák?... Csak azért kérdem, mert, tudod, ezek a katonák fene bolondosak ám!

Izsák teljesen összeroppant kegyetlen kínzójának markában.

- Hát mit kapok érte, uram, ha el is hozom? - vinnyogta kétségbeesetten. - Hiszen még nem is ígértél semmit.

- Semmit? Hát az semmi, ha a botodat visszaadom?

- Miért is tudtam elhozni! - motyogta Izsák fejét lógatva.

- Miért? - kérdezte Barcfi szelíden. - Megmondom, Izsák. Mert először is nem tudtad, hogy én tudom, mi van benne. Másodszor meg, mivel jobban szereted az unokáidat meg az egész pereputtyodat a saját életednél, de bízni mégse bízol úgy bennük, hogy otthon mernéd hagyni. Látod, azt is tudom, hogy éjjel hason fekszel rajta a vackodban. Inkább hagyod, hogy törje nyomorult csontjaidat, de ki nem hagynád húzni magad alól, amíg meg nem fojtanak. Hát látod, itt sokkal jobb helyt van, mint otthon. Aztán én visszaadom, bizony Isten.

- De hát ez az enyém, uram. Nem is tudom, hány nemzedék töltötte meg, s hányan pusztultak el a védelmében... Hát ha visszaadod is, ezzel nem adsz semmit az ezüstért.

- Ejnye, ejnye - rázogatta a fejét Barcfi. - Hát inkább szereted a katonákat meg a királyi biztost? Ezeket a drágalátos vendégeidet, akiket én küldök vizitába, mint engem, a te hű barátodat és jóakaródat! Akkor elmehetsz, Izsák.

A tenyerébe tapsolt.

Az ajtó felpattant, kiviaszkozott óriás fekete bajuszú, medvényi katona toppant be. Megállt feszesen, mintha nyársat nyelt volna. Réműlet volt ránézni a szegény zsidónak. Barcfinak mind csak ilyen emberei voltak.

- Fiam, Toma - szólt hozzá a tárnokmester jámborul. - Íme, itt van az én öreg barátom, az Izsák zsidó. Valami szépet beszélgettünk, osztán ezen úgy megörvendett, hogy szeretne vendégséget csinálni odahaza. Én nem mehetek. Hát menjetek el helyettem, tízen-húszan, akik éppen ráértek. Ami a házában van, azt mondta, mind a tiétek. Vannak szép leányunokái is, érted?

- Értem alássan - csapta össze bokáit Torna. Azzal a zsidóhoz fordult:

- No, öregapám, hát csak gyerünk!

De ezt már nem bírta az öreg Izsák.

- Küldd ki, küldd ki, nagyságos uram! - vijjogta réműlt szemekkel.

- Menj ki, Toma - kérlelte a tárnokmester a vitézt, mintha valami nagy szívességre kérné.

A legény kihúzódott. De előbb rettentően rávicsorította fogait, farkasnevetéssel, a szegény Izsákra.

- Tán mondani akartál valamit négyszemközt, Izsák? - kérdezte a tárnokmester visszatelepde karosszékébe.

- Meggondoltam... - suttogta rekedten az öreg. - Azazhogy valamit gondoltam, nagyságos uram.

- Ki vele, ki vele! - biztatta Barcfi.

- Ha a botot hazavihetem... östére adok tízezret... Ábrahám Istenére esküszöm!

- Először is semmi tízezer, hanem tizenöt. Egy batkával sem kevesebb.

- Tizenkettő - alkudozott Izsák.

- Erről ne is beszéljünk - legyintett Barcfi. - Tizenöt, punktum.

Az öreg akkorát sóhajtott, mint egy beteg tehén.

- Legyen... legalább éhen halunk, s vége lesz... Hát akkor mennék.

- Jó, jó, de a botot nem engedem. És legalább két ember mégiscsak veled megy, amíg a pénzt ki nem adod.

- Megesküdtem neked, uram. Elhozom a fiammal, amire a hold feljön. Hiszen ha nem hoznám, akkor is rám jöhetsz.

- Lásd, hogy jó ember vagyok. Nem küldök senkit. De osztán pontos légy. Most ide a bottal! Aztán mehetsz.

- Nagyságos uram - rimánkodott Izsák -, csak azt ne! Minden fiú, amikor átvette az apjától, annak halálos ágyánál esküdött meg, hogy kezéből ki nem adja se éjjel, se nappal. Én is megesküdtem. A Seolra kerülök. Hanem ha semmiképp nem irgalmazol...

- Akkor? - vonta fel szemöldökét Barcfi.

- Akkor... legyen meg az úr akaratja!... Adok neked belőle három követ.

- Ne hidd, hogy becsapsz - kacagott Barcfi. - Megismerem, ha hamisak. Biztos, hogy a tetejibe hamisakat tettél...

- Ha megismered, annál jobb - mondta Izsák. - De csakis a tetejéből választhatsz, ami külön van rekesztve. Én figyelmeztetlek, nagyságos uram, hogy nem szabad mélyebbre nyúlnod. Ne gondold, hogy ijesztgetlek. De a felül levőket halál választja el az alul levőktől. Esküszöm neked a szent Adonájra! Még én sem tudom, hogy mi a titka annak a méregnek, ami rögtön párává lesz, ahogy fölnyitják a dugóját, s mindenkit megöl maga körül. Mit is érnel vele, ha mindketten meghalnánk?

Barcfi keményen nézett az öreg szemébe, mintha lelke fenekéig akarna szűrni a tekintetével. Izsák tágra nyitotta sötét pupilláit, s hagyta, hogy a másik kutasson benne.

Percekig tartott ez. Akkor Barcfi megszólalt:

- Elhiszem. De te bizonyára tudod, hogy kell a méreg alá nyúlni, hogy ne ártson.

Az öreg lecsukta szemeit. Úgy suttogetta:

- Annak titka máshol van felírva. Azt nem is én tudom. Azt csak egy szent rabbi nyithatja föl, amikor muszáj. Ezt hiába is kérded. Ha kettévágatsz is.

A tárnokmester tisztában volt, hogy elérte az elérhető.

- Csavard le - mondta csendesén.

Az öreg most titkos mormogással hajolt a bot fölé, s érthetetlen szavakat suttogetva, különös mozdulatokkal csavarta le a bot bunkós fejét. Ahogy a napfény ráesett, szinte villámokat szórtak az előbukkanó csiszolt ékkövek.

Az öreg reszkető tenyerébe öntötte őket.

Tíz darab volt, mintegy mogyoró nagyságúak. A legfinomabb művészettel csiszolva, hogy szivárványosan törjék meg s verjék vissza a fényt. Pirosak voltak, mint a vér. Zöldek, mint a lóp mérgesen virító, mélységet takaró csalóka füvei. Aranysárgák, mint az oroszlán szeme éjjel. Csodálatosan derengő fehérek, mintha tűz úszna a tejben. Feketék, mint a Sátán rejtlemes szeme, pokoltűzzel a mélyén.

Barcfi rögtön fölismerte, hogy nemcsak valódiak, de a legritkább szépségű és értékű drágakövek, melyek talán keleti kényurak koronáiban ragyogtak valaha s titokzatos sírjaikból kerültek napvilágra. Megreszketett annak sejtelmétől, hogy milyenek lehetnek azok, amik rejtve maradtak.

De most legyőzte forró kapzsiságát, s átlátta, hogy így is olcsón jutott ezekhez a csodálatos kincsekhez.

Sokáig töprengett a választás fölött, míg maga az öreg Izsák mutogatta reszkető ujjával, hogy melyik a legkülönbek.

Végre megegyeztek, s Barcfi titkos ujjongással süllyesztette zsebébe a zsákmányt.

Csak azon csodálkozott, hogy miután Izsák már kipakolta kincseit, többé egyetlen jajszó vagy panasz nem hagyta el az ajkát. Szinte úgy látszott, hogy palástolni kénytelen titkos örömét.

Mi lehet itt elrejtve, teremtő Isten! gondolta magában Barcfi izgatottan. De talán máskor, biztatta magát.

Az öreg visszagurította a megmaradt köveket a botba, s újabb mormogások között csavarta rájuk a gömbölyű fedőt.

- Mehetek? - kérdezte egy kis remegéssel.

- Mehetsz, Izsák! Remélem, jó barátok maradunk. Látod, hamarabb is megtehetted volna. Aztán ne gondold, hogy ingyen. Amíg engem látsz, nem kell félned, hogy másvalaki megfoszthat valamitől.

Az öreg nem szólt semmit, csak mély hajlongásokkal s egyre sietőbb mozdulatokkal kihátrált a szobából.

Mikor az ajtó becsukódott, Barcfi felállott. Gonosz mosoly futott át az arcán. Kezeit maga elé nyújtotta, s ahogy a nádortól látta, úgy szorítgatta össze az ujjait. Mint aki vizet csavar a lucskos ruhából.

A nádor palotája előtt ragyogóan szerszámozott, gyönyörű fekete arab mént csodáltak a járókelők. Kicsi, száraz feje szinte emberi értelemmel forgott ide-oda. Hatalmas sörénye és a földet seprő farka csaknem túlságos tehernek látszott hattyúnyakához, karcsú derekához s finom vékony lábaihoz képest, melyek olyan pici gömbölyű patákban végződtek, hogy ember meg nem foghatta, mi módon képes arra a rendkívüli gyorsaságra és kitartásra, melyről a szentföldi hadjáratok óta valóságos meséket mondanak. A lovacska kantárát egy mór szolga fogta, kinek idegen, fekete képét, fehérén villogó fogait, átható lobogású szemeit szinte félelemmel figyelték a báméskodók.

- Látjátok az istentelen szerecsenyt? - morogta egyikük a többinek. - Ezek az ördögpfájú hóhérok mind többen és többen kerülnek elő, a pokol fenekéből. Ez a ló is táltos bizonyára.

- Úgy néz az emberre, mintha maga is elvarázsolt ember lenne - suttogta egy másik keresztet vetve.

- Szent igaz - hallatszott egy harmadik helybenhagyása. - Nézzétek csak meg a másik lovat, ami azé a szolgálé. Akkor láthatjátok igazán a különbséget. Tisztességes magyar ló az, csak úgy viseli magát, ahogy egy lóhoz illik. Annak a pokolbélinek kincset ér a szerszáma, az biztos. Nagyurat hordozhat a hátán, tán magát Belzebubot.

- Olyanfélét - hökkentett most bele egy beavatottnak látszó ember. - Hát nem tudjátok, hogy ki a gazdája?

Kíváncsian néztek reá.

- Hát ki volna más - mondta az ember -, mint a szerecseny ispán, Sámuel a Nyírből.

Mindenki meghökkent, mert Sámuel ispánnak veszett híre volt az egész országban. Az igazságot tömérdek mendemonda is színezte. Az anyák vele ijesztgették gyermekeiket, ha haszon-talankodtak.

Az emberek ijedten húzódtak tovább a ló gazdájának említésére. Némely bátrabbak azonban annál inkább ott maradtak, hogy hátha megláthatják a rettenetes embert magát is. Tán nem jó találkozni vele, de mégis érdemes lenne megkukkintani, igaz-e, hogy a homlokán két kis szarva van s a lábán lópatája?

A mór lovász egykedvű semmibevevéssel tűrte a zsibongó érdeklődést. Néha rájuk meresztette fényes, fekete arcát, de csak úgy, mintha nem is őket nézné. Időnként megveregette a mén nyakát, s rekedt hangon sugdosott neki.

Ezalatt fenn a palota egyik szobájában Apodfi beszélgetett vendégével.

Sámuel ispán megjelenése csakugyan alkalmas volt arra, hogy babonák röpködjének körüle. Volt valami ijesztő aránytalanság a testében. Széles vállaiából duzzadó izmú, rendkívül hosszú karok nőttek, melyek között óriási mellkas domborodott előre. A lábai ellenben a törzshöz képest igen rövidek, vékonyak, kissé görbék voltak. Duzzadt bikanyakon ült a nagy gömbölyű fej, teljesen simára borotvált fekete arcával, mely fénylett, mint az esztergált csontgolyó, s csak a homloka fölött meredezett lángcsóvaszerű holló színű csimbók. Apró bogárszemei, mintha valami fátyol lebegne rajtuk, kékesen törik meg a rávetődő fényt. Duzzadt, piros szájában hibátlan, de ragadozó vadéra emlékeztető nagy, hegyes fogak szikráznak. Őserőt és egyúttal valami korcsulást egyesített magában. Ezért nyugtalanító, zavarbaejtő volt a lénye. Megnevezhetetlen idegenség áradt belőle. Más fajnak, más lelkiületnek titokzatos párázata.

A legelőkelőbb magyar urak módján öltözködött, és ez még csak kirívóbbá tette idegen-szerűségét.

Mind a ketten mesterei voltak az önfegyelemnek, hangjuk hordozásából, szavaik szándékos egyszerűségéből senki sem tudta megállapítani valóságos indulataikat.

A nádor, mintha csak valami vásári leltárt sorolna fel, anélkül, hogy egyetlen szót megnyomna, vagy hangjának színével saját érzését kifejezné, összegezte a dolgot:

- Ismétlem: az érsek és püspök urak untalan panaszaira a Szentatya ráizent a király úrra, hogy tisztázza a dolgot. Mivel nem teljesítetted keresztesfogadalmadat, a gyanú az, hogy ma is izmaelita vagy. Állítják, hogy mohamedán papokat tartasz a Nyírben, s a Koránt követed. Megengedetd szerezseny alkalmazottaidnak, hogy keresztény magyar asszonyokat feleségül vévén, azokat mohamedán hitre kényszerítsék. Tanúk szerint neked is, nekik is török hiten tartott több feleségetek és rabnőtök van. Keresztény rabokat vásároltatok, akikre ugyancsak ráparancsoltatok babonáitokat. Várnépednek megtiltod szent vallásunk gyakorlását. Nem engedted be tartományodba a papokat és frátereket, hogy ott a újszülötteket megkereszteljék. Ország törvénye s Isten parancsa ellenére magad által földönfutóvá tett szabadok fiait, leányait megveszed, mint a marhát. Magatok közé csábítasz keresztény magyarokat, hogy velük hajtasd föl véreiken az adókat, elengedvén az ő részüket. Hatalmaskodsz a Krisztus megváltottain, mintha nem keresztény ország tagja volnál. Királyt s országot átokkal fenyeget a pápa, ha mindezek jóvá nem tétetnek, s vagy magad változol meg, vagy a király veszi ki a kezedből a hatalmat. Azt hiszem, elég egy szuszra.

Sámuel ispán egyetlen közbeszólás, arcrándulás nélkül hallgatta bűneinek felemlegetését. Hogy a nádor végzett, várt még egy kicsit, mintha nem volna elég. Csak amikor annak várakozó arcát látta, szólalt meg mély, csendes hangon:

- Miért tagadnám, hogy mindebben sok igazság van? Én ugyan nem vagyok mohamedán, de a cselédeim nagy része az. Csak arab, bolgár, baskír meg kun vállalkozik a folytonos életveszelelemre, amivel az adóbérlet behozása jár. Ezek mind mohamedán hitűek, s természetesen papjaik is vannak. De ország törvénye sehol sem tiltja ezt. Igaz, hogy szegény emberek, koldussá lett urak s lerongyult tekergők úgy donganak a váram körül, mint a szűnyogok a lép fölött. De nem áll, hogy én hívnám őket s kényszeríteném akármire. Ellenkezőleg, maholnap fegyverrel kell elvernem magamtól, hogy el ne lepjenek. Úgy látszik, a keresztény egyház szolgálói rágalommal fizetnek azért, hogy aki az ő küszöbükön éhen halhatott volna, nálam munkát, szállást, kenyeret s pénzt kapott. Többet mondok, nádorispán! Nemhogy én kényszeríteném szerezsennyé lenni a magyarokat, hanem ők rimázkodnak, hogy azzá lehessenek, mondván, hogy csak szerezsenynek van jó dolga ebben a keresztény országban. Keresztesfogadalmamat nem teljesíthettem még, mert hiszen a király úr jóvoltáért forgolódva, se éjjelem, se nappalom a tömérdek gondtól, s mondom neked, hogy ha kihúznám a lábamat, egy rongyos dénárt se látna a kincstár többet. Barátom, azt a hadat, amivel nekem kell dolgozni, csak ezek a markok foghatják kantáron, hogy elvégezzék dolgukat, ni!

A nádor elé lökte ökölbe szorított kezeit, mint valami fekete buzogányokat.

- Térjünk az asszonyokra - mondta a nádor.

- Rátérhetünk - bólintott Sámuel. - Nekem egy feleségem sincs. Asszonyom valamivel kevesebb, mint Bulcsú püspöknek meg Benedek püspöknek. Az embereimnek is aligha lehet félannyi, mint Magyarország szent klérusa hasonló számú tagjainak. Azzal a különbséggel mégis, hogy közülünk senki sem tett se papi, se szerzetesi fogadalmat.

A nádor nem szólt egy szót sem. Nem helyeselt, nem tagadott.

- Folytasd - intett neki.

- Nem sokat mondhatok már. Legfennebb annyit, hogy hozzám pap, szerzetes szabadon béjöhethet, keresztelhet, prédikálhat, eskethet, temethet, feltéve, hogy lesz kit, és hozzátéve, hogy ha mer. Tiltani sohasem tiltottam, de nem tudnak járni a lép között, és még sehol sem láttam törvénybe téve, hogy nekem kell őket a hátamon becipelnem. Mondd csak, nádorispán, te tudnál-e parancsolni a nádi csikaszoknak meg a vízibüreknek, hogy illőképpen fogadják a szent embereket? Megjegyzem, tulajdon kezemmel löttem le azt a farkasszukát, amelyik tavaly télen udvariátlannul megtépedesett egy báránykái után kutató pásztort.

- Az a kérdés - mondta Apodfi szárazon -, hogy kész vagy-e magadat a vizsgálatnak alávetni, egész népeddel együtt?

- Igazságos bírák előtt akármikor. De a papokat nem tartom ilyeneknek, mert érdekeltek és elfogultak. Legfennebb, ha te ajánlanál a király úrnak papi bírót.

- Természetesen csakis én fogom ajánlani az egész bíróságot. Biztos lehetsz felőle, hogy csak elfogulatlan és igazságos emberekből.

- Arról biztos vagyok - intett Sámuel.

- Hát akkor megírjuk a Szentszéknek, hogy ki fogjuk vizsgálni dolgaidat, és igazságot teszünk. A keresztes útra pedig haladékat kérünk, mivelhogy a vizsgálat hosszú lesz. Némi költségek is lesznek, Sámuel.

- Magától értetődik, nádorispán.

- Hát akkor ez rendben van.

- Tökéletesen, nádorispán.

- Még valamit. Az aragóniai Simont fogom magammal vinni, mint a fegyveres kíséret parancsnokát.

Sámuel arcán alig észrevehető rezzenés futott át.

De a nádor észrevette.

- Nem tetszik? - kérdezte ujjaival dobolva a szék karján.

- Ószintén szólva, nem. Nem vagyok jóban veled. Aztán vannak a váramnak katonai titkai. Ez az én dolgom. De az a Simon, ha egyszer várról van szó, mindenüvé beüti az orrát. Tudod, egy katona se szereti, ha a hadi tudományait fortélyait szimatolják.

- Igazad van. Tényleg olyan, mint a kopó, ha harci dolgokról van szó. Mindenüvé odabújna. Pedig azt hiszem, veszedelmes dolog is egy idegen vár titkai között kurkászni. Egyszer tulajdon hadnagyommal esett meg, hogy így csatangolt kémlelőde egy várban, ahol vendégségben voltunk. Rálépett egy kelepce. A karó a hasán ment be s a hátán jött ki. Nálad pedig még lépők is vannak, ugye?

- Érthető, ha olyan dolgú ember, mint én, mindenre felkészül. Számát se tudhatom ellenségemnek. Az egész váram környéke csupa kelepce.

- Simon nehéz ember - merengett a nádor. - Könnyen beszakad valami a talpa alatt. Kár volna érte, nem?

Most egyszerre hirtelen szembenéztek egymással.

- Viszont meg kell adni - tapogatózott Sámuel -, hogy engem, mint vérbeli váremlert, akinek olyan arab építőim vannak, akik csudamód értenek az efféléhez, mindig fúr a dicsekvés vágya, hogy egyszer igazi katonának mutathassam meg a csapdáimat. Hadd lám, mit szól egy

idevalósi ehhez a keleti tudományhoz? Biztosan őt is nagyon érdekelné. Aztán így jóba is kerülnénk. Tulajdonképpen nem bánám.

- Hát majd meglátom - bólintott rá Apodfi.

Másnap reggel a nádor végigsétált a bástyákon és a vár peremén. Nézegette a számszeríjakat. Simon éppen egy most érkezett hadigépet szereltetett föl, melynek majd kétméteres löcsatornája volt s a fogantyú lenyomásával elpattanó húrja karnyi vastag, legalább száz acélszálból font sodrony.

A nádor érdeklődve állott oda, s a munkába merült ispán csak embereinek merev tisztelgéséből vette észre a nagyurat.

- A Dunán át lehet lőni evvel - kacagott rá büszkén. - A nyílja valóságos dorong, s négyágú kopolyáján égő szurkot röpít magával.

A nádor tettetett érdeklődéssel szemlélte, tapogatta a veszedelmes szörnyeteget.

- Azt hallottam - szólalt meg aztán hogy újabban nem is juthat lőtávolságba az ellenség egy jófajta várhoz.

- Hogyhogy? - ütötte fel a fejét Simon.

- Állítólag a keleti háborúkból tanulták el az errefelvalók. Azoknak ott a vár körül nagy messzi területen fufangos csapdáik vannak, amik között csak maguk tudnak járni, de az ismeretlen előtt, minél többen mennek rá, annál nagyobb helyen szakad be a föld.

- Vakondoktudomány - legyintett Simon. - Csak jöjjenek elég közel. Elbánunk mi akárkivel, nádorispán.

- Hát így szebb - helyeselt Apodfi. - Ez a verembe döglesztés tulajdonképp alávaló gyávaság. Harci ember utálja az efféle, lovaghoz nem méltó csalást. De lehet, hogy eredményes.

- Elég keleti várat vettek be a keresztések - jegyezte meg Simon. - Ez mutatja, hogy lehet esze a támadónak is, kifürkészheti az ilyen farkasvermek útjait. Így aztán, aki az effélékben bízott, könnyen pórul járhat. Nem nagyon bánom, hogy nálunk nincs ilyesmi.

- Róka, borz, nem magyar ember mintája - jelentette ki a nádor. - De ahol latroktól kell tartani, alkalmas mód az ilyen. Azok nem is érdemelnek tisztességes fegyvert. Hallom, Sámuel a Nyírben valami mór emberekkel próbálkozik vele.

- Bárcsak törné ki a nyakát ő maga bennük - mordult fel Simon. - Nála nagyobb lator az országban nincs.

- Hogy szóba jött, jut eszembe - szólt Apodfi a szerszámj sodronyát tapogatva hogy alighanem rámegyünk. Igen sok van már a rovásán.

- Haddal? - kérdezte Simon, s a szeme megvillant.

- Egyelőre csak bírósággal. De katonát is viszek. Elvégre mégse bújhatok csórén a méhkasba. Csak az a baj, hogy ha igaz, amit a csapdáiról rebesgetnek, könnyen megugorhat népestől, vagy ott is veszejthet. Mit lehessen tudni?

- Mondtam már, hogy az effélét katona ember gyorsan kitanulja.

Apodfi szórakozottan nézett a távolba. Egy idő múlva mintegy magának mormogta:

- Az a baj, hogy én nem nagyon értek az effélékhez. Nyílt harcon eleget forogtam, de vezér nem voltam soha. Persze, nem meri megtenni úgyse. De mégiscsak furcsa lenne, ha valahogy csúffá tenné az ország pallosát.

- Engem, tudom, rá nem szedne az a fekete kandisznó! Gyűlölöm a gazságaiért. S még itt forgatja a képét az udvarban! Egyszer már nem állhattam, oda is szóltam neki, hogy engem ne nagyon szólongasson meg, beszélgessen csak másokkal.

- Voltaképpen jó volna már egyszer a végire járni, mi igaz mindebből? - intett a nádor. - Legjobb vackán lepni a vadat.

- Azt magam is szeretném látni - jegyezte meg Simon.

- Utóvégre miért ne jönnél te is velünk? - kérdezte a nádor. - Mint várembert is érdekelhet, hogy mi igaz abból a sokat emlegetett ravaszdi erősségből?

Félig lehunytt pillái alól kémlelte Simon arcát.

- Miért ne? - mondta Simon. - Meglátom. Lehet, hogy elmegyek.

Néhány nappal később Sámuel ispán nyírbeli várában különös társaság ült együtt egy belső teremben. Magát az ispánt is nehéz lett volna egyszerre fölismerni közöttük, mert mint a többiek, maga alá húzott lábakkal párnán ült, furcsa, asszonyos köntösben, turbánnal a fején, s a sok fekete képű ember között szinte elmosódott a különvalósága.

Szép fiúcskák és kislányok, valamennyien tarka keleti köntösökben, alacsony asztalokat hoztak be s tettek a vendégek elé ételekkel, italokkal. Ezek a gyermekek a fekete arcok között valamennyien fehéreknek és pirosaknak látszottak. A szemük félelemmel ugrált ide-oda. Megvásárolt, elrabolt magyar gyermekek voltak. A terem ajtójában, sokágú szíjostorral a kezében, mord szerecseny állott, forgó szemekkel vizsgálva a gyermekek szolgálatát.

Az emberek szótlantul ettek. A csönd valósággal nyomasztó volt. Sámuel jobbja és balja felől szokatlan külsejű emberek ültek. Négy teljesen idegenszerű, mély szürkéssárga színű arc vált ki a társaságból. Kiugró széles pofacsontjaik között ferdén hasadt, csaknem egészen lehunytt szemek leskelődtek. Lapos, tompa orruk, kegyetlen vonalú nagy szájuk, hátranyomott álluk, tar koponyájukon lógó üstökük s az egész lárvaszerűen merev, szinte élettelen kifejezés, mely arcukra fagyott, visszataszítóvá, majdnem dermesztővé tette őket. A nagy fejhez képest kicsi, sovány testek. Első pillantásra gyöngéeknek látszottak, csak, ha olykor megmozdult a kezük, vonaglott végig bő köntösük alatt valami ugró kígyóra emlékeztető rugalmasság.

Lakoma végén Sámuel felemelte jobbját, jelezvén, hogy beszélni kíván. Erre minden arc reá szegeződött.

- Üdvözölni kívánom közénk érkezett kiváló vendégeinket. Most láthatjátok őket úgy, ahogy arcukat másnak nem mutatják ebben az országban. Nagy küldetésükben hozzánk hasonlóvá kell tenniük magukat, mikor az emberek között forgolódnak. Mint izmaelita kalmárok, jártak embereimmel a maguk útjain, hogy lássák és számot adjanak küldőjüknek mindarról, amit az tudni kíván. Mind a négyen értenek magyarul. Nagy dologban járnak, amiben csak mi segíthetjük őket. Ha elkövetkezik az idő, szolgálatunkért megkapjuk jutalmunkat.

- Köszöntelek - fordult az idegenekhez -, ti fáradhatatlan hősei a titokzatos Nagyúrnak. Én és embereim meghajtjuk fejünket orcátok előtt, melyről láthatatlan Uratok tündöklő fénye sugárzik reánk. Akik itt vagyunk, valamennyien megértettük, hogy életünk, javaink, szerencsénk, majdani dicsőségünk küldötök rettenetes és kegyelmes kezében rejtőzik. Íme, mi engedelmes szolgálói vagyunk és leszünk! Tisztesség nektek, s ami a miénk, az a tiétek. Fogadjátok el és éljeteke velem egészséggel, míg itt vagytok. Ha távoztok, legyenek szerencsések lépteiteket. Érjeteke haza épségben, s jöjjetek majd vissza a rettenetes Nagyúr fénylő orcája előtt, mint szószólóink és barátaink. Dicsőség a rettenetes Nagyúrnak!

Mellén keresztbe tett kezekkel háromszor mélyen meghajolt ültében, homlokával érintvén a földet. Valamennyien, az idegenek is, hasonlóan hajlongtak, háromszor.

A Sámuel jobbán kuporgó vendég válaszolt az üdvözlésre. Tompa, ugató hangjai a torka mélyéből törtek föl. Első néhány szava értelmetlenül veszett el a hallgatókra nézve, amíg füleik ki tudták venni a tört magyar szavakat. A beszélő csak nemrég tanulhatta ezt a nyelvet, rossz volt a hangsúlyozása is, s néha gondolkoznia kellett a szavakon. Így voltak ezzel Sámuel emberei közül is többen, akik mór, bolgár vagy kun létükre csak mostanában sajátították el a nép nyelvét. De mégis ez volt az a beszéd, amin kivétel nélkül megértették egymást.

- Az Ég választott népének, a Kökmongolnak fiai vagyunk - mondta az idegen. - Urunk a Nagykán, aki tengertől tengerig minden ország, királyok és népek egyedüli urául küldetett. Orkhon szent földjének fővárosában, Karakorumban trónol, ahol Ázsia és az egész föld szíve dobog. Én vagyok Mukhuli, sok hadat viselt férfiú, ezek pedig társaim: Kabul, a bölcs, Kamuka, a ravasz és Gildár, a zászlótartó.

A nevek említésénél ő maga és társai meghajtották fejüket a társaság felé, amit az hasonlóan viszonzott.

- Urunk, a Nagykán, akinek rettentő tekintete előtt megolvad az ellenség szíve, s kegyelmének intésére éled és örvendez minden, parancsolta, hogy bejárjuk az egész földet, mely a nagy folyótól nyugatra addig a tengerig terjed, amelyben Tammuz arca, a Nap elmerül. Nem mi vagyunk az elsők. Húsz esztendő óta vegyülnek el a napkeletről jövő kalmárok között szemének előreküldött sugarai, hogy megismerjék nyugat királyait, vitézeit, népeit, városait, hegyeit, folyóit, völgyeit, útjait. Immár a Nagykán szemeiben mind benne vagytok. Haragjának villáma sújt-e, vagy kegyelmének boldogító mosolygása: csak töletek függ. Titeket, akik kenézeteknek, Sámuel úrnak szolgálatában barátsággal fogadtatok, s nekünk mindent megjelentettek, amit tudnunk kell, szerencse és gazdagság fog elborítani, mikor ellenségeinek csontjain taposva, majd ideérkezik.

- Dicsőség a Nagykánnak, a világ urának! - bókkolt Sámuel a beszélő felé, s a társaság utána mondta zümmögve.

- Most, hogy tudjátok, kik vagyunk - folytatta Mukhuli -, bizonyára tudjátok azt is, hogy ittlétünk titok, s amit rólunk, tőlünk hallotok, azt úgy kell őrizétek szívetekben, mint a folyó árja alatt rejlő sír őrzi a beléje temetett halottat és kincseit. De miért is beszélnétek? Szavaitok nem állíthatják meg útjában a titokzatos puszták viharját, mely először is az árulókat téri porrá. Mától kezdve nevetek, arcotok ott van a Nagykán emlékezetében. Nincs a világnak zuga, ahova elbújhatnátok millió keze elől. Amit tudni akartunk, megtudtuk. Ismerjük országotokat, mint a saját tenyerünket. Tudjuk, hogy hány kapuján s hol fognak berohanni hadaink. Tudjuk, hogy milyen utakon válnak szét és törnek előre, és azt is, hogy hol fognak győzelmesen találkozni. De a világ ura nem akarja, hogy azok, akik ellenállhatnak neki, idő előtt ráébredjenek és felkészüljenek a veszedelemre. Hadd aludjanak, lakmározzanak, szerelmeskedjenek, veszekedjenek, tapossák minél vígabban egymást, s eszükbe se jusson gondolni a közeledő veszedelemre. Ezt akarja a Nagykán, s ezért parancsolja általam nektek is: hallgassatok.

- Hallgatni fogunk, uram, és várni a dicsőséges nap felvirradását - szólt ünnepélyesen Sámuel.

- Te leszel Magyarország helytartója, ha szavadnak állsz - válaszolt Mukhuli. - És ti valamennyien, ha hívek maradtok, bizalmasai lesztek a Nagykán vezéreinek és bírónak, akik itt fognak parancsolni. A Nagykán parancsa szerint ígérem és fogadom.

- Csekély szolgálattal nyertünk meg ilyen nagy kegyelmet - udvariaskodott Sámuel. - Megelégszünk mi kevesebbel is, uram. Elég lesz nekünk, ha csodálhatjuk közöttünk a Nagykán fényes orcáját, vezéreinek dicső ábrázatát, s részesedhetünk egy olyan országnak javaiban, mely felett ő méltóztatik uralkodni. Csak szolgák akarunk lenni, csak alázatos, hűséges

szolgák. Ha szabad kérnünk valamit: hadd maradhassunk meg azután is fáradozással szerzett javaink birtokában.

Mukhuli lárvaarcán mintha valami mosolygásféle villant volna át.

- A Nagykán birodalmában mindenki csak szolga lehet. Senkinek sincs birtoka. Élete, javai mind a Nagyúré. De aki híven szolgál, az ő jóvoltából részesül mindenben. Mit tudod te és mit tudom én, hogy kik fognak az ő képében itt országotlani? Azt hiszed talán, hogy azért mozdul meg ültében, mert éppen ezt az országocskát akarja magának? Nyisd ki szemeidet, barátom. Próbáld az ő szemével nézni. Mi lesz akkor ez a te országocskád? Talpának egynapi pihenőhelye. Tudd meg, hogy a Nagykán a német császár birodalmáért indul hadba. Tengertől tengerig, nem hallottad? A keleti nagy óceántól a nyugati nagy tenger partjáig. Egy úr az égen, egy úr a földön! Lehet, hogy akit feléd helyez, annak a te országod csak egy kis tartománya lesz. Hátha az egész ország számadójává tenne is, csak szolga maradnál, talán a legkisebb szolga. De így is láthatnád mindennap fényleni az ő orcáját, mint ahogy kelettől nyugatig minden szem az egész földön, mindennap látja az égen járó fény arcát. Nemde, bolond lenne, aki futni kezdene, hogy megkeresse a napot? Így fog élni mindenki a világ urának orcája fényében. Mindenki, aki meghódol előtte. A többi? Volt, nincs.

Néma csend következett. Apró fantáziák próbáltak fölszárnyalni az elhangzott szavakból mérhetetlenül föltnyosodó rémületes magasságba, de a kicsi lelkek csápjai dermedten siklottak le a megfoghatatlan és beláthatatlan horizontokról. Csak a megnevezhetetlen sejtelem szorongatása jelezte egy roppant valóság jelenlétét, melynek lélegzete alatt görnyedve lapultak meg.

Sámuel évek során lassanként jutott oda, hogy tudatára ébredjen, miféle hatalom markába adta magát?

A nyugati piacokra Magyarországon átutazó keleti kalmárok az ő izmaelitáinak kalauzolása és segítsége által boldogultak. A keresztény népek között, mintegy titkos hálózat gyanánt szerte-futó kereskedelmi szövetség közösségében kapcsolódtak össze egymással. Ezek a kalmárok, néha egész karavánnal, mindig nála tartották pihenőhelyüket. Így két világrész hírei futottak össze a Nyírség rejtékvárában. És Sámuel félelmetes hatalmának éppen az volt az egyik titka, hogy mindig hamarabb szerzett értesüléseket a nagyvilág dolgairól, mint maguk a királyok és udvari köreik. Ezeket aztán fáradhatatlanul a maga hasznára fordította.

Így szivárogtak a kalmárok között az országba, s találták meg Sámuelben rejtegetőjüket, tanácsadójukat, az ország viszonyairól pontos adatokat szolgáltató informátorukat a tatár kémek, kikben Sámuel eleinte nemigen látott egyebet, mint véleménye szerint igen kevés gyakorlati értékkel bírható információk busásan fizető gyűjtőit. Olyan mérhetetlen távolságokról, olyan mesés vagyonokról, országokról s olyan nevetséges tervekről ejtegettek szót ezek a különös idegenek, hogy Sámuel szinte csodálkozott, amiért minden közlését azonnal esztelennek látszó pazarsággal siettek megfizetni. Miért ne fogadná el, gondolta, ha ezek ilyen megveszekedett bolondok? Teljesen érthetetlen, hogy mire használhatják, amit megtudnak tőle.

Nem is nagyon hitte a meséket, amik különben is inkább csak óvatos, burkolt célzások voltak valami óriási távol-keleti birodalomról, a Kínának császárságáról, melynek hatalma alá az idegenek szerint Magyarországnál tízszer, hússzorta, sőt százszorta nagyobb területek népei tartoznak. Csak ne lángolt volna az a hihetetlen büszkeség és gőg ezeknek a barbároknak szemében, amikor ezekről a méretekről hazudoztak. Sámuel éles tekintete ilyenkor mindig észrevette, hogy mégsem lehet pusztán hitetés, kell lennie benne valaminek, ami azonban olyan távoli, annyira más s annyira idegen az itteni fogalmaktól, hogy nem is érdemes gondolkozni rajta.

De aztán csak szaporodtak ezek a titokzatos jövevények, s egyszerre észre kellett vennie, hogy kérdezősködéseikben szigorú rendszer és következetesség bontakozik ki. Mindig új és új dolgokra terjed ki a figyelmük, változások után érdeklődnek régebbi dolgokban, s megdöbbenő tájékozottságot árulnak el mindenben. És az eleinte hihetetlen mesék is mind megfoghatóbb, valóságosabb körvonalakat vettek fel. Már kihámozta Sámuel szavaikból, hogy Ázsia szívében valami csodálatos lángeszű uralkodó támadt, aki megdöntötte ama Kín császárok fantasztikus birodalmát, markába fogta össze kilenc pusztai vad tatár törzs gyepplőjét. Hallott meghódított népekről, akiknek különös neveik voltak: Keraita, Tangut, Naimun, Kovar, Karikitán, Bokhara, Afganisztán, Beludzsisztán, Pendsab. Tudta már, hogy az új hódító neve Temüdzsin, akit hűbéres fejedelmeinek körüljárta Dzsingisz kánná, a Világ Urává kiáltott ki, akit istenként imádnak és őrvöngve követnek semmitől meg nem torpanó szilaj lovasfergetegek, véres kásává taposva az ellenszegülő népeket, letörölve a föld színéről ősi városokat és várakat, s egy pusztai táborhelyen évezredek kincseit hordva hegygé, melynek tetejéről ez az emberisten néz át határtalan távolságokon, a mit sem sejtő, boldogan elbizakodott keresztény Nyugat felé.

Az érthetetlen és haszontalan, de gyanús bőkezűséggel fizetett kíváncsiskodás egyszerre csak kezdte komolyan megdöbbeneni Sámuel. Kezdte látni, hogy van valami félelmes értelme annak, hogy egy távoli óriás kitartóan figyel egy messzi-messzi fa kicsiny levélkéjén nyüzsgő tetveket. De hogy a tulajdon bőréről lehet szó, s hogy valaki az utolsó cseppig ki fogja szipantani a hasznát annak, amit busásan előlegezett neki: az csak akkor kezdte borzongatni a hátát, amikor a jövő-menő kalmároktól megbízható híreket vett arról, hogy a nagy kibolydulás most már nem a távol ködfüggőnye mögött szántja föl a világot, hanem immár a nyugati ember szemhatárán tűnik föl viharának fölkavart pora.

- Perzsia! - mondták egyszer csak a hírek - Perzsia is odavan. - És ez már nem meseország volt. Ez a Szentföldért viaskodó kereszties hadak valóságos ellenfele volt.

Igaz, először valami bolond öröm hulláma nyargalt át a világon, mert híre kelt, hogy Perzsiát egy rejtélyes keresztény király, János fia, Dávid hódította meg. De Sámuel hamar értesült a valóságról, hogy Dzsingisz kán rettenetes ökle zúzta össze a szeldzsuk-törökök szultánjának hatalmát.

Aztán füléig jutott a kalkai vérzivatar rémhíre, ahol már kunokat és oroszokat mészárosoltak le utolsó szállig Dzsingisz kán seregei, s az elfogott orosz fejedelmeket deszkák között taposták agyon győzelmi táncukban. Dnyeper, Csemigov, Kiev már Sámuelnek sem voltak a világ végén. Annak az óriásnak pedig, aki most már letagadhatatlan valósággá tömörült a ködből, igazán csak a szomszédban voltak.

És akkor történt, hogy a láthatáron megjelent rém egyszerre csak eltűnt. Esztendőig nem jöttek többé a Nyírbe tatár kémei. Elhalt minden hang, megszűnt minden hír, mintha álom lett volna az egész.

S mikor már maga is rászánta magát, hogy elfelejt, egyszerre csak, mintha a földből nőttek volna ki, íme betoppant ez a négy új hírhozó. Büszkébben, biztosabban, parancsolóbban és fenyegetőbben, mint bármelyik előttük.

Az volt a rettentő, hogy úgy viselkedtek, mintha csak tegnap lett volna itt az előttük járó kém. Egyszerűen ott vették fel a fonalat, ahol évekkel ezelőtt elejtették. Nem felejtettek el semmit. Jobban tudtak mindent, mint valaha. Mintha csak összefoglalni jönnének az előttük jártak kutatásait.

A keleti sárkány megújult erővel, fokozott éhséggel fordult nyugatnak. És most jön, jön, jön, feltartóztatlanul.

Sámuel ispán vendégei néhány napot töltöttek még a Nyírben. Kiegészítették ismereteiket, utasításokat adtak. Rendszerint nagyon hallgatagon viselkedtek. Egy-egy kurta szóval kérdeztek, s rövid megjegyzéseket tettek. Minden fölvilágosítás után magukba mélyedve hallgattak egy ideig. Szinte látható volt, amint elraktározták emlékezetükben a dolgot, a maga kirendelt összefüggésében. Sohasem jegyeztek föl semmit, mint általában a Sámuelnél járt kémeek. A szemük, a fülük, az emlékezetük volt az élő könyv, melyben kitörölhetetlen sorokat őriztek és vittek magukkal.

Az ispán ámult ezen, s egyszer meg is kockáztatta a kérdést, hogy mikor írják fel a dolgokat maguknak?

Mukhuli csodálkozva nézett rá:

- Micsoda balgatólag gondolat - csóválta a fejét. - Soha. A Nagykán egyetlen küldöttje sem jegyez fel semmit. Mire való a feje? Egyik a másiknak adja át mindazt, amit tud, és egy szó el nem vész abból, csak ha valamit szándékosan ki nem dobott, mint hasznavethetlent. Az írást mindenki elolvashatja, aki ért hozzá. Kezébe kerülhet annak is, aki ellenünk fordítja. De a gondolatokat senki sem olvashatja el. Ha akarnám, szóról szóra elmondhatnám neked, hogy ezelőtt tíz esztendővel mit látott itt egy előttem járó.

Sámuel nem tudott egyet sem szólani. Lúdbőrözött a háta, ha arra gondolt, hogy neki is tudhatják minden szavát, amit valaha elejtett. Mukhuli rejtelmes tekintete mélyén mintha egy ezt megerősítő villanást látott volna.

Estéknként összekerültek belső emberei, s ilyenkor néma lakomákon kutatta szeme sarkából a tatár kémeek örökké egykedvű arcát.

Egy ilyen este elhatározta, hogy kiszéd belőlük, amit lehet, ismeretlen életükről. Szerette volna valahogy beszédessé tenni őket, föltüzelni fagyasztó közönyüket.

A tatárok, nem lévén mohamedánok; szerették és itták is a bort. Sámuel külön pohárnok-gyermekeket állított a hátuk mögé, serdülőben lévő szép rableánykákat s a vendégek szeme rávillant ezekre az ígésző magyar bimbókra. Ittak is sűrűn, látható tetszéssel. De arcuk egykedvű maradt, tagjaik mozdulatlanok, s szemük csillogását óvatosan rejtegették, félig lehunyva.

Végre elszánta magát, hogy egyenesen nekik menjen.

- Ha nem volna tiltva, szeretnék arra kérni, mondjatok el egyet-mást a világ dicső uráról, hős nemzetetekről, győzhetetlen birodalmatok hatalmáról. Én és embereim égünk a vágytól, hogy már előre gyönyörködhessünk az eljövendők látásában.

Legnagyobb csodálatra Mukhuli így válaszolt:

- Valóban bámulom, kedves barátom, hogy csak most jutott eszedbe, amit mindjárt az elején kérned kellett volna. Csak azért nem vettük sértésnek udvariatlan viselkedéseteket, mert föl-tettük, hogy tanulatlan ember vagy még. Alattvalónak a Nagykán dicsőségéről kérdezősködni nemcsak szabad, de kötelessége, mert miképpen hódolhat neki, ha nem tudja tetteit?

Sámuel hajlongva mentegetőzött, hogy tudatlanságában nem merte felemelni szemeit a Nagykán dicsőségére. De most annál boldogabb társaival együtt, ha alázatos füleik beihatnak valamit ebből a gyönyörűségből.

Mukhuli bólintott, aztán Kabulhoz fordult:

- Mondd el nekik Temüdzsin ikhüdürjét.

Kabul meghajtotta fejét. Keresztbe tette mellén kezeit, szeméit a földre szegezte. Mintegy megdermedten merült el önmagában. Különös, monoton dünyögéssel, mintha félig beszélne s félig énekelne, mesélni kezdett:

- Tizenhetedszer érte meg Temüdzsin, hogy az új fű nőni kezd a hó alatt. Szép volt, mint egy sivatagi szarvas. Haja színe, mint a Góbi homokja, ha a nap süti, vörösen csillogva verte széles vállait. Távol ülő szemeiben végtelen legelőink kék-zöld-szürke színe pompázott. Szeme közepén táguló fekete nap ragyogott a zöld mezők felett. Homloka meredeken hajolt hátra, mint nagy hegyeink oldala. Barna arcát csillogó zsír kenőcse vidámította. Selyemgyapjas fekete kecske adta neki ruháját, farkas bőréből cserzették subáját. Mellét cifrán festett, tükörfényes bőrpáncél oltalmazta. És ilyenformák voltak fiatal harcostársai is, akikkel széljárású paripákra pattantak, mert Temüdzsin azt mondta: - Jertek el velem Bujtájért, Jesukáj leányáért.

Három nap, három éjjel nyargaltak fűvön, futóhomokon, erdön, sziklán keresztül. Berohantak a forgószél tölcserébe, átrepültek a villámló fergetegen, nyargaltak égető napon, fagyasztó éjjel. Végre megérkeztek Jesukáj városába. Leszöktek lovaikról csíkos selyemmel borított kúpos sátrai előtt.

Szívesen látták őket. Lovakat, juhokat sütöttek, s Jesukáj egész háza népe letelepedett a vendégekkel a tűz körül. Fegyvereiket künn hagyták a sátor előtt, merthogy békességes dologban jöttek. Ettek, ittak nagy jókedvvel, három napon, három éjen át. Kumisz, rizsbor ürült tömlőről tömlőre. Szolgák merítették a lakmározók kupáit s adták eléjük, miután a sátor előtt a négy szél irányában kiöntötték a tömlőkből, hogy a szellemek távol maradjanak. Ujjongtak az egyhúrú hegedűk, a vitézek tapsoltak, egymás fülét cibálták, majd felugrottak s deli szarvasbőr csizmáikban topogó táncra perdültek.

Mindenki kacagott, tréfált, csak Burtáj ült Jesukáj bal térde mellett hallgatagon, szomorún, ahogy illik. Szép nagy leány volt Burtáj. Immár tizenhárom éves. Hosszú, fehér selyemköntös takarta. Hajába nehéz ezüstpénzek, apró aranyszobrocskák fonva. Nyírfakéregből alkotott magas fejéke hímzett selyemmel bevonva, csigákba tekerve fénylett alatta kék-fekete haja. Nem szólt egy szót sem, három nap, három éjjel. Se nem evett, se nem ivott, csak nézte a mulatókat, s olykor rápillantott szemérmesen Temüdzsinre, aki legnagyobb kedvvel táncolt, minden leányt megforgatott, de rá nem nézett volna világ kincséért.

Negyednapra levetette Burtáj selyemköntösét, fejékét. Báránysuba feszült ifjú mellén, térdig érő fekete kecskeszőr szoknya a dereka körül, ráncos torkú pici fejű csizmák simultak özlábaira. Sapka volt a fejibe, amely leszorította tömérdék haját. Nagy komolyan ültek akkor a tűz köré. Jesukáj lábainál Temüdzsin ajándékai halmozódtak: szép fegyverek, drága edények, tarka selymek, karikára fűzött ezüst pénzkoszorúk. A sátor előtt pedig nyihogtak gyönyörű ajándékparipái. Megköszönte a vendégséget Jesukájnak s illendőképp elbúcsúzott tőle.

Egyszer csak Burtáj hangosan sikoltott, felugrott, s mint a zerge, futni kezdett körül a sátorban s ki az ajtón. Egyik sátorba be, a másiktól ki, mint a szél, hol elbújva, hol előszökve, jajgatvakacagva. Asszonyok, leányok a sátor nyílásában énekelték az ikhüdür dalát. Temüdzsin mindenütt utána. Társai kurjongatva biztatták, s aztán egyszer csak megfutamodtak, s eltűntek a város végén. Arra futott Burtáj is s utána Temüdzsin. Kívül a sátrakon nyeregbe pattantak a vitézek, egyikük fogta Temüdzsin lova kantárját. Burtáj szépen összerogyott, éppen előttük. Temüdzsin karjába kapta, nyeregbe szökkent vele, s hajrá! elvágtattak, mint a vihar. Ez volt Temüdzsin ikhüdürje.

Elhallgatott. A jelenlévők halk mormogással fejezték ki tetszésüket.

- Gyönyörű volt! - hajlongott Sámuel.

- Akartok még? - kérdezte Mukhuli. S hogy mindnyájan kérték, Gildárnak intett:

- Mutasd meg nekik a Nagykán udvarát!

És Gildár hasonló módon kezdett mesélni:

- Akkor még Temüdzsin csak ifjú harcos volt apja seregében. Még nem szállotta meg az égi Kán lelke, hogy a testében megjelenve, véghezvigye vele csodadolgait. Most jertek velem Karakorum városába, lássátok meg, mi lett belőle, mikor Dzsingisz kánná lett?

Magas, fehér selyemcsíkos sátor áll ezer és ezer jurta körül kimagasodva, mint a havas csúcsa a dombok fölött. Messziről látja ezt már az idegen, aki jön, hogy hódolatát a Nagykán lábai elé tegye. Már a határon fogadják tisztjei, s sípok, dobok zenéjével kísérik be a városba. Előtte futárok nyargalnak a hírel.

Mielőtt a Nagykán külön belső táborába lépne, hát íme két nagy tűz ég keskeny út két oldalán. Gyalog kell közöttük a vendégnek átalmenni. Ha jóba jár, semmi baja nem lesz. Ha gonoszt forral szívében a Világ Ura ellen, megemészti a tűzben a Nagykán őseinek haragos szellemei.

Mikor szerencsésen átjutott, hangos ujjongással köszöntik, kijelölt sátorába kísérik, ellátják minden jóval s ott kell várnia, míg a Hódító engedélyt ad, hogy szeme elé lépjen.

A dicső sátor kárpitja előtt kis ezüstasztalka áll kancatejjel, sült hússal, édes gyümölcscsel rakva. Mindenki ehetik belőle, akinek a belépést megengedték.

Lassan, mint a ragyogó napot takaró vastag felhők, húzódnak szét a kapu bíborszín kárpitjai, s a vendéget bevezetik a Nagykán elé, minekutána lelkére kötötték, hogy a küszöbre rá ne lépjen, s a sátor köteleit, rúdjaikat világért meg ne érintse.

Hosszú, ragyogó teveszőr szőnyegen lépdelenek vele a testőrtisztek a trón felé, közben-közben meghajtva térdeiket. Az utolsó lépéseket már csak egyedül teheti a vendég. De még nem látja, csak érzi a világ Napjának rátűző szemét, mert fejét mindaddig földre kell szegeznie, míg meg nem hallja az Ég Fiának szavát. A trón előtt térdre esik s homlokával érinti annak lépcsőjét.

S most megzendül Dzsingisz kán szava, mint a szikláról zuhogó víz robaja:

- Üdvözöllek.

Mennyezetes ágyon hever a Nagykán, s az élet delén sugárzó arca mozdulatlanul tűz az idegen arcába.

Fejénél a legfelső lépcsőn ül, selyemvánkoston, maga alá húzott lábakkal Burtáj. Négy hős fiú: Dzsudzsi, Csagatáj, Ogotáj és Tuluj boldog anyja. Sok-sok unokáknak áldott nagyanyja. Szép kövér arca pirosra festve, szeme villogását ékesen festett fekete árkokcsák s tussal kihúzott szemöldökök élénkítik.

A Nagykán fejénél, túlfelől, a trón mögött áll Jelucsucsáj, a bölcs, aransárcányokkal hímzett bő selyemköntösében, derékig érő hosszú szakállával. Ő a Nagykán gondolatainak ismerője s egyetlen tanácsadója.

Távolabb, kis asztalka előtt Ujgur írnok kuporog, előtte kifeszített papírtekercs, tus és ecsetek, ha valamit leírni parancsolna a beszélgetésből a Nagykán.

A legalsó lépcső előtt, a térdelő idegentől jobbra, kivont karddal mozdulatlanul áll egy mongol vérből való vezér, aki legalább egy tumánnak parancsol.

És a sátor legszélén, körös-körül, alacsony, prémmel borított padokon ülnek a Kán főemberei, hosszú bélelt köntösükben, tarka font övekkel, felhajtott karimájú fehér kecskeszőr kalapjaikkal, ünnepélyes hallgatásban.

A sátor közepén égő tűz világítja meg a jelenlévők arcát.

Csak kevés szó esik. Az ajándékok átadását a Kán egy szóval viszonyozza:

- Elfogadom.

Az idegenek nem szabad kétértelmű, cifra szavakat ejteni. Világosan, egyszerűen, röviden mondhatja el, amit akar.

Ehhez először Jelucsucsáj szól, mély, üstdobszerű hangján. Aztán véleményt mondhat bármelyik főember is, ha előbb felnyújtotta karját.

Mikor már elegen beszéltek, megszólal a Nagykán. És akkor csend van, mint a temetőben. Szava ítélet, amellyel a kihallgatás be van fejezve.

A hallgatóság maga is mély csendességben maradt, ahogy az utolsó szavak elhangzottak.

Csak néhány pillanat múlva tört ki belőlük az elragadtatás. S ahogy Mukhuli látta a hatást, Kamukához fordult:

- Hogy volt Bokharában? Mondd el!

Kamuka meghajolt s pontosan társai tartását, hangját követve, kezdte:

- Ha kellett, ékesszóló, csodálatos beszédű volt a Világ Ura. Amikor előrerontott a sivatagból, s elfoglalta Bokharát, Mohamed népeinek szent városát, tizenkét mérföldnyi falán réseket törve s minden fegyverest kivétel nélkül összevagdala, a meghódoló papokat és fegyvertelen lakosokat szelíd szóval biztatta, hogy ne féljenek, folytassák dolgaikat, mintha mi sem történt volna.

Akkor meglátott egy gyönyörű kupolás házat, melyről megmondták neki, hogy az Allah palotája. A Nagykán azonnal föllovagolt lépcsőin, át a kapuján, s lóháton egész addig az emelvényig, amelyen óriási Korán feküdt nyitva. Ott megállott fekete páncéljában, tornyos süvegében. Allah papjai azt várták, hogy istenük villáma lesújtja a vakmerőt. Ő pedig rettenetes arcát a vacogó mulláhk serege felé fordítva, nyugodtan szól: Ha ez a ti istenetek háza, most miért nem sújtott le tüzes villáma a fejemre? Látjátok, ő is meghódolt az Egyetlen előtt, akinek képében a földön járok. Most tehát menjetek, nyissátok meg házaitokat, gabonásaitokat, kincstáraitokat a katonáim előtt, mert éheznek, lerongyosodtak és nélkülöznek mindent, ami az ember szívét megvidámítja. Azzal megfordult, kilovagolt s a város főterére vágatott, ahol a szószék állott, melyről a mohamedán bölcsök tanították hallgatóikat.

A Nagykán fölszökött lovával a szószék széles emelvényére, s nyugodtan szembenézett Bokhara népével. Alaposan kikérdezte őket, milyen Istent imádnak s hogy imádják? Mikor hallotta, hogy ezernyi szenvedés között zarándokolnak a sivatagon át Mekkába, hogy ott imádkozzanak, rosszállóan csóválta a fejét, s eme bölcs szavakat kötötte a szívükre:

- Az Isten hatalma nincs helyhez kötve. A föld minden zugában egyaránt ott van ő, és aki nem hallja önmagában az ő szavát, az hiába megy akárhová. Íme, én hallottam ezt a szót, mely hozzátok küldött, mert uralkodótok bűnei igen megsokasodtak, s én azért jöttem, mint Isten ostora, hogy kiirtsam őt, mint ahogy előtte már számlálhatatlan gonosz uralkodót megöltem. Intelek azért, hogy hajoljatok meg előttem, hozzátok elém elrejtett kincseiteket, s ne féltsétek azt, ami házaitokban van, mert seregem gondját fogja viselni.

Mikor tudtára adták, hogy a város tele van híres építőkkal, könyvírókkal, ékszerkészítőkkel, parancsolta, hogy azokat mind szedjék össze és hajtsák Karakorumba, hogy széppé és gazdaggá tegyék a várost.

Mikor pedig minden kincset fölpakoltak, akkor a város lakosait sorba állítva, kihajtották a nagy mezőre, a falak előtt. Ott családonként fölállították őket, s hogy megértessék velük:

nincs többé apa vagy férj, aki gyermekének vagy feleségének ura lehetne, ezek szemei előtt magukévá tették asszonyaikat, leányaikat. Aki olyan vakmerő volt, hogy e látványt nem akarta alázatosan nézni s tán még neki is rohant a katonáknak, a felállított őr nyilával keresztül-lőtte.

Mikor ennek az ünnepélynek vége volt, akkor csoportokba rendezvén őket, gyalog megindították a sivatag felé, körülvéve örökkel.

Mire elértek a legközelebbi hegy tetejére, Bokhara csodás temploma, tündéri palotái, mesebeli kertjei, híres iskolái egyetlen óriás fáklyaként lángoltak az égre, s nagy fekete füstfelhő, kiterjeszkedve a magasban, mint valami égisz pálma, sötétítette el a napot s borult rá Bokhara romjaira.

De a Nagykán arca szebben ragyogott, mint a nap.

Reggel, szokás szerint megjelent Apodfi nádor a palotában, hogy üdvözölje a királyt s eléje terjessze a sürgős dolgokat. Nyugtalan jövés-menést észlelt. Az udvarhölgyek csoportokban suttogtak, folyosón, szobák zugaiban. Valami történt, gondolta Apodfi. De jöttére mindenütt szétrebbentek az összebújt csoportok.

A király rendszerint a kertre nyíló erkélyes teremben szokta fogadni a nádort. Apodfit nem kellett bejelenteni, bármikor szabad bejárása volt mindenüvé. Nem törődve hát semmivel, egyenesen oda nyitott be.

Jöttére felrebbent egy pamlagról a királyné. Rendkívül sápadt, ideges volt, a szeme alatt sötét karikák, mintha nem aludt volna.

Ahogy feléje lépett, megszédült. Apodfi mindkét kezével utánakapva tartotta föl s kísérté egy karosszékhez, melybe Beatrix erőtlenül roskadt le.

- Mi baj? - kérdezte a nádor.

A királyné ráemelte ijedt szemeit, s didergő ajakkal rebegte:

- Nagyon megijedtem. Olyan váratlan volt. Eddig sohase láttam.

Apodfi fejében megvillant valami.

- Rosszul lett? - kérdezte.

Az asszony szótalánul intett. Majd töredezve mondta el:

- Olyan furcsán viselkedett... máskor a leggyöngédebb volt, kedves, sugárzó... az este, a vacsoránál, sokszor olyan idegenül nézett rám... mintha kutatna, mintha valamit meg akarna tudni. Nagyon félek, Apodfi!

- Folytassa kérem - szólt rá megnyugtatóan a nádor.

Az asszony maga elé nézett a földre. Selyemtopánkája öntudatlanul, izgatott ritmusban verdeste a padlót. Megrázkódott. Mintegy magának susogta:

- Valaki mondott neki valamit... biztos, hogy mondott... mikor egyedül maradtunk, én lefeküdtem, de ő csak járkált fel-alá, leült, felpattant, sohase láttam ilyennek... Hívtam, kérleltem, édesgettem... Végre mellém is ült az ágy szélére. És ekkor... borzasztó volt ez, higgye el.

A nádor odahúzva egy széket, melléje ült. Keze mintegy véletlenül végigsimított az asszony reszkető karján.

- Ne vegye úgy a szívére, kérem... Bizonyára megrohanták a királyt az ország gondjai, amiket sokáig távol tud tartani magától, de néha, úgy látszik, mégis gyötrik...

Az asszony kebléből nehéz sóhajtás tört föl:

- Csakhogy én biztos vagyok felőle, ez a baj. Az volt a rémítő, hogy nem szólt. Nem szólt, egy szót sem. Csak nézett merőn a szemem közé. Eltorzult a szája, tekintete megzavarodott, ijesztően elsápadt, s egyszer csak az oldalához kapott, ahogy még soha. Erre már fölugrottam, hogy átkaroljam, de csak kisiklott a karjaim közül, s elcsúszott az ágy mellett, mereven, mint a fa. Rögtön kiáltottam segítségért, s hívtam Filippót. Majd reggelig tartott, amíg magához tért. Most az orvos örökődik mellette... Mondja, mi lesz velem, ha?...

- Nézze, Beatrix - hajolt hozzá egyszerre bizalmas hangon Apodfi, s most már a haján simított végig. - Ne rémítse magát ok nélkül. Legyen erős, mert most van rá igazán szüksége... Kizártnak tartom, hogy a király gyanakodna magára.

Az asszony lassan ráemelte a szemét. Apodfi mozdulatlan, merev tekintettel nézett bele.

- És miért is gyanakodna? - tette hozzá sötét komolysággal.

Az asszony összerázkódott a tekintete alatt. Lassan lecsukta szemeit:

- Én... én nem tudok így... - nyöszörögte.

- Bice, nézzen rám! - suttogta parancsoló hangon Apodfi, s felemelte az asszony állát. Annak úgy vacogott a foga, mintha hideg lenné. De mégis kinyitotta a szemét. Szorongva pillantott reá.

- Ugye megmondtam magának, hogy András király nagybeteg ember. Megmondtam, mindjárt először, amikor a házasságukról beszéltem. Csoda, hogy eddig bírta. Az Árpád-férfiak szíve mind beteg. A legtöbbje húsz-harminc évig vitte. Az ő életmódja mellett szinte érthetetlen, hogy eddig be nem következett az összeroppanás... Maga elfogadta az én terveimet... tudta, hogy ennek be kell következnie.

Beatrix a fejét ingatva, rekedten szólt közbe:

- Igaz, de akkor még nem is láttam őt... A nevelőapám és maga, Apodfi, egyszerűen eszköznek néztek engem, őt is, a saját terveikhez... Elragadott a hiúságom, a nagyravágyásom... Királyné akartam lenni... Beleegyeztem. Máig nem is tudtam, hogy szívem is van... Nem tehetek róla. Sajnálom... Mondjuk meg, ahogy van: szeretem.

A nádor feje mellére hanyatlott. Percekig hallgatott. Kínos csend lebegett közöttük. Végre a férfi, áthatolhatatlan vasarca mögé rejtve indulatait, hideg szavakkal mondta:

- Jól van, Beatrix. Nem is lep meg, ha meggondolom. Szép, szeretetre méltó, ragyogó öregember... És kérem, ha így van, ne vádolja magát... Hiszen ezzel mindent helyrehozott. Visszatért hozzá?... És most már arra a rövid időre...

Az asszony ösztönös mozdulattal megragadta a kezét.

- Ne, ne mondja ezt!... Ha úgy is van, ne mondja! És kérem, Apodfi, felejtsek el... segítsen elfelejteni!...

A nádor arcán sötét mosoly futott át:

- Hiszen én csak szolga vagyok, asszonyom... vegye szolgálatnak, kérem... Egész életemben így volt. Csak kitalálója és végbevívője voltam királyom vágyainak... Vegye úgy, hogy ebben is...

Az asszony kezeit tördelte:

- Ne magyarázza!... Ne kívánja, hogy mindennek ilyen borzasztó meztelen értelme legyen!... Ne alázza meg magát előttem... és ne rántson le engem magával!... Én csak arra kérem, egyszerűen csak arra, magyarázat, mentegetés nélkül, minden, minden nélkül, hogy felejtsek el és segítsen felejteni!

Apodfi felállt, és szokása szerint hátán összetett kezekkel végigsétált a termen. Egyszerre hirtelen megállott előtte, s csendesen megszólalt:

- Most meg van zavarva a lelke, Beatrix. Halálosan fáradt is, látom. Nyugodjék meg: én teljesítem bármi parancsát. De azt hiszem, ok nélkül izgatja magát férje rosszulletének okát

illetőleg. Mindig vigyáztam, és mind a ketten eléggé tudtuk magunkat fegyelmezni. Ki tudott valamit? Ki mondhatott volna neki valamit? És már egy hónapjánál is több, hogy utoljára...

Az asszony kezeibe temette arcát.

- Még csak egyet, aztán távozom - mondta a nádor. - Nem tudtam, hogy szereti, Bice...

- Magam sem tudtam - lehelte az asszony.

- De most már tudom. És ezzel minden megváltozott. De azt mégis meg kell mondanom, hogy számomra maga az egyetlen asszony... Nem azért, hogy ez tovább zavarja, hanem csak azért, hogy bármikor tudja... Ami történt, kívánsága szerint, legyen felejtve... De ne haragudjon rám... ha azt... ami... valaha... talán... történhetik... De most nem akarok erről beszélni. Mikor szüksége lesz rám, megtalál.

Az asszony nem válaszolt egy szót sem. Fel sem emelte a fejét, arca úgy maradt kezeibe temetve. Vállai alig láthatóan rázkódtak.

A férfi nézte még egy pillanatig. Melle zihálva hullámszórt s a szemei lobogtak a szenvedélytől.

Hirtelen sarkon fordult, s kiment a teremből.

Ment, ment, nem törődve senkivel, semmivel, megint csoportokba verődött emberek között, akik mintha szóltak volna is hozzá, kérdezték, köszöntöttek, de ő az arcukat sem tudta kivenni. Maga se értette, hogy hogyan tudta ilyen egyszerűen, szinte érzés nélkül kapni ezt a halálos sebet. Vagy úgy van ez is, gondolta hirtelen, mintha csatában kap az ember halálos szúrást, de nem is veszi mindjárt észre. Csak később kezd nyilallni, de akkor már vége is. Az utolsó pillanatban már érezte ő is ennek a nyilallásnak első fellüktetését... Ezért rohant ki.

Valahol a kert mélyén tért magához egy sötét lugasban, mint a vad, amelyik a bozótba fúrja magát, mielőtt elvérezne. Összeszedte minden erejét, hogy gondolkozni tudjon, hogy mozdulatlanná varázsolja gyötrelmét elméjének hideg bilincseivel, hogy szembeszegezze magával, mintha valaki másé lenne, s szemügyre tudja venni hidegen, megfontoltan, ahogy hozzá illik, aki eddig mindenkit és mindent képes volt így látni és mérlegre tenni.

- Nem vagyok gyermek! Nem vagyok gyermek! - ismételte magában, mintha szalmaszálat kapott volna, amelybe belekapaszkodják merülés közben. Kegyetlenül birkózott önmagával, hogy leöklözze a folyton elborító fájdalomhullámot, mely úgy bugyogott szívéből az agyára, mint a haldokló sebesült vére. Mi is történt? Az asszony megrémült, mintha tetten érték volna. Pedig biztosan téved. A királyt egyszerűen utolérte az a roham, amelynek előbb-utóbb jönnie kellett. Biztosan annak előérzete szorongatta már előbb s azért volt rosszkedvű. Aztán rájött, s már nem tudott szólni. Egy ilyen beteg szeme rémülten s gyanakodva néz. Beatrixben fölébredt az önvád. Ennyi az egész...

De hogy volna ennyi? Dehogyan ennyi!... Hát gyáva ez az asszony?... soha életében nem találkozott még ilyen öntudatos, számító, hatalmat és dicsőséget kergető asszonnyal. Maga mondta, hogy milyen pokol volt számára a kolostor, ahová fősvény nagybátyja bedugta, hogy valamiképpen elűthesse az örökségtől. Csak annál jobban megtelt a lelke az élet sóvárgásával, s csak annál nagyobbra, magasabbra tört erőszakosan lefojtott élnivágása...

Mikor meglátta, néhány szóból már tisztán állott előtte, hogy ez az asszony alkalmas az ő terveihez. És nem is volt már gyermek, nem volt éretlen kölyök, akinek későbbi fordulásától félnie kellett volna... Hiszen huszonhárom éves volt már, s a saját tudatos válogatása miatt maradt férj nélkül. Senki se volt elég azok közül, akik környékeztek. Nem szerelem kellett ennek a nőnek, hanem arra a csúcsra tört, ahonnan lecacaghatja apró intrikákkal szurdaló

rokonait s föléje kerekedhetik egész kicsinyes környezetének, mely nem akarja se fölismerni, se méltányolni nagyrahivatottságát.

Olyan hideg fejjel látta át és vállalta mindazt, amiről ő beszélt neki! Nem festett eléje hamis képet a királyról, tisztán megmondta, hogy milyen és mit várhat tőle. De a hangsúly és a megállapodás értelme mégis csak az volt, hogy Beatrix öreg király felesége lesz, nem a királyért, hanem a királynéságért. Később fel kellett tárnia előtte a helyzetet, amibe kerül. A királyi udvar és az ország igazi képét. A veszélyeket, amelyek fenyegetik. Minden számítás szerint rövid dicsőségét. A módot, ahogy meghosszabbíthatná azt.

Ez a nő nem volt se gyáva, se álszemérmes. Hidegen tudott beszélni vele jövőjéről, s mivel elszántan szakította szét előbbi életéhez való kapcsolatait örökségének eldobásával, fölégette maga mögött még a visszatérés hídját is, bátran egy kockára tévén fel mindent. Ország dolgaként, hideg szavakkal adta tudtára, hogy öthónapi házasság után sem remélhet gyermeket. Igen, ez volt a dolog egyik oldala.

De a másik, a másik! Mit jelent ez a hirtelen kinyilatkozás, hogy szereti, hogy megszerette a férjét? Résztét-e csupán, vagy az első félelem ösztönös kapkodása a menekülés után? Vagy puszta hazugság, mellyel vele szemben is takarózni kíván? Vagy lehetnek ilyen hirtelen föl szakadó valóságos érzések is, melyek sokáig öntudatlanul lappanganak a szívben? És ebben az esetben lelkiismeret is ébredt s törte szét a hideg számítás páncélját?... Felejtse el!... Lehet ezt csakúgy, egyszerre, egyszerűen kimondani? Lehet ezt komolyan venni? S ha nem komoly, akkor vele szemben is hitető ez az asszony?... Ki ez az asszony? Miféle asszony ez?

Apodfi rettenetesen kínlódott. Valami furcsa szégyen, megalázottság, önmaga iránti düh tépdeste, hogy fölényes értelmén kifoghatott az asszonyállat, s most minden teketória nélkül elrúgja magától. Őt! Őt!... Szerette volna gyűlölni, eltaposni, megmutatni neki, hogy vele nem lehet játszani, mint valami rongy talián pojácával, mert ő férfi, rettenetes eszű hatalmas úr, aki Magyarország koronázatlan királya, s csakhamar valóságos ura lesz... S akkor kidobhatja, összezúzhatja, az útszélre lökheti, mint egy jöttment koldust... Gyűlölöm, gyűlölöm, lihegte Apodfi, ajkait marva.

Aztán egyszerre előntötte a forróság. Hogy ő, a nádorispán, a csupa ész és erő, aki soha senkitől meg nem rettent, aki mindenkivel úgy játszott, ahogy akart, szerelmes kamaszként ostobáskodik itt, s miközben gyűlöletről dadog, érzi, hogy minden eszét, hatalmát, uraságát, tekintélyét, egész rettegett mivoltát mind oda tudná adni ennek az imádott asszonymak a szerelméért.

- Ostoba oroszlán, aki egy macskakölyöknek dorombol! - sziszegte önmagára. - És még hozzá hazudik, hazudik, gyáván hazudik! Mert szeret, mert csak engem szeret. S a csontjaiban reszket, ha visszagondol ölelésemre!

Hirtelen felpattant, s az öklével keményen vágott rá a lugas asztalának márványlapjára:

- Jó! Ha már beleetted magad a vérembe, a húsomba, megmutatom, hogy nem szakadhatsz ki csak úgy, egy fütyyre... Legázollak! Összetörlek a karomban! Hiszen az én fiam lesz, az én fiam!...

S ahogy hirtelen elszánással indulni akart s kilépett a lugasból, földbe gyökerezett a lába.

Halk, rémült sikoltás hangzott fel. Egy szemvillanásig látta Jolántha menekülő alakját a bokrok között. Fia ellenben ott maradt, mintegy földbe gyökerezve, megdermedten, bíborba gyúlt arccal meredve reá.

- Dénes - szakadt ki a nádorból.

- Apám - hebegte a fiú.

A nádor nagyot nyelt, legyúrta előbbi énjét, s kelletlen tekintéllyel, mordulva kérdezte:

- A királyleány volt?

- Ő - suttogta a földre nézve Dénes.

- Mit kerestetek itt? - Aztán legyintett. - Különben mit kérdezzem?... Megbolondultál?

- Meg - ütött rá a fejével megadóan Dénes.

Az apa hozzálépett, felemelte az arcát, élesen nézett a szemébe. Nagyot fújta, aztán lehiggadva mondta:

- A királyleány holnap indul. Megy a férjéhez. Tudod, hogy Jakab király követői minden lépését figyelik. Úgy látszik, csakugyan elment az eszed, hogy a magad ostoba játékáért képes vagy meghíúsítani egy királyi házasságot... Ami ország dolga, nem kamasz tréfa. Szólj már!

Apa és fiú, mintha ellentétekül volnának a világon. Dénes lovagi álmokon hevülő, leányosan tiszta, színlelésre képtelen jelleme föl se tudta volna fogni apjának igazi mivoltát. De az apa maga is, ezzel az egyetlen lényel szemben, egészen más volt. Számára csak a gyöngédsége, a szeretete, a gondoskodása létezett. És a fiú csak ezt ismerte és látta apjából, s ami ezzel ellenkezőt hallania kellett, azt fölháborodással lökte el magától. Különben vigyáztak is erre az emberek, mert amilyen gyermeki volt Dénes lelkében, olyan félelmes és kemény volt testben. Valóban a lovagok virága.

Pironkodva hebegte el most apjának holdvilágból szőtt lovagi szerelmét a királyleány iránt.

Apodfi rögtön átlátta, s titkos szégyen ömlött át a szívéen, hogy a fiú semmit nem csinált, amit restellnie kellene.

- Jó, jó - dörmögte ellágyulva. - Hiszen nem követtél el bűnt, látom. De könnyelmű voltál, nagy dolgokkal játszadozva.

- Apám - tördelte Dénes -, hiszen csak azt akartam megbeszélni a királykisasszonnyal, hogy engedje meg követnem őt új hazájába... Tudod, hogy a király úr fölszólította a magyar lovagokat, hogy szokás szerint jelentkezzenek, aki az új királynőt elkíséri országába. Én menni akarok, apám! Éppen kérni szándékoztam...

Apodfi lelkén különös érzések hullámozgattak át. Villámló gondolatok rohamozták meg. Perc alatt látta a maga helyzetét, a fiú sorsát.

- A királyleány beleegyezett?

- Maga is szólott volna neked, ha kell...

- Nem lesz veszedelmes, fiam? Jól gondold meg!

- Ha itt kell maradnom, apám, nem lesz énbőlőlem semmi. Elmegyek valamelyik falunkba hízni, dorbézolni, elrothadni. Mert nem bírnám hordozni a lovagi fegyvert tovább. De ha elengedsz, hős lesz belőlem, dicsőséget hozok nemzetségünkre, mert van kiért nagyra törjek.

- Lehet, hogy úgy van. De test és vér is van, fiam. Bízol magadban?

A fiú arcán fény ragyogott föl, mikor felelt:

- Tegnap lettem a templomos lovagok fogadalmát.

Apodfi összerázkódott. Tudta, hogy ez mit jelent.

Tudta most már, hogy a fiú szíve körül láthatatlan páncél ragyog, amelyet ledobni többé örök gyalázat s megvetés nélkül nem lehet.

El kellett fordulnia, mert nem bírta volna fia szemébe nézni. Csak egyetlen érzés volt e pillanatban, ami valami megnyugvás, sőt öröm melegével árasztotta el. Halálos játékba kezdtem! villant át a lelkén. Miért rántanám őt magammal, ha elbukom?... Jó, hogy elmenjen. Most, amikor még tiszta homlokkal teheti...

Visszafordult, de arcát csak félig mutatta a várakozóknak. Kezét nyújtotta:

- Elbocsátlak.

Móric, a Pók nemzetségből, aki a királyi étekhordómester méltóságát viselte, Róbert érsek cellájában ült összegörnyedve a főpap lángoló tekintete előtt.

Csupasz falú, rideg kamrácska volt ez. Az éjjeli mécses rezgő fénye a puszta szerzetesi ágy fölött függő, nagy fekete feszületre hintette világát. S a Megfeszített oldalán mintha pirosan fölszikkasztott volna a festett vércsepp.

Gyönyörű palotájában úgy él Magyarország első érseke, mint a legutolsó szolgáló fráter. Megadással hordozta méltóságának fényét a világ előtt, de mikor egyedül maradt, összetörve borult a Kereszt elé, önkínja gyanánt, tárva ki imáiban ennek a szerencsétlen országnak rettentő nyavalyáit. Ólmos végű szíjkorbácsa véres csíkokat vágott a hátán, mikor irgalmatlanul ostorozta magát embertársaiért, ruhája alatt ott hordozta a szeges ciliciumot, mely gennyedő sebeket tört derekán. A gond és évek terhe alatt finom alakja megroppant, ijesztően sovány volt, szemei beestek, pergamentbőre csontjaira száradt, s évtizedekkel látszott öregebbnek a valóságnál.

Hasztalan viaskodásai után, melyeket a királlyal és szolgálóival folytatott az ész nélküli országrontás ellen, végre az utolsó bástyán vetette meg a lábát. Volt egy bástya, amelyért nem adhatta föl a küzdelmet haláláig. Szent István király apostoli egyházának méltósága, javai, kiváltságai, hatalma, dicsősége, még saját szolgálóinak némelyike által megszenyvezett állapotában is szentség volt az érsek lelkében. Amelynek most ő a szenvedő és felelős első őrállója. Nagy isteni megpróbáltatás, hogy éppen ebben az időben kellett neki odaállítatnia a szentség védelmére, mikor ennekelötte hallatlan és elképzelhetetlen módon a király, aki régebben, mihelyt az egyház előtt állott, megszűnt király lenni, s maga is csak alázatos gyermekké lett, nem tiszteli többé a lelki anyát, s ragadozó farkasként kapdos az ősei által kegyesen odaáldozott szent javak után. Ilyen példa mellett mit várhasson azoktól, akik csak szolgálók s hát még azoknak a szolgálótól? Ő vállalta a kérlelő, intő, dorgáló, majd fenyegető próféta rettenetes szerepét királlyal s urakkal szemben. Utálatossá, gyűlöltté tette magát előttük, akinek pásztori szava nem talál többé utat a megkövült szívekhez. Ha lehetett volna, százszor inkább az életével együtt adta volna vissza a Szentatyának nagy méltóságát s kiváltságos szolgálatát. De nagyon is ismerte őt a pápa, egyedül benne bízott, s világért nem engedte pihenni.

És íme, maga az égi Atya is tudtára adta, hogy félholtan sem gondolhat nyugalomra, mert olyan gyalázat kerekedett Szent István országában, amelyet pirulva fedne el inkább öntestével a világ előtt, csak hogy ne láttassék ki e mezítelenség rútsága. De éppen ez az, hogy nem lehet dugdosni, takargatni, hanem kiáltani, sőt üvölni kell, hogy meghallja a világ.

Keresztény országon, keresztény népen ebhitetlen szerecsenyek és Krisztus vére által örökre különszakított zsidók uralkodnak, szívják véré, taposnak hátán s merik meggyalázni, kigúnyolni, kisémmizni ősi örökségükből. És amit tán elképzelni is lehetetlen volt valaha, merészkednek szentségtelen kezeikkel az egyház javaira törni, istentiszteletre felszentelt templomi kincseket emberi önkényből kitalált adókért elragadozni, egyházi szolgálók tisztelt személyét csúfolni és bántalmazni! Ki segíthetne ezen, ha a király bedugja a füleit a jaj előtt, s az urak még csak tódítják az istentelenséget, vakmerően hazugságnak bélyegezvén papi személyek égre kiáltó panaszait, s kicsinylő legyintéssel mondogatván, hogy van elég kincse az egyháznak, több is, mint kellene, mit okvetetlenkednek minden haszontalanságért? Mit fog ezentúl a szegény együgyű keresztény ember tenni, ha látja, hogy a szerecseny úrrá lehet felette? Veszett állapotban kész lesz kedvezőbb sors reményében pogány hitre, undokságra áttérni, pedig már eddig is ezer és ezer lélek veszett el ily módon Magyarországon.

Gergely pápa látja jól az ő igazát. Hányszor követelte meg szigorúan a királytól, hogy tegye jóvá a kereszténység e szégyenét, de minden maradt, amint volt, dacára az új és új írott papirosoknak. Sőt még rosszabbá lett. Csak a végső, a rettenetes fegyver segíthet talán, melynek mennykövét még mindig ott rejtegeti remegő keblében. Mert ha az lesújt, csak a Mindenható tudja, hogy mi lesz a következménye...

És most szinte a fülének sem akar hinni, mintha csak rémes álomban vergődne, amint Pók Móric gyötrődő vallomását hallgatja, kétségbeesett haragtól lángoló szemekkel.

- Most mindent tudsz, atyám! - tördelte Móric megsemmisülten. - Tudom, hogy mi várhat rám. De inkább a börtön vagy a pallos, semhogy elhordozzam a lelkemen ezt a gázságot. Részese voltam évtizedeken át, megbolondított a könnyen ömlő arany, de királyom és hazám ellen gyalázatos árulást elkövetni mégsem tudok. Annak idején nem volt eszem átlátni a nádor és a tárnok valódi mivoltán. Sőt hittem is, hogy amit magamnak kaparok, a magyarnak mentem... De éppen az, hogy az a sátánfi most is ezzel akarta szépíteni előttünk ember nem hallotta gaz tervét, nyitotta ki a szememet. Hitvány-üresen hangzott a szájából a magyarkodás, mint mikor az üres hordót kongatják. Mintha istennyila vágott volna belém, úgy maradtam ott hang nélkül, amint beleláttam a lelkébe... Tudom, hogy mihelyt rájönnek, halál fia vagyok. Lehet, hogy te magad adsz hóhér kezére, atyám... De a véremmel is le akarom mosni magamat, hogy ezt az égető szennyet ne érezzem többé. Tégy velem, atyám, ahogy jónak látod...

Az érsek mindegyre a fejéhez kapott két kezével, mintha szétpattanni akaró homlokát szorítaná össze. Érthetetlen szavakat hebegett rettentő fölindulásban. Agyán szélvészféleg nyargaltak át a gondolatok. Régen sejtette ő már, hogy valami efféle lappang a homályban. Egyszerre világosság gyúlt dolgokra, amiket eddig nem tudott megérteni.

És a szeme előtt most elkergethetetlenül táncolt egy kép, amely mintegy titkos parancsra szökkent elő az agyából száz és száz jelentéktelen, elfelejtett, nem mérlegelt jeltől kéméletlen formákba tömörülve: Apodfi és a királyné... Amit a fiúról, a születendőről mondott Apodfi, Móric szavai szerint. Iszonyú értelmet nyertek ezek a szavak az érsek elméjében. Hideg gyilkosok, akik Magyarország testét, a Szentkorona titokzatos testét akarják szétdarabolni, mintha lehetséges volna szennyes emberi kezekkel, veszett farkasfogakkal magukhoz tépni egy emberfeletti élő valóság tagjait... Több, mint gázság, valóságos örület!

Lelke úgy röpdösött vijjogó sirályként a halálra ítélt ország felett, hogy egészen megfeledezett az összetört bűnvallóról, aki nyöszörgő félelemmel várta ítéletét.

Csak későre szedte össze magát annyira, hogy rendet parancsoljon rohanó gondolatainak, s arra forduljon a figyelme, hogy mit kelljen tenni. De az örökös önfegyelem mégis képessé tette, hogy nyugalmat parancsoljon magára, s tudjon bölcsen és gyorsan cselekedni.

- Fiam - mondta Móricnak nehéz sóhajjal iszonytató bűnöknek voltál részese eddigi életedben. De most mégis könnyítettél a terhen, hogy hallgattál lelked vádoló szavára s kezembe tetted elbírhatatlan titkodat. - Hallgass reám! Aki ezt meg tudta tenni, nem vagy elveszett ember, még sok mindent jóvátehatsz. Van még életed, amit odavethetsz királyodért, nemzetedért. Íme, azt a penitenciát rovom reád, hogy keressed az alkalmat, ahol meghalhatsz a királyért és nemzetért. Ne fuss meg száz halál elől sem. Sőt dobd bele magad oda, ahol biztos a halál, s akkor ítéljen feletted az Isten!... Az az idő s az az alkalom el fog jönni, fiam - suttogta messzire tekintő szemekkel. - Talán előbb, talán később, de biztosan.

Móric térdre esett a főpap előtt, s a gögös, kemény ember gyermekként hajtotta fejét az aszkéta térdekre, keservesen sírva.

- Nem érdemlem... Nem érdemlem, Atyám!

Az érsek keresztet vetett reá, s kezét fejére tette:

- Kérjed az örök Irgalmat, hogy fogadja el áldozatodat, s tégy meg mindent érte, ahogy mondtam.

- Minden szentekre esküszöm, hogy úgy lesz, Atyám!

- Még lesz egy büntetésed - mondta az érsek. - Ha felfogod, nagy vezeklés ez. Most már irtózol a gonoszoktól, akik között éltél. És mégis közöttük kell élned egy darabig. Olyannak kell mutatnod magadat, amilyen tényleg voltál. Túrnöd kell a szennyet magadon. Nem szabad észrevenniök, hogy már nem tartozol közéjük. Megértetted?

- Értem - suttogta Móric. - Ez lesz a legnagyobb büntetésem... de megteszem...

Még azon éjjel egy fráter ébresztette fel álmából aragóniai Simon ispánt.

Hajnalig volt az érseknél. Álruhában ment s jött el tőle a szürkületben. Mikor már otthon volt s átöltözött, még mindig szikrázott a szeme a dühtől.

- Hát elkísérjelek Sámuelhez, Apodfi Dénes? - mormogta a foga közt. - Várembernek érdekesek azok a csapdák, mi?... - Elkaccantotta magát.

- Esztergomban is vannak csapdák, nádorispán.

Nagybőjt ideje következett. Az Úr szenvedésének időszakát mindig különös odaadással ünnepték Magyarországon. Az egyház lelki tekintélyének, még ebben a megzavarodott korban is, meglátszott a mélységes gyökere, melyet kétszáz esztendő alatt a szívekben vert, abban, hogy nagybőjt idején egyszerre elnémultak a vére menő pörösködések, ortájoskodások, az erőszak meglapult, a bűn elrejtette fennen vigyorgó ábrázatát, a vége-hossza nélküli farsangolások zaját mintha kettévágták volna, s a nép tódult a templomokba, hogy könnyes szemmel, töredelmes szívvel kezdjen bűnei megbánásához, s lesírja legalább egy esztendő szennyét a prédikáló barátok tüzesen ostorozó beszédeinek hatása alatt. Kemény, szíve gyökerében pogány volt ennek a nemzetségnek túlnyomó része, de ilyenkor valahogy szinte megáhitották az irgalmatlan mosdatást, s jólesett nekik szemtől szembe hallani a keserves igazat.

Róbert érsek ebben az esztendőben különös gonddal készült és készítette papjait mind a két egyházmegyében, az esztergomiban és a kalocsaiban, az Úr szenvedéseiben való részvételre. Úgy érezte, hogy az egyház szolgálainak kell elsősorban kegyetlen önsanyargatással vállalniok s mint önbűnüket elsiratniok a szerencsétlen ország vétkei. Talán, ha látja a király, látják a gögös bárók, hogy Isten szolgálói helyettük és értük is gyötrődnek, az utolsó percben mégis megindul a szívük, hogy a Jó Pásztorhoz juházzanak, s helyrehozzák, amit már-már reménytelenül elrontottak. Ki tudja, ha Isten úgy akarná, tán még a kőszívű szerecsények is megtorpannának az egyház bűnbánatának láttán, s mint egykoron a pogány katona, megnyilatkoznának szemeik a Kereszt alatt: „Bizony, Isten fia ez.” A szegény nyúzott, földhözvert népségnek pedig bizonyára enyhületére fog szolgálni az egyházi szolgák értük bemutatott áldozata.

Reménykedett hát a szent ember, hogy ilyenformán tán még jobb idők virradását jelentheti ez az idej nagybőjt.

Ugron érsek, a püspökök, meg az összes plébánosok, megfogadva parancsát, minden templomban jó előre hirdették, hogy készüljön föl, valaki igaz keresztény, a nagybőjtnek különös önmehtagadással való áhítatos megtartására. S úgy látszott, hogy ennek a szónak valami olyan hatása mutatkozik, mint egykoron Keresztelő Szent János, ama Kiáltó Szó fölhívásának: „Térjete meg!”

Alig egy-két nappal a szentidő kezdete előtt idéztette a nádor elé Sámuel kamaraispán János pozsonyi prépostot.

Hiába tiltakozott a prépost, hogy ő nem tartozik a király ítélőszéke elé, mert ezt nemcsak az aranypecsétetes oklevél, hanem a beregi egyezés és annak megújítása is világosan mondja, hogy egyházi személyek a maguk püspökének, apelláta esetén az esztergomi érseknek s legfelül magának a Szentatyának széke előtt vonhatók csak ítéletre.

A kamaraispán mit se törődve ezekkel, fegyvereseivel rátört a domonkos barátok pesti kolostorára, ahol a prépost éppen tartózkodott. Hallatlan vakmerőséggel lándzsák előtt vitte a prépostot Esztergomba.

A barátok között olyan felháborodás tört ki a szerecsény iszonyú erőszaka felett, hogy csaknem rárohantak a darabontokra. Ha utolsó pillanatban nem hivatkozik a prior a küszöbönálló nagybőjtre, melynek immár fölkészült lélekkel a pitvarában állanak, s ha saját testét nem veti fráterei s a katonák közé, Magyarországot letörölhetetlen vér szennyezte volna be. Így is csak arra csendesedtek le, hogy a prior megígérte: gyorsfutár útján küld jelentést Róbert érseknek az egyház meggyalázásáról. Minthogy maga János prépost is, erőt véve borzasztó fölindulásán, kérlelte őket s biztatta a kétségtelen elégtétellel, melyet kapni fognak, a fráterek nagy

nehezen, de a düh és szégyen könnyeit sírva, visszahúzódtak celláikba, hogy legalább szemeikkel ne kelljen látniok őt a fegyverek között.

Maga a szerecsenyispán lóháton állott a klastrom kapujában, mikor János prépostot eléje tuszkolták.

Szörtelen, fekete arcán pöffeszkedő gúny vigyorodott a prépost szemébe. Az csak egyet pillantott reá, de ebben a tekintetben olyasvalami volt, amitől még Sámuelnek is kissé megtorpant a bátorsága. Rögtön rászólt:

- Remélem, nem akarsz, prépost uram, hogy mint rabot hurcoltassalak Esztergomig. Jöjj önként velem lóháton a kopják előtt.

A pap lángoló szemekkel mérte végig. Egy pillanatra végiglobogott rajta a dac, hogy ellenálljon, s ha gyalázat kell, legyen igazi gyalázat, ország-világ szeme láttára. Hadd lássák megbilincselve úton-útfélen a keresztények Krisztus szolgáját, egy hitetlen szerecseny hatalmában.

De amilyen hirtelen jött, olyan hirtelen el is kergette magától ezt a gondolatot. Tudta, hogy ebből ki sem számítható iszonyat következhetne. S az ország nagybőjt előtt áll. Az érsek különös önmegtagadást, alázatot és bűnbánatot hirdetett! Lehetetlen, hogy éppen ő vessen gátat ez elé a szándék elé. Hogy kitepje az embereket a bűnbánatra készülő áhítatból. Hogy vérrel, erőszakkal maga tegye lehetetlenné, ha tán Isten könyörülete pillantana az országra, a jobb idő eljövételét. Nem. Ezt nem teheti. Sőt inkább példát kell adnia a maga legyőzésben.

- Nem magamért - intett fejével Sámuel felé. - Gyerünk.

De az egész úton egyetlenegyszer sem nézett reá, s egy szót sem szóltak egymáshoz.

Mikor Sámuel a nádor előtt előadta, hogy a prépost erőszakkal visszatartotta a királyi bérletek már régen esedékes részét, s hogy odaküldött embereit cselédeivel verette el a plébániától, s csak azért ment a pesti klastromba, hogy ő meg ne vehesse rajta törvényes jussát, Apodfi a prépostra pillantva, csendesen kérdezte:

- Igaz ez, tisztelendő atyám?

A prépost felemelt fejjel válaszolt:

- Igaz, hogy nem adtam ennek a szerecsenynek semmit, amit rajtam követelt. Igaz, hogy a szent hajlék körül gyalázatosan ordító kutyáit, én magam éppen szent misét tartván, a villára kapott béresek kiverték udvaromból. Mert semmi keresnivalója egyházi személyeken s szent helyen a szerecsenynek. Vagy nem azt mondja-e András király levele, amit te is aláírtál s meg is esküdtél rá, nádorispán úr, hogy egyházi rend csak egyházi bíró alá tartozzék?

- Kivévé, ha földbirtokról kell ítélni - jegyezte meg a nádor hidegen.

- Ez az! - mordult bele Sámuel.

A prépost csak nagy nehezen türtőztette magát.

- De én nem akarok itt vitatkozni, nádorispán úr. Én csak azért jöttem ide, hogy tiltakozást tegyek a kamaraispán gyalázatosága ellen, aki fegyveresekkel jött a pesti barátok klastromára, hogy engem idehurcoljon. Most még senki se tudja, mi történt. A testvérek hallgatást ígértek. A népek nem mint foglyot láttak az úton. Még megakadályozhatod, hogy az ország gonosz tűzbe boruljon emiatt. Adass elégtételt, nádorispán úr. Ne feledd, hogy nagybőjt küszöbén állunk. Ne várd meg, hogy az érsek úr megtudja!

Apodfinak kigyúlt a homloka:

- Ne taníts engem, hogy mit kell csinálnom. Ország bírója vagyok én. Csitulj! A kamaraispán majd felelni fog az erőszakért. De most ne kertelj. Itt a király jussáról van szó. Földbirtok után

járó adóról. Először arra felelj hát, hogy miért tartottad vissza és miért hívtad ki az erőszakot erőszakkal?

Sámuel elégedetten elvigyorodott, s ahogy ezt a vigyorgást látta a prépost, egész testén átreszketett a nehezen legyűrt harag. Lángba borult az arca, ökölbe szorultak a kezei. A szája remegett. De mégis, ismét megküzdött vele. Még egyszer lenyelte. Nem magamért, nem, gondolta, önmagát fékezve. Aztán megszólalt, lefojtott, remegő kéréssel:

- Nádorispán úr, az Istenre kérek, gondold meg... Ha nem adsz elégtételt, nem nekem, hanem a szentegyháznak... úgy bocsáss azonnal az érsek úrhoz engem... De ne, ne beszélj most hitvány birtokról, adóról, jussról... Tisztázhatod ezt az érsek úrral... Ha hibás vagyok, büntessen ő... S a szerecsenyt büntesd meg te... De ne kényszeríts, hogy szavaidra feleljek!

Még a két kezét is összefogta, mintegy könyörögve.

De a nádor nem akarta megérteni.

- Mehetsz aztán, ha elébb feleltél. De a király s ország dolgában nem tűnök se érseket, se senkit fölöttem. Ti papok, tudjátok meg, nem lehet a szentek palástjába takarózni, hogy elbújhassatok a tartozás elől. Én nem szólok a ti dolgotokba. De ha olyan szentek vagytok, mért sírtok a pénzetekért? Ugyancsak ráültök földre, marhára, aranyra, s ha osztán fizetnetek kell, mint akárkinek, akkor csak elénk toljátok az egyház szentségét... Elég volt ebből, érted? Elismered-e, megfizeted-e a király adóját? Erre felelj!

János prépost behunyta a szemét. Nagyot lélegzett. Fordult egyet a lelkében minden. S most már kiszakadt belőle, mint az áradat:

- Nem! - csattant el az ajkáról, szinte üvöltve.

Sámuel, mintha ő kapott volna elégtételt, kihúzta magát s összefonta karjait a mellén. A papra nézett, aztán a nádorra, mintha igazolását várná.

Apodfi lassan felemelte a fejét, s szemközt nézett a préposttal:

- Nem? Miért nem? - A hangja nyugodt maradt, de a szeme már villámlott.

- Azért, nádorispán - kiáltotta a prépost -, mert nekem van követelésem a királyon! Nekem, meg valamennyi egyháznak ebben az országban! Tudhatod, tudod is, csak nem akarod tudni, hogy így van.

Apodfi felemelte a kezét:

- A király követelése mindent megelőz. Hogy mered szembeöklögni a magadét az övével? Vigyázz a nyelvedre!

- Vigyázzak? Én vigyázzak? S ezt te mondod nekem?... Hát most én mondom neked, nádorispán, hogy ne takarózz a királlyal! Nem a királyról beszélek én, hanem rólad, rólad meg a társaidról, meg az efféle embereidről, né! - És ujjával Sámuel felé bökött, aki most ordítva kapott a kardjához:

- Megfogd a szádat - bömbölt rá képéből kikelve -, mert!...

A nádor leintette, aztán a préposthoz fordult még mindig hidegen, indulat nélkül:

- Rólam? Rólam, úgy mondtad?... Halljuk!

- Igen, rólad!... rólatok! Ország farkasairól!... A pozsonyi szőlőt, amiért az adót kéred, te ragadtad el!... A sót, amiért ránk jöttetek, sohase láttam. Ti loptátok el!

Most már Apodfi is föluggott:

- Tolvaj vagyok? Mondd ki, hogy az vagyok!

- Az vagy, az vagy, ország tolvaja!... Ki rohanta meg Podgoriát? Nem a te öcséd, Lőrinc, a te képedben?... Nem ő dúlta fel a két templomot, mert pénzt sejtett benne? Nem ő égetett fel huszonnégy falut a vár körül, dühében, hogy nem talált? Azt hiszed, nem ismertük fel a be-kormozott képét? Azt hiszed, nem tudjuk, hogy ki vagy te?... Látom, hogy a kezed a gyilkos kardon van... De mielőtt kihúznád, még halld meg, Apodfi Dénes: minden egyházi szolga tudja, hogy ezek az ebhitetlen szerecsenyek a te bérenceid, a te kopóid, a te pokolbeli fekete szövetségeseid, király, ország, egyház és Isten ellen!... Most megölhettek, zsvány urak!... És öljetek is meg, hogy precskeljen arcotokba s égesse ki szemeteket az a vér, amibe belefullad a gázságotok!

Elhallgatott. Lehunyta szemét. Kiegyenesedett. Úgy várta a halálos csapást.

Sámuel ugrásra készen, félig kirántott szablyával fordult neki. Csak azt várta, hogy a nádor kezdje.

Apodfi egy pillanatig úgy hajolt előre, mint az ugró tigris. Irtózatoss csend szakadt közékük. Csak nehéz lihegésük fújtatott.

A másik percben a nádor visszacsapta kardját hüvelyébe, felordított, öklét magasra emelte s belevágott a pap arcába.

János prépost megingott s térdeire rogyott.

Sámuel fekete képe sárgára sápadt a rémülettől.

Megölni? Azt igen. Megütni? Azt nem. Ez az ököl saját gazdáját zúzta össze.

Tudta a nádor is. Karjai lehanyatlottak. Egész testében reszketett.

- Vége... - hörögte maga elé meredve.

A pap halálsápadtan tápáskodott föl a földről. Csak a jobb arca égett tüzes daganatban, mint egy elolthatatlan, pusztító tűz lángja.

Némán mérte végig Apodfit. S az nem bírta el a nézését. Szemhéjai megreszkettek, s lesütötte a fejét.

Egy hang sem esett.

János prépost karja kinyúlt feléje, s különös mozdulattal keresztet vetett reá, mint a Gonoszra.

Megfordult, s kiment.

Nem tartóztatta fel senki.

András király a várkastélynak egyik ablakánál ül, szemben a székesegyház főbejáratával. Jól látni innen az egész teret, oldalt az érseki palotával.

A király párnákkal megrakott karosszékében ül, a feje magasra támasztva. Szürkéssápadt az arca. Ijesztően megvénült néhány nap alatt. Mellette aggódó szemekkel rá-rápillantva, alacsony párnás zsámolyon ül a királyné. Arca megnyúlt, megsoványodott, tekintetében félelem, szorongás, gyötrődés. Csak ha férjére néz, parancsol magára mosolyt s jókedvet. Rettentő erőfeszítésbe kerül.

A király többnyire lehunyt szemmel nyugszik a széken. Lihegve szedi lélegzetét. Olykor fájdalmas ránc húzódik le a szája szélén, s oldalához kap. Beteg a király. Nagyon beteg. Talán nem is a teste. A lelkébe, a szívébe tört bele valami tövis. De nem szól. Csak néha emeli föl szemhéjait, s komolyan, kutatva néz az asszony reáhajló arcába. Nézi szemeit, remegő száját. Egy-egy nehezett sóhajt.

- Szólj valamit, édes uram! - könyörög összetett kezekkel az asszony. - Haragszol rám? Megbántottalak? Hogy lehet, hogy így egyszerre?...

De a király nem szól. Szeme megint lecsukódik. S aztán csak a fejét rázza.

Beatrix majd megbolondul a gyötrelemtől. Nem érti, mi történt. Nem tudja, tényleg csak az alattomos, gyilkos kór hirtelen támadása vagy iszonyú ébredés kínja ez?... De rettenetes lecke, akárhogy... Bárcsak szólana... bárcsak a szeme közé ordítana... bárcsak markával tépdessné annyiszor simogatott, átkozott haját... bárcsak összeszorítaná ujjai közt a torkát, melyből hazug, ámító szavak hangjai hitegették... De ez a borzasztó némaság, ez rosszabb a halálnál...

Álmatlan éjszakák forgolódásában, mikor csaknem kiveti magából a tüzes ágy, hányszor volt már Beatrix ott, hogy odarohan hozzá, s kikiált mindent, szerencsétlen fiatalságát, elnyomott vágyait, a mesterséges fojtogatás alatt szívébe gyűlt mérgeket, nagyravágyást, dacot, gazdagság és fény megéhezését... a számítóvá fagyasztott szív nyomorult tévedéseit... az álnok csalást, mellyel szerelmet hazudott, amikor csak hatalomra tört... A varázserejű Sátán megbabonázó, hideg s mégis égető rontását, a most már tisztán látott gonosz bölcsességet, mely a jövőtől való félelemre épített... a menthetetlen könnyelműséget, mellyel esni hagyta magát... az iszonyatos játékot, amellyel itt szerelmet hazudott, s a másokra gondolva behunyt szemével, odaadta testét, mint egy fizetett céda... s a hideg szívvel, forró fejjel lopott mámort, melyet ország érdekével, trónörökös életre hívásának kötelességgé szépített maguk ámításával takartak fátyolba... mindent, mindent!

De nem, nem tehetette ezt... Hátha ezzel ölné meg? Ó, bárcsak el tudná vele hitetni az igazat, azt, ami most már egyedül igaz: hogy megszerette, hogy szereti, hogy bűnbánattal, szívére hulló égő könnyekben megtisztult szerelemmel szereti... Hogy odaadná fiatal életéből mindazt, ami még hátravan, ha a férje számára még hátralévő utolsó napokat a rettenetes emlékektől szabadon, csak neki élve, csak egymásért élve, megmenthetné kettőjük számára!

De ezt se tudja mondani... Vasmarok szorítja el a szívét, a torkát, amikor szólania kellene... S a szíve alatt ott dobog az új élet... amit gyűlölnie kellene... amit ki kellene tépnie önmagából, mert árulás gyümölcse, s amit mégis, mégis úgy kell oltalmaznia, mint valami szentséget... Hiszen jól tudja, hogy csak ezért nem szól a király... Hogy ez az az iszonyat, amivel nem mer szembenézni... amit önmaga elől kerget el végső erejével, s amiben mégis bízni akar... Amit még öncsalás útján is a magáénak vállal... Talán már őt magát gyűlöli is... de inkább meghal

szó nélkül, csak hogy szavakká ne formálódjék, napvilágra ne jöjjön, szemtől szembe ne álljon az elbírhatatlannal.

- Bice! - szakadt ki egyszerre csak a szó a beteg ajkán.

- Édes uram! - lehelte remegve s föléje hajolva az asszony. - Mondd, mondd!... Mondj valamit... Mondd ki, ha valami fáj!

- Semmi... - suttogta a király, megint lecsukva szemeit.

Kibuggyant a könny az asszony szeméből:

- Nem tudom, mit gondolsz - zokogta eléje térdelve s fejét az ölébe hajtva. - Csak egyet higgy el: esküszöm mindenre, ami szent... esküszöm a gyermekem életére... hogy csak a tied vagyok, mindenestől!

A megvénült arcon valami névtelen érzés árnyéka suhant át. Mintha sohase lett volna ragyogó, minden örömet visszasugárzó, minden szenvedéstől idegen ez az arc. És soha nem hallott, megtört hangon megszólalt:

- Csak én vagyok a hibás, Bice... Köszönöm...

- Ne! Ne! - sikoltott fel az asszony. - Ne mondd ezt a szót!... Mindent én köszönhetek csak... ha megölnél, azt is. Mit köszönhetnél nekem te?

S ekkor a király hervadt keze ráhullott Beatrix fejére:

- A szenvedést, Bice - lehelte. Majd nehezen tagolva tette hozzá: - Te mutattad meg, hogy mi voltam... most már tudom... most már mindent látok... tévedtem, Bice... megbűnhődtem... meghalhatok...

- Jaj nekem, hogy csak erre voltam jó - sírt fel Beatrix, fejét mélyebben temetve férje ölébe. - Ha még egyszer lehetne!... vagy ha csak ma kezdődne!... De hidd el, hidd el, hogy csak a tied vagyok! Most már... örökre... csak a tied! Ó, ha meghalhatnék érted!

- Csitt! - suttogta a király. - Szót se szólj... rettentő éjszaka ez... ezek a napok mind! Újra láttam mindent, mindent... És én már nem az vagyok, aki voltam... Már meghalt András király... a lovag, a vitéz, a szép, a dicső, a szívtelen András király... Bice!

- Uram!

- Ha tudnám, hogy te is meghaltál... hogy csak két halott vagyunk... Ó, be jó volna!...

- Hiszen úgy van, úgy van, úgy van! - lihegte az asszony. - Én is meghaltam. Halott vagyok. Nem az vagyok, aki voltam... Ó, bocsáss meg, bocsáss meg!

Talán mondani akart valamit a király. De egyszerre komor, szinte kísérteties, hosszan elnyújtott panaszos zsolozsma tört fel a térről. A király szívéhez kapott, kimeredt szemekkel hajolt előre, az ablakon át riadtan bámulva le.

Beatrix is fölugrott s az ablakhoz rohant.

- Mi ez? - kérdezte a király ijedten. - Mi ez a borzasztó panasz?... Megkezdődött volna a nagybőjt, Bice?

- Nem, uram - hebegte az asszony -, három nap még... nem értem...

Az érseki palota kitárt kapuján különös processzió kígyózott ki a székesegyház felé.

Elöl Róbert érsek kanonokjaival, utánuk a papok, szerzetesek, leghátul a növendékek... De hogy, szent Isten!... Valamennyien mezítláb, fedetlen fővel, szétzilált fürtökkel, megszagga-
tott rongyos csuhákban, behamvazott szennyes arccal. Az érsek nagy fekete keresztet emelt

két kezével magasra, a kanonokok összekulcsolt kezeiben égő gyertyák, s valamennyien szív-facsaró, hátborzongató gyászszoltárt énekeltek...

A tér egy pillanat alatt megtelt minden utca felől rohanó néppel. Ahogy a menetet meglátták, egyszerre térdre hullott mindenki, mellét verte, haját tépte, jajgatott s zokogott. Pedig nem is tudták, hogy miről van szó. Talán azt hitték, hogy valami irtózatosszerű csapás zúdult a várra, döghalál vagy efféle. Csak a papok seregének ijesztő látványa kényszerítette térdre őket s töltötte be szívüket névtelen borzalommal.

Az érsek mögött, a kanonokok csoportjának közepén övig meztelenül János prépost haladt. Magasra emelt jobbában ötágú, ólomgolyókban végződő ostort suhogtatott, s a szoltár minden soránál csattogva vert végig a saját hátán. Az ütések nyomán vérkígyók szaladtak végig a testén, s alácsorogva ruháján, utána piroslottak a földön. Ő is énekelt, s míg a többiek fejüket a földre szegezték, ő magasra tartotta az arcát, s mindenki látta a rettenetes égőpiros daganatot rajta. S éppen, mert nem tudták, mi ez, az embereket valóságos örvény fogta el. Karjaikat tárták az ég felé, hajukat tépték és sikoltoztak.

- Jaj nekünk! Jaj nekünk! Világ vége! Világ vége!

A menet bekanyarodott a székesegyház kapuján, eltűnt a boltívek alatt, s a tömeg mintegy vezényszóra utánuk zúdult, egymást nyomva, taszítva, be a szentegyház kapuján, hullámként torlódva meg, míg végre már csak azok tolongtak kívül, akik nem férhettek be. Azok aztán a kapu előtt vetették térdre magukat, tovább jajongva.

- Küldj oda! Küldj oda! Mi van ott? Tudni akarom! - tagolta a király izgatottan, szívére szorított kezekkel.

A királyné kiszaladt és kiáltozott. De a palotából is csaknem mindenki kirohant volt, s most ott tolongtak a templomban s annak kapuja előtt.

Maga a királyné szaladgált folyosóról folyosóra, teremről teremre, amíg végre egy testőrző katonát találhatott. Azt szalasztotta aztán, parancsolva, hogy azonnal tudakolja meg s hozzon hírt: mi történt?

Odabenn a székesegyházban rettenetes látvány remegtette meg a térdre borult, jajgató tömeget.

Az érsek papjaival egyenesen az oltárhoz vonult, s míg ő maga térdre esett annak legfelső lépcsőjén, a többiek körös-körül roskadtak térdeikre a lépcsőkön s a szentélyben.

Míg az érsek hangtalanul imádkozott, a papok tovább folytatták a gyászének verseit.

Csak akkor némultak el, mikor az érsek felemelkedve térdeiről, szembefordult velük s a sokasággal.

Lesóványodott aszkétaalakja, halálsápadt arca, mélyről lángoló szemei mindenkit megremegtettek. Kinyújtott karral tartva maga előtt a keresztet, felemelte jobb kezét, s az egész templomot betöltő hangon dörögte:

- A Mindenható Szentháromság nevében, ámen. Halljátok meg valamennyien, akik itt vagytok. Hallja meg az ég és a föld. Hallják meg a temetők. Hallja meg a pokol. Én, Róbert, Magyarország érseke, annál a hatalomnál fogva, melyet Krisztus helytartójától vettem, az ő szájával, az Isten igéjének parancsa szerint: ezennel tilalom alá vetem a bűneiben megkeményedett Magyarországot!

A tömegben kétségbeesett sikongás harsogott végig. Aki értette, az halálra vált rémületében, aki nem értette meg, annak éppen azért állt el a szíve. Rettenetes volt a hang, az alak, a mozdulat.

Az érsek folytatta:

- Kicsordult az Isten haragjának pohara ez ország felett. Telve volt undoksággal: rablók, gyilkosok, elnyomók, árulók, istentagadók, szentséggyalázók gazságától büzlött. Kicsordult. A Sátán ökle belevágott az Isten anyaszentegyházának arcába! Urunk szenvedésének küszöbén az ő vérével megváltott nemzet megköpdöste, megostorozta, kigúnyolta őt, mint egykor a pogányok!

Halljátok meg tehát! Megtiltom, hogy ezen az Istentől elszakadt Magyarországon, mind az esztergomi, mind a kalocsai egyházmegyében egyházi szolga a király vagy embereinek kúriájában vagy másutt istentiszteletet merjen tartani. Megtiltom a szentségek kiszolgáltatását. Ha meghal valaki, legyen mint az oktalan barom döge, egyházi szertartással senkit sem szabad eltemetni. Ezennel kitépem a harangok nyelvét. Egyetlen harangszó nem kondulhat többé ez ország felett.

Most már mindenki megértette. De már csend volt a templomban, halotti csend. Az átok rémítő marka az emberek torkába szorította a jajkiáltást.

Az érsek pedig tovább kiáltott, még mennydörgőbb hangon:

- Legyen tudotokra, hogy e tilalom alatt, ha csak az utolsó átkot, élők és idvezültek közül való kiközösítéseteket s a pokol kárhozottjai közé taszítatásokat nem akarjátok, senki közületek kenyérnél és víznél egyebet magához venni ne merészeljen. És parancsolom én, Róbert, Magyarország érseke a Szentatya szájával, Isten igéjének rettentő kétélű kardjával kezemben, hogy átkozott hitetlen szerecsennyel senki szóba ne álljon, parancsának ne engedelmesskedjék, szolgálatát azonnal elhagyja, szolgálatába lépni ne merészeljen.

És végül mindenestől kiközösítem a Krisztus testéből az ország királyának elvetemedett, istentelen tanácsosait: Apodfia Dénes nádorispánt, Barcfia Miklós tárnokot és Sámuel kamaraispánt. Törvény őket ne védelmezze, ember nekik oltalmat ne adjon, egyházi szolga bűneiket fel ne oldja, minden lélek tőlük arcát elfordítsa, minden parancsolataikat semmisnek tekintse, tőlük, mint a döghaláltól iszonyodjék, tartózkodjék, s ha valakire ez átkozottak rátámadnának, Isten nevében ölje meg őket, mint veszett farkasokat.

A tömeg térdeire bűvölve hallgatott, mint a sír.

Most az érsek papjaihoz fordult és így szólt:

- Esküdjetek a Szentháromság egy Istenre és minden szentjeire, hogy parancsolatomat megtartjátok, végrehajthatjátok, megtartatjátok és végrehajthatjátok! Úgy üdvözüljön a ti lelketek.

Előttük mondta, s az eskü szavai végigzúgtak a templomon, s mint hegyes lándzsák, járták át az emberek szívét.

És ekkor az érsek megfordulván, kitérte karjait az oltár felett függő feszületnek, hirtelen megroskadt a fájdalomtól, térdeire esett s zokogva kezdett énekelni:

„Isten, elvetettél minket, elszélesztettél minket, megharagudtál!”

A papok mind térdre roskadva folytatták:

„Megrendítetted az országot, kettészakasztottad, megindult.”

Most felállott az érsek, s az oltáron égő legszélső gyertya előtt megállott:

„A te népeddel nehéz dolgokat láttattál, bódító borral itattál minket.”

A papok:

„Ó, Isten, megvetettél minket, ó, Isten, nem vonultál ki seregeiddel.”

Az érsek:

„Kialudt a Világ Világossága!”

És ellépve az oltár gyertyái előtt, kifújta őket. Végig, sorra.

Sötétség borult a templomra. Csak az örökmécses reszkető lángja pislog még.

És ekkor megmozdult a tömeg. Rémulten kikerekedett szemekkel ugráltak talpra. A szíveken átnylallt a kimondhatatlan irtózat: a kegyelem lángjai kialudtak. Az Isten eltávozott a földről.

Iszonyú sírás viharzott föl.

Az érsek pedig magasra emelve a keresztet, kifelé indult, szembe a tömeggel. A papok párosával utána. De már a kezükben tartott gyertyák sem égtek.

És a rettenetes ember felemelt keresztje elől iszonyodva húzódott vissza a nép, szemeit elta-
karva, sikoltozva. Egymás hegyén-hátán tódultak ki a templomból, míg végre egy sem maradt az érsek előtt.

Ott künn a téren, mint a tenger, hullámozották körül a székesegyházat, iszonyú izgalomban.

Pedig a legborzasztóbb még hátravolt.

Mikor az érsek papjaival kívül volt a templomon, félkörbe állottak, s ekkor a főpap intésére két kanonok becsukta a templom kapujának ércszárnyait.

Erre a döndülésre ismét halotti csend borult a térre. Az emberek nem akarták hinni, amit láttak. Soha, se éjjel, se nappal nem voltak zárva azok az ajtók. Minden nyomorult, minden üldözött, minden keseredett szívű odamenekülhetett bajával.

És most az érsek kezében csikorogva fordult meg a kulcs a zárban.

A menet új fájdalmas zsolozsmába kezdett, s ahogy jött, indult vissza az érseki palotába.

A tömeg kettévált előtte, mint a tenger a hajó ércszügye előtt.

És mire a nagyböjt hajnala fölvirradt, egy templomajtó sem volt nyitva Magyarországon, egy harang sem kondult meg, megtérésre hívogatva a bűnösöket.

Magyarország Isten nélkül maradt.

Ahogy János prépost alakja eltűnt a becsukódott ajtó mögött, Apodfi és Sámuel néhány pillanatig megnémulva meredtek egymásra. Csak lángoló szemeik beszéltek.

Aztán a nádor jobbjára, mintha ólomból lenne, végtelen lassan fölemelkedett. Kétszer, háromszor jártatta el a szeme előtt, mintha valami érthetetlen, félelmes veszedelmet hessegetne.

Összerázkódott. Tompán, színtelenül mondta:

- Menekülj. Mindennek vége.

Sámuel gondolkozott egy pillanatig. A szemei forogtak. Szólni akart. Aztán mégis lenyelte.

Köszönés nélkül, egyetlen hang nélkül távozott. Odakünn nyeregbe vetette magát, intett a katonáknak, hogy kövessék. A riadtan elhúzódozó bámészkodók közül kiugratván, vágatva száguldott le a várból, át a városon, neki a pusztának.

Apodfi lassan magához tért. Arcán ismét a nyugalom vasálcája. Kardot kötött, fejébe nyomta süvegét. Minden sietség nélkül lement a lépcsőkön, s lovát parancsolva, egyedül kiléptetett a kapun.

Vigyázott, hogy semmi sietséget, nyugtalanságot el ne áruljon. Minden idegszálát megfeszítve, szándékos hanyagsággal ült a nyeregben, gőgös közönnyel pillantva jobbra-balra, ahogy szokott.

Úgy látszik, János prépost távozása nem keltett feltűnést. Az emberek alázatosan süvegelték, félénken pislogtak, s fejüket nyakuk közé húzva, siettek odébbállni az útból.

- Hogy az ördög! - szisszent fel a nádor, önkéntelenül visszarántva a zablát.

Aragóniai Simon ispán lovagolt szembe vele az utcán.

A nádor élesen vizsgálta a parancsnok arcát, szeme sarkából sandítva feléje.

Fölszusszant. Simon közömbös-vidám ábrázattal köszönt feléje:

- Határoztam - kiáltotta. - Megyek veled a szerezcsenyre. Mikor lesz?

Apodfi egy pillanatig úgy tett, mintha nem emlékeznék. Aztán könnyedén a fejére ütve válaszolt:

- Igen, igen! már szinte elfeledtem. Még nem tudom. Lehet, hogy elmarad egy időre.

- Kár - vigyorodott el az ispán. - Mégiscsak beláttam, hogy jók azok a csapdák. Eltanultam volna. Látom már, hogy Esztergomban is elkelve.

Mi volt ez?... Csak nem?... Dobbant meg a gyanú Apodfiban. De nem... A képe ostoba. Butább ez a Simon annál. Nem szabad megengednie, hogy az idegei minden neszre megrezzenjenek... Nyugalom, nyugalom!...

Gyorsan elköszönt, s mindaddig céltalannak látszó lassúsággal kocogott tovább, amíg hihette, hogy szemmel követi az ispán.

Csak egy forduló után eresztette meg a kantárt, sarkát a ló vékonyába nyomva. A várból leérkezve a város szegényebb fertályán robogott át, s a pilisi erdők felé vette útját.

Ott volt nem messze a várostól az öreg Kán Gyula fallal körített majorsága.

Szerencséjére otthon találta a bánt. A tornácon heverészett, ingujjban, s veszekedett az udvarbírójával.

Mikor az érkezőt meglátta, keze egy intésével elkergette emberét s ráfordult Apodfira:

- Valami baj van?

- Csak bent - intett Apodfi az ajtóra. - Legbelül. Ahol nincs, aki hallja. - S maga sietett előre.

Mindent elmondott. Így végezte:

- Talán jobb így. Nem is bánom. Legalább cselekednünk kell. Úgyis ellanyhult a korán felhúzott húr az emberekben.

Az öreg Gyula arca hol lángba borult, hol elsápadt, hogy átgondolta a dolgot, s hánykódott indulatai között. Végre fölfordult:

- Jó vagy rossz, egyfene most már. Mit tegyünk?

- Ma este, itt! - suttogta Apodfi. - Hívd ide őket. Mindenik útra készüljön. Amit lehet, hozzon, amit nem, ássa el jó helyre. Nyargalunk a herceghez. Még ma éjjel. Virradatra a határnak a hátunk mögött kell maradnia. Most már csak haddal jöhetünk vissza.

A bán üres szemekkel nézte, mintha valami messzibb dologra figyelne:

- Haddal, haddal... - mormogta. - Ha ugyan a herceged ad s jön... Különben mindegy... Megette a fene az egészszet.

Apodfi mind a két kezével vállon ragadta s megrázta:

- Most nincs helye a csüggedésnek, öreg! Minden attól függ, jól ugrasz-e. A herceg biztosan jön... Hiszen már rég lesben áll s a jelt várja... És ha nem is úgy lesz, ahogy terveztük, teljesen előkészítve mindent, attól ne félj, hogy idebent mellénk nem áll az ország... Mindenkinek érdeke, hogy megtegye!

- De hát tulajdonképpen kell-e így? - kérdezte Kán Gyula. - Hiszen jó, jó, nagy csattanása lesz ennek a pofonnak... Róbert, amilyen veszett, mindent fölfordít, amit csak lehet... De hát mit tud a pap, Dénes?

- Nincs idő ezen bölcsekedni - legyintett Apodfi. - Nem az a fő, hogy mit tud. Nem tud semmit. De most belénk akaszthatja a fogát, s végighasíthat úgy, hogy minden magától kifordul. A király, akárhogy utálja, most már kénytelen lesz engedni neki. A kormányt így is, úgy is kiveszi a kezünkből. S akkor csak megindul a földomlás. Ezt nem akarom bevárni. Ostobaság volna minden késedelem, próbálkozás, új emberekkel való játék. Csak időt vesztegetnénk vele. És a király többé nem támasz... Többet nem mondhatok, ha tudok, vagy csak sejtek is... De nyakunkban a veszedelem... Futni és visszatérni, ez az egy maradt!

A nagyeszű öregember gyorsan átlátta, hogy Apodfinak igaza van. Nem vitatkozott többet. Nehány perc múlva már indult lovas embere izenetével az urakhoz: sötétedés után tüstént itt legyenek, úgy, ahogy a nádor mondta.

Az idő kedvezett Apodfi tervének. Dél felé heves zivatar tört ki, s az ég utána is borult maradt. Vastag fekete felhők takarták be az eget, s korábban sötétedett el a világ. Alkonyat táján már alig lehetett látni. Az este pedig, mint a holló szárnya borult a földre. Aki ismeri az utat, az valahogy elvergődik rajta, de mást teljesen tehetetlenné fog tenni az áthatolhatatlan sötétség...

Mégis két áruhás lovas indult a várból messzi útra. Az egyik Móric volt, az érsek jól eldugott levelével. A másik János prépost, cselédi ruhában. Móric a Tiszának vette útját, a síkon át Tomaj felé. Az öreg Mikusnak kell lóhalálból megvinnie a levelet. Ő fogja továbbjuttatni Béla királynak, Erdélybe.

Jánosra nagy feladat súlyosodik. Ő a Tisza-Duna közti veszedelmes, örökké zúgolódó s forrongó vitézekhez indul, akik a vármegyékből kiszakadt királyi szolgák s a földjeikből ki-

fürösztött apró szabadok közül immár egy hadba állva össze, mindjobban nyugtalanítják a nagyurak jószágait s éhes farkasokként ordítanak, százszor biztosított és soha kutyába se vett jussukért. De most az érsek izent nekik a király szájával, s nem Apodfi, hogy kardjukat végre igazán önmagukért, az ország javáért, éhező porontyaikért vonják ki s gyülekezzenek Pest alá, a Dunához.

Észrevétlenül, egyenként szállingóztak ki a városból az összeesküvők is, Gyula bán majorsága felé.

És utánuk egy idő múlva elindult aragóniai Simon ispán is, páncélos várkatonaival, hívatlan vendégnek.

Mikor a király megtudta, hogy mi történt a székesegyházban, sírva fakadt.

- Nem vagyok többé király, Bice - nyöszörögte. - Magyarországon Róbert érsek uralkodik az átok hatalmával.

- Mi történhetett, mi történhetett? - rebegte a királyné, sápadtan, mint a halál.

- És meg se kérdezett, Bice... mintha már nem is élnék.

- Valami történt - suttogta a királyné. - Mégse tette volna kérés, figyelmeztetés nélkül... Hívassuk ide, uram!

András király arca eltorzult. Mint önmaga egykori sugárzó lényének szomorú romja, összetörve suttogta: - Félek...

- Mitől félsz, uram király? - kérdezte Beatrix, erősen megnyomva a király szót.

A beteg ráemelte szomorú tekintetét:

- Hogy nem jön el, Bice... Ez rosszabb lenne, mint a halál.

A királyné szemei haragosan föl villámlottak. De csak egy pillanatra. Minden eszébe jutott. Hiszen talán az érsek is tudja! Lehet, hogy éppen miatta... Megborzongott. Feje csüggedten hanyatlott keblére. Aztán alig hallhatóan lehelte:

- Talán, ha kérjük... - mégis elvörösödött a szégyentől, s elhallgatott.

De íme, Magyarország királya, aki soha senkitől nem kért semmit, akinek életében még más szó, mint parancs, el nem hagyta ajkát, lehajtott fejjel nyögte:

- Izenj neki, hogy kérem... hogy nagyon kérem... hogy beteg vagyok... hogy jöjjön!

De ezen a borzasztó napon mintha az emberek is mind elhagyták volna a királyt. Egyetlen urat nem lehetett látni a palotában.

A testőrök hadnagya a méltatlankodástól lángra borult arccal, reszketve jelentette, hogy a szolgálattévő urak közül egyetlenegy sincs a helyén.

A királyi pár tanácstalanul, megalázottan, gyötrődve nézett egymásra.

S aztán hallgattak sokáig, s az arcukon néha egy-egy nehéz könnycsepp gördült alá.

Végre lépések. Suttogó hangok a bejáró előtt. A függönyt elhúzza a hadnagy s jelenti:

- Móric étekhordómaster úr kihallgatásért esedezik!

Ott áll az ajtóban mélyen meghajolva, szóttalanul, míg végre fáradtan int a király.

Móric odajárul, térdet hajt, s megcsókolja ura kezét.

Most a királyasszonynak kijáró jobbágyi kézcsók következnek, de Móric csak áll lehajtott fejjel, némán s Beatrix a szégyennek e napján, már ki tudja, hányadszor, keblére rejti égő fejét.

- Hol voltál? Mi történt? - kérdezte a király.

- Az érsek úr hívatott, uram. Rettentő dolog történt. A nádor arcul vágta a pozsonyi prépostot.

Rövid, szaggatott mondatokban beszélt el az eseményt. Az érsek villámló eszével gyorsan kitudván a dolgot, először a prépostot büntette meg, önkezével magára mérendő száz korbácsütésre, az utca szeme láttára. Aztán térdre roskadva imádkozott kanonokjai és papjai társaságában. És végre kiadta a parancsot, hogy Isten nevében magukat megéktelenítvén, álljanak precesszióba s kísérik őt a szentegyházba a tilalom kihirdetése végett.

Őt, Móricot már reggel magához hívatta Róbert úr, mert meg akart beszélni vele valami nagy titkot, amit csak ők ketten meg az aragóniai Simon ispán tudnak. És éppen úgy volt, hogy ma jön az érsek vele és az ispánnal a király úrhoz. Egyebet nem mondhat.

András király lehuny szemekkel, ólomszürkére sápadt arccal, nehéz lélegzettel, mintha hegyek feküdnének a mellén, hallgatta végig Móric szavait. A királyné zokogva borult a vállára.

Apodfi! Hát igaz, amit körülötte suttogtak? Valóban ez a hideg gyilkos farkas, ez az ország rablója lenne, aki őt... akivel ő?... Hiszen sok mindent tudott róla. Sok mindent ő maga mondott el. De ez mind ország érdekének vagy szerelme áldozatának látszott!...

- Menj Róbert úrhoz - parancsolta a király az étekhordónak. - Mondd meg neki, hogy András király nagyon beteg. És hogy kéri, nagyon kéri őt, jöjjön el hozzá... Ha nem akarna, ne is jöjj vissza, Móric.

De eljött az érsek. Nem udvari díszben, ahogy a király elé kell járulni. Nem, csak úgy mezít-láb, beszennyezett arccal, meghasított csuhában, fedetlen fővel, mint egy utolsó koldulóbarát. S ott állott előttük roskadtan könnyezve.

- Mit tettél velünk, érsek úr? - kérdezte a király elfúló hangon.

Az érsek felemelte fejét. Szembenézett urával. Halkan, de rendületlenül mondta:

- Isten parancsát, király úr.

- Minden kérdés, minden figyelmeztetés nélkül? Nincs már királya Magyarországnak?

- Mikor Isten parancsol, nincs helye emberrel tanácskozni - válaszolt szilárdan Róbert úr.

- Nyílt ellenségemmé lettél, Róbert érsek?

- Barátod és szolgád vagyok, uram - volt a válasz.

- Ezért zárattad be előttem az őseim által emelt szentegyházat? Ezért vontad el áhítózó lelkemtől az Úr testét? Ezért fosztottál meg az alázatos bűnbánattól, melyre szívemből készültem?

A király minden kérdésére, ahogy lihegve szakadtak ki melléből, az érsek külön-külön bólintott.

- Ezért, uram király. Számodra csak egy bűnbánat maradt, s az nem az ájtatoskodás, nem szó többé, hanem cselekedet. Te egyedül elveheted országod felől az átok terhét, s visszaparancsolhatod az én kebelembe, ahonnan az Úr kipurancsolta. Ennek így kellett lennie. Éretted és az országért, király úr!

- Mit jelent ez, Róbert érsek?

- Azt, uram, hogy a te világon csüngő lelked megláthatja, mit mulasztott, kikre bízta országa gondviselését, kiket taszított el magától, iszonyú tévedésben, kiket szorított keblére, nem tudva, hogy fullánkos kígyók azok!

És e szavaknál Róbert érsek szeme rávillámlott a királynéra.

Beatrix, mintha villám sújtotta volna, térdre esett a király széke mellett, s fölsikoltott:

- Nem igaz, nem igaz!

András király keze ismét ott nyugodott Beatrix fején.

- Kelj fel - hangzott tompán. - Az érsek úr nem tudja, hogy mi történt közöttünk.

Róbert érsek egy pillanatig megzavarodva nézte ezt a jelenetet, aztán folytatta, újra szilárd hangon:

- A nádor és társai gyalázatos összeesküvést szőttek ellened és az ország ellen, uram. Ami a királyasszonyt illeti, én nem szóltam reá semmit. Mondja meg ő maga, hogy mit tud erről a dolgról.

Beatrix szívére tett kezekkel suttozta:

- Iszonyú tévedésben voltam. Nem tagadom. Amiben bűn terhel, azt vállalom. De esküszöm előttem, hogy semmit sem tudtam ilyen gázságról. S ha tudtam volna, már régen nem élnének azok a gazemberek! Ha igaz, amit mondasz, érsek úr, úgy tudd meg, hogy szívemből gyűlölöm Apodfi Dénest és gaz cimboráit, és én követelem először, hogy bűnhődjenek meg, akik a király s az ország ellen merészkedtek felemelni szavukat.

András király magához ölelte feleségét. Az érsekhez fordulva suttozta:

- A királyné ártatlan ebben. Szegény fiatal lelke megtévedhetett ezeknek az ördögöknek hálójában. Nagyon is megbűnhődött, hogy sorsát hozzám, öreg s beteg emberéhez kötötte. Ha hibás valaki, én vagyok.

- Tudja s bocsássa meg a mindenható Isten, hogy ki miben vétkezett! - bólított az érsek, megenyhült szemmel pillantva a királynéra. - Ha ti, uram, egymás közt elvégeztétek, ember mit szóljon abba? Tisztelem s kímélni óhajtom a királyi felséget... De az országot, a hazámat - folytatta emelt hangon -, azt meg akarom menteni hóhéraitól, s vissza akarom állítani megtisztított orcával Krisztus anyaszentegyházának közösségébe. És ezért most cselekedni kell, uram király! Íme, az Úr Isten tégedet betegséggel látogatott, mely, mint látom, az ő irgalmából lelked javára fordult. De halld meg, András király, az ő ítéletét: íme én kiveszem kezedből a pálcád, amelyet nem bírsz, és adom helyetted az erősnek és igaznak, aki lesújt vele a gonoszra, s felemeli és megvigasztalja a megszorodott szívűeket. Megértetted-e az Úr szavát, király úr?

András király szembenézett az érsekkel. Hosszasan, némán keresztezte egymást a pillantásuk s végre megszólalt:

- Béla jöjjön haza.

Móric, miután az érsek behívatta a királyhoz, mindent elmondott.

Ők hárman, király, királyné és udvari ember gyakran pillantottak egymásra égő szemekkel. Volt mit megvallaniok s megbocsátaniok egymásnak.

Róbert érsek az események sötét fordulatában is valami édes örömet érzett átömleni a lelkén, hogy íme, az Úr a legnagyobb nyomorúság mélyén mutatja meg a szabadítás útját. Most boldog volt, hogy Bélának nyugalmat és kitartó készülődést tanácsolt. A türelemvetés kihajtott, felnőtt, megérett. Az aratás ideje eljött.

Azzal távozott a királytól, hogy sietve megírja Erdélybe a hazahívó levelet, az apa izenetét, mely többé nem is bocsánatról, hanem segítségülhívásról szól.

Móric is hazament, hogy készüljön az útra, mert az érsek őt rendelte a levél vivőjéül.

Otthon már várta a bán szolgája, ura izenetével, mely az éjszakai gyűlésbe hívta.

Később hárman jelentek meg ismét a király előtt. Az érsek, ő és Simon ispán.

Az idő ólomlábakon mászik Gyula bán kúriája felett. Együtt vannak. Megértették. Beleegyeztek. Indulnának is már. De Móric még hiányzik.

Már öten is kérdezték a bánt, hogy küldött-e neki is izenetet? Nem felejtette-e el?

Az öreg dühösen morog:

- Hallgassatok már! Nem vagyok agyalágyult.

Apodfi szól közbe:

- Talán a küldönc?

A bán felhorkan:

- Marhaság! Egyenként beszámolt mindeniketekről. Móricról is. Sőt azt mondta, hogy ő volt a legkészebb. Még külön is izente, hogy sietni fog.

Nyugtalan járkálás kezdődik a szobában.

- Hagyjuk itt! - idegeskedik valaki.

De a nádor leinti:

- Hogy gondolod? Csak az biztos, aki velünk jön. Aki itt marad, áruló is lehet. Kiadhatja a terveinket. Felkészülhetnek ellenünk. Várjunk még!

De Móric csak nem jön. S az idő telik. Ha még soká haboznak, virradatig nem érhetik el a határt.

Az öreg Gyula most megáll a nádor előtt. A füléhez hajlik s belemorogja:

- Mit gondolsz, nádor? Ez a Móric... ez nem?

Apodfi vállat von.

- Már magam is kezdem hinni...

- Bolondság mégis - morfondírozott a bán. - Hiszen a lelelkesebb volt, különösen mostanság.

- Éppen ez az - bökte ki Apodfi. - Kezd gyanús lenni előttem az a buzgóság s ez a késés... Egy félóránál tovább nem várhatunk. Akkor mindegy. Éjfélkor indulni kell.

A nyugtalan keringélés tovább foly. Mind izgatottabbak lettek. Némelyek a kardjukkal kopogtatták a padlót.

De a nádor még mindig várt. Magába süppedve ült egy szögletben. Nem volt itt az egész lelke. Beatrix, Beatrix! Ott maradt a várban. Mielőtt még egyszer láthatta volna az után a kínos elszakadás után, most itt kell hagynia. De lehetetlen, hogy az asszony elfordult volna tőle. Még most is azt hiszi, hogy csak hirtelen ijedelem szólt belőle. Nem tudja elgondolni, hogy komoly a megfordulása, s mint mindig, valahányszor ez a gyötrelme tépdesei, arra lélegzik fel, hogy csak addig tart, amíg a király él... Hát legyen most már. Nem sokáig! Aztán... aztán... ha visszatért, egyszerűen kinyújtja feléje a kezét s odatépi a mellére... Ha visszatérek, Bice!... S csak most veszi észre, hogy félig hangosan mondta ki. Megrezenve néz körül, és csakugyan, mindenki szeme rajta.

- Alszol? Álmodban beszélsz? - szól rá Gyula bán izgatottan. - Egy perc sincs többet. Indulni, indulni.

A nádor megrázkódva szedi össze magát. Körültekint:

- Megjött Móric?

- Fenét jött meg! - csattan föl az öreg Gyula. - De mindegy már. Indulni!

A nádor arca elszürkül. Tompán mondja:

- Azt hiszem, elárultak. Lóra, lóra, most már!

Éjfél.

Gyula bán majorságának kapuján lovasok szállingóznak ki, mint az árnyék.

Vaksötétség.

Már mind együtt vannak a kapu előtt.

- Előre - suttogja a nádor hangja, s szökkenek a lovak.

Ott suhannak hang nélkül a szerűskert sövénye mentén, a pozsonyi út felé. Még néhány ugrás s künn vannak az udvarból.

- Mi ez? - horkan föl valaki, s valamennyien megzavarodva rántják vissza a zablát.

A szerűskert sarkában hatalmas szénakazal borul lángba. Pillanatokig küzdenek a dühös piros tűznyelvek a gomolygó füsttel, aztán egyenesen, toronymagasan lövell a sötét égre a lángoszlop s nappali világosság árad körös-körül.

S egyszerre az út felől, szembe velük s a bokrok közül kétoldalt, a tűzfényben csillogó páncélos lovasok törnek feléjük, előrefeszített kopjával.

- Simon! - ordítja el magát valaki, a katonák élén robogó, kivont kardú vezér láttán.

- Le a lóról! - dörgi feléjük Simon ispán.

A nádor hangja élesen, parancsolóan csattan:

- Balra, balra! Rohanjatok nekik!

Ő maga sarkantyút vágva a fölnyerítő mén vékonyába, nekivágtat az összezáródó kör bal sarkának, ahol még rés maradt, mert a fellobbanó tüztől hirtelen elvakult vértések egy pillanatra megkéstek.

- Vádjátok! - ordít Simon ispán, utána vágatva a nádornak. De az már kardjával jobbra-balra suhintva, az utolsó pillanatban, mint a kilőtt nyíl suhan át az összerobbanó kopják között. Még egy pillanatig föl villan a tűz fénykörében, aztán elnyeli a sötétség.

- Utána, utána! - hangzik az ispán bömbölése, s nehéz páncélosok csattognak a sötétben, hiába.

A nádor vakmerő halálugrása megzavarta az ispán tervét. A páncélosok összegomolyodtak s ez másoknak is rést nyitott. Ki merre tudott, szerteszéjjel igyekezett kiiramodni a tűz fényköréből.

Egyiküket suhogó kopja üti vállon. Meginog, lovára hanyatlik. De a paripa vad iramban elszáguld vele.

Fila nem tud szabadulni, öt páncélos gyűrűjébe kerül. A kopják mellének feszülve közelednek.

- Add meg magad! - rikkant reá egyikük.

De ő, mint az örült, fejétvesztve csapdos szablyájával, ordít s belefut a kopjákba. Három dárdahegy is találkozik a mellében. A lovasok lendülete fölszúrva emeli ki a nyeregből s holtan ejti a földre nagy huppanással.

Az öreg Kán Gyula süvege leesett a fejéről. Fehér fürtjei szikrázva röpködnek a tűzfényben.

Maga Simon ispán rohan neki kivont karddal.

- Le a lóról, bán uram!

- Cseléd! - ordít reá a bán vérbe borult szemmel, s két kézre kapva a pallost, csapásra emelkedik nyergében.

Az ispán elhajlik előre, s kardja a kínálkozó nyak felé sújt. Az utolsó pillanatban mégis visszarántja magát Simon. - Öreg ember, nagyúr, királyi vér - gondolja, s egy villámgyors mozdulattal a kardot a bán lovának szügyébe döfi.

Az állat villámsújtottan roskad térdre, s az öreg Gyula saját csapásának lendületétől s az előrebukó ló hirtelen rogyásától röpítve, keresztülesik a mén feje fölött, s ájultan terül el a földön.

Ha sebekkel is némelyek, de a többiek mind elináltak.

Egy halottal s egy fogollyal tért vissza Simon ispán Esztergom várába, dühösen káromkodva, hogy Apodfi mégis kicsúszott a markából.

Szeptemberi szelíd verőfényben fürdik a világ. A Tisza mocsaraiban még nyári zöld színben pompázik a suhogó sáserdő, s a közelő enyészetről sutogó szellőben ezüstösen rezegnek az ágbogas fűzfák levelei. Az élet betakarodott a mezőkről. Csak a juhnyájak járnak a szarkalásos tarlókat.

Tegnap reggeltől ma reggelig szakadatlanul jár a hidas a Tiszán, hogy átszállítsa Béla király hadait s szekereit.

Most nem magas a Tisza, de a páncélos had mégsem gázolhatja meg. Pedig derék egy négyszög telik ki belőlök, annyian sereglettek az erdélyi király zászlója alá. Jól ment a gazdaság odaát, nemcsak a király várának s megyéjének vitézei ragyognak pompásan fölszerelve, de valamennyi ispán kitett magáért: még a törvényesnél is nagyobb számban vezette táborba vassal borított kopjás legényeit.

Csupán a szászokkal volt egy kis huzakodás. Ezek az atyafiak azon erősködtek, hogyha Béla király Magyarországra viszi a hadat, az külső országnak számít. Így ők csak száz talpast kötelesek adni. Tomaj Dénes tárgyalt a kómeszükkel. Meg akarta nekik magyarázni, mekkora dicsőség Erdélyországra, hogy ő adhat királyt az egész birodalomnak.

- Szép, szép - bólogatott nagy veres fejével a kómesz. - De mink jobban szeretjük volna, ha köztünk marad. Rend van itt azóta, uram. Már csak bánatunk miatt sem akarunk nagy haddal büszkélkedni. Még azt hihetné a király, hogy örvendünk rajta, ha elmegy. Száz gyalogos meg két lovastiszt legyen elég!

- De gondolja meg, kegyelmed - vetette ellene Tomaj -, hogy majd a koronázásnál milyen szép lesz, ha a szász vitézek állanak sorfalat. Akkora úton indul a magyar király a koronázásra, amekkora nincs is egyenesben Erdélyországnak. Hát ott száz vitéz meg se látszik.

Kerülgették még egy darabig egymást, hogy így meg úgy. De a végén mégis megegyeztek százötven emberben meg három tiszten.

Ezek most a szekereket kísérik kétoldalt, libasorban, végig a rengetegeken, hegyek gerincén föl, völgyek lejtőin le, át a síkon, a Tiszáig. Nagy rendet tartanak, s fáradhatatlanul bírják a lépést a lassan ügető székely lovacskákkal. A szekérsor majdnem beláthatatlanul kanyargott alá a hegyekről s a lovacskák csengői mérföldekre csilingelték előre a nagy jövetel híret, a csodálatosan tiszta, átlátszó, vékony őszi levegőben.

Most hát ezeket szállítják át csoportonként a Tiszán.

Bezzeg a székelyeknek nem kellett a hidas! Mert itt vannak ők is, minden székből a legjava, a Káruj bá vezetése alatt. Csak elszéledtek a part hosszában végeláthatatlan sorban, s megkóstoltatták a kedvesekkel a Tisza édes vizét. S hogy látták, hogy tetszik a magyar folyó még nyári meleg emlékéitől langyos vize a hegyi kutak, források hideg kristálya után is, megszorították a térdükkel a lovacskák oldalát, s belé! Átúsztak vitézül. Túlfelől egy-egy kicsit nyargalásznak, hogy teljék az idő, amíg a vasmedvék s a megrakott szekerek átszármaznak.

Búsulnak is, örvendenek is a székelyek. Búsulnak, hogy elhagyja szép országukat Béla király, akit ők úgy csudálnak, mint valami Isten-félét. De örvendenek is, mert mégse maradt mesének, amit örökké hírelnék közöttük, amióta csak odajött, hogy egyszer csak hadba viszi őket nagy Magyarországra, rájuk bízva királyi örökségének s trónjának visszaszerzését, amiből hitványul kitudták. Aztán a bölcsék azt is tudják közöttük, hogy mostantól fogva minden esztendő felét csak náluk mulatja a király. Mert nem is bolond az, hogy az év rekkenőjét ezen

a tüzes pusztán kínlódja végig. S ha egyszer valaki megismerkedett a hegyekkel meg az erdőkkel, nem is lehet kívánni, hogy vissza-vissza ne bújják közjük. No meg, ha valaki székely király lehet, végképp föl nem cserélheti ezt a nagy tisztességet mással.

Béla király a part egy zombékján állva az urakkal, naphosszat szemléli az átkelést. Íme, mekkora erő lett Erdélyből az ő keze alatt. Most csodálkoznának a gögös magyar bárók, ha hitványul el nem szökdöstek volna előle, hogy a kismiszett hegyiország kemény gazda keze alatt mire képes. Népek ura lett a lekicsinyelt királyfi: magyar, székely, szász meg kun rohan, amerre a karja mutat.

Mert itt vannak a kunok is. Bolond szilaj fickók, nehéz őket hadirendbe törni, s ha nem vigyáznak rájuk, leghamarabb egymás fejét verdesik be csákányaikkal. De azért ők sem haszontalanok. Előrenyargalni, környéket riasztani, félelmet terjeszteni, meg-megcsipkedni az ellenség orrát, mint fullánkös darazsak, azt senki se tudja úgy, mint ők.

A vajda meg Mátyus prépost otthon maradtak, hogy addig is, míg a dolgok eldőlnek, ne maradjon kormány nélkül az ország. De a többi mind itt van.

Salamon már erősen öregedik, egész zúzmárás bokorrá nőtt a szemöldöke, s mint a téli nap, csak úgy pislog ki alóla egykor ragyogó szeme. De a derekát még bírja s egyenesen üli a lovat, akár a nyárs.

Bagomér ispán bajusza, mint a szürke bagoly szárnya, úgy lebeg kétfelől. Iszonyún megtestesegett a derék úr, nincs ló Erdélyben, amelyik egy fél napnál tovább bírna egyfolytában. Az orcáján nagy lila színű bibircsókok virítanak s úgy lohol benne a vér, hogy minden percben vörös lesz a nyaka tőle. Ha megharagszik, most is akkorát bömböl még, hogy a Hargitában elszégyellik magukat a medvék.

Tomaj Dénes alig változott. Mintha megállott volna felette az idő. Hiába, ilyen a bölcs ember. Féken tartja a vérét s mértékkel engedi erejét a dologba. Egyébként csendes ember ő, hagyja, hogy a többiek kiabáljanak, érvényesüljenek. A magáét mindig a végére tartogatja. Akkor is szelíden, csendesen mondja ki, hogy meg ne szégyenüljenek, mert amit ő mond, mégiscsak az az igaz, s a király, ha nem is hagyja mindjárt rá, de mérget vehetsz, hogy azt fogja cselekedni.

A sereg daliája Türje Dénes. Nevét mindenki ismeri a Tiszától keletre s északra, meg a Marostól délre a Dunáig. Ha ott fenn az orosz meg a lengyel s ha ott lenn a bolgár meg a szerb valami retteneteset akar mondani, az ő tetteit emlegeti. Most is ő a hadak vezére, a vajda helyettese. Amilyen vitéz, olyan szemes is. Semmi el nem kerüli a figyelmét. Nem afféle üsdvágd katona ő csupán, hanem arra is gondja van, mint vannak felszerelve vitézei, hogy gondozzák lovaikat, el van-e látva a tábor élelemmel? S helyén van-e minden lélek? Bizony még a szekeres gazdákat is katona módon tartja kordában.

Kán László gyönyörű ifjúságából nap-szélverte férfiúi bronzszoborrá formálódott. De Heléna asszony így még sokkal szebbnek tartja.

És ott van Déneske, de már régen Dénes ő. Még mindig a legelső vadász Erdélyben s tüzes gazda, otthon pedig ma is a jó gyermek, anyja becéje, s ha néha Fehérváron bekukkint a kancelláriára, öreg Péter atya ma is megbarackolja szelíden, mint hajdan Tomajon.

Csak Buzád ispán változott meg szomorúan. Mióta a felesége, akivel forrón szerették egymást, meghalt, ez a nagy tüzes ember nem találja a helyét sehol. Hiába mondják, hogy kaphat még feleséget, hogy nem is illik kemény vitézhez az örökös bús fejlődöttség, Buzád csak sóhajtozik s efféléket mondogat: hogy neki már a világot senki se kínálgassa. Furcsa egy ember, órákig is ott ül a templomban, azon a kövön térdelve, mely alatt az asszony koporsója pihen. És igen gyakran beszélget Mátyus préposttal, megtanult olvasni is könyvből. Valami bolond dolog lesz ebből, úgy látszik.

És ott vannak a többiek is régi hűségükben, ragyogva király uruk feltámadt dicsőségében, izgatottan készülve a rég nem látott gyönyörű magyar udvar örömeire. Szinte elfelejtett emlékek élednek föl szíveikben.

Gyulafi csak a minap beszélt el a tábornok mellett azt a nagy tréfát, ami halálra ment. Hogy miként szöktették urához Mária királynét? Néha el is szorul egy kicsit a szívük, mintha hűtelenek lennének Erdélyországhoz, az ő édes hazájukhoz. A hegyek elmaradtak, eltűntek a távol ködében, s most megrohanta lelküket a múlt. András király lovagi udvaráról álmodoznak, mintha még most is ifjú legények lennének, s mintha azok a rózsaszálak várnának reájuk illatozva, akik akkor leheltek arcukba, régen...

Az urak nagy figyelemmel nézik, hogy a királyné kocsiját meg a hölgyekét éppen úsztatják át a vízen.

Hatalmas egy alkotmány a Mária kocsija. A fehérvári mesterek alkották remekbe. Hat szénfekete paripa van eléje fogva. Most hátrafeszítve derekát a bakon, teljes erejéből húzza vissza gyepelőiket a székelő kocsis, hogy nyugton maradjanak, míg a hidas partot ér.

A kocsi párnáin immár hat kisleány között ül Mária. Az áhítatos arcú Kunigunda kilencedik évébe lépett, olyan, mint egy kis apáca, ma is csak szent dolgokon jár az esze. Margitka hirtelen megnyúlt, magasabb a nényénél. Egy kicsit meg is sápadt a gyors sudárodásban, és most már nem is olyan folyton kacagó, ugrándozó, mint baba korában. Kék szeméibe ábrándos mélység költözött, s rajong a lovagi történetekért. Annácska és Katica most már egymással veszekedő és csókolódzó pár lettek. Ők is visszakanyarodtak a barnák közé, sőt Katica inkább még fekete. Erzsike négy esztendő, Konstancia pedig kettő. Ők a dajkák ölében szunnyadoznak.

Mikor az érsek levele megérkezett Fehérvárra, a király felolvasta Máriának. Hosszú percekig szótlánul néztek egymás szemébe. Kimeríthetetlen mondanivalóik lettek volna. Elmondhatatlan érzések rohanták meg szívüket. És ezért nem szóltak semmit. Csak a szemek beszéltek s a gondolataik villámlottak összevissza.

Hogy várta Mária ezt a napot! Az esztendők nemhogy enyhítették volna, de csak halmozták, súlyosbították s keserítették a mélyben dübörgő indulatait, vágyait. Úgy ráfeküdt a szívére az a görbe ország, mint egy börtön. Sohase tudta megszeretni Erdélyt. Sőt mind kevésbé bírta el, mintha halálosan szorító karok fojtogatnák.

És amint az idő múlt, s kezdett mind távolabb, az álmok ködébe bomlani a múltó ifjúsággal együtt a fényben, magasságban tündöklő élet képe, úgy vált mind keserűbbé a küzdelem a megalkuvás ellen, amelyre a kicsinyes körülmények s az együgyű emberek szorították. Nem, nem. Ő csak annál szilajabban, kétségbeesetten kapaszkodott tovatűnő álmaiba.

Összeszorított szájjal ölte magát a munkába, a halmozódó vagyon s a sokasodó gond férfias kötelességeibe, de gyűlölte, gyűlölte a munkát. Néha úgy érezte, hogy rögtön meg kell halnia, ha csak egy percre is elengedve magát, fel akarta adni a császárléány igényeit, ha bele akart hullani a mindennapok fekete ködébe.

És mind engesztelhetetlenebbül lángolt fel keserű haragja azok ellen, akik kitaszították az élet fényköréből, a száműzetés életfogytiglani, kietlen pusztaságába.

Talán, ha tudott volna erről beszélni a férjével! De ezen a ponton örökre néma maradt. Tudta, hogy Béla sem adta föl soha, egy pillanatig sem, eljövendő trónjának jussát. Tudta, hogy Béla is a hatalom, a parancsolás, az akaratos ember. De semmi, semmi érzéke nem volt a hatalom fénye, a parancsolás édessége, a nagy élet gazdag szépsége iránt. Vasból vert kötelességember. És emellett örökké szomorú, komor, messze kémlelő, s a szemében mindegyre fölremegett a sors előtt való rémület. Nem hitt a sikerében, a szerencséjében, a jövődjében.

Ezért nem tudta élvezni az életet. Ha valami nagyon jól sikerült neki, akkor komorodott el a leginkább, mint aki éppen a szerencsében érzi meg a csak annál eltipróbb katasztrófa árnyékát. Bizonyos volt felőle, hogy ami egykor a gyermeket s ifjút boldogtalanná tette, annak terhe nem szakadt le a férfi szívről sem: az anya véres árnyéka ma is ott lebeg a fiú felett. A bosszú zord kötelessége ma is öklözi a szívét. Néha most is fölnyög álmában, vadul hánykódva, hideg verejték lepi be homlokát s lihegve suttogja: vér, vér.

Ó, ők mind a ketten készülők emberek. De az egyik, a férfi remegve készül, s talán azért tud annyira elmerülni kicsi játékkországa apró ügye-bajában, hogy elfelejtse, mi vár rá. A másik, az asszony, ő, csak azért reszket a jövő előtt, mert attól fél, hogy sohasem fogja elérni, s az élet közönséges dolgai nemhogy megnyugtatóknak, sőt elviselhetetlenné korbácsolják föl a vágyát, mely gyötrő haraggá tüzesedik mindenki ellen, aki útját állja.

És mikor Erdélybe jött Beatrix királyné híre, Mária azt hitte, hogy ezt már nem viselheti el. Hogy még most sem ő, hogy még most is egy jöttment senki, egy haszontalan grófocskaleánya, akinek csak a szemérmetlen fiataltsága van, hogy ez üljön arra a trónra, amely az övé, s ez maradjon rajta, míg ő vén lesz, csúnya s kiégett: nem, ebbe belenyugodni lehetetlen! Béla is lángolt a haragtól, de ő egészen másként, elsötétült arccal szidalmazta a gaz tanácsadókat, akik egy hatvanéves ember gyöngeségét használva ki, egy fiatal leányt ültettek az oldalára, Magyarország trónjára, amelyen egy Gertrudis ült. Ő is mindjárt valami pokoli számítást, gázságot sejtett. S az érsek levelei nyomán a királynét is mindennek részesesül képzelte. Most már gyermekei jövendője is szorongatta, s ezért egy volt Máriával az új asszony gyűlöletében.

És íme, megtörtént a hihetetlen. Az apa maga tört meg. Maga látta be egész életének tévedéseit, tanácsadóinak hitványságát, s meg kellett érnie, hogy azok, akikre magát s mindenét bízta, gyalázatosan esküdjenek össze ellene... És most ő maga hívja az elrúgott fiút s a kitaszított asszonyt. Elégtétel, elégtétel! - dörömbölt Mária szíve vadul.

Idegenül pillantott Bélára, mikor az az érsek levele után megrendülve s könnyezve beszélt apjáról. Csodálatos ember! Hogy el tudott felejteni mindent, mennyire fiú lett egyszerre. Még rosszul is esett Máriának, hogy a vele kapcsolatos sérelemtől is egyszerre megfeledkezett. - Mindegy, mindegy - mondotta neki, mikor szavakat ejtett erről. - Régen volt. Megbánta. Az apám ő, megyek, hogy segítek rajta, hogy bosszút álljak érte, hogy megbéküljek vele!

Mária alig lát valamit abból, ami körülötte történik. Hegyek, erdők úgy suhantak el messze néző szemei előtt, mint a felhők. Gyermekei csacsogását úgy hallja csak, mintha mélységes víz alól hangzana. Szinte öntudatlanul vesz részt hölgyei s az urak társaságában az étkezésekben. Alig szól, s nem is tudja, hogy mit kérdeznek s mit válaszol. Sokszor találkozott az úton férje különösen eldöbbsent tekintetével s ilyenkor összerázkódik: Mit kérdeztél? De aztán ismét elmerül a távolba. Még nem tudja, mi lesz, mi vár rá, hogy fog eldúlni az élete, de csak már dőljön, dőljön el akárhogy. Minden jobb, mint ami eddig volt.

Egy nap felcsillant a láthatáron a Duna óriási tükre. Közeledtek Pest városához.

Már messziről különös moraj hömpölygött feléjük a síkon, az alacsony dombok mögül, melyek még takarták a várost.

Az előhad megtorpant. Azt hitték, ellenséges had közeledik. De az előrenyargalók kun portyák azzal a hírral vágtattak vissza, hogy Pest alatt nagy fegyveres embertömeg nyüzsög, de nem ellenséges szándékkal. Sőt éppen Béla királyt várják. Őket is, mikor meglátták, süketítő ujjongással üdvözölték.

A dombok tetejére érkezve aztán meglátták a város alatt nyüzsögő tömeget. Több ezer ember táborozott ott. Egész sátorváros tarkállott a palánkon kívül, végighullámozva a Duna-parton, le a domonkos fráterek klastromáig.

Ez volt János prépost hadserege: a vármegyék elbitangolt hadinépe, a koldusbotra jutott szegény szabadok kóborló falkái, minden elnyomott s megkeseredett, akire András király kormánya ránehezedett.

János prépost tüzes szónoklatai már-már odáig fűtötték ezt a rakoncátlan, mindenre kész, lezüllött tömeget, hogy semmire se várva, rohanjon a határra, ahonnan egyre nyugtalanítóbb hírei szállingóztak Frigyes herceg betörésének.

Az a hír is terjengett a táborban, hogy Béla király nem fog eljönni. S ha jön is, mivel jöhet? Valami rongyos hegyipásztorokkal. Mert mi egyéb lehet ott a sötét Erdélyben.

Sustorgott közöttük az izgalom, hogy a megugrott főurak az osztrák herceg darabontjaival égetik, prédálják a határmegyéket, akasztják a papokat, nyársalják a szegény szabadokat meg a vármegyéből kiszakadt vitézeket. Az osztrák barmok kihatják a magzatot anyja hasából s elevenen pörkölik meg a parasztot, mint a disznót.

János prépost látta már, hogy túlságos sikert aratott. A pesti barátokkal együtt éjjel-nappal a táborban tartózkodott, s most már inkább lohasztani igyekezett a lángot, amelyet ő ébresztett bennük. De a végén elfogyott az embereknek nemcsak a türelme, hanem sajnós, a harapni- valója is, mert felették a környékbeli egyházak minden élelmét, amit azok az érsek parancsára átengedtek a felkelőknek.

Az éhség pedig mindennél hatalmasabb ösztöke. Most már menni akart a tábor mindenképp. S a barátok is hálát adtak volna az Istennek, ha már nem látják őket. Az utolsó napokban prédálások kezdődtek, tanyák borultak lángba, szegény emberek tehene, malaca került a katonák nyársaira, nem pénzért, hanem ütlegekért, vagy még rosszabbért.

Béla serege valóban az utolsó órában érkezett.

A király homlokára mély ránc futott, amikor szemtől szembe látta ezt a veszedelmes segítséget. Tomaj pedig csendesen jegyezte meg:

- A jó érsek úr olyan segítséget küldött, uram, amelyiket csak Apodfiék köszönnének meg, ha látnák. Napokig fog feltartani itt ez a falka, amíg rendbe szedjük, sereggé formáljuk, vagy szétverjük.

Bizony csak maga a lelkesedés is egy napig tartott, amíg ezek a már-már haramiává züllött rongyos, elvetemült emberek kiesküzdözték, kisírták, kilelkesezték s kiőrjöngték magukat afelett való örömeikben, hogy megérkezett az ő szabadítójuk, a hóhér szerezcsenyek és az istentelen főurak pallosa.

És ami a legkeservesebb volt, ezt a rakoncátlan lelkesedést le kellett hűteni, s megpróbálni, hogy a farkasokból ismét katonákat csináljanak, hogy a vasfegyelem korlátaiba szorítsák s megértessék velük, hogy az új világ csak tisztességes embernek és becsületes katonának jelent jobbat, de a latornak bizony ez is csak akasztófát!

Ha Türje Dénes vasöklét nem szelídíti Tomaj Dénes okossága, aligha lehetett volna eredményt elérni, s amit Róbert érsek segítségnek szánt, talán a legnagyobb akadállyá válhatott volna Béla útjában.

De végre, miután a lelkesedők egy része megszökdösött a nemszeretem fegyelem elől, s a maradékból kiostálták a szemetet, mégiscsak megállapíthatták, hogy ezekben a szájalomra méltó és jobb sorsra érdemes emberekben nem vész el a magyar lélek és erő.

Csak olyan volt ez a sereglés, mint az árvíz, be kellett szorítani a partok közé. Még dörgött, morajlott, tajtékzott egy darabig s hányta a szennyét, de aztán, ha megszorították a bordáit, előrelendült hatalmasan, s ment, amerre parancsolták.

De mire készen voltak ezzel, az osztrák betörés tüze is veszedelmesen terjedt. Az előreküldött portyák megerősítették a pusztítás hírét. Már Pozsony alatt dúltak Frigyes csapatai s a nádor és társai mindenütt velük, előttük.

Akkor tanácsot tartott a király, s határozatba ment, hogy míg ők átkelve a Dunán, lassan Esztergom felé vonulnak, ahol már Simon ispán katonáival az ostromra készült, addig a székelység kerülő utakon nyargaljon előre a Duna mindkét partján nyugatnak, s tartóztassa föl az ellenség előnyomulását.

Káruj bá legénysége hatalmas ujjongással fogadta a parancsot. Már rettentően izgultak, hogy nem juthatnak szóhoz. És torkig voltak ezzel a magyar csöcselékkal, melyet az ő karikásaiknak kellett rendbe terelniök.

Mikor a király indulás előtt megszemlélte hadirendbe állított hármaskarjukat, s néhány szóval buzdította őket, hogy vitézül harcoljanak, a székelyek viszonzásképpen olyan durrogatást végeztek karikásaikkal, hogy a levegő megreszketett bele, s a magyaroknak tátva maradt a szája. Aztán kettévált a székely sereg, az egyik fele neki a Dunának, a másik föl északnak a parton, hogy Vác felett nyugatnak kanyarodjék.

Mint a fergeteg, rohantak végig a hatalmas folyó két partján, mindig egyvonalban, dombokon, erdőkön, völgyeken keresztül. Látták őket az esztergomi várból, s mire megállapodtak volna benne, hogy miféle ördögseregek röpülnek el mellettük, a fergeteg már tova is tűnt. Meg sem álltak Pozsony városáig. Itt tudakolták meg az ellenség helyzetét, s nagy örömeikre szolgált, hogy bizonyossá vált annak visszahúzódása a jobb part mentén a határszéli dombok lábához.

Hihetetlen gyorsaságuk miatt sikerült meglepniök az egész hadat, mielőtt hírt vehettek volna róluk.

A herceg éppen összevonta a falukat dúló zsoldosait, hogy megindítsa a rendszeres támadást Esztergom felé. Célját már elérte, mindenféle rémület járt előtte. A lakosság fejét vesztve menekül a Pilis, Vértes, Bakony erdősegei felé, mindenét hátrahagyva.

Apodfiék azt hitték, hogy Esztergomig nem találhatnak ellenállásra, s egy csapásra kezükben az ország.

És akkor szakadt a nyakukba váratlanul, készületlenül, értelmetlenül egy soha nem látott bolond lovasroham. Mintha Attila hunjai elevenedtek volna meg, olyan barbár, primitív, vad volt ez a támadás.

Egy kicsit még kacagtak a lóra kapott s négyszögbe tömörülő páncélosok a feljük hömpölygő furcsa emberkéken s bozontos lovacskaikon, de a két szárnyon álló magyar lovasság, az urak legénysége, megreszketett az aggodalomtól.

Nem hiába. Csak az első sorok omlottak össze a kopjájukon. De a roham így is megingatta a páncélfalat. A rákövetkező hullám már áttört rajtuk, beljük furakodott, szinte felettük táncolt.

A pokoli hujjogtatás, a jégesőként hulló nyílzápor, a karikások durrogása itt is megzavarta s megbolondította az idegen katonaságot. És itt is bekövetkezett az, amiért egykor Rátót Gyula legyalázta a székelyeket. Mikor már javában folyt a tusa, hadnagyaik rikkantására hátat adtak a székelyek s eszeveszetten menekültek. Csak ez kellett a németeknek. Utánuk vetették magukat, fölbontván rendjüket. S úgy hullottak el a mezőn szétszóródva, egyenként, elvagdost inu lovaikról toronyként puffanva a földre a nyakukba csavarodó karikások fojtogatása alatt.

A magyar urak hamar látták a csata gonosz fordulatát.

Frigyes herceg is még a kellő pillanatban megugrott. Egymás után tűntek el az erdők felé Barcfi, Mojs meg a többiek.

Csak Apodfi nem tágított. Kétségbeesett düh öntötte el, hogy itt omlik össze egész élete, egy ilyen szégyenletes, minden haditudományt megcsúfoló, az ördög tudja, miféle ázsiai horda ostoba rohama alatt.

Vakon vágott bele az ütközet sűrűjébe, s vagdalkozott, amíg csak bírta a karját emelni.

Most igazán ő maga volt. Csak katona, csak hős, semmi egyéb.

És a székelyek lovuk nyakára feküdve, rémülten szökdöstek félre az útjából.

De már hiába volt minden.

A megmaradt némettség esze nélkül menekült. A legtöbbje így is foglyul esett, leszedte őket nyergükből a székely karikás ostor. A mező borítva halottakkal.

Apodfi szinte már csak egyedül harcolt.

Vad mámor ömlött végig rajta, mikor látta, hogy nem mernek szembeszállni vele. Mindenki menekül az útjából.

Már megnyílt előtte a mező, csak egy iramodás s az erdő fái elfedik.

De minek? Nem született ő bujdosó betyárnak.

Százszor jobb meghalni.

De nem sikerült.

Öreg székely harcos vágat szembe vele, feje felett suhogtatott csattogó ostorával. Nincs is a kezében más fegyver.

Mit akar ez a vén bolond?

Nekiugrik, s kardját egy kivédhetetlen suhintással sújtja feléje.

Abban a percben kihull a kezéből a kard. A szeme előtt minden elsötétül. Mint egy acélkígyó, csavarodik villámszerű pattanással nyaka köré az ostor szíja. Egy rettenetes kéz földre rántja lováról.

- Szedd föl, Sándi! - kurjant Káruj bá a melléje rúgtató legényre, keze fejével törölgetve homlokát. - Úgy nézem, nagy úr lehet.

Béla királyt, mikor Esztergom várához közeledett, már a győzelmesen visszatért székelyek előrenyargalt hírnökei fogadták.

Káruj bá és emberei megálltak az úton, a had éle előtt.

A kopják erdőjét most maga Türje Dénes vezette, mert még nem lehetett tudni, mi vár rájuk. A hadba sorozott magyarságot, csupa könnyűlovast, Türje a kopjások mögé és a szekereket kísérő százsz vértések elé helyezte, a sereg derekába. Ez mindenesetre szokatlan intézkedés volt, de a vezér úgy gondolta, hogy ha hirtelenében támadás érné, maga tartóztatná azt föl páncélosaival, s nem eresztené előre a még kipróbálatlan s alighogy fegyelembé tört új sereget.

A király az urakkal most a királyasszony és kísérete szekerei körül lovagolt, messze hátul.

Türje Dénes már távolról meglátta a székely csapatot, keresztben az úton. Azok azonnal megálltak, mihelyt az első kopjakat megpillantották. Nem nyargaltak eléjük. Vártak mozdulatlanul.

A vezért meghökkentette ez a látvány. Mi történhetett? - tépelődött. - Ha győztek, miért nem rohannak felénk az örömhírral, ha nyakukban a veszedelem, miért nem sietnek hírül adni? Mindenképpen baljóslatúnak tetszett előtte ez a hangtalan várakozás.

Nem is állhatta sokáig. Sarkantyút adott, s néhány kopjással előreugratott, odarobogva a székelyekhez.

Káruj bá komoly képpel emelte üdvözletre a karját.

- Mi történt veletek? - rikkantott rá a vezér.

Az öreg székely zord mordulással, kurtán jelentette:

- Győztünk.

- Hogyhogy? - kérdezte Türje. - Visszaszorítottátok őket? Vagy csak feltartóztattátok? Meddig nyomultak be s hol állnak?

Káruj bá még a szemével se hunyorított a vezér izalmára. Megvárta szépen, amíg elfogytak a kérdések. Akkor tempósan ejtegetve a szavakat, lassan válaszolt:

- Hogy a végén kezdjem, vezér uram, azt nem tudom, hogy most épp hol állanak. Ha már megállottak volna. Mert utoljára csak futva láttuk a hátukat. Nem maradt a határon innen egy szál se, csak a döge meg a rabja. A gyepűn most az enyimek hátrahagyott része áll, a mosoni meg a soproni királyi néppel.

Türje nem hitt a fülének. Az öreg mord komolysága s a döntő győzelem félreérthetetlen szavai sehogy se illettek egymáshoz.

- Beszélj tisztán, hadnagy! Ne mókázz! - szólt rá. - Úgy értsem, hogy több csata nem is lesz?

- Csakis úgy - bólintott rá Káruj bá. - Nem gondolnám, hogy még egyszer kedvük kerekedne rá mostanában.

- Te ember! - jött ki a sodrából Türje ordítva. - Hát ha igaz, amit mondasz, mért nem bömböltetek már messziről, hogy tudjuk? Mért nem rohantatok hozzám s velem a király úrhoz, hogy megörvendeztessétek? Sze' olyan a pofátok, mintha halottlátóból jönnétek!

- Olyanformán - gyökintett a fejével Káruj bá rendületlenül.

- Biztosan közületek is sok esett - magyarázkodott Türje. - Hát nem anélkül, barátom. De a győzelem elfelejteti a veszteséget... Tán valakid van közöttük?

- Bizony estek, uram, s nekem mind édes fiam. De hát nem lakodalomba mentünk. Szívesen tette mindenik a királyért.

- Hát akkor mi bajotok? Bökd ki már az Isten nevére! - lobbant föl a vezér forró vére.

- Hát éppen azért nem nyargaltunk oda, uram - mondta Káruj bá csendesen. - Gondoltuk, majd elénk nyargalsz te, ha meglátsz. És így jó, mert csak neked akartuk először megmondani. Nekünk nincs szívünk hozzá. Te mondd meg a királynak...

- Mit hát? - hökkent meg Türje.

- Hogy fekete címerpajzs vagyon Esztergom várának kapuja fölött...

- Mi?... hogy az öreg király?...

- Az öste halt meg - bölintott Káruj bá. - Az ellenség futását, amint mondják, még megértette, s vidult rajta. Meg elhoztam neki a nádorispánt is, noha csak ott tudtam meg a várban, hogy kit fogtam?... Osztán nagyon várta a fiát... De a kaszás sietett vele. Osztán meghalt, mondom.

Türje Dénes szó nélkül fordította a lovát, s nyargalt vissza lassan közeledő páncélosaihoz. A székyek utána. Messziről megálljt villantott a kardjával feléjük. Gyorsan felállította őket az út két oldalán, szemben egymással, két-két hosszú sorban, s parancsolta, hogy a kopjákat fordítsák hegyfelé.

A fölvonuló könnyűlovasságot továbbvitte közöttük, s aztán hasonlóképp rendezte el őket folytatólag. Azok kivont kardjaikat fordították visszamarokra, a föld felé.

Maga a hírhezó székelységgel az út közepén állt föl, a had derekában. Ők is leengedett szablyákkal várták a királyt. A harcosok hosszú vonalán egy hang sem hallatszott, mikor a király az urakkal s a kocsikkal beérkezett a sorok közé.

Ők már messziről meghökkenve látták a fejedelmi temetéseken szokásos hadigyászt. Azonnal vereségre gondoltak.

Izgatottan vágattak előre a kocsik mellől. S a király mindenütt előttük.

Mikor dúlt, sápadt arccal megállt Türje Dénes előtt, csak a feje fölvetésével kérdezve, a vezér tompa hangon jelentette:

- András király halott.

Komorán hömpölygött a háborúra jött s temetésre érkezett hadsereg Esztergom palánkjai alá.

A lovak dobaján, a fegyverek csörgésén, a szekerek nyikorgásán kívül más hang nem törte meg a csendet. Még a lovakra is csak fojtott hangon szóltak rá a vitézek.

A király most legelől jött, a királyné is lóra ülve, mellette léptetett az urak között.

A királyi halál arca előtt ők is dermedten hallgattak. Gondolataik, érzéseik visszahúzódtak megnyúlt sápadt orcáik lárvája mögé.

Hogy mi zajlott odabenn, azt senki se láthatta, szinte ők maguk se tudták világosan. De mint-ha mind a ketten magasabbak lennének, a gyász által elkülönítve s kiemelve minden ember közül.

És mintha az életük csomóját kettévágó suhintás egymástól is elkülönítette volna őket. Talán, ha otthon éri a hír, mikor csak maguk vannak együtt, könnyekben s szavakban ömölhetett volna ki belőlük mindaz, ami eddig bilincsekbe volt verve szívük tömlöcében. De így, úton, győzelem felé robogva, emberek között, hadak sűrűjében, váratlanul, mint a felhőtlen égből

csattanó villám, csak a szemük, az ajkuk kapujáig tódulhatott föl minden, s azonnal vissza is zúdult a helyzet kemény tiltásától szorítva. Néhány csendes szó a király ajkáról, mely csak éppen a hírt suttogja, egyetlen halkan rebbenő sikoly az asszony ajkán, mely tudatja a megértést... s aztán előmlik a sápadt méltóság arcukon, s bezárulnak a szívek kapui az emberek előtt.

De ott belül, ahová senki se láthat az Örökkévalón kívül, ahol nincs király s királyné, csak puszta ember, mindenkitől, a másiktól is különzárva forrong, lángol, kavarog múlt és jövő, keserűség és bocsánat, harag és gyász, vágy és kötelesség.

A vár kapujában Róbert érsek összes papjaival, Simon ispán az egész őrséggel fogadta a királyt, s az út mellett kétfelől ember ember hátán tolongott, suttogva, kérdezősködve, kíváncsian. És amint a menet közeledett, egyszerre megzendültek a székesegyház harangjai, melyeknek nyelvét visszaadta Róbert érsek, a király bűnbánatával s a gonoszok bűnhődésével megoldott tilalmat visszavonván.

A harangok megkondulására a tömegben mélységes megrendülés lett úrrá. A gyász és öröm együtt rohanta meg az embereket s térdre hullott a sokaság, mint kalásztenger a zizzenő szélben.

A király és királyné nyeregből szállva megálltak az érsek előtt.

A fejek mélyen meghajoltak előttük. Az érsek, szemeiben kimondhatatlan érzések könnyeivel megölelte s megcsókolta őket. De beszélni nem tudott. Nem szóltak ők sem. Némán indultak föl a palotába, ahol a halott várta őket, nem felelvén többé a válasz nélkül maradt kérdésekre és mégis megválaszolva mindent.

A halott királyt csak ideiglenesen ravatalozták föl a palota nagy csarnokában, míg átvihetik abba a szentegyházba, amelynek kriptájában örök nyugalomra helyezik. De még senki se tudta, melyik lesz az. Több egyház is jelentkezett. Várták az új király döntését. Csak annyi volt bizonyos, hogy a temetési szertartást Székesfehérváron kell megtartani, ahol minden magyar király fejét a szent korona érinti s tetemére másodszor borul Szent István palástja. Onnan aztán vihetik majd tovább.

A halottas teremben, az égő gyertyák sorai között fekvő koporsóban várta őket az apa.

Egymás kezét fogva, elszorult szívvel, merev léptekkel haladtak feléje s mögöttük jött az érsek papjaival, urak és hölgyek.

Mária szeme egy pillanatig ide-oda rebbent a gyász komor termében. A másikat kereste. Az asszonyt. De a koporsó mellett csak a kivont kardú testőrök állottak.

Megkönnyebbülten sóhajtott föl. Félt, hogy nem bírná el a találkozást, mindjárt az első pillanatban.

A ravatal előtt térdeplőzsámoly állott, két gyertya közé helyezett ezüst feszülettel. Mindketten egyszerre borultak ott le, imára kulcsolt kezekkel, fejét hajtva. Azután megálltak kétfelől, a koporsó feje mellett, s hosszasan nézték András király elpihent arcát. Nyoma sem volt rajta az utolsó hetek szenvedéseinek. Simán, fiatalosan sugárzott most is a gyertyafényben, mintha csak aludnék. Visszanyerte régi színét is. Nem a halál szürke sápadtsága, hanem a szendergő pírja lebegett rajta. Gond nélkül aludt András király, mint ahogy, kevés napoktól eltekintve, egész életében.

Mária többször is rápillantott férjére, olyan hosszasan állott az a halottra meredve. Végre megbrebbentek pillái, a szeme lecsukódott, akkor kiszivárgott a könnye. De rögtön meg is fordult, s indult kifelé a meghajolt fejek sorfala között.

Később, mikor már Mária visszavonult hölgyeivel, a király magához hívatta Róbert érseket s Tomaj Dénest.

- Mondj el mindent - intett az érseknek mellére hajtott fejjel, mélyen süppedve karosszékébe.

- Nagyon várt, uram... És tudd meg, hogy András király utolsó napjaiban más ember lett... Többször is beszélt velem. Csoda volt ez, uram király... Nem hittél volna a saját füleidnek sem, ha hallod... Ugye, mindig azt hittük, hogy András király semmit nem tud az ország dolgáról azon kívül, amit saját akarata s vágyai világítanak meg előtte... Hiszen azt tartottuk, nemde, hogy Apodfiék mesterkedései mind tudtán kívül a háta mögött folynak s éppen azért lehettek azzá, amik voltak, mert a király nem törődött semmivel... Lehet, hogy volt is valami fátyol a szeme előtt, ami mögött csak homályos árnyékként lebegtek neki a világ dolgai, amik nem érdekelték közelebbről. De Isten csodát művelt vele. Mikor már elvette tőle, meg is mutatta neki a világot, amelyben élt. A fátyol fölszakadt a szeme előtt. Egyikünk se tudná olyan tisztán, igazságosan, önmagát se kímélve előrajzolni mindazt, ami András király idejében folyt, mint ahogy ő maga tette. És többé nem mentegette önmagát... Csak elmondhassam Bélának, mondogatta, jobb örökség lesz ez neki minden másnál!... De nem mondhatta el... Így gondolj megholt Apádra, király úr!

- Nagy ember volt és immár igaz is - szólt közbe csendesen Tomaj.

- Erősen megszenvedett - bólintott rá az érsek.

- Én föloldottam, s hiszem, hogy odatúl is megbocsáttatik neki, s része lesz az örök fényben.

A király nehéz lélegzettel emelte rájuk tekintetét:

- Köszönöm - mondta egyszerűen. Aztán egyszerre megkeményedett az arca megint s az érsekhez fordult:

- S az Asszony?

- Nem tudom - mormogta Róbert úr. - De tudnod kell mindent, amit gondolok s amit láttam. Csak így lehetsz igazságos.

- Halljam - intett a király.

- Bizonyos - szólt az érsek -, hogy Apodfi tanácsára, csak a királynéság tündökléséért ment hozzá. Beszéltek gonoszabb dolgokat is. És én figyelmeztettem rá a királyt. Tudom, hogy Apodfival voltak dolgai... Mire, meddig jutottak ezek, ki tudhatná?... Arra biztosan számítottak, hogy az öreg király nem élhet sokáig. A talián orvos, Filippó, ezt hamarosan megállapította s tudatta velük. Immár ismerjük a gaz összeesküvést. Apodfi maga s társai kedvére akarta keríteni az országot. Nem tudom, gondoltak-e valami végső gonoszt a király felől? És az sem világos, hogy mi sorsot szántak az asszonynak, s hogy ő mennyiben tudta vagy akarta ezt, s mibe egyezett belé? De valahogy kétség nélkül kecsegtették őt a király halála után is megtartható javakkal, méltósággal. A sok mendemonda miatt, mikor csak tehettem, szemügyre vettem őket. Legalábbis jól titkolták, ha valami volt közöttük. De azért sejtem én, hogy Apodfi magának akarta ezt az asszonyt, lehet, csak a király halála utánra... Most már mindegy... Elmondtam, hogy tudjad ezeket is. De a földolog az, uram király, hogy apád igen szerette őt, s bárha a végén volt valami titok közöttük, a tulajdon füleimmel hallottam, hogy utolsó szavával is őt cirógatta, s szemei rajta törtek meg. És légyen az asszony javára mondva, igazság szerint, hogy a király betegsége alatt se éjjel, se nappal el nem mozdult ágyától, majd önmagát emésztette föl ápolásában, rab nem lehet alázatosabb a szolgálatban, s halálán olyan fájdalom vett erőt az asszony szívéen, ami mélységes és őszinte volt. Bármit határozol is, ezeket ne felejtse!

- Nem fogom büntetni - mondta a király. - Elmehet bántatlanul. Mondd tovább.

- Talán már tudod is - folytatta az érsek hogy mi lett a vége az összeesküvésnek. Egyet megölték a katonák. Gyula bán Simon őrizete alatt, láncok között. Apodfit a székely hadnagy elfogta. Őt is az ispán őrzi, börtönben. A többi szétszaladt. A szerecsenyispán Sámuel, akinek maga Simon ment utána erős fegyverrel, nyomtalanul eltűnt. Szétfutottak az emberei is. Az ispán csak szolgákat és rabokat talált a Nyírben, akiktől hallotta gazdájuk rémületes tetteit. Frigyes herceg pedig, így, úgy, el fogja hazudni az egészet.

- És a császár? - vetette közbe Tomaj.

Az érsek legyintett.

- Már meg is hozták a levelét. A hercegre tolta az egészet. Nem is tudott róla, azt írja. Majd követeket fog küldeni.

- Nagy temetés lesz - jegyezte meg Tomaj.

A király megszólalt:

- Parancsold meg az ispánnak, hogy Gyula bán bilincseit oldja fel. Tudja tán, hogy királyi vér. Vigyék Salamon tornyába. Ott őrizték, de bilincs nélkül, amíg él. Adjanak neki enni, inni tisztességesen. De levegőt csak az ablakon át kapjon. Javait írják össze a kancellárok s vétes-sék kezelésbe.

Az érsek bólintott.

- Apodfi Dénest - folytatta a király, s akaratlanul is megrezzent a hangja - vasra verve rakják szekérre s erős őrizettel vigyék át Fehérvárba. Ott tartsák kenyéren és vízen, a temetés utánig. Róla majd később határozok.

Felállott.

Az érsek és Tomaj meghajtják magukat s kimennek.

András király temetése komor pompával folyt le Fehérváron. Arra megérkeztek már a császár követei is. Útközben hírül vették a halált, s Pozsonyban megállva, gyászruhát szabattak maguknak. Kálmán herceg is megjött Saloméval s Ugron érsekkel. De megérkezett Halicsi Daniló maga is, a régi ellenség, az annyiszor földhöz vert s mindig talpra ugrott, ésszel-karddal győzhetetlenül maradt fejedelem. Most békét s szövetséget hozott Béla királynak a koporsó elé. Eljött Kajolán bán is, a bolgár cár atyafia, Tótország hercege, András király megbékült s behódolt hűbérese.

Annyi sok változás, jó és balszerencse, viszontagság, kudarc és győzelem után a halott király úgy magasodott föl utoljára csillogó fegyverek erdője fölött pompázó koporsójában, mint igazi nagy uralkodó, akit mindenfelől hódolat vesz körül.

Csak az özvegy királyné hiányzott a temetésről. Még nem is állott szemtől szemben az új királyi párral. Reszketett tőlük, különösen Máriától. Egyedül Salomé nem tagadta meg. Vigasztalta, részt vett fájaldalmában, vele sírt, változatlanul szerette. Szólt is Máriának, hogy kötelessége volna az özvegy királynét, mert az, meglátogatni, vigasztalni s a temetésen is mellette állni. De csak egy villámló tekintet volt a válasz, tele göggel és gyűlölettel, amitől összeborzadt a kis Salomé. Így hát maga tanácsolta Beatrixnak, hogy jelentsen beteget s maradjon szobájában. S az összetört asszony nem tudott önállóan határozni. Nem mert élni törvényadta jogával. Mint a szélvész által törzséről lehasított ág, tehetetlenül feküdt a porban. Talán vesztére tette, de nem mozdult.

Mikor vége volt a temetésnek és a tornak, az egeresi barátok, akik a versengők közül megnyerték Béla királytól a halottat, gyászszekérre emelték András király koporsóját, s Túrje

Dénes páncélosaitól kísérvé, elvitték, hogy Jolántha királyné mellett fektessék örökös pihenő-ágyába.

Az egész udvar, élén a királyi párral, néma mozdulatlanságban néztek utána, amíg csak el nem nyelte a menetet a por s a távolság. Az egeresi barátok regulái szerint András király teste most már csak éppen olyan porrá lett bűn volt, mint akárkié, s nem kísérhette tovább az ország gyászpompája. Valami megrendítő s egyben vigasztaló volt abban, hogy Magyarország egykori hatalmas ura, akit mindig csak tündöklő udvar sugárzásában lehetett látni, zörgős szekéren utazott haza, mint akárki fia. A hervadó nagy síkon olyan parányinak látszott az egész csapat, mintha néhány hangya mászkálna ott csupán.

A barátok, a szekér oldalában ülve kétfelől, csendesen imádkoztak felette. A páncélosok ütemes dobogása verte a finálé dobpergését életének elhangzott dalához.

Ólmos őszi eső verdesi Beatrix ablakát. A síró felhők árnyéka ráborul a szobára. Sötétség és csend. Este van-e vagy reggel? Nem tudja. Órák vagy napok óta ül mozdulatlanul székében? Nem bírná megmondani. Járt-e nála valaki? Nem vette észre. Biztosan nem maguktól kerültek ide az elhült ételek. De ő nem éhes, nem szomjas.

Az utolsó, amire emlékszik, az a távolodó menet, amit ablakából nézett a messze futó úton, míg csak fátyol nem borult a szemére. Az esze fölfogta, hogy kit visznek azon a fekete szekéren, fölője hajló sötét csuhás barátok, zörgő lovasok között. De a szívéig nem tudott eljutni a valóság. Furcsa volt, idegen, érthetetlen. Mintha sohasem ismert valakinek távolodását nézné.

Nem volt többé világ, élet, emberek.

Miért van még itt? Miért él még?

Különös dobbanás felel reá a testéből.

A gyerek!

Ezért kell élni még. Csak ezért.

Zörgetnek az ajtón.

Salomé suhan be. Egész testében remeg, szeméből könnyek folynak. Eléje veti magát. Átöleli. Rázza.

- Bice, ébredj! Szedd össze magad. Vigyázz, hogy mit fogsz mondani!

Nehezen eszmél. A szavak, mintha végtelen messziről jönnének s szörnyű lassan állnak össze a fejében:

- Mit mondasz, Salomé?

- Ébredj föl - ismétli az reszketve. - Értsd meg, amit mondok. Mindjárt érted jönnek! Érted, Bice? Mindjárt itt lesznek!

- Kik? - suttogja az asszony, kezével végigsimítva homlokán.

- A király elé visznek, Bice... és a királyné elé...

- A király?... A királyné?... Kik azok... És miért?

Salomé kétségbe van esve.

- Gondolj arra, amit megsúgtál nekem! Gondolj a gyermekedre, Bice!

Erre megrázkódik az asszony:

- A gyermeket akarják? - s egyszerre öntudat gyúl a szemében. - Azt nem adom, Salomé!...
- Ne beszélj bolondokat - kiált reá a másik. - Hiszen nem tudják. És nem is vehetik el még! De vigyázz, vigyázz, hogy mit fogsz mondani!
- Én nem mondok semmit... mit akarnak tőlem? Én el akarok menni, Salomé.
- Hiszen ez az - toppant Salomé -, hogy engedjenek el, ez a fő! De hát próbálj arra gondolni, hogy Mária gyűlöl téged... hogy most ott ül a trónon, s bosszút akar venni rajtad, amiért a helyén mertél fényleni, s olyan sokáig várakoztattad! Bice, ne áruld el, hogy gyermeked lesz! Ha megtudnák!...
- Mi... Mi történnék?... - hebegte az asszony összeszedve magát.
- Tudod, hogy csupa leányuk van. Ez még égőbbé teszi irántad Mária gyűlöletét... nincs fiuk, nincs örökösük... és tudják, hogy nekünk sohasem lesz... Ha elárulnád, hogy gyermeked lesz, el nem engedne a viláért. Megvárná, s ha fiú lenne, elvinné tőled... vagy ki tudja, mit csinálna majd vele? De nem bírná elviselni a gondolatot, hogy a te fiad valaha király lehessen!

Most már fölgyúlt Beatrix szemében az értelem:

- Pedig az lesz, Salomé! Fiú lesz és király lesz! Vagy ha ő nem, akkor az ő fia... de az én vérem mindenképp!... András király akarata ez, az utolsó szavaival parancsolta... Ez az én bűneim bocsánata!
- Csak ne mondd meg, ne mondd meg! Majd ha kívül leszel a karmaikon, segítek rajtad. Bizonyoságot teszek melletted. Hites személyek előtt állhatsz vizsgálatot s tehetsz esküt, csak hallgass, csak most hallgass.

Távolról lépések közeledtek.

Salomé felpattant, még egyszer ajkára tette kezét intőleg. Aztán kisuhant a szobából.

Tomaj Dénes lépett be két testőrrrel.

Beatrix felemelkedett. Szembenézett vele.

- Mit akartok? - suttogta szívére szorított kezekkel.

Tomaj mereven nézte egy darabig. Ez hát ő! - gondolta magában. A nagyra törő, hiú, gonosz asszony... És akaratlan részvét ömlött el rajta. Az összetört szépség fájdalmas hatása. Nem látott rajta gögöt, hiúságot, csak szenvedést és gyöngeséget. Akárki volt - állapította meg magában -, ma már csak szánandó s védelemre szorult.

- Asszonyom - mondta udvariasan meghajtván fejét. - A király úr képében állok előtted. A király úr beszélni akar veled. Jönnöd kell, asszonyom.

Beatrix pillanatokig tétován nézett körül. Aztán Tomaj megindultan s mégis mosolyra keltően szemlélte önkénytelen mozdulatát, ahogy megtapintotta haját, vajon rendben van-e, s végigsimított köntösén.

- Megyek - mondta halkan.

A fehérvári kastély egészen más volt, mint az esztergomi. András király sohase szerette. Régi, komor elődök zord lelke árnyékozta ezeket az alacsony, súlyos boltozatú, nagy, kongó termeket. S ablakaiból csak nehéz párájú, vad mocsarakra s napverte vagy ködülte pusztákra lehetett látni. Esztergom világos, ragyogó termei s illatozó kertjei, amiket András király a maga lelkéhez találóan alkotott, most úgy ragyogtak föl Beatrix szemében, amint a nyomaszító sötét terembe lépett, mint örökre elszállott tündérmok a sírba lépő haldokló szeme előtt.

Csak egy pillantást vetett körül, s aztán földre szegzett szemekkel ment előre a szőnyegtelen, kongó kőkockákon. Amíg Tomaj Dénes nem súgta neki, hogy álljon meg.

Olyan csönd volt a teremben, hogy a lélegzetet lehetett hallani.

A király s a királyné lépcsős, mennyezetes, sötét trónuson ültek faragott, súlyos karszékeikben. Körülöttük az érsekek, püspökök, urak, szemben velük a császár követei s a temetésre jött előkelőségek.

Beatrix hideg, nyugodt hangot hallott:

- Ül le, asszonyom.

Lassan felemelte szemét, s most látta őket. Azok látták őt. Szemtől szembe. A király arca zárkózott és komor volt, de Máriáén abban a pillanatban, ahogy a szemük találkozott, végigvonaglott a gyűlölet, s szemei ellenségesen villantak meg. S erre Beatrix szíve is összeszorult, s arcába kergette a vért, szemeibe a haragot, így meredtek egymásra hullámzó kebellet.

Mindenki megrendülve nézte ezt a jelenetet.

- Ül le - ismételte a király, hogy végét vesse a tarthatatlan feszültségnek.

Beatrix csak akkor látta a trónnal szembehelyezett karszéket, s fáradtan omlott bele. Tomaj két testőr között ott maradt, megállva mögötte.

A király megszólalt:

- Asszonyom, ide kellett hívatnom téged, hogy országom színe előtt s az atyám végtisztességére megjelent idegen urak igazságot látó szemei előtt közöljem veled jövő sorsodat.

Beatrix feje súlyosan hanyatlott keblére, s egy mozdulattal se árulta el, hogy hallja a szavakat.

- Tudjuk - folytatta a király -, hogy bár akarunk ellenére, de kényszerű távollétünkben semmit sem tehetvén, a szentegyház törvénye szerint házasságot kötöttél atyánkkal. Eddig hát Magyarország királynéja voltál. Nem akarjuk kutatni, hogy miképpen feleltél meg ennek a méltóságnak. Legyen felejtve minden, asszonyom.

Beatrix mozdulatlanul maradt.

Mária reszketve nézte s az arca lángolt. Alig tudta tartóztatni magát, hogy ki ne törjön.

A király várt egy pillanatig. Aztán emeltebb hangon kérdezte:

- Megértettél, asszonyom?

Csend.

A jelenlevők sorain izgalom hullámzik végig. S ekkor Máriából kiszakad a visszatarthatatlan indulat:

- Felelj a királynak - csattant fel a hangja élesen, mint a kés.

Az asszony fölemelte fejét. Szembenézett vele, s válaszul keményen összeszorította a száját.

A király kezét csitítólag téve Mária karjára, rekedten folytatta:

- Nem akarsz szólni, asszonyom. De elnézzük helyzeted miatt. Vessünk véget a dolognak minél előbb. Rendelkeztünk, hogy az eddig kezeiden lévő jószágok váltsága fejében a császári követ urak tanúsága mellett tízezer ezüst márkák fiztessenek neked tárnokmesterünk által, s minthogy országunk kezdettől fogva fennálló törvénye szerint a gyermektelen özvegy idegen, a követ urak kíséretében távozz el békében országunkból.

- Ki kell jelentened - figyelmeztette a király -, hogy ország színe előtt tudomásul vetted jó-
akaratu határozatunkat. Asszonyom, felelned kell.

De Beatrix erre sem szolt egy szot sem.

- Szólj, asszonyom - sũgta neki Tomaj Dénes a háta mögũl. - Sértés volna...

Ekkor Beatrix lassan felemelkedett.

Rásiklott tekintete a király arcára, s megállott Mária eltorzult arcán, s nem tudott többé paran-
csolni magának.

- Hallottam, király úr - lihegte szaggatottan -, hogy a gyermektelen özvegy idegen nálatok... s
hogy mehet, amerre akar...

S egyszerre fölvetette a fejét, olyan szilajul, hogy haja leomlott fejérõl, s ragyogva öntötte el
vállait:

- De én - kiáltott - nem vagyok gyermektelen özvegy! Anya vagyok!

Az egész terem megzũdult. Az emberek önkéntelenũl fõlszöktek székeikrõl, s feléje tódultak.

- Mit mondtam? - fordult a királyné a királyhoz villámló szemekkel.

S most a király arca is elsötétũlt. Zord keménységgel szolt reá:

- Nem hallottam, érted? Nem akarom hallani, és ha van eszed, tüstént kijelented, hogy nem
igaz. Hogy magad sem tudod, mit beszélsz!

Beatrix vadul felkacagott:

- De igaz! Itt mindenki elõtt újra ismétlem: anya vagyok! És megesküszöm rá bármely
oltárnál!

- Gyalázat! - lihegte Mária. - S még ki mered mondani? Ország-világ elõtt beszélni mersz
róla? Vannak, akik tudják, hogy ki voltál te!

A király felemelte jobb kezét. A zũgás lassanként elhalt. Most már a nehezen fékezett harag
morajlott a király szavában:

- Ezt nem kellett volna mondanod! Nem értetted meg hát, hogy felejteni akartam mindent?
Hogy nem akartam kutatni, atyám emlékéért?... De magad vontad fejedre esztelenũl a bajt!...
Rettenõ gyanú alatt vagy most már, tudod-e? Utoljára intelek, hogy vond vissza, menj el
bántatlanul!

De Beatrix túl volt már mindenben:

- Nem - jelentette ki elszántan. - Ha fiam lesz, egykor a helyeden fog ülni!

- Soha! - sikoltotta Mária. - Soha, a fattyú! Te gyalázatos!

A terem ismét fõlzũdult. Kiáltások hangzottak:

- El vele! Tűzpróbára vele! Boszorkány!

Voltak, akik csitítólag pisszegtak. A császár követei, akik nem értették a szót, csak a jelenet
rettenetes izgalma sejtette velük értelmét, megindultan néztek Beatrixra. Világosan látszott,
hogy az õ pártján éreznek s ellenszenvvel szemlélik a királyné kitörését.

A zajban alig lehetett érteni Beatrix szavát, amint Mária arcába kiáltotta:

- Honnan tudod? Bizonyítsd be!

Róbert érsek villámló szemekkel nézte az asszonyt. Ő amellet volt, hogy engedjék el békében, azért, amit a haldokló király mellett látott ebből az asszonyból. De a váratlan vallomás megdöbbsentette. Móric szavai villantak fel agyában, amit Apodfi kijelentéséről mondott, hogy ez az asszony még abba is beleegyezett, hogy kicseréljék gyermekét, ha leány lenne. Szigorú aszkétalelke megborzongott tőle s nem bírta felemelni a kezét, hogy visszatartsa, ami következik.

- Uram, mit ígértél nekem? - fordult Mária a királyhoz. - Ez az asszony rám kiáltott, hogy bizonyítsak! Ne túrd, hogy gyalázhasson!

A király intésére lassan ismét beállt a csend.

S most kőkemény arccal rendelkezett:

- Tomaj úr, hozasd be a foglyot.

Egy pillanatra ismét halotti csend lett, amikor az örök Apodfi Dénest behozták, megbilincseltek kezekkel. De aztán kitört a düh ordítóása:

- Gazember! Zsivány! Bitang áruló! A fejét! A fejét!

Ahogy a gyűlölt alakot meglátta, szédülést érzett a király. Egyszerre megrohanták a bosszú vad keselyűdémonai, melyek az évek teltével mind e körül az ember körül vijjogtak a szívében, aki most egyedül maradt s magában egyesíti a gyilkosok, az életét megrontók, a trónja ellen törők átkozott seregét.

Mária kérelhetetlenül hajolt előre, kémlelve az áruló jelt, mikor majd azok meglátják egymást.

S a láncok csörgésére megfordult Beatrix, s összekapcsolódott a szeme Apodfi ráemelt izzó tekintetével.

A tömlőc rothasztó levegője ónszürke fátylat vont az egykor büszkén ragyogó arcra. A gondozatlan haj s az ábrázatán kiütözött sűrű, rendetlen tüskék iszonyúan megcsúfolták a világfi irigyelt szépségét. S keserű mosolyra torzult a szája, ahogy az asszonyt nézte.

Beatrix arcára csapta kezeit, felsikoltott, megtántorodott, s beleroskadt Tomaj Dénes karjába, aki hirtelen melléje lépett. A feje aléltan csüngött Tomaj vállán, s térdei összecuklottak. Elájult.

- Vigyétek ki - intett a király a katonáknak. - Fegyver álljon az ajtója előtt.

S az urakhoz fordult:

- Láttátok, uraim! Ha nem volt köze hozzá, miért esett össze egy gaz árulónak, egy gyilkos latornak a láttára?

Miért is? Ki tudná azt megmondani! Irtózatós rémület nyilallt át a szívében Beatrixnak, mikor ezt a bukottangyalit meglátta. Nem eszmélt rá a király szavára, mikor a fogolyról beszélt, nem gondolta, hogy róla van szó. Különben is, alig jutott az öntudatába Apodfi sorsa. Férje haldoklása közben minden elveszett számára, képek és hangok értelem nélkül foszoltak el a semmibe. S ahogy most rémítő hirtelenséggel eléje meredt ez az arc, egyszerre megrohanta a megcsalatas gyűlölete s az az iszonyú félelem, hogy Apodfi rá fog vallani. Esztelen gondolat volt. Mit könnyített volna magán, ha megteszi? De Beatrix nem az eszével volt itt, s nem parancsolhatott a rázúduló érzéseknek. Kiadta, elárulta magát. Vége volt.

Talán csak Tomaj Dénes volt az egyetlen a teremben, akin átrezdült egy kimondhatatlan érzés hulláma. Ő is meg volt már győződve Beatrix bűne felől, de ugyanakkor fölértett arra is, hogy ez a bűn ma már csak sírjából föltámadó kísértet. De a többiek valamennyien, az érsek is, a

rettentő vallomást látták maguk előtt. És most minden fölháborodás rátornyosult Apodfi Dénes nyomorult fejére.

A királyné vad kielégülést érzett. Magasra emelt fejjel hordozta körül villámló tekintetét az arcokon, mint aki elégtételt s térdre omló hódolatot követel valami méltatlan sérelemért.

Apodfi elszántan nézett farkasszemet a királlyal. A már semmivel sem törődő elveszett ember halálra szánt dacosságával meredt ebbe az idegesen rángó arcba, amelynek vonásai olyan hosszú időn át az ő akarata szerint alakultak. Most is különbnek tartotta magát ennél a tuskónál, aki sohase tudta fölfogni, hogy mi az élet, s a királyi sorsban is csak teherhúzásra való, mint a marha. A szája szemtelen, sátáni gúnyra vigyorgott.

- El az átkozott szemekkel! - hördült fel a király, szíven találva. - Ezekkel a farkasszemekkel nézted az anyám csorgó vérét, az ördögcsajadat nyalva! Ezekkel a szemekkel kacagtd gyötrődésemet s gyönyörködtél örökös balsorsomban! Ezeket a szemeket vetetted megcsalt apám céda asszonyára! Ezeket... ezeket...

A hangja elfulladt. Hirtelen érezte, hogy bosszúért kiáltó vér fut torkára s levágott véres kezek emelkednek szeme elé. Szívéhez kapott, s forogni kezdett szemei előtt a világ.

A királyné sikoltva ölelte karjaiba az elnehezülő testet, és Salamon melléje ugrott az urak közül, mert iszonyodva látta, hogy a régi kísértet újra feltámad sírjából s megfojtani készül.

De a király a mindenfelől hozzátóduló és kiáltozó urak lármájára óriási erőfeszítéssel fölvetette magát a széken. Szemei fölpattantak s belefúródtak Apodfi megsápadó arcába.

- A szemeit... az átkozott szemeit!... Toljátok ki!... Toljátok ki!... - rikoltotta tajtékzó szájjal, s karja, mint egy dárda löködött ki, rámutatva a fogolyra.

Az érsek és Tomaj Dénes egyszerre emelték fel karjukat s kiáltottak valamit a király és az urak felé.

De akkor már vad gomolygás forgott Apodfi körül. Pillanat alatt leverték lábáról, s kifeszített karjain, lábain térdeltek.

Egy tör villant valakinek magasra ugró öklében s lecsapott, mint a villám.

Őrjöngő üvöltés...

Megint fölvilan a tör... megint lecsap... S ismét fölharsan a rettentő kín vonítása.

A király feje mellére hanyatlik. Mária karjai iszonyúan remegnek a vállai körül.

És Salamon remegő ujjai ott dideregnek a fején:

- Fiacskám... királyom...

Béla csak valami végtelen ürességet érez. Valami meghalt benne... Egy véres árnyék örökre eltűnt... Könnyűség... Végtelen könnyűség...

Amíg a hörgő vakot kihurcolják a teremből, lassan körüljártatja föltisztult tekintetét a körülálló arcán. Félelmes hódolat, meghunyászkodott dac, rettegésre vált szeretet tekint reá.

De minden fej meghajlik előtte.

- Most lettem királlyá - zendül a szívében. De a keblét elöntő hullám hideg, mint a jég.

Filippó, az olasz orvos vékony alakja fekete bársonyruhájában szinte egybeolvadva a sötétséggel, lopakodik be a császár követeinek éjjeli szállására.

Ő magyarázza meg a halálra döbbsent idegeneknek a szemük előtt lefolyt borzasztó színjáték valódi értelmét.

- Láttátok, uraim, ezeket a fenevadakat. Barbárok ezek királyostól, mindenre képesek. Most szemtől szembe ismertétek meg, hogy milyen egy asszony, aki a rothadt görög császárság mérgével van tele... Mindenre, ami szent nektek, könyörgök, ne hagyjátok úrnőmet ittveszni! Emlékezzetek Gertrúd királynéira!... Higgyétek el nekem, hogy ártatlan! Én voltam András király orvosa... én akárhol megesküszöm, hogy tőle van a gyermek... És csak azért rendezték a szemetek láttára ezt a fölháborító dolgot, hogy elüthessék a megszületendő gyermek kezéről törvényes örökségét... Az én gyönyörű úrnőm, ez a mennyből való angyal, aki minden királyi udvar csillaga lenne, vesszen itt el ártatlanul?... Vigyétek őt magatokkal császári uratokhoz. A császár keresztény lovag, nem fogja veszni hagyni... felkarolja árva sorsát... És ha felnevelné gyermekét... császárok hozhatná be trónjára valamikor!

A németek meg vannak rendülve. Sajnálják a királynét. Eliszonyodtak a magyaroktól. De hogy csinálják? - kérdik.

Filippó hosszasan, suttogva magyaráz nekik.

Később megint végigsuhan a sötét folyosókon. Ott az ör Beatrix ajtója előtt, csak mintha sűrűbb sötétség volna a sötétben.

Filippó halkán csörget valamit a kezében s suttogva beszél vele.

Másnap délelőtt a követek búcsúkihallgatásra jelentkeztek a királyi párnál.

Míg az udvar együtt volt, hogy a császár méltóságát megtisztelje, a követek szekerei s lovas csatlósai kezdtek kihúzódni a várból. Csak a követekre váró paripákkal maradt vissza néhány szolgálta.

A szekerek immár szerencsésen kidübörögtek a kapun, át a felvonóhid robajló gerendáin, ki az útra.

Sűrű őszi köd gomolyog a nádasok felett. Csakhamar elnyeli a távozókat.

S a szekereket kísérő lovasok közül az egyik előreugrat, kantáránál fogva magával húzza egy másiknak a paripáját. Azon karcsú fiatal legény ül szemére húzott báránybőr sapkával, fölhajtott gallérú gypjas szűrben.

- Tartsd magad erősen, asszonyom. Mindenütt a nyomomban, amíg kivezetlek a mocsarokból - hangzik Filippó suttogása, s Beatrix a ló nyakára hajolva, remegő szívvel vágat utána.

A császári követek csak estére érik be őket a megbeszélt helyen. Pihenés nélkül száguldanak tovább, míg túl vannak a határon.

Mária királynét lángoló harag tölti el, amikor ráébred a valóságra. De senki se tud semmit. Az ör nyomtalanul eltűnt, s csak egy fölindulástól reszkető kézzel írt papírlap maradt Beatrix után.

A királyné olvassa, s érzi, hogy a szíve megdermed, s fagyasztó reszketés roskasztja meg térdeit:

„Verjen meg az Isten a gyermekeidben.”

Kegyetlen, ordító szél süvölt a Yam körül. A tél utolsó mérgét adja ki. Az orkán porrá tört havat seper éles homokkal keverve maga előtt, s vad hahotával zúdítja a postaállomások falának.

Régezte csak néhány jurta állott itt, kövekkel s tövisbokrokkal körítve, meg a postalovak fából ácsolt, nemezzel borított állásai.

Ma már a nagy birodalom egész keleti felében, minden huszonötödik mérföldnél, a nagy hegyek csikorgó szekereken lehordott s megfaragott köveiből tágas házakat építettek a hozzáértő rabok. A daroga szobáján kívül külön helyisége van az írónak, aki följegyzi az átszáguldó hírnökök nevét, érkezési és távozási idejét, meg az összes árukat, amiket hoznak-visznek. Nagy tágas szoba áll az előkelő átutazók rendelkezésére pihenő- és alvóhelyül. A katonák most is nyitott bejáratú sátrokban ülnek, maguk alá húzott lábakkal a tűz körül, egykedvű állhatatossággal nézve az utat.

A karavánok számára, melyek itt itatják meg tevéiket, lovaikat s elcsigázva szundítanak néhány órát, mielőtt további útukra kelnének, alacsony, hosszú színek húzódnak jobbról balra a kőház két oldalán. Az állomás mögött őrzik lovaskatonák éjjel-nappal a Nagykan hírnökei számára a válogatott, gyors lábú, széles szügyű, bozontos sörényű s hosszú farkú pusztai méneket.

A nagy vendégszoba közepén kőkatlan fölé akasztott üst alatt füstölgő tűz ég. A tövisből s száraz ganéjból fölsapó láng kormát, füstjét a szabad kémény lyukán beordító szél mind-egyre visszavágja az emberek szemébe.

A tűz körül guggoló rabok forró fűszeres teát főznek uraik számára, akik szőnyegeken kuporognak s nagy ritkán ejtett néhány szóval beszélgetnek.

Színes selyemköntösében két chathajbeli úr pislog a tűzbe. Olykor végigsimítanak a majd derekukig hullámzó szakálluk szálain. Kétkerekű függönyös kocsijuk ott kinn vár az út szélén, s a rudak közé fogott rabszolgák kékülő szájjal didereg a szélviharban.

A chathajiak mellett néhány magas bársonysüvegű úr is látható, félvállra vetett sárga köpenyekkel. Ezek még szótlanabbak, s olyan meredten néznek maguk elé, mint akik nagyon távoli dolgok felett töprengenek. Ujgur tudósok, akik a csillagok titkait ismerik, s előre látják a Nagykan hadainak sorsát. Egy sárga kalapú, csupasz képű láma is ott ingatja a fejét a közeliükben, távolba néző szemekkel forgatva kézi imádkozómalmát. Egy homályos szegletben pedig szürke csuhás nesztoriánus pap ül a földön, fölhúzott térdeit átfogva összekulcsolt kezeivel s bozontos szakállú állat rajtuk nyugtatva. A Nagykan birodalmában az Isten mindenféle szertartású és hitvallású papja úr módján élhet, s Karakorumban egymás mellett vannak, külön városrészben a mongol sámánok sátortemplomai, a cifrán faragott oszlopokon nyugvó, csipkézett tetejű, sötét buddhista szentélyek, a karcsú mohamedán kőminaretek és a nesztoriánus keresztények apró szentegyházai.

Ameddig a Yasszának engedelmeskedik, bármi vallás híve s pásztora békében élhet.

Itt is, a Yam vendégszobájában csendesen megvannak együtt, ha külön ülnek is egymástól. Egyébiránt ez az ő érdekükben áll, mert a Nagykan gyűlöli és tiltja a vallási vitatkozásokat, s a daroga éles füleit nem kerülnék el az efféle civódások hangjai. Márpedig, aki a Yamban ül, annyi, mintha magának a Nagykanak szeméi és fülei előtt ülne. Ebben az óriásbirodalomban nincs titok a Nagyúr orcája előtt.

Künn, az elöl teljesen nyitott állások alatt vékony, hosszú arcú, hegyes szakállú zsidók bújnak össze a dermesztő hidegben. A sötétsárga bőrű, mégis halovány örmény kalmárok nagy, csillogó fekete szeme félve pislogat a tűz körül guggoló hallgatag mongol katonák felé. A vaskarikához kötött állatok egymáshoz vetik hátukat s összedugják fejüket, hogy kevésbé érezzék a dermesztő szelet.

De a zord idő dacára ma sem néptelen a széles országút, mely a Yam jurtaí előtt vezet el, magas töltésen kiemelkedve a puszta homokjából, nyílegyenesen építve, ameddig csak a szem ellát. Egész csordáit hajtják a barmoknak dühösen rikoltozó hajcsárok, távoli vásárok felé. Sátoros úri szekerek függönyei mögül festett arcú, kövér mongoltatár szépségek kandikálnak ki a bundák, kucsmák prémje közül. Hatalmas társzekerek dübörögnek lovasok őrizete mellett a főváros irányában. Ki tudja, miféle meghódított tartomány kincseit szállítják a Nagykán lábai elé? Ferde szemű buddhista búcsúsok sárga kámzsás csoportjai haladnak el, furcsa monoton duruzsolással a távolba. Hosszú hajú fakírok s mezítlábas aszkéták folytatják üdvözítő szenvedéseiket, fáradhatatlanul húzva elgyötört tagjaikat valami híres szent hely felé. Néha kétfelé takarodik az út közepéről mindenki. Vad rikkantásokkal lándzsáját rázó lovasság röpül át a Yam előtt. Talán büntetni megy valahová a Nagykán engedetlen rabszolgáit, vagy adót vág ki valami makacs nép bőre alól. Az is lehet, hogy néhány falut gyűjt föl s öl ki, amelyik megsértette a Yassza valamely rendelkezését.

A mozdulatlan kőarcú katonák ott a tűz körül egyszerre megrezzennek s fölpattannak, mint a kilőtt nyíl. Rohannak a Yam bejárójához. Egyikük hátraszalad a lovak karámjához, s csakhamar prüsszkölve ágaskodó szilaj mén hátán szökken a kapuhoz.

Az úton pedig különös csend terül el. Hintók, szekerek megállanak az út szélén. Gyalogosok hangtalanul rebbennek el a közepről. Mintha egy láthatatlan kéz intésére egyszerre valamennyiben megfagyna a vér.

S a távolból valahonnan egyre élesedő csengettyüzengés hangzik föl. Ezt hallotta meg mindenkinél előbb a Yam katonáinak füle. Hosszú megszokás és hihetetlenül megfeszített figyelem eredménye ez a hallás. Meg a félelemé, hogy amelyik fül nem hallja meg, amiért a Nagykán fizeti, azt egykettőre levágják.

A csengettyűk zengése mind erősebb... s már kibukkan a távolban kavargó hófúvásból a száguldó lovas.

Ekkor már a daroga írnozával szintén ott áll a katonák között. Valamennyiük arca feszülten fordul a közeledő lovas felé. A számára fölszerelt pihent lovat kantáron tartják készenlétben. Egy rab ezüsttálcan párolgó fűszeres italt, búzakalácsot s főtt húst tart maga előtt.

Egyetlen rikoltásra megáll a hírnök reszkető térdű lova a Yam kapujánál. A Nagykán futárja ül rajta. Feje, melle, gyomra szorosán körülkötözve kendervászon pólyával. Csak így bírja ki a rettentő megerőltetést, száz-kétszáz mérföldnyi vihargyors nyargalást. Széles övén apró csengők sűrűje, melyek jöttét jelentik mindenkinek. Vízhatlan szarvasbőr ködmöne s nadrágja belső gyapjával védi hideg, szél, zápor ellen.

Hárman-négyen ugranak hozzá s emelik le a nyeregből. Megáll szétvetett lábain olyan mereven, mintha fából volnának. Sárga arca az iszonyú kimerültségtől olyan, mintha halott lenne.

Hang nélkül tiszteleg. Cobolybundája rejtekéből kirántva, fölmutatja a Nagykán aranytáblácskára vésett pecsétjét.

Mindenki térdet, fejet hajt előtte.

Ő csak szemével int, s míg lovát elvezetik, szó nélkül hajtja ki a tálcan feléje nyújtott kupa forró italát, gyorsan, mohón tépi a húst s gyúrja le a kalácsot.

Közben a daroga kérdi, hogy mit jegyezzen föl az írnok s mit parancsol?

A futár még mindig alig tudva mozgatni dermedt állkapcsait, rágás-nyelés közben hadarja:

- Batu úrtól. Egyenest a Nagykánhoz. Lovat.

Az írnok gyorsan jegyez. A lovat hozzák. A futárt fölsegítik a nyeregbe. A daroga fölemeli karját, üdvözetül. A katonák tisztelegnek. A szolgák földre görnyednek. A futár rikolt. A mén szökken a csizmasarkak nyomása alatt. Kinyúlik s érces nyerítéssel zúg el a távolba, mint a parittyakő.

Másik Yam, másik lóváltás. Egy harmadik. Egy negyedik. Kétszázötven mérföld, mire este van. Itt már keresztbe fektetett lándzsanyeleken viszik be a hírnököt az éjjeli szállásra. De már ott áll készen a másik, mintha ikertestvére volna, s a bunda fölvágott béléséből kiveszi a titkos levelet.

Este van már, az út sötét. De a Yam négy fáklyása ott áll már az úton, s ahogy nyeregbe pattan, vágatva indulnak előtte, bevilágítva az éjszakát.

A magas rudak végére forrasztott vaspalackokból sziszegve lobognak ki a naftaolaj lángjai, melyeket a vad szél nemhogy kioltana, hanem csak jobban táplál.

A fény s a csengettyűk szava elől, valahol messze az éjszakában, lomhán vánszorgó tömeg omlik kétfelé az út szélére, s mikor a hírnök fáklyásaival már átrohant közöttük, lassan ismét összehömpölyödnek.

Fáradt, szomorú mohamedán rabok gyalogturmáját hajtja néhány mongol lovas Karakorum felé.

Messzi hazájukban téglavető, ácsok, kőművesek, szőnyegkészítők voltak, ezután, aki közülök kibírja s megérkezhetik, a Nagykán városát fogja építeni s díszíteni. Félig fagyottan, reszketve botorkálnak előre. Néha csattan egy-egy elmaradozó hátán a katona dárdanyele. Egyébként nem nagyon vigyázzák őket. Szökéstől nincs miért tartani. Ugyan hova, merre s hogyan menekülhetnének a végtelen pusztában?

Ogotaj Nagykán uralkodik most Karakorumban, Dzsingisz kán trónján, valami hat esztendeje.

A Világ Ura, mielőtt elpihent volna, erre a középső fiára hagyta összes országainak uralmát. Csagatáj volt akkor a legidősebb, mert a Nagykán szívének kedvence, az elsőszülött Dzsudzsi, dicsőséges hadjáratok után, soha nem irgalmazva ellenségnek, alig harmincéves korában meghalt, megelőzve atyját. Így Csagatáj következett volna, de a Nagyúr azt tartotta, hogy igen forró a feje: előbb üt s azután gondolkodik. Tuluj viszont, a legkisebb, akit Harcok Urának tiszteltek, sohasem ült volna otthon a tanácsban, mert örökös kalandokon járt az esze. Ogotáj, kettőjük között, Burtáj kedvenc fia volt. Nagy testű, lassú ember, mongol fogalmak szerint békeszerető és jólelkű. Inkább gyönyörködni szokott a hadakban, mint vezetni őket. Értett ő a hadhoz, fegyverhez, vadászathoz, mint akárki. De az volt az öröme, ha az eszével igazíthatta a mások tetteit.

Egy foglyul esett arab herceg megtanította Ogotájt sakkozni. Egészen belebolondult ebbe a játékba. S amit a tábla kockáin kieszelt, azt okos ravaszsággal hadjáratok tervévé növelte ki agyában. Minthogy a sok helybenüléstől s bő lakomáktól meghájasodott, s bőre puha volt, mint az asszonyoké, a hadiöltözetet nem szívelhette. Ellenben nagy gyönyörűségét lelte a ragyogó színű, szagos olajokkal illatosított, bő, kényelmes selyemköntösökben, melyekre arany sárkányokat s tűzvörös oroszlánokat hímeztek a kínai rabok. Kedvét lelte pompás ünnepélyekben, sakkfigurák módján rendezett s vonultatott hadiszemlékben, nemkülönben minden nemzetekbeli szép rableányok ölelésében és már túlságosan is, a mámorító italokban.

Ilyen különös ember volt Ogotáj, Dzsingisz kán és Burtáj középső fia, a három megmaradott közül. A mongol vezérek maguk között asszonyosnak csúfolták, s kissé le is nézték. Csak a

nagy szakállú, bölényhangú Jelucsucsáj mondogatta a Világ Urának, hogy ez a legkülönb fia. A másik kettő jó ott, ahol ölni és büntetni kell. De ez uralkodásra született a nagy birodalom felett, melynek immár nem minden bűdös-piszkos közember szeme előtt forgolódnó s nyargaló úr kell, hanem messzi magasban, titokzatos fényben, csak ritkán láthatóan trónoló földi Isten, akinek boldogító vagy lesújtó akarata a századik vagy ezredik ajkon át juthat csak el a közönséges halandó füléig, s mégis ott van mindenütt, mint a nap vagy a halál.

Dzsingisz kán, aki mindig megbecsülte Jelucsucsáj bölcs tanácsait, Ogotájt jelölte meg utódjául. Az ő felsősége alatt legyen Tuluj a keleti országok ura, Csagatáj pedig a nyugatiaké.

Mikor aztán a Nagykán behunyta szemeit, összegyűltek a fejedelmek s vezérek Karakorumba a Nagykán-választó Kürültájra. A halott Nagyúr parancsa ellen senkinek sem volt még egy gondolata sem. Tuluj mindjárt kijelentette, hogy engedelmeskedik atyja parancsának. Csagatájban titkosan fészkelődött az idősebb sértett büszkesége, de nyilván ő sem szólt semmit. Ogotáj azonban félve pislogott forrófejű bátyjára, s húzódozott. Nemhiába nevezték a Tanács Urának, alaposan elhúzta most is a dolgot. Ravaszul szerénykedett bátyja előtt, s negyven napig tartotta bizonytalanságban és aggodalmak között a birodalom vezetőit. Végre is Jelucsucsáj ráordított, mint a mennydörgés, hogy ne szemtelenkedjék atyja dicső szellemével, s mars fel a trónra!

- Előbb kérdezzétek meg a nagy csillagjóst, hogy vajon a mai nap kedvező-e arra, hogy a trónra lépjek - szólt Ogotáj, hogy tovább halogassa a dolgot.

De Jelucsucsáj és Tuluj összefogtak, hogy dűlőre vigyék az ügyet. Tuluj félt Csagatáj zsarnokságától, s mindenképpen Ogotájt akarta, akit elég puhának hitt arra, hogy szabadon kalandozhassék tőle, amerre akar. És így a nagy csillagjós, tekintettel arra, hogy Tuluj titokban tört mutatott neki, Jelucsucsáj arannyal telt zacskót csörgetett meg az orra előtt, kijelentette, hogyha a mai nap elmúlik, soha többé nem lesz kedvező egy nap sem.

Erre aztán Ogotájnak sem maradt kibúvója, s nagy sóhajtozások között föllépdelt Dzsingisz arany trónjára.

Erre Jelucsucsáj a fejedelmek és a vezérek előtt így szólt Csagatájhoz:

- Te vagy a legidősebb, de mégis alattvaló vagy. Ezért mint közöttünk a legnagyobb, légy az első, aki leborul a Nagykán előtt.

Csagatáj harapdálta még egy kicsit a száját a belefeszített zabla miatt, de a szemek kereszt-tüzeiben, amelyek szinte átszúrták, mégis meghajoltak térdei, s odaborult öccse elé a trón lépcsőire. Abban a pillanatban Dzsingisz nagy sátorának egész gyülekezete arcra vetette magát és mennydörögve zendült föl a kiáltás:

- Dicsőség a Nagyúrnak!

S e hangra odakünn a fegyverben álló egész óriási tábor, lezúdulva nyergéből a nap felé fordult, arcra borult s végighömpölygött a pusztákon az új Kánt éltető ujjongásuk.

Így lett Ogotájból a Világ Ura.

A birodalom pedig terjedt tovább, mint a partjai közül kicsapó tenger. Ogotáj saktáblája újabb és újabb győzelmek terveit ajándékozta népének, s Jelucsucsáj bölcsessége beláthatatlan területek kincseit halmozta föl trónja alá, mintha az égis akarná azt emelni. A Korozmin császárság, Örményország, Georgia, az észak-kínai birodalom egymás után omlottak össze a világhódító seregek előtt. S megindult a nagy áradat Nyugat ellen.

Európa kapujában a volgai bolgár birodalom állotta útját sokáig a Hódítónak. Itt a kipszáki kán, Dzsingisz unokája, Dzsudzsi második fia: Batu, a Fényes, hordozta a Nagykán kardját. Egyszer már le is verte őket, s a bolgárok csak dús adóval menekülhettek a teljes kiirtás elől.

De hogy Ogotájnak egyszerre kellett hadakoznia Kína és India ellen, a volgai had meggyöngítve s elszigetelve maradt jó néhány éven keresztül.

A bolgárok megsejtven a helyzet valódi állását, vakmerően megtagadták Batunak az adófizetést. Dzsingisz unokája nem hitt a füleinek, mikor ezt az arcátlanságot a szeme közé köpték. Azt hitte, hogy valamennyi bolgár egyszerre maszlagot evett s megbolondult.

- Még egy kutya se marad az országukban, amelyiknek ki ne tépném a belét! - ordított fel, s reázúdult a boldogtalanokra.

Csakhogy a bolgárok tudták, amit Batu nem tudhatott. Nem egyedül várták. A régi bosszút tartogató orosz fejedelmek s kun királyok egész fegyverfogható népe ott volt a táborukban. És ott voltak a Bjelája-menti magyarok, ez a nagyszámú szilaj lovasnép, amelyiknek csak egy választása maradt: vagy elnyeli a mongol tenger, vagy odaáll a még szabad népek közé, s a testvér bolgárságot segíti szabadságának visszaszerzésében, hogy maga is szabad maradjon.

És amióta Dzsingisz trónja felemelkedett, először történt meg, hogy a győzhetetlen sereg szétszórva menekült vissza a puszták mélyére, az egyesült ellenség arca előtt.

Ezt a hírt hozta Karakorumba a végtelen úton egymást föl váltó lovasfutárok lánc. Batu levelében, melyet a Nagykánnak írt, lángoló szemrehányással tele, hogy magára hagyták, s őrzöngő sürgetéssel, hogy siessenek segítségére, s végre már nyomják be Nyugat kapuját!

A győztes népek örömmámora közepette érkezett a Bjelája mellé egy naptól koromfeketére égetett, majdnem csontvázra soványodott lángoló szemű ember, aki hírt hozott távoli nyugati országról, kitárt testvérekkel várakozó királyról s nemzetről, csudaszép hegyek koszorújában sugárzó nagy, védett síkságról, áldott Magyarországról, az itt maradt testvéreknek. Julián volt ez, aki leírhatatlan szenvedések után, a négy társ közül egyedül, végre mégis megérkezett céljához.

Karakorumban pedig a Nagykan tanácsa tárgyalta Batu izenetét. Ott ült Ogotáj az aranytrónon s előtte selyempárnán Jelucsucsáj guggolt, baljával simogatva hosszú szakállát, míg jobbjára az alacsony asztalkára helyezett saktábla egy figuráját fogta. A bölcs is megtanult Ogotájától sakkozni, s ezen a kis kockás mezőn szokták kikopogtatni a világ sorsát. És körül a teremben, mert Ogotáj már ragyogó márványpalotában lakott, ott ültek a fejedelmek, a fővezérek s a tumánok hadnagyai, szótlán merevséggel várva a Nagyúr döntését.

Egy reggel, már tavasziasra fordult enyhülő szélben, föllobogott a Nagykan palotájának ormán a kilenclófarkas zászló. Megzúdult az óriási tábor: A Nagykan kimondta a háború megindítását Nyugat ellen!

S röppentek a lovas hírnökök mind a négy égtáj felé, s megzúdultak nyomukban a végtelen puszták. Soha nem hallott kincsekről, csoda városokról, tejjel-mézzel folyó országokról, álomnál szebb forró ölü asszonyokról keltek, szálldestak, zengtek vérkorbácsoló hírek, s mire a fű megszendült, milliónyi szilaj lovas sereglett egybe olyan szomjúsággal, amelyet csak tengernyi vérrel lehet megoltani.

Még alig távozott el Julián a megtalált testvérektől, hogy hírt vigyen királyának s majd visszatérjen másokkal, akik elvezéreljék őket a hívogató új hazába, már áttiport fölöttük Batu mindent legázoló, bosszútól őrzöngő ördögselege, megsemmisült a kunok ellenállása, s a tatárok ott állottak, mint vérre vonító beláthatatlan farkascorda, az orosz fejedelmek reszkető földjén, Kiev, Csernigov és Szuzdál alatt.

Halálra rémült orosz hercegek, otthagya népüket, váraikat, lóhalálból rohantak a Kárpátok szorosai felé, hogy Európa fülébe ordítsák a világ végét.

András király temetése után fölkerekedtek a székelyek is, hogy visszatérjenek áhított hegyeik közé.

Nagy megtiszteltetés érte őket, mert a király megizente, hogy tulajdon személyében akar búcsút venni tőlük.

Hadirendbe állottak föl a vár előtt, s mikor a király kirobogott közéjük az urakkal s testőreivel, viharzó köszöntéssel üdvözölték.

Ő sokáig némán szemlélte leghűségesebb seregét, melyet egy évtized alatt forrón megszeretett s amely sereg elsőnek ismerte el őt feltétlen urának.

Míntha itt, a nagy múltú vár alatt, a magyar királyok gazdag, sűrűn lakott, sokféle néptől tarkálló országában, a nagyvilág e napkeleti előcsarnokában kissé nevetségeseznek látszanának előtte is ezek a paraszti, durva s műveletlen hegylakók, akiket az udvar idegen lovagjai minden győzelmük dacára sem tudnak kacagás és lenézés nélkül látni.

Hiába, a székely csak arra jó, hogy mikor baj van, elővegyék, aztán mindjárt vissza kell őket dugni a barlangjukba, mert látványosságnak nem alkalmasok sehogy se.

A király szeme előtt megelevenedett a búcsú órájában az az első mustra, amikor Udvarhely alatt először látta meg őket, s meglepték kiszámíthatatlan furfangjukkal s ügyességükkel.

Nagy álmom első látomása villant meg akkor a lelke előtt, Tomaj némi szavára, hogy visszatér a magyarok elfelejtett ősi haditudományához s nyugati páncélosai köré ismét fölállítja a hajdan Európát remegtető villámgyors lovas sereget. Csak egy ötlet volt ez akkor, apjától való félelemtől, szorongatott helyzetében kipattanva lelkéből, de később, hogy a kunokkal is megismerkedett, s hogy Juliánt elküldötte a messzi keleti magyarokért, örökké nyugtalanító s soha nem felejtendő sürgetéssé erősödött benne a megvalósításának vágya. A székely, kun és keleti magyar erejét egyesítve, a régi harci tudományt fölújítva s tökéletesítve, Magyarországot győzhetetlenné lehetne tenni bármely veszedelem ellen.

Most valahogy kissé túlzottnak érezte ezt a bizalmát, ahogy a székelyeket szemlélte. Derék, kitűnő harcosok, most is nekik köszönheti gyors diadalát. De csak maroknyi nép ez, mely legfennebb előhada lehetne a tanult páncélos seregnek. Mosolygott belül, hogy milyen nagyot akart építeni erre a parányi és szegényes erőre. Azóta a kunokról is meglahadt a véleménye. Láttá már, hogy milyen, szinte lebíráhatatlan feladat ezt a lelkében pogánynak maradt rabló népet európai keresztény ország testébe szervezni. S hol vannak a keleti magyarok? Mi lett Juliánnal? Régen elpusztult valahol bizonyára, s talán csak álmom volt az egész. Hiába! Az elszálló időt nem lehet visszafordítani. Magyarország a nyugati világ testéhez forrott mindörökre, s magát csak nyugati módon tarthatja meg, ahogy azt már az apostoli szent király is belátta. Hiszen jó, jó, nem kell éppen semmibe venni ezeket a székelyeket sem. A kapuk védelmére még mindig alkalmasok lehetnek, arra Kelet felé, ahonnan magukhoz hasonló népek rohama érheti az országot. Legalábbis addig, amíg egy páncélos sereg odaérkezhetik.

Erdély kicsi ország. Ott, ha az ember beszorult a nagy hegyek és szűk völgyek közé, a világtól elzárva mindjárt másképpen látja a dolgokat. Kicsi gazdaságban megnőnek az apró dolgok, s ha az embernek nincs nagyobb gondja, a kicsit fogja nagynak látni. Így látta ő is ezeket az apró lovasokat komoly háborúra való hadseregnek... Szép volt azért, nem tagadhatja... De most már hadd menjenek vissza a hazájukba, amelynek méretei között mindenkinél különbeknek tarthatják magukat. Itt csak elkedvetlenednének, elszégyellnék magukat, s nem tudnának eligazodni a nyugati ország bonyolult körülményei között.

Végigléptetett soraik előtt, s egyenként búcsúzott el hadnagyaiktól, a régi szóval:

- Köszönöm.

Nyomában lovas cselédek léptettek, pénzt osztogatva a székelyeknek.

Káruj bá aztán engedelmet kért, hogy szólhasson.

A király intett, hogy mondja.

Az öreg székely most levette báránygyapjas süvegét, s egyszerre valamennyi székely fejről lerepült a kucsma. Úgy állottak mozdulatlan lovaikon, fedetlen fővel, hosszú sorokban, mint-ha nem is katonák volnának, csak alázatos cselédek a földesúr büszke orcája előtt. S olyan szomorúak voltak szegények, hogy tán örökre vége a soha nem hallott székely dicsőségnek, hogy tíz esztendeig lakott közöttük egy valóságos, igazi székely király, akit tulajdon személyében láthattak, kísérhettek, körülvehetek, védelmezhetek, s aki fülöknek hallható szókkal, emberi nyelven beszélt hozzájuk. Még száz esztendő múlva is tele lesz az emlékével a székelyföld minden zege-zuga, mesebeli hőstettek virágai fognak kihajtani belőle, s idők múltával angyali csodává fog magasodni a székely király alakja a fonók regéiben s majd egy-egy öregapó megszólal a kuckóból:

- Hej csürkéim, mikor az én nagyapámhoz így szólt a székely király: No Están fiam, vezesd csak elé az aranyszőrű táltos paripámat, adj neki eleven szenet enni, oszt ülj rá te is a párjára, s gyí, induljunk tündérországba szépséges asszonyomért, akit ott a hétfejű sárkány öröz... Csakhogy akkor már ejisze kitalált mesének fogják tartani azok az akkori fiatalok, s a leányok a legények oldalába döfve könyökkel, titkon összenevetnek rajta, hogy az apó milyen szépen hazudik.

És Káruj bá ilyenképpen búcsúzott a királytól:

- Búcsút veszünk immár a mi kegyelmes urunktól, s a mi szánkkal búcsúzkodik tőle az egész székely nemzet. Köszönjük kegyelmességednek, hogy nem átallotta eljönni közibénk, székely királynak. Köszönjük, hogy maga fényes személye mellett tartott minket, öröztette várait, palotáit, gyepűit a székely fegyverekkel, elvitt magával idegenbe is, a hadak útján s ősi jussainkat megkímélte, nem szaggatta, sőt gyarapította. Soha a székely nemzet el nem felejtje ezt, uram király! Immár látjuk, hogy a szentséges Úristen kegyelmességedet a miénknél nagyobb s gazdagabb ország trónusára visszahozta a magyariak közé, ősei örökségébe. Legyen hála a Magaságbélinek, hogy ebben is segíthettük egy kicsikét, s hogy ezt a segítséget tőlünk szíves volt elfogadni. No, éltesse az Úristen kegyelmességedet mind családostól, s mind népestől egészségben s dicsőségben. Mink hát mennénk. De a székely nemzet üzen valamit az én számmal a magyariak királyának, a mi kegyelmes urunknak. Ha valaha megszorítják kegyelmességedet itt ezen a nagy lapos földön, s bajba kerül, a székelység visszavárja maga közi, elrejtí erdői ölében, köréje áll nagy havas hegyeivel, s megvédi mindentől, míg csak egy szál marad belőle, ősi fegyvereivel. S mert sohase lehessen tudni, uram király, hogy s mint léssen, de az az egy bizonyos, hogy veszedelem nélkül örökké nem léssen, mi hát bizton hisszük, hogy egyszer ismét visszatér kebelünkbe! Hát csak ezt akartam mondani. No, kiátsatok! - fordult hátra nyergében a sereg felé, s a székelység kiáltott háromszor, harsogva éltette a királyt. Azzal, mintha szégyellnék a szívüket, s mint akiknek nincs mire várni, egyszerre megiramodtak, s elnyargaltak kelet felé, hol távoli Erdélyország hegyei várták őket.

Magyarországon pedig megkezdődött az új világ.

Fényes koronázás következett a gyászos temetésre. Fölgyült az ország az ősi királyi város alá. De ahol annyi magyar sereglik össze, ott nem mehet minden tetszés szerint, ha mindjárt a király tetszése is az.

Amíg a koronázás előkészületei folytak, az egybesereglettek táborában mindenféle furcsa hír kezdett terjedni. Még nem is látták szemükkel az új királyt, s máris suttogó, ide-oda lopakodó emberek riasztgatták tőle a népet. Apodfi Dénes kegyetlen megvakíttatása s az özvegy királyné szökése kobzosok szájára került, s a valóságnál is sötétebb színezésben jövendölték rémítő zsarnokság bekövetkezését az ország felett.

Az elmenekült összeesküvők sötét rejtekeikből szították az elégedetlenség tüzét. Rég nem látott jóféle aranyak s tiszta csengésű ezüsttallérok kerültek elő valahonnan, s bizonyos emberek sugdosott szók kíséretében nyomogatták sokak markába, s voltak sátorok, amikben sustorgó peccenyét s tüzes bort mértek ingyen akárkinek, aki odagyúlt hallgatni különös meséket, ijesztő táltos történeteket, közeledő veszedelmeket, amiket a karvalyujjal Istentől megbélyegzett új király s kőszívű, gögös felesége miatt zúdít az országra az Úristen.

Voltak, akik még arra is vetemedtek, hogy a szerecsenyeket mentegessék, s beszéltek Sámuel ispán titkos jócselekedeteiről, amiknek száz és száz szegényember lehetne tanúja.

A nádor most már hős és vértanú volt a mesékben. Barcfi meg a többiek mind csupa áldott jó emberek, akikre csak rákenték András király bűneit, s az elmenekült királyné szenvedéseiről iszonyat volt hallani.

De nemcsak a hiszékeny apró emberkék között harapózott a mérges tűz, hanem az urak, a meghízott, sokföldű kevély gazdagok sátraiban is folytak a susárlások, pletykák, fogadkozások, szövetkezések. Apodfi kormányának nagy csillagai közt számtalan kisebb csillag fényesedett meg, akik a rendszer hátrább álló s kevésbé föltűnő, de alapos kihasználói voltak. A nádor bukása most rettentő félelemmel s szorongással töltötte el őket is. Hiszen már régebben is hallottak Béla király fogadkozásairól, hogy visszatépi, ha kell, a körmeivel is, ami valaha királyi földhöz tartozott, s gúzsba köti a szabadok nemzetségeit, a térde alá gyúrva mindenkit, aki csak moccanni is mer az ő akarata ellen.

Mire a koronázás napja fölvirradt, egész titkosszövetség gyűrűje kapcsolódott egybe a trón körül, s mögötte ott morajlott a felborzolt nép elégedetlensége.

Hanem a koronázás, az mégis nagy fénnel, régen nem látott pompával ment végbe. Béla király fehér ménjét maga Dániel, a halicsi fejedelem vezette, s Kálmán király vitte előtte az ország kardját, mint szolgái. Magas kettős apostoli keresztet emelt a menet élén Róbert érsek, ragyogó ornátusban, füstölgőt lóbáló s diadalmi éneket zengő karinges papoktól kísérvé. Utánuk ragyogó páncélos hírnökök tartották maguk előtt az ország címerét. De tüstént észre vette mindenki, hogy az új király még a címet is megváltoztatta, s erről azonnal sustorgó, izgatott szóváltás indult a tömegben. Négyszer hasított címerpajzs helyett most az öreg Béla kettős aranykeresztje tündöklött az ezüst pajzs mezőjében. Mi ez, ha nem annak bejelentése, hogy az új király vissza akarja állítani nagyapja birodalmát, amelyben csak egy akarat létezett, a királyé, s mindenki más néma eb volt az országban.

A királyné hat hófehér, ezüstszerszámú, gyönyörű paripa által vont csodálatos hintóban követte a királyt. A kocsi kerekei, agya, küllői, tengelye színarannyal borítva, párnái bíborbársonyba vonva, sátora arannyal átszótt ragyogó selyem, s ebben az álomhintóban úgy ül hófehér díszében, ragyogó drágakőkoszorúval s aláomló ezüst fátylakban a királyné, mint egy bálványkép. Szemei senkire nem néznek, fejét büszkén magasra szegzi, ajkai gögösen lebiggyesztve, arca mozdulatlan merev. A szemben ülő két udvarhölgy az egész úton mély alázatos meghajlásban görnyed előtte, hogy csak még jobban kiemelkedjék embereken tiporni készülő dölyfössége.

S lezajlott a koronázás ősi, szent szertartása a székesegyház boltívei alatt. Az aranykorona másodszor szállott Béla király fejére. De most kitöltötte ez a fej az angyali korona üregét, nem

mint gyermekkorában, amikor először tették reá. S aztán megérintette a korona a férje mellett térdeplő Mária királyné vállát is, ősi szokás szerint.

Elhangzott a királyi eskü, melyet Róbert érsek mondott előre. Aztán lóra ült a király, s a székesegyház előtt emelt országdombjáról négyfele suhintott Szent István pallosával, hirdetvén, hogy megvédi országát bárhonnan jövő veszedelem ellen. A kardok süvöltve villámlottak az égre, jelezvén, hogy a nemzet ott van mindenekben királya mellett.

De ezek a kardok csak Béla embereinek és katonáinak kardjai voltak. Távolabb szoros gyűrűben ott hullámozott a sötét arcú tömeg. S némán nézte végig az egészet.

Az ünnepség után a palota nagy csarnokában megtartották az első országgyűlést, melyen a király a jobbágyok hódolatát fogadja. Ott ült asszonyával aranybíbor trónusának kettős székében, fején a koronával, baljában az ország almája, jobbában az ítélet és kegyelem jogara. Arca kökemény volt, hideg, fenséges. Most messze magasan szárnyalt a lelke országa fölött, s kielégített bosszú, betelt vágyak, megvalósult célok csúcsán dacosan nézett szembe sorsával.

Mária királynénak ez volt élete leggyönyörűbb, legboldogabb, legdicsőbb pillanata. Minden erejét megfeszítette, hogy ez a koronázás olyan fényben, pompában s gögben valósuljon meg, amilyent még nem látott Magyarország. Valósággal kierőszakolt mindent férjétől, ami erre szolgált. Most egyszerre kibomlottak lelkéből a görög császári udvar szertartásainak emlékei, s követelte, hogy azokat egyesítsék a magyar hagyományokkal. Hölgyeit, lovagjait ő maga oktatta s tanította be öltözködésük, magatartásuk, viselkedésük szabályaira. Minden ruhát, minden ékszert maga írt elő s válogatott össze kísérete számára. Tomaj Dénesnek ugyancsak nagy szerep jutott ezekben az izgalmas hetekben. Az ő műveltsége, tapasztalatai és képzelete állott a királyné szolgálatába, hogy a koronázás felejthetetlen tündéralommá valósuljon.

Hát sikerült, sikerült! nyargalt át Mária erein a titkos ujjongás, amint a trónról büszkén hordozta szét tekintetét a teremben, ahol már a trón lépcsője körül állott a főpapság egyfelől, a kormány tagjai s a legfőbb udvariak másfelől, élükön az új nádorral: Tomaj Dénessel.

A trónt és környékét négyszögben felállott ragyogó vértetű lovagok övezték, kivont pallsokkal.

Ó, ezért érdemes volt szenvedni, várni, gyötrődni, ezért az isteni pillanatért érdemes volt!

A király mellett Kálmán herceg áll kivont karddal, a királyné mellett Dániel fejedelem. Hűbéresek ezek, szolgák, alázatos cselédek, gondolja Mária magában, s szinte felturbékol melléből a győzelmes kacagás.

De azért az arca mozdulatlan büszke lárva maradt.

Mindenki áll, egyedül ők ülnek a trónon.

Most megnyitják a terem szárnyas ajtóit, s betódul rajta a szabad magyar urak tömege, hogy meghallgassa a király szózatát, s hódoljon előtte.

De miért sötétül el Béla arca? Miért vonódik szeme közé haragos ránc, s miért villámlik a tekintete? - rezzen meg Mária, amint szeme sarkából odapillant.

A király haragos tekintete a nyitott ajtókon beözönlőkre tapad.

Jönnek, jönnek, díszesen csillogó aranyláncoktól borítva, ragyogó kövekkel ékes mentéikben, szabadságuk önérzetében a magyar urak, maga a szabad nemzet, a szent korona másik tagja a király mellett.

És ősi szokásuk szerint szolgáik hozzák utánuk székeiket, melyeken már apáik is leültek a király lábainál, hogy részt vegyenek tanácsában, nyilvánítsák szabad véleményüket s részt

kérjenek az ország dolgaiból, amint az ősi magyar nemzetségek leszármazóinak joga és kötelessége.

S már zörrennek a székek a terem márványkockáin, s nagy körben készülnek letelepedni az urak.

És ekkor felemelkedik trónjáról a király, s jogart tartó jobb keze parancsolóan mutat feléjük:

- Ki merészkedik itt - csattant fel a hangja élesen - szemtelenül leülni ura és királya előtt? Kinek van bátorsága azt gondolni, hogy a jobbágyok ülve hallgathatják meg Istentől rendelt s a szent koronával föléjük emelt Parancsolójuk szózatát?

Egy pillanatra rémült csend borult a teremre. Aztán kitört a méltatlankodás, a hetek óta fűtött elkeseredés, a félelemtől sarkallt dac kiáltozása:

- Ősi juss! Apáink hagyománya! Szabad emberek vagyunk! - hangzott mindenfelől.

A király a lovagokhoz fordult:

- Törjétek össze a hátukon! És aki kardot húz, vágjátok össze!

A lovagok négyszöge megbomlik, s csattogva vetik magukat az ordítózó, összegomolyodó, az ajtók felé hátráló urakra.

Levegőbe emelkednek a lábuknál fogva fölkapott székek, s ropogva törnek össze a fejeken s a futók hátán. Itt-ott egy kard villámlik ki a tömegeből, s aztán suhogva vág alá a lovagi pallos.

Összetört székek romjai, véres emberek, egymást taposó menekülők, dühösen hadonászó öklök, ordítózó szájak forgataga... s végre kiürül a terem.

Mária lehunyja szemeit, s nagyot sóhajt:

- Gyönyörű, gyönyörű nap volt.

„Táltoskirály!” „Megátkozott asszony!”

Ki mondta ki először? Ki adta tovább? Ki cicomázta föl ijesztő mesék vérszínű köntösével?

Csak kikeltek valahogy, titkos lélegzetek forró párájában, mint a kígyók a tojásból. Csúsztak, sziszegtek, tekeregtek, öltögettek kétágú nyelvüket, s mutatták méregfogaikat a trónon ülő két bálvány felé, mindenünnen.

Néhány ember állott csak most is szent meggyőződéssel, halálra szántan s mindenben engedelmesen körülöttük.

Nehéz volt ezeknek is. És különösen nehéz volt Tomaj Dénesnek. Amitől valaha félt, az mind valósággá lett. Béla egész hajthatatlan, makacsul következetes természete most már gáttalanul tör örökös álma, a mindenható uralom felé, senkivel-semmivel nem törődve. A jellemének fundamentumát alkotó mély igazságérzetet ugyan még mindig vigasztalódva látta tettei alján Tomaj, de ez az igazságérzet is nagyon egyoldalú volt: a maga igazsága, öreg Béla dicsőséges hatalmának egyedüli jogossága felől való, s az idők változására mit sem ügyelő sziklakemény meggyőződés. És az új nádor szemei mégis jól látták e mögött a mindenkivel szemben hajthatatlan akarat mögött a mélyben reszkető gyermek riadt arcát, aki talán azért rohan úgy célja felé, mert remeg, hogy minden pillanatban rátörhet a megsemmisítő végzet.

És a királyné! Hiszen alapjában véve nem okozott keserű csalódást Tomajnak. Mindig sejtette, mindig félt lappangó lényének kitörésétől. Most végre a csúcson áll s élvezi hatalmát. Újrarendezett udvarának hódoló szolgálatát, komor fényű szertartásainak varázsát, a trón fenségét. De ebben is van valami ideges sietség, valami rebbenő szemekkel ide-oda tekintő ijedelem, az a mohóság, amely az elért cél elveszithetőségének érzéséből fakad.

Tomaj néha megsajnálta őket. Milyen árvák, milyen egyedül vannak a hideg magasságban! S hogy reszketnek a hatalmukért!

És néha, mikor csak egyedül voltak, s egy pillanatra levetették a súlyos páncélt, amely szívüket vértette az emberi szemek elől, riadtan néztek össze.

Nem, vallani már nem tudtak egymásnak. De ilyenkor a király arra gondolt, hogy minden sikeréért oda kell adnia valamit, amit szeret. A királyságért már odaadta a legdrágábbat, ezt az asszonyt. S ki tudja, mivel fog fizetni minden keményen kiszorított eredményért az uzsorás sorsnak?

És a királyné szeme előtt ott táncoltak az elüldözött asszony átkának betűi, s gyermekei feje fölött látta lebegni a lesújtani készülő pallost.

Világért nem mondták volna soha, de mind a ketten tudtak az országszerte sugdosott s egyre dagadozó rémmesékről, amiket róluk terjesztettek.

Nem emberektől féltek ők. Alaktalan, sötét, névtelen veszedelem érzése szorongatta keblüket. De azért büszkén, vasakarattal folytatták a magukra vállalt munkát, s a dac és ellenállás, amelyet mindenfelől éreztek, csak sürgetőbben ösztökélte őket, hogy még jobban körülbástyázzák hatalmukat.

Ekkor már szállingóztak bizonytalan, de annál fantasztikusabb hírek az Európa felé hömpölygő ázsiai sárga viharról. Még nem volt igazi fölmérhető alakja a rémnek, mert a menekülő orosz hercegek, akik egy ideig az udvarban tartózkodtak, nem látták szemtől szembe

rettenetes arcát, hanem már a híre elől szaladtak meg, vezéreikre, jobbágyaikra bízva országuk védelmét.

De ki tudja, hány szájon s milyen úton keresztül, elterjedt Kievet pusztulásának híre egész Európában. Rémszemekkel suttozták egymásnak az udvarban, hogy a tártárosz pokolfiai keltek ki a messzi pusztaság forró homokjából, s nem is emberi módon harcolnak emberek ellen. Mint hajmeresztő kísértethistóriát, adták szájról szájra, hogy amikor Kievet alatt még egyetlen ellenség sem állott s a szemhatárig üres volt a vész elől a várba menekülő lakosságtól elhagyott sík, a falakon álló katonák éjjelkor tevék és lovak rengeteg sokaságának bőgését hallották a sötétben, farkasokéhoz hasonló tömegek üvöltözését s nehéz vasszekerek ezreinek fültépő csikorgását. A hír olyan messzire nyargalt, hogy fölöttébb északra a svéd és fríz heringhalászok egész évben nem mertek tengerre szállni, mert féltették családjukat a tártárosz ördögeitől.

És bent az országban is babonás hírek kezdtek szállidosni. Anyákról, akik itt is, ott is szörnyeket szültek. Sötét erdőkben bandukoló parasztokról, akiket toronymagas iszonytató óriások kergettek meg. Sőt a télen egy magányos tanyába beszélő farkas üvöltött be, amelyik azt vonította, hogy Magyarországnak a farkasok lesznek a lakói, s emberdögön fognak hízni két esztendeig.

A rabok és cselédek kezdtek mozgolódni uraik ellen. Mintha titokzatos kezek hintenék a mételyt közöttük, az úr ökle alatt meg se nyikkant a megfenyített paraszt, csak sötétben forgó szemekkel csikorogta, hogy majd másképpen lesz nemsokára... ha eljön a nagy idő.

Az okosok természetesen mindezen túltették magukat. A farsang csakolyan vidám volt, mint máskor, sőt mintha magukat bátorítanák, hetedhétországra szóló táncos, boros vigasság zengett az urak udvarházaiban, palotáiban s váraiban.

De mikor az egész ország már az aratásra készült, egyszerre olyasvalami történt, amitől az okosok és vigadozók ereiben is megállt a vér.

Ragyogó délben egyszerre értelmetlenül néztek egymásra a mezőkön az aratók, s a kasza megállt a kezükben. Az urak palotáiban a serleg visszakoppant az asztalra a dermedt kezekből, mielőtt az ajkakat érinthette volna. S a király tanácsában s a királyné társaságában mindenki meghökkenve ugrott s tódult az ablakokhoz.

Az egész országban egyet kérdeztek az emberek egymástól:

- Te is úgy vagy? Vagy csak az én szemem homályosult meg?

De nem az emberek szeme vakult meg, hanem a nap. Kísérteties homály borult a földre, pillanatonként nőtt, s a nap közepén fekete folt tűnt föl. Nőtt, nőtt rohamosan, amíg csak egy vékony fénykarika maradt az éltető sugárzásból. S ekkor nem lehetett látni egyebet, mint a közvetlen közelben egymás felé hajló arcok szürke-zöld kísértetét.

Aztán kialudt a nap. Kialudt fölöttébb az ég tetején, délben, s éjjeli vaksötétség takart be mindent.

Ezrek és százezrek roskadtak akkor térdre rémületükben, s az egész ország sikoltó imádságban jajongott föl az égre.

Több mint egy óráig tartott ez a borzalom, s csak lassan kezdett ismét derengeni az áldott világosság. De aznap már nem láthatta senki teljes pompájában a máskor olyan megszokott és semmibe se vett, de most százszorta drága napkorongot. Az eget sűrűsötét, vastag felhők borították be.

Most már mindenki hitte, tudta, hirdette, hogy nagy veszedelem közeledik, talán az egész magyar nemzet vége.

A király szíve elnehezült, mint a kő.

A királyné szíve égett, mint a pokol lángja.

És alig akadt ember országszerte, akinek kedve s akarata lett volna ismét kezébe venni az elejtett kaszát, hogy az Isten áldását learassa vele.

Pedig ez csak kezdete volt az ég fenyegető jóslatainak.

Az áthatolhatatlan felhőkárpit ott maradt mozdulatlanul, az egész eget beborítva.

Minden percben várni lehetett volna a roppant boltozatot meghasogató villámok robajló fölcikázását s a lezúduló özönvizet. De sokkal rosszabb jött ennél a reszketve várt zivatarnál, mert nem jött semmi. Áthatolhatatlan éjszakák és félhomályos nappalok hosszú sora következett. És az iszonyú felhőzet alatt megrekkent levegő ólomsúllyal nehezedett az emberek mellére. Megkergítette s veszettségbe hajszolta az állatokat, kilopta a szívből az életkedvet s elernyesztette az izmokat. És egy szellő sem lebbent sehol. Nyomasztó csend feküdt reá mindenre.

A száraz forróságban egyszerre sárgulni kezdtek s összezsugorodtak a nyári erdők lombjai, mintha késő ősz volna. A virágok megfeketedtek. A gyepek elaszottak. A vizek száradásnak indultak. S a lábon maradt gabona szemei összeégve peregtek ki, haszontalanul.

Még a templomok harangjainak szava is úgy hangzott a süket csendben, mint a halálsikoltás.

Most már térdepeltek, ezrével térdepeltek, nemcsak a templomok hajóiban, de kívül is, sűrű tömegekben a halálra rémült, bűneiket jajgató emberek.

De az ég érckapuja mozdulatlan maradt heteken át.

És a legnagyobb kétségbeesés tetőfokán Mária királyné fiat szült.

Megjött hát és most jött meg, az országhalál szívszorító pitvarában a várva várt királyfi.

Úgy ujjongott volna az anya szíve, élete legforróbb sóvárgásának beteljesültén, s úgy ragyogott volna az apa arca, trónja örökösének megjöttén. Az ujjongás megtört a kicserepezett ajkakon, s a ragyogás megfagyott a komor ég sötét árnyékában.

Máskor országos öröm s hejehuja volt a trón örökösének megszületése. Most csak szomorúan bólogattak rá az emberek:

- Kiken fog ez uralkodni?

S még az ellenségek is csak komoran hallgattak.

A keresztelőt is nagy csendben tartották meg, s csupán a szűkebb udvar jelenlétében.

Róbert érsek öntötte fejére a keresztvizet, amely most kétszeresen drága volt, mint Isten szövetségének jegye s mint az elszálló, kiszáradt élet erének utolsó csöppjei.

Istvánnak nevezték el a kisedet, az első szent király emlékére, az országalapítóra gondolva, hogy hátha ez a bűvös név majd újra megnyitja az élet bezárult kapuját?

De Róbert érseknek is ez volt az utolsó szolgálata. Néhány nap múlva meghalt. Immár régóta csak félig élt a földön. Örökös testsanyargatása árnyékká sorvasztotta. Megdöbbenve találták meg derekán a szörnyű ciliciumot, mely már egészen beette magát vasfogaival az elkékült, kisebesedett hús közé, s mindenki érezte, hogy az a lélek távozott el, aki a legártatlanabbul a többiek bűnéért szenvedett, Krisztusának példája szerint.

A hú barát s a nagy oltalmazó sírja fölött megtörve imádkozott a királyi pár is.

De mintha az érsek áldozatul elégett életének jó illatú füstje Istenhez szálltában megmozdította volna az eget.

A temetés napjának délutánján derengeni kezdett a már örökké váló homály. Megritkultak odafönn az áthatolhatatlan sűrű fátylak, s a levegő először alig észrevehetően, aztán mind érezhetőbben megmozdult. A felhők fölött világító nap sugarai még nem törték ugyan át az ég kárpitját, de az egész boltozat egyszerre sárgás fényben kezdett villózni keletől nyugatig. S lassanként valami lángoló narancsszínben mélyült el.

Az emberek eleinte megdöbbszent szívvel lélegzettek föl a derengésre, de ez a sötétsárga ragyogás megint elszorította a szíveket, olyan ijesztő, olyan félelmes volt ebben a halálszínben az emberek és a tájak arca. Most már nem sírtak, nem jajgattak, csak néma döbbenettel, mintegy megadva magukat, néztek az égre.

A király ott állott Esztergom várának falán, tépelődve s szorongva vizsgálván a félelmetes boltozatot. S mintha ebből a sárga halálfényből válna ki, egyszerre sötét alak állott meg előtte. Ismeretlen, fekete, lesorvadt arc, meggörnyedt test, a csuha alól szinte élesen kiugró csontok... Csak a szemek ismerősek, valahonnan régről...

S megszólalt Julián:

- Megjöttem, uram király.

- Juliánus! - kiáltott fel a király, mind a két kezét nyújtva a fölismerés meglepetésében.

A barát szomorúan mosolygott:

- Elvégeztem, uram. Megtaláltam őket. Sokan voltak. Bátor, kemény nép voltak. Magyarok voltak.

- Voltak? - szakadt ki a királyból a remegő hang.

Julián, szemében égő könnyel bólintott:

- Voltak. Eljöttek volna. Siettem, hogy hírt hozzak, s majd értük mehessek. De csak Szuzdálíg jutottam. Ott már utolért a hír, hogy a tatár kán hadai elseperték az ázsiai Magyarországot.

A király feje súlyosan hullott a mellére.

- Ennek az álomnak is vége! - sóhajtotta keserűen.

Julián folytatta:

- Azóta már hallottam, hogy Szuzdál fejedelme, György herceg is elesett a pokol fiaival vívott harcban. Tán még néhány hónap, s akiről Szent János jövendölt: a nagy sárga lovas, kinek neve Halál, itt lesz az országod kapujában.

Az égre mutatott:

- Ez tán az ő arculatának előrevetett fénye.

A király egész testében összerázkódott. Komoran, sötéten nézett Julián szemébe:

- Tudtam, hogy el kell jönnie.

Este, vacsora után, mikor még Julián fráterrel beszélgettek hárman a királynéval, az összeomlott szép álomról, egyszerre az egész palotában hangos kiáltozás, sírás, sikoltozás verte fel a csendet. Megzúdult az utca is, s hallatszott, amint tereket, utcákat előnt a házaikból kirohanó emberek lármája.

Ebben a pillanatban így volt ez az egész országban. Az emberek mindenünnen rohantak ki a szabadba, s elszorult szívvel, mintha a végítélet betűit olvasnák, meredtek az égre.

A felhőzet egy hirtelen támadt szélrohamban meghasadt, mint valami óriási függöny, s hihetetlen gyorsasággal széthúzódott az égboltról. Fönn a csillagos végtelenben soha nem látott égi csoda ragyogott. Az üstökös csillag tündöklő feje mintha egyenesen az égre néző emberek fölött sugározna. A keleti ég alján elvesző, egyre szélesedő uszálya ott messze ötfelé szakadt s hegyes végeivel mintha az orosz kaputól a brassói gyeprüig mutatna rá az országba nyíló utakra.

Az istenítélet kivont óriási kardja ott lebegett a boldogtalan Magyarország felett.

Vége